GSO S4 05

Exam. Code: SOM4A/SOE4A/SOP4A

সামাজিক সমস্যা আৰু সমাজ কল্যাণ

চতুর্থ ষাণ্মাসিক

সমাজতত্ত্ব

খণ্ড ঃ ১

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক জ্যোতি প্রসাদ শইকীয়া, মূৰব্বী, সমাজতত্ত্ব বিভাগ, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়
ড° নির্মালি গোস্বামী, সহকাৰী অধ্যাপিকা, তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ গার্গী গায়ন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৰিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১	ড° জোনালী দেৰী, কটন কলেজ	ড° সুমন বর্মন (অধ্যায় ১, ৩ আৰু ৫)
২	ড° জোনালী দেৰী, কটন কলেজ আৰু গার্গী গায়ন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	দিপাঞ্জলী শর্মা (অধ্যায় ২ আৰু ৭)
৩	ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আৰু গার্গী গায়ন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	
৪	ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	গোৰিন্দ প্রসাদ ভূঞা (অধ্যায় ৪)
৫	ড° কৰবী কোচ, সহকাৰী অধ্যাপিকা, মহাপুৰুষ শ্রীমন্ত শঙ্কৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়	
৬	ড° কান্তা চক্রৱর্তী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	প্রভাত বৰদলৈ, সহকাৰী শিক্ষক মডার্ণ ইংলিছ স্কুল (অধ্যায় ৬ আৰু ৮)
৭	প্রীতিমা গগৈ, গৱেষণা শিক্ষার্থী, জৱাহৰলাল নেহৰু বিশ্ববিদ্যালয়, নতুন দিল্লী	
৮	স্বর্গীয়া ড° সংগীতা দাস, সহকাৰী অধ্যাপিকা, মহাপুৰুষ শ্রীমন্ত শঙ্কৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়	

সম্পাদনা ঃ

মূল ইংৰাজী ঃ অধ্যাপক জ্যোতি প্রসাদ শইকীয়া, মূৰব্বী, সমাজতত্ত্ব বিভাগ, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়
ভাষা সম্পাদনা ঃ সুশীলা দেৰী, প্রবক্তা, উলুবাৰী নৈশ কনিষ্ঠ মহাবিদ্যালয়
গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ গার্গী গায়ন, সহকাৰী অধ্যাপিকা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ ডিচেম্বৰ, ২০১৮

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-ShareAlike4.0 License (International): http.//creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্য্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী-৭৮১ ০১৭; Web : www.kkhsou.in
উপ-মুখ্য কার্য্যালয় ঃ হাউচ্‌ফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১ ০০৬

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা ব্যুৰো, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **সামাজিক সমস্যা** ৫ - ১৭

সামাজিক সমস্যাৰ ধাৰণা ঃ সামাজিক সমস্যাৰ অৰ্থ, সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা; সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকাৰ; সামাজিক সমস্যাৰ কাৰণ; সামাজিক সমস্যাৰ ফলাফল

অধ্যায় ২ ঃ **অপৰাধ** ১৮ - ৩১

অপৰাধৰ অৰ্থ; অপৰাধৰ প্ৰকাৰ; অপৰাধৰ কাৰণ; অপৰাধৰ কাৰণ, অপৰাধমূলক আচৰণ আৰু শাস্তি ব্যাখ্যাকাৰী তত্ত্ব; ভাৰতবৰ্ষত অপৰাধৰ ৰূপ

অধ্যায় ৩ ঃ **জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ আৰু নিৰক্ষৰতা** ৩২ - ৪৪

জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ অৰ্থ ঃ জনসংখ্যা মাত্ৰাধিক হোৱাৰ কাৰণসমূহ, ভাৰতবৰ্ষত মাত্ৰাধিক জনসংখ্যাৰ প্ৰভাৱ, ভাৰতবৰ্ষৰ জনসংখ্যা নীতি; নিৰক্ষৰতাৰ অৰ্থ ঃ নিৰক্ষৰতাৰ প্ৰকাৰ, নিৰক্ষৰতাৰ কাৰণ, নিৰক্ষৰতাৰ ফলাফল; অসমত নিৰক্ষৰতা

অধ্যায় ৪ ঃ **নিবনুৱা সমস্যা আৰু দৰিদ্ৰতা** ৪৫ - ৫৭

নিবনুৱা সমস্যা ঃ নিবনুৱাৰ অৰ্থ আৰু প্ৰকাৰ, ভাৰতৰ নিবনুৱা সমস্যাৰ কাৰণ, ভাৰতৰ কৰ্মসংস্থাপন সৃষ্টিকাৰী আঁচনি; দৰিদ্ৰতাৰ অৰ্থ ঃ দৰিদ্ৰতাৰ সম্পৰ্কে বুজাত সহায় কৰা দৃষ্টিভঙ্গীবোৰ, দৰিদ্ৰতাৰ কাৰণ, ভাৰতৰ দৰিদ্ৰতাৰ পৰিমাপন, ভাৰতৰ দৰিদ্ৰতা দূৰীকৰণ আঁচনি

অধ্যায় ৫ ঃ **যুৱ উচ্ছৃংখলতা** ৫৮ - ৭০

যুৱ উচ্ছৃংখলতা, যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ প্ৰকাৰবোৰ; যুৱ আন্দোলন ঃ যুৱ আন্দোলনৰ প্ৰকাৰ, যুৱ আন্দোলন বৃদ্ধিৰ প্ৰক্ৰিয়া, ভাৰতবৰ্ষৰ যুৱ প্ৰজন্মই কৰা কেইটামান আন্দোলন; যুৱ আন্দোলনৰ কাৰণ

অধ্যায় ৬ ঃ **নাৰীকেন্দ্ৰিক সামাজিক সমস্যাসমূহ** ৭১ - ৮৩

দেহ ব্যৱসায় ঃ দেহ ব্যৱসায়ৰ অৰ্থ, দেহ ব্যৱসায়ৰ প্ৰকাৰ, দেহ ব্যৱসায়ৰ গ্ৰহণৰ কাৰণসমূহ, দেহ ব্যৱসায়ৰ, যৌন সৰবৰাহ আৰু এইছ-আই-ভিৰ দৰে ৰোগ; যৌতুক প্ৰথা ঃ ভাৰতত যৌতুক ব্যৱস্থা, যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইন, যৌতুক প্ৰথাৰ কাৰণসমূহ, যৌতুক প্ৰথাৰ পৰিণাম; নাৰী নিৰ্য্যাতন ঃ নাৰী নিৰ্য্যাতনৰ অৰ্থ, প্ৰকাৰ

অধ্যায় ৭ ঃ **যৌন সংক্ৰামক ৰোগসমূহ** ৮৪ - ৯৭

ইতিহাস; ৰোগ আৰু লক্ষণ; সংক্ৰমণৰ কাৰণ; সুৰক্ষামূলক ব্যৱস্থা

অধ্যায় ৮ ঃ **অন্ধবিশ্বাস** ৯৮ - ১০৯

অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰকৃতি; অন্ধবিশ্বাস আৰু ভাৰতীয় সমাজ; অন্ধবিশ্বাসকেন্দ্ৰিক কু-সংস্কাৰৰ কাৰণসমূহ; সমাজত অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰভাৱ; অন্ধবিশ্বাস আৰু আইন

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয়

এই পাঠ্যবিষয়টো কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংশোধিত ষান্মাসিক পদ্ধতিৰ অধীনত সমাজতত্ত্ব বিষয়ৰ স্নাতক মহলাৰ চতুর্থ ষান্মাসিকৰ বাবে এই পাঠ্যবিষয়টো প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়টোৰ শিৰোনাম হ'ল সামাজিক সমস্যা আৰু সমাজ কল্যাণ। এই পাঠ্যবিষয়টো পঢ়ি শিক্ষার্থীসকলে আমাৰ সমাজত থকা বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সমস্যা আৰু সমস্যাবোৰৰ বৈশিষ্ট্য সম্পর্কে জানিব পাৰিব।

পাঠ্যবিষয়টোৰ পৰা শিক্ষার্থীসকলে সমাজ কল্যাণৰ অর্থ, তাৎপর্য্য তথা সমাজৰ উপযোগী হোৱাকৈ চৰকাৰী তথা অনা-চৰকাৰী সংস্থাবোৰে চলাই থকা বিভিন্ন সমাজ কল্যাণমূলক ব্যৱস্থাৰ বিষয়েও বুজি পাব।

খণ্ড পৰিচয়

এইটো হ'ল পাঠ্যবিষয়ৰ প্ৰথম খণ্ড। এই খণ্ডটোত মুঠ আঠটা অধ্যায় আছে।

এই পাঠ্যবিষয়ৰ প্ৰথম অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল সামাজিক সমস্যা। অধ্যায়টোত সামাজিক সমস্যাৰ অর্থ, প্ৰকৃতি, বৈশিষ্ট্য, সামাজিক সমস্যাৰ কাৰণ তথা প্ৰকাৰ ইত্যাদি বিষয় আলোচনা কৰা হৈছে।

দ্বিতীয় অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল অপৰাধ। এই অধ্যায়টোৰ আলোচনাৰ মূল বিষয়বোৰ হ'ল অপৰাধৰ অর্থ, ধাৰণা, প্ৰকৃতি, বৈশিষ্ট্য আৰু অপৰাধৰ প্ৰকাৰ।

তৃতীয় অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ আৰু নিৰক্ষৰতা। অধ্যায়টোত জনসংখ্যাৰ অর্থ, ধাৰা, মাত্ৰাধিক জনসংখ্যাৰ কাৰণ সম্পর্কে আলোচনা কৰা হৈছে। নিৰক্ষৰতাৰ অর্থ, কাৰণ আৰু পৰিণাম হ'ল অধ্যায়টোত আলোচনা কৰা আন এক গুৰুত্বপূর্ণ বিষয়।

চতুর্থ অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল দৰিদ্ৰতা আৰু নিবনুৱা সমস্যা। অধ্যয়টোত দৰিদ্ৰতাৰ অর্থ, কাৰণ আৰু দৰিদ্ৰতা নিয়ন্ত্ৰণৰ ব্যৱস্থা সম্পর্কে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। নিবনুৱা সমস্যাৰ বিষয়েও অধ্যায়টোত আলোচনা কৰা হৈছে।

পঞ্চম অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল যুৱ সমাজৰ উচ্ছৃংখলতা। অধ্যায়টোত এই উচ্ছংখলতাৰ অর্থ, প্ৰকাৰ আৰু কাৰণবোৰৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে।

ষষ্ঠ অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল নাৰীকেন্দ্ৰিক সামাজিক সমস্যা। ইয়াত নাৰীকেন্দ্ৰিক বিভিন্ন সমস্যা, যেনে— দেহ ব্যৱসায়, যৌতুক আৰু নাৰীৰ বিৰুদ্ধে চলা নানা হিংসাত্মক উৎপীড়নৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

সপ্তম অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল যৌন সংক্ৰামক ৰোগ। এই অধ্যায়টোৰ আলোচনাৰ মূল বিষয় হ'ল যৌন সংক্ৰামক ৰোগ বিষয়ক ধাৰণা, এনে ৰোগবোৰৰ গুৰুতৰ ব্যাপ্তি আৰু এনে ৰোগ বিয়পাৰ কাৰণ।

অষ্টম অধ্যায়টোৰ নাম হ'ল অন্ধবিশ্বাস। এই অধ্যায়টোত অন্ধবিশ্বাসৰ অর্থ, কাৰণ আৰু প্ৰভাৱৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে।

এই পাঠ্যভাগটি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাঁওফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অর্থ সন্নিৱিষ্ট হৈছে। সেইদৰে— 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চর্চা কৰক'সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্ৰিয় আৰু ফলপ্ৰসূ হোৱাত সহায় কৰিব।আকৌ, 'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ'যোগে আগবঢ়োৱা প্ৰশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি সম্পর্কে স্ব-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্ৰশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্ৰন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আৰ্হি প্ৰশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্ৰশ্নৰ আৰ্হিও তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্ৰসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেইকেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

অধ্যায় ১ ঃ সামাজিক সমস্যা

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য

১.২ পৰিচয়

১.৩ সামাজিক সমস্যাৰ ধাৰণা

১.৩.১ সামাজিক সমস্যাৰ অর্থ

১.৩.২ সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা

১.৪ সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকাৰ

১.৫ সামাজিক সমস্যাৰ কাৰণ

১.৬ সামাজিক সমস্যাৰ ফলাফল

১.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১.৮ অধিক জানিবলৈ

১.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- সামাজিক সমস্যাৰ ধাৰণাটো বুজিব পাৰিব
- সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকৃতি ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকাৰসমূহ নিৰ্ধাৰণ কৰিব পাৰিব
- সামাজিক সমস্যাৰ ফলাফলসমূহ মূল্যায়ন কৰিব পাৰিব।

১.২ পৰিচয়

এই অধ্যায়টিত আমি সমাজ অধ্যয়নৰ লগত জড়িত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়ত আলোকপাত কৰিম। দৈনন্দিন জীৱনৰ প্ৰতিটো খোজতে আমি পৰিৱেশ প্ৰদূষণ, সম্পদ সঙ্কোচন, নিবনুৱা সমস্যা, শিশু শ্ৰমিকৰ সমস্যা, দৰিদ্ৰতা, যৌতুকজনিত কাৰণত মৃত্যু, নিচাযুক্ত দ্ৰব্যৰ ব্যৱহাৰ, সাম্প্ৰদায়িক আৰু ধৰ্মীয় বিভাজন আদি বিভিন্ন সমস্যাৰ মুখামুখি হ'বলগীয়া হয়। এনে প্ৰতিটো সমস্যাকে বিশ্বৰ বহুতো দেশৰ প্ৰচলিত ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি এক চৰম ভাবুকি বুলি বিবেচনা কৰিব পাৰি। কিন্তু এই কথা আমি সকলোৱে উপলব্ধি কৰিছোঁ যে উল্লিখিত পৰিস্থিতিসমূহে প্ৰয়োজন অনুপাতে জনসাধাৰণৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিব পৰা নাই। এই সমস্যাসমূহে বিশ্বৰ সকলো সমাজকে সামগ্ৰিকভাৱে প্ৰভাৱিত কৰা নাই। উদাহৰণ স্বৰূপে, জাতিগত বৈষম্যৰ দৰে সমস্যা অৰুণাচল

প্রদেশৰ ভিতৰুৱা অঞ্চলৰ পাহাৰীয়া লোকসকলৰ মাজত দেখা পোৱা নাযায়। এই অৱস্থাটোৰ ভাৰতীয় সামাজিক জীৱনৰ পৰিস্থিতিৰ লগত গভীৰ সম্পৰ্ক নাই। কিন্তু আফ্ৰিকা আৰু আমেৰিকাৰ জনসাধাৰণৰ মাজত জাতিগত বৈষম্যএটা ব্যাপকভাৱে চৰ্চিত বিষয়।

প্ৰচলিত পৰম্পৰাগত ধাৰণা অনুযায়ী জীৱনৰ বিস্তৰ ক্ষতিসাধন নোহোৱা পৰ্য্যন্ত আৰু সমাজ জীৱনৰ ব্যাপক হাৰত প্ৰমূল্য সঙ্কট নঘটালৈকে স্পৰ্শকাতৰ বিষয়সমূহত জনসাধাৰণে মনোনিৱেশ নকৰে। যদি এক বিশেষ সামাজিক প্ৰভাৱে সমাজে জীৱনলৈ বিপৰ্য্যয় মাতি আনে তেনে ক্ষেত্ৰত পৰিস্থিতিৰ প্ৰতি মানুহ মনোযোগী হোৱা দেখা যায়। ই এক সাৰ্বজনীন চিন্তাৰ বিষয় হৈ পৰে। এনে সমস্যা সমাধানৰ উপায় উদ্ভাৱনৰ প্ৰচেষ্টা সমজে অব্যাহত ৰাখে। কাৰণ, এনে পৰিস্থিতিয়ে মানুহৰ স্বাভাৱিক জীৱনযাত্ৰা ব্যাহত কৰি তোলে। সম্প্ৰতি এনে বহু অনাকাংক্ষিত সামাজিক পৰিস্থিতিয়ে সামাজিক সমস্যাৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিছে।

বৰ্তমান বিশ্বৰ সমাজবোৰ বিভিন্ন সামাজিক সমস্যাৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত। ভাৰতীয় সমাজ জীৱনতো এনে কিছু সমস্যাই ভূমুকি মাৰিছে যিবোৰ পৃথিৱীৰ আন ৰাষ্ট্ৰত নাই। সেয়েহে সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকৃত অৰ্থ চিনাক্তকৰণৰ লগতে, ইয়াৰ স্বৰূপ আৰু প্ৰকাৰসমূহ ভালদৰে বুজি পোৱাটো অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ। সামাজিক সমস্যা হৈছে এনে এক সোঁচোৰা ব্যাধি যিটোৱে সমাজত আন আন বিভিন্ন সমস্যাত সৃষ্টিৰ উদ্‌গনি যোগায়। এনে সামাজিক সমস্যাসমূহৰ অন্তৰালত থকা কাৰণসমূহ বিচাৰি উলিওৱাতো সেয়েহে বিশেষভাৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ।কাৰণ সামাজিক সমস্যাসমূহৰ উৎসৰ প্ৰকৃতি ভিন্ ভিন্। সমস্যা সমাধানৰ পথ সম্বন্ধে জানিবৰ বাবেও সমস্যা সৃষ্টিৰ কাৰণ সম্বন্ধে জনাটো প্ৰয়োজন। কাৰণ সমস্যা সৃষ্টিৰ উৎসৰ প্ৰকৃতি সম্বন্ধে বুজি পালেহে সমাধানৰ উপায় সহজ সাধ্য হৈ পৰে। সমস্যা এটা মিতাবৰ ববে তাৰ সঠিক সমাধানৰ পন্থা অপৰিহাৰ্য্য। কিয়নো যিকোনো সামাজিক সমস্যাই সংশ্লিষ্ট সমাজ এখনৰ পক্ষে ক্ষতিকাৰক।

এই অধ্যায়টিত আমি সামাজিক সমস্যাৰ অৰ্থ, প্ৰকৃতি, প্ৰকাৰ, কাৰণ আৰু ফলাফলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

১.৩ সামাজিক সমস্যাৰ ধাৰণা

১.৩.১ সামাজিক সমস্যাৰ অৰ্থ

সামাজিক সমস্যাৰ অৰ্থ আৰু প্ৰকৃতি গভীৰভাৱে চিন্তা কৰাৰ সময়ত মানৰ মনত সততে কিছুমান প্ৰশ্নৰ উদয় হয়, যিবোৰৰ উত্তৰ বিচাৰি উলিওৱাটো অতীব প্ৰয়োজনীয়। এনে কিছুমান প্ৰশ্ন হ'ল— প্ৰকৃততে সামাজিক সমস্যা বুলিলে কি বুজা যায়?এই সমস্যাই মুষ্টিমেয় কিছুমান মানুহক নে সমগ্ৰ জনগণক প্ৰভাৱিত কৰে? যদিহে এটা নিৰ্দিষ্ট দল কোনো এক সামাজিক সমস্যাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হয় তেনেহ'লে সেই দলটোৰ অন্তৰ্ভুক্ত কিমানগৰাকী সদস্য সমস্যাটোৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হ'লে তাক সামাজিক সমস্যা বুলি গণ্য কৰা হ'ব? অতীতৰ সমস্যা আৰু বৰ্তমান উদ্ভৱ হোৱা সমস্যাবোৰ একেপ্ৰকৃতিৰ নেকি?

বিশ্বৰ বিভিন্ন দেশত সংঘটিত হৈ থকা সমস্যাবোৰ একে নহয়। তথাপি কিছুমান বিশেষ সমস্যা, যেনে— নিবনুৱা অৱস্থা, জুৱা খেল, অপৰাধমূলক কার্য্য আদি হ'ল পৃথিৱীৰ বিভিন্ন দেশৰ উমৈহতীয়া সমস্যা। আনহাতে, কোনো এখন দেশ নাইবা কোনো এক অঞ্চলৰ এনে কিছুমান বিশেষ সমস্যা আছে, যিবোৰ সেই দেশ নাইবা এলেকাটোৰ বৈশিষ্ট্য ৰূপে পৰিগণিত হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, ভাৰতবর্ষৰ জনজাতীয় আৰু জনগোষ্ঠীয় সমস্যা (SC/ST) আৰু আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ আফ্ৰিকান-আমেৰিকান সম্প্রদায়ৰ সমস্যা দুটা হ'ল দুয়োখন দেশৰে বিশেষ সমস্যা।

সময়ৰ অগ্রগতিৰ লগে লগে সামাজিক সমস্যাৰ প্রকৃতিৰো পৰিৱর্তনৰো হৈছে। অতীতৰ সমস্যা এটা বর্তমান সময়ত সমস্যা হিচাপে বিবেচিত নহ'বও পাৰে। একে ধৰণে, বর্তমান সময়ৰ কোনো এটা স্পর্শকাতৰ সমস্যা বিগত কিছু দশকৰ আগলৈ সমস্যা হিচাপে গণ্য কৰা নহ'বও পাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে, আমাৰ দেশত বিংশ শতাব্দীৰ শেষৰ চাৰিটা দশকত জনসংখ্যা বিস্ফোৰণক সামাজিক সমস্যা হিচাপে বিবেচনা কৰা হোৱা নাছিল। কিন্তু ১৯৫০ চনৰ আৰম্ভণিৰ পৰা এক অত্যন্ত গুৰুত্বপূর্ণ সমস্যাৰ ৰূপ লৈছিল। সামাজিক পৰিৱর্তনে এনে কিছু মান নতুন পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰে যিবোৰ সমসাময়িক সমাজত সামাজিক সমস্যাৰূপে চিহ্নিত হয়। একে ধৰণে, ১৯৪০ চনলৈকে যুৱসমাজৰ উচ্ছৃংখলতা ভাৰতৰ বাবে কোনো সমস্যা নাছিল। কিন্তু ১৯৫০ আৰু ১৯৬০ চনত ই এক সমস্যাৰ ৰূপ ধাৰণ কৰে। ১৯৭০ আৰু ১৯৮০ চনত এই সমস্যা জটিল হৈ পৰে। বর্তমান সময়লৈকে সমস্যাটো জটিল হৈয়েই আছে।

১.৩.২ সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা

বিভিন্ন পণ্ডিতে সামাজিক সমস্যাৰ বিভিন্ন সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে। ১৯৫২ চনত ৰেইনহার্ডে সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা দি কৈছিল যে, "ই হৈছে সমাজৰ এটা অংশৰ মানুহ অথবা এটা দলে সন্মুখীন হোৱা এক পৰিস্থিতি, যাৰ পৰিণতি ক্ষতিকাৰক প্রকৃতিৰ আৰু এনে পৰিস্থিতি সমূহীয়াভাৱে নিয়ন্ত্রণ কৰিব পৰা যায়।"

১৯৬১ চনত ৰাল্শ্ব আৰু ফাৰফেই সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা দি কৈছিল যে "সামূহিক প্রচেষ্টাৰ দ্বাৰা নিৰাময়সাধ্য সামাজিক অৱস্থাৰপৰা বিচ্যুত এক অৱস্থা ই হ'ল সামাজিক সমস্যা।" এই সংজ্ঞাটোৱে মূলতঃ দুটা দিশ প্রতিফলিত কৰিছে—

i) এক আদর্শবিহীন অথবা অনাকাংক্ষিত (অস্বাভাৱিক)পৰিস্থিতি,

ii) এই পৰিস্থিতি দলীয় প্রচেষ্টাৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্রণ কৰিব পাৰি। যদিও অপ্রত্যাশিত পৰিস্থিতি নির্ধাৰণৰ কোনো নির্দিষ্ট পৰিমাপন পদ্ধতি নাই তথাপি সামাজিক সমস্যা শব্দটোৰ দ্বাৰা সমাজে নিবিচৰা ধৰণৰ আৰু সামাজিক মঙ্গলৰ বাবে অনুপযুক্ত পৰিস্থিতিৰ কথাকে বুজোৱা হয়।

হ'র্টন আৰু লেচ্‌লীৰৰ মতে, "সামাজিক সমস্যা হ'ল এনেবোৰ অৱস্থা যিবোৰ সামাজিকভাৱে চিনাক্ত কৰা হয় আৰু সামাজিকভাৱে বিতর্কিত।" তেওঁলোকৰ মতে "ই হৈছে এনেকুৱা এক পৰিস্থিতি যিয়ে অবাঞ্ছিত উপায়ৰ দ্বাৰা যথেষ্ট সংখ্যক মানুহক প্রভাৱিত কৰে আৰু তেওঁলোকে অনুভৱ কৰে যে তেনে অৱস্থাৰ পৰা উপশম পাবলৈ যৌথ প্রচেষ্টাচলাব লাগিব। এই সংজ্ঞাটোৱে সামাজিক সমস্যাৰ লগত সংলগ্ন চাৰিটা স্পষ্ট ধাৰণাৰ ইঙ্গিত দিয়ে—

i) যথেষ্ট সংখ্যক মানুহক প্রভাৱিত কৰিব পৰা এক পৰিস্থিতি,
ii) অপ্রত্যাশিত হিচাপে বিবেচনাযোগ্য,
iii) কিবা এটা কৰাৰ অনুভৱ সৃষ্টিকাৰী,
iv) সমূহীয়া সামাজিক কার্য্যপন্থাৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্রণ কৰিব পৰা ধৰণৰ।

ৰেইনবার্গ (১৯৬৪)ৰ মতে, "সামাজিক সমস্যাবোৰ হ'ল সামাজিক প্রক্রিয়াবোৰৰ পৰা নির্গত হোৱা আচৰণৰ ধৰণ অথবা অৱস্থা যিবোৰ সমাজৰ অধিকাংশ লোকেই আপত্তিজনক অথবা অপ্রত্যাশিত বুলি ভাবে আৰু তেওঁলোকে সংশোধন নীতি, আঁচনি আৰু সেৱাসমূহৰ প্রয়োগৰ দ্বাৰা এই অৱস্থা আৱশ্যকীয় বুলি বিবেচনা কৰে।" ৰেইনবার্গে সামাজিক সমস্যাৰ ছটা বৈশিষ্ট্যৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।

ই. চন্দ্রনে (১৯৯০)য়ে সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা দি কৈছে যে, "সামাজিক সমস্যা হ'ল এক স্থায়ী, প্রধান সাম্প্রদায়িক বিষয়ৰ ৰূপত উন্মেষিত হোৱা সমস্যা যি বহু বছৰ ধৰি সমাজত প্রৱহমান হৈ আছে। হয়তো কিছু দশক অথবা শতিকা জুৰি সমস্যা এটাৰ প্রৱাহ সক্রিয় হৈ আছে।"

ল'ৰেল ডে. কাৰ (১৯৩৫)-এ কৈছে যে "যেতিয়াই আমি কোনো এক কঠিন পৰিস্থিতিৰ প্রতি সচেতন হওঁ, আমাৰ পছন্দ আৰু বাস্তৱিকতাৰ মাজত ব্যৱধানে দেখা দিয়ে তেতিয়াই সামাজিক সমস্যাই ভূমুকি মাৰে।"

মার্ট'ন আৰু নিচবেট (১৯৭১)-এ কৈছে যে "সামাজিক সমস্যা হ'ল আচৰণৰ এনে এক বা পদ্ধতি যিটো সামাজিক শৃংখলাৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ অংশ স্বৰূপ। সামাজিক সমস্যা এটাই সাধাৰণতে এক অথবা ততোধিক গৃহীত অথবা স্বীকৃত প্রতিমান উলংঘা কৰে। তাৎপর্য্যপূর্ণভাৱে সামাজিক সমস্যাৰ এই সংজ্ঞাটো দুর্নীতি, মাদকদ্রব্যৰ সমস্যা আৰু সাম্প্রদায়িকতাবাদ আদিৰ দৰে কেতবোৰ বিশেষ সমস্যাৰ ক্ষেত্রত প্রযোজ্য, কিন্তু জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ দৰে সমস্যাৰ ক্ষেত্রত ইয়াক প্রয়োগ কৰিব নোৱাৰি।"

সমাজবিদসকলে আগবঢ়োৱা উল্লেখিত সংজ্ঞাসমূহৰ উপৰিও এনে বহুতো সংজ্ঞা আছে যিবোৰে সামাজিক সমস্যাৰ স্বৰূপ প্রকাশক অর্থৰ ব্যাখ্যা প্রদানৰ প্রয়াস কৰে। এনে স্বৰূপ প্রকাশক সংজ্ঞাসমূহৰ পৰা ওলোৱা সামাজিক সমস্যাৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ বিবেচনাযোগ্য। সামাজিক সমস্যা উদ্ভৱ হোৱাৰ মূল কাৰণবোৰ হ'ল— (১) সামাজিক পৰিস্থিতি আৰু (২) সামাজিক বাতাবৰণ দুয়োটা কাৰকে প্রায়েই একত্রিত হৈ সামাজিক

সমস্যাক উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য প্রদান কৰে। অ-সামাজিক কার্য্যকলাপ, ব্যক্তিগত অদক্ষতা, পৰিয়াল অথবা ক্ষুদ্র দলৰ সমস্যাবোৰত প্রত্যক্ষভাৱে মানৰ পৰিৱেশৰ কিছুমান সংজ্ঞা প্রকট হৈ উঠা দেখা যায়। এনে বিসঙ্গতিসমূহক সামাজিক পৰিস্থিতিৰ শ্রেণীত অন্তর্ভুক্ত কৰিব পাৰি।এক আদর্শ সমাজ ব্যৱস্থাত ব্যক্তিগত গোটসমূহ একেই থাকে যদিও এনে বিসঙ্গতিসমূহ বিদ্যমান নহয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, এই শ্রেণীৰ অন্তর্গত সমস্যাপূর্ণ দিশসমূহ হ'ল, কর্মসংস্থাপনহীন অৱস্থা, বেমাৰ-আজাৰ, নিঃসংগতা, অনৈতিক আচৰণ ইত্যাদি। সামাজিক গাঁথনি আৰু কার্য্যাৱলীৰ অসামাজিক আৰু বিসঙ্গতিপূর্ণ দিশসমূহ দ্বিতীয় শ্রেণীৰ অন্তর্ভুক্ত। এনে ত্রুটিপূর্ণ দিশসমূহ শুদ্ধ কৰাৰ ক্ষমতা কোনো ব্যক্তি অথবা ক্ষুদ্র দলৰ পৰিধিৰ বাহিৰত। সামাজিক সমস্যাৰ এই শ্রেণীৰ অন্তর্গত সমস্যাবোৰ হ'ল— যুদ্ধ, অবিৰত নিবনুৱা সমস্যা , ৰাজনৈতিক দূর্নীতি, ইত্যাদি।

সামাজিক সমস্যাৰ দুয়োটা প্রকাৰেই সমাজৰ উন্নতিৰ হকে সামাজিক শক্তি আৰু সামাজিক উপায়সমূহ প্রয়োগৰ প্রয়োজনীয়তাক দাবী কৰে। প্রথম প্রকাৰৰ সামাজিক সমস্যাসমূহ সমাধানৰ বাবে এক প্রকাৰৰ সামাজিক সংস্কাৰমূলক ব্যৱস্থা কিছুমান আছে আৰু দ্বিতীয় প্রকাৰৰ সমস্যাৰ অন্তর্ভুক্ত বিষয়সমূহ মুখ্যতঃ সামাজিক গাঁথনিৰ লগত সম্পর্ক আছে। সামাজিক গাঁথনি আৰু সামাজিক সংস্কাৰ ভিন্ন প্রকৃতিৰ। সামাজিক গাঁথনি প্রধানতঃ কার্য্যাৱলীৰ পৰিৱর্তে আন্তঃগাঁথনিৰ সৈতে জড়িত আৰু প্রচলিত প্রতিমানসমূহৰ ক্ষেত্রত মানৱ আচৰণত নব্য ধাৰণাৰ আৰু নতুন গাঁথনিৰ সৃষ্টি কৰে।

হ'ৰ্টন আৰু লেচলী্ৰ সংজ্ঞা বিশ্লেষণ কৰি বর্তমান আমি কোন সময়ত আৰু কেনেকৈ এটা সামাজিক পৰিস্থিতিয়ে সামাজিক সমস্যাৰ ৰূপ পৰিগ্রহণ কৰিব পাৰেসেই কথা বুজিবলৈ সক্ষম হম। তেওঁলোকৰ মতে যিবোৰ পৰিস্থিতিয়ে এক বুজনসংখ্যক মানুহক নেতিবাচক ভাৱে প্রভাৱিত কৰে সেইবোৰেই সামাজিক সমস্যা। যদি আপোনাৰ কুকুৰৰ পোৱালিটোৱে আপোনাক নিতৌ অসুবিধা প্রদান কৰে, তেতিয়া হ'লে তাক সামাজিক সমস্যা বুলি বিবেচনা কৰিব নোৱাৰি।কাৰণ, এইটো এক বৃহৎ সংখ্যক মানুহৰ বাবে অসুবিধাৰ উৎস নহয়। আনহাতে, ভাৰতবর্ষত দুর্নীতিৰ সমস্যাটো এক ডাঙৰ সামাজিক সমস্যা। কাৰণ, ই এক বৃহৎ সংখ্যক মানুহক প্রভাৱিত কৰিছে। প্রতিদিনে বাতৰিকাকত, টিভি, আদিত দুর্নীতিৰ বিষয়ে বিভিন্ন কথা-বতৰা আৰু বিতর্ক চলিয়েই থাকে। এইবোৰে জনগণক যথেষ্ট প্রভাৱিত কৰে। এই পৰিস্থিতিৰ দ্বাৰা প্রভাৱিত হোৱা মানুহৰ পৰিমাণ সাংখ্যিকভাৱে প্রকাশ কৰাটো অত্যন্ত জটিল। দুর্নীতি নামৰ ব্যাধিটোৰ দ্বাৰা আক্রান্ত মানুহৰ সংখ্যা জনাৰ এটা উপায় হ'ল জনপ্রিয় প্রৱন্ধ আলোচনী, সংবাদ আলোচনী, বাতৰিকাকত আদিত প্রকাশ পোৱা লেখা-মেলাসমূহৰ পৰিসংখ্যা ৰখা। নিবনুৱা সমস্যা, জুৱা, অপৰাধমূলক কার্য্য আদিক সকলো দেশৰ উমৈহতীয়া সমস্যাৰূপে বিবেচনা কৰিব পৰা যায়। কোনো এখন দেশ নাইবা অঞ্চলত চলি থকা নির্দিষ্ট কিছুমান সমস্যাই সেই দেশ নাইবা অঞ্চলটোৰ প্রকৃতি প্রকাশ কৰে।

সামাজিক আদর্শ আৰু সামাজিক বাস্তৱিকতাৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা ব্যৱধানৰ পৰিণতি স্বৰূপে দুর্নীতিৰ দৰে সামাজিক সমস্যাই ভুমুকি মাৰিব পাৰে।কথাটোৱে ইয়াকে বুজায় যে দুর্নীতি সমাজৰ প্রতিমানসমূহৰ দ্বাৰা আকাংক্ষিত বিষয় নহয়। দুর্নীতি নিবাৰণ কৰিবলৈ বৃহত্তৰ সমাজৰ প্রমূল্যসমূহ ধৰি ৰখাৰ বাবে বিভিন্ন ব্যৱস্থা হাতত ল'ব লাগিব। বিংশ শতাব্দীৰ আৰম্ভণিতে নিচাযুক্ত দ্রব্য সেৱন প্রক্রিয়াক এক গুৰুতৰ সামাজিক সমস্যা ৰূপে চিহ্নিত কৰা হৈছে। ইয়াৰ ফলত পৰিয়ালত ভাঙোনমুখী চিন্তা, ল'ৰা-ছোৱালীৰ গুৰুত্বহীনতা, কর্মক্ষেত্রত আকস্মিক মৃত্যু আৰু সামাজিক হিংসাৰ দৰে পৰিঘটনাসমূহে মূৰ দাঙি উঠিছিল। সেয়েহে সমাজৰ সদস্যসকলে নিচাযুক্ত দ্রব্য সেৱনক এক ক্ষতিকাৰক অভ্যাসলৈ গণ্য নকৰালৈকে ইয়াক সামাজিক সমস্যাৰ শাৰীত ধৰিব পৰা নাযায়।সমাজৰ অধিকাংশ মানুহে শিশু শ্রমিক ব্যৱহাৰৰ প্রথাক সমাজৰ বাবে গ্রহণযোগ্য নহয় বুলি ভাবিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে ই এক সামাজিক সমস্যাত পৰিণত হ'ল। সেয়েহে সামাজিক সমস্যা হিচাপে চিহ্নিত হ'বলৈ হ'লে সমাজৰ অধিকাংশ মানুহে কোনো কার্য্যৰ ক্ষতিকাৰক প্রভাৱৰ বিষয়ে চিন্তিত হোৱাৰ প্রয়োজন। সেই বাবে সামাজিক সমস্যা চিনাক্ত কৰাৰ উচিত বিচাৰ প্রক্রিয়া থকাটো প্রয়োজনীয়। অর্থাৎ,কোনো পৰিস্থিতিয়ে এক বৃহৎ সংখ্যক মানুহৰ ওপৰত ভাল নে বেয়া প্রভাৱ পেলাইছে তাক সঠিক ৰূপত বিশ্লেষণ কৰাটো আৱশ্যক।

সামাজিক সমস্যা এটাৰ সমাধানৰ উপায় থকাটো বাঞ্ছনীয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, দুর্ভিক্ষৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। যেতিয়ালৈকে দুর্ভিক্ষক নিয়তি অথবা প্রকৃতিৰ অংশ হিচাপে ধৰা হৈছিল তেতিয়ালৈকে ই সামাজিক সমস্যাত পৰিণত হোৱা নাছিল। কাৰণ, প্রাকৃতিক ঘটনাসমূহক মানুহে ইচ্ছাকৃতভাৱে পৰিৱর্তন কৰিব নোৱাৰে। একেদৰে, বানপানী নিয়ন্ত্রণক তেতিয়াহে এক সমস্যা ৰূপে বিবেচনা কৰা হৈছিল যেতিয়া ইয়াৰ প্রতিৰোধৰ উপায় সম্পর্কীয় চিন্তা-চর্চা আৰম্ভ হৈছিল। অন্যথা, ইয়াক মানুহৰ দুর্ভাগ্যৰ সমূহীয়া পৰিণতি অথবা পৰিহাস হিচাপে ধৰি লৈছিল। অর্থাৎ; সমাধানবিহীন পৰিস্থিতি এটাক কেতিয়াও সমস্যা বুলি ক'ব নোৱাৰি। একেদৰে কোনো গৰাকী ব্যক্তিয়ে যদি গণমাধ্যমৰ কোনো এটা চেনেলত প্রচাৰিত কোনো বিষয়ৰ লগত একমত হ'ব নোৱাৰে তেন্তে তেওঁ অসন্তোষ প্রকাশ কৰে অথবা বিৰুদ্ধাচৰণ কৰে। কিন্তু এই পৰিস্থিতিটোক সামাজিক সমস্যা বুলি ক'ব নোৱাৰি। যদি হেজাৰ হেজাৰ শ্রোতা-দর্শকে বিষয়টোক লৈ অসন্তুষ্টি প্রকাশ কৰে আৰু সমূহীয়া ৰূপত ইয়াৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰে, তেন্তে সামাজিক সমস্যাৰ উদ্ভৱ হ'ব পাৰে। ইয়াৰ পৰা বুজা যায় যে এক সামাজিক পৰিস্থিতিৰ সমূহীয়া প্রভাৱৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিহে পৰিস্থিতিটোক সামাজিক সমস্যা বুলি গণ্য কৰা হয়। সামাজিক সমস্যাৰ বিভিন্ন সংজ্ঞাই আমাক ইয়াৰ স্বৰূপ স্পষ্টভাৱে বুজি উঠাত বিশেষভাৱে সহায় কৰে। সংজ্ঞাসমূহৰ পৰা আমি গম পাওঁ যে সামাজিক সমস্যা হ'ল এনে এক পৰিস্থিতি যিটোয়ে সমাজত প্রতিষ্ঠিত আৰু প্রচলিত প্রমূল্যসমূহক সঙ্কটাপন্ন কৰে। ই

সমাজৰ গৰিষ্ঠসংখ্যক ব্যক্তিৰ সৈতে জড়িত। সামাজিক সমস্যাৰ পৰিণাম স্বৰূপ দমনকাৰী আৰু চিন্তাজনক পৰি স্থিতিয়ে তিনি প্ৰকাৰৰ উপাদানক সামৰি লয়—

- চিন্তাজনক বিষয় নাইবা উপাদান যিবোৰ সমাজৰ কেতবোৰ প্ৰমূল্যক প্ৰত্যাহ্বান জনায়।
- প্ৰত্যাহ্বানৰ মুখামুখি হোৱা সামাজিক প্ৰমূল্যবোৰ আৰু
- ব্যক্তি আৰু দলৰ এই প্ৰত্যাহ্বানৰ প্ৰতি তীব্ৰ প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ।

এনে এক পটভূমিত ৰেইনবার্গে আগবঢ়োৱা সামাজিক সমস্যাৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ এনে ধৰণৰ—

- সম্প্ৰদায়ৰ অধিকাংশ সদস্যৰ আপত্তিজনক অভিমতৰ পৰা সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টি হয়। সম্প্ৰদায়ৰ দ্বাৰা সমাজৰ বাবে প্ৰতিকূল কোনো পৰিস্থিতিক বর্জনীয় অথবা নিন্দনীয় হিচাপে বিবেচনা নকৰালৈকেই সামাজিক সমস্যা ৰূপে পৰিগণিত নহয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, নিচাযুক্ত দ্ৰব্য সেৱনক যদি সমাজৰ দ্বাৰা আপত্তিজনক কার্য্য বুলি ভবা নহয় তেন্তে ইয়াক সামাজিক সমস্যা বুলি গণ্য কৰা নহয়। কিন্তু নিচাযুক্ত দ্ৰব্যৰ সেৱনক যদি সমাজে এক সমস্যা হিচাপে আলোচনা কৰি ইয়াৰ পৰিণতি নিয়ন্ত্ৰণৰ বাবে এক সঠিক কর্মপন্থাৰ পৰিকল্পনা কৰে, তেন্তে এই কার্য্যটোক সামাজিক সমস্যা হিচাপে সংজ্ঞায়িত কৰিব পাৰি।
- যেতিয়া সংশ্লিষ্ট আচৰণ গাঁথনিবোৰ বিভিন্ন ধৰণে ব্যাখ্যা কৰা হয় তেতিয়া সামাজিক সমস্যাবোৰৰ ৰূপ সলনি হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, কিছু দশক আগলৈকে মানসিক অসুস্থতাক এক উন্মাদজনক আচৰণ হিচাপে বিবেচনা কৰা হৈছিল আৰু পৰিয়ালৰ সদস্যসকলে ইয়াক এক অপমানজনক কথা বুলি ধৰি লৈ গোপনে ৰাখিছিল। বর্তমান মানসিকভাৱে অসুস্থ ব্যক্তি এগৰাকীৰ আচৰণক কেৱল বিচ্যুত আচৰণৰ এটা প্ৰকাৰ হিচাপে ধৰা হয়। এই সমস্যা আঁতৰ কৰিবলৈ মনোৰোগ চিকিৎসক আৰু সামাজিক চিকিৎসাৰ প্ৰয়োজন। একেদৰে, বর্তমান মানসিক অসুস্থতাৰ সমস্যাক বাস্তৱসন্মতভাৱে আৰু কার্য্যকৰীভাৱে নাইকিয়া কৰিব পাৰি।
- গণমাধ্যমসমূহে (বাতৰিকাকত, আলোচনী, দূৰদর্শন, অনাতাঁৰ যন্ত্ৰ, বোলছবি) সামাজিক সমস্যাৰ পৰিসৰ বুজোৱা আৰু জৰুৰীকালীন অৱস্থাৰ প্ৰতি সজাগতা সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে।
- সামাজিক সমস্যাসমূহক সমাজ এখনৰ প্ৰমূল্য আৰু সামাজিক অনুষ্ঠানসমূহৰ পটভূমিত বিশ্লেষণ কৰা প্ৰয়োজন। উদাহৰণ স্বৰূপে, ভাৰতবর্ষৰ অস্পৃশ্যতাৰ সমস্যাটোতকৈ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ জাতিগত সংঘাতৰ সমস্যাটো পৃথক বৈশিষ্ট্যযুক্ত।
- সামাজিক সমস্যাসমূহ দলীয় প্ৰক্ৰিয়া আৰু সামাজিক সম্পর্কসমূহৰ প্ৰভাৱৰ ভিত্তিত বিশ্লেষণ কৰা উচিত।

- সামাজিক সমস্যাসমূহ ঐতিহাসিকভাৱে ভিন্ন ধৰণৰ। সমসাময়িক সামাজিক সমস্যাসমূহৰ সামাজিক জীৱন প্ৰক্ৰিয়াৰ লগত গভীৰ সম্পৰ্ক আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, ১৯৪৭-৪৮ চনত সৃষ্টি হোৱা শৰণাৰ্থীৰ বসতি স্থাপনৰ সমস্যাটো ১৯৮৮-৮৯ চনত শ্ৰীলঙ্কাৰ পৰা অহা তামিল শৰণাৰ্থীৰ সমস্যাটোতকৈ ভিন্ন প্ৰকৃতিৰ।

সামাজিক সমস্যা এটা গভীৰভাৱে বুজি উঠিবৰ বাবে ইয়াৰ লগত জড়িত আন কেতবোৰ উপাদানো আলোচনা কৰা উচিত। মাজে সময়ে কিছুমান প্ৰভাৱশালী শ্ৰেণীয়ে কোনো এক সমস্যাক সামাজিক সমস্যা বুলি আখ্যা কৰে।

সামাজিক সমস্যা এটা পোহৰলৈ অনাত গণমাধ্যমসমূহেও এক বলিষ্ঠ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। কোনো পৰিস্থিতিৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত লোকৰ দ্ৰুত সংখ্যা বৃদ্ধিয়েও মাজে সময়ে বিভিন্ন সমস্যাক সমস্যাৰ সংজ্ঞা প্ৰদান কৰে।

কেতিয়াবা এক কাল্পনিক পৰিস্থিতিয়েও সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা লাভ কৰিব পাৰে। বেছিভাগ সামাজিক পৰিস্থিতি প্ৰকৃতপক্ষে বাস্তৱিক। কিন্তু, গণ-বিভ্ৰান্তিৰ ওপৰত আধা�ৰিত সমস্য সমূহৰ বেছিভাগেই সময় সাপেক্ষ। এটা সামাজিক সমস্যা সমাধানৰ বাবে সমস্যাটোৰ লগত জড়িত বিভিন্ন দিশ চিন্তা কৰি চোৱাটো প্ৰয়োজনীয়। সমস্যা সৃষ্টিকৰী পৰিস্থিতি বস্তুনিষ্ঠভাৱে সঠিক দৃষ্টিভঙ্গীৰ ওপৰত আধাৰিত নহয়। সামাজিক পৰিস্থিতিৰ অস্তিত্বৰ প্ৰতি গুৰুত্ব দিয়া সম্পৰ্কে অথবা সামাজিক পৰিস্থিতি সম্পৰ্কে সঠিক নিৰ্ণয় লোৱা লোকসকলে সামূহিক জীৱন প্ৰক্ৰিয়াৰ সামান্যতম ক্ষতিসাধন কৰিব পৰা বিষয়সমূহক লৈ চিন্তিত হোৱা দেখা যায় আৰু সম্প্ৰদায়ৰ ওপৰত প্ৰতিকূল প্ৰভাৱ পেলাব পৰা বিধৰ গুৰুতৰ বিষয়সমূহ এৰাই চলিব বিচাৰে।

ৱেইনবাৰ্গৰ বৈশিষ্ট্যসমূহৰ উপৰি আলোচিত সংজ্ঞাসমূহৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি পোৱা সামাজিক সমস্যাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত দিয়া ধৰণৰ—

- সকলোবোৰ সামাজিক সমস্যাৰে কিছুমান উমৈহতীয়া মূল নাইবা উৎস আছে।
- সকলোবোৰ সামাজিক সমস্যা উৎপত্তিৰ আধাৰ সামাজিক।
- সকলো ধৰণৰ সামাজিক সমস্যাই আদৰ্শগত পৰিস্থিতিৰ পৰা বিচ্যুত ধৰণৰ।
- সকলোবোৰ সামাজিক সমস্যাযুক্ত পৰিস্থিতিৰ পৰিণতি সমাজৰ বাবে ক্ষতিকাৰক আৰু দুখজনক।
- সকলোবোৰ সামাজিক সমস্যাই আন্তঃসম্পৰ্কযুক্ত।
- সকলো ধৰণৰ সামাজিক সমস্যা অসুস্থ সামাজিক পৰিস্থিতিৰ পৰা উদ্ভৱ হয়।
- সামাজিক সমস্যাবোৰ সকলো সমাজতে সংঘটিত হয়।
- সামাজিক সমস্যাসমূহৰ ফলাফল সামাজিক। অৰ্থাৎ, ই সমাজৰ সকলো স্তৰৰ মানুহকে প্ৰভাৱিত কৰে।
- সামাজিক সমস্যাসমূহ আঁতৰ কৰাত সমাজে এক মুখ্য ভূমিকা লয়। অৰ্থাৎ, এই সমস্যাসমূহ সমাধানৰ বাবে সমূহীয়া প্ৰচেষ্টাৰ প্ৰয়োজন।

১.৪ সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকাৰ

সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকাৰ সম্বন্ধে ভিন্ন দৃষ্টিভঙ্গী আছে।সামাজিক সমস্যাৰ উৎসৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ১৯৬৪ চনত কেছে (Case) চাৰিটা প্ৰকাৰ চিনাক্ত কৰিছিল। প্ৰকাৰকেইটা হ'ল—

- কিছুমান সামাজিক সমস্যাৰ কিছুমান দিশ সমাজ এখনৰ ভৌতিকপৰিৱেশত নিহিত হৈ থাকে।
- সামাজিক সমস্যা হ'ল জনসংখ্যাৰ প্ৰকৃতি অথবা বিতৰণৰ অন্তঃৰ্নিহিত সমস্যা।
- সামাজিক সংগঠনৰ দুৰাৱস্থাৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা সমস্যাকে সামাজিক সমস্যা বুলিব পাৰি।
- সমাজৰ সাংস্কৃতিক প্ৰমূল্যৰ সংঘাতৰফলত সৃষ্টি হোৱা সমস্যাই সামাজিক সমস্যা।

ফুলেৰ আৰ মায়ার্চ (১৯৪১)ৰ মতে সামাজিক সমস্যাক তিনিটা ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি—

- **ভৌতিক সমস্যা ঃ** প্ৰকৃতিৰ প্ৰতিকূল পৰিস্থিতিৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা সমস্যাবোৰ এই শ্ৰেণীৰ অন্তৰ্ভুক্ত। বানপানী, দুৰ্ভিক্ষ আদিৰ দৰে সামাজিক সমস্যাসমূহ প্ৰমূল্য সঙ্কটৰ ফলাফল নহয়। কেতবোৰ প্ৰাকৃতিক কাৰণবশতঃ এইবোৰ সমস্যাৰ উদ্ভৱ হয়।
- **উন্নয়নমুখী সমস্যা ঃ** এই শ্ৰেণীত সেইবোৰ সমস্যা অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে যিবোৰ সমস্যা সম্পৰ্কে মানুহে সহমত পোষণ কৰে কিন্তু এই সমস্যাসমূহৰ সমাধান সন্দৰ্ভত বিভিন্ন ধৰণৰ অভিমত আগবঢ়ায়। উদাহৰণ স্বৰূপে, অপৰাধমূলক কাৰ্য্য, দৰিদ্ৰতা, এইড্‌ছ ইত্যাদি।
- **নৈতিক সমস্যা ঃ** নৈতিক সমস্যাবোৰ হ'ল সেইবোৰ সমস্যা যিবোৰৰ প্ৰকৃতি আৰু কাৰণ বুজোৱা দিশসমূহক লৈ কোনেও সহমত প্ৰকাশ নকৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে, জুৱা খেল, নিচাযুক্ত দ্ৰব্যৰ সেৱন আৰু বিবাহ বিচ্ছেদ ইত্যাদি।

১.৫ সামাজিক সমস্যাৰ কাৰণ

একোটা বিশেষ সামাজিক সমস্যা সৃষ্টি হোৱাৰ অন্তৰালত বিভিন্ন কাৰকে ক্ৰিয়া কৰে। এটা সামাজিক সমস্যাৰ আন এটা সামাজিক সমস্যাৰ লগত সম্পৰ্ক থাকিব পাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে, দৰিদ্ৰতাৰ সমস্যাৰ লগত দুৰ্বল স্বাস্থ্য, পুষ্টিহীনতা, অপৰাধমূলক কাৰ্য্য ইত্যাদিবোৰৰ সম্পৰ্ক আছে। সকলো ধৰণৰ সমাজ ব্যৱস্থাতে সহজ কিম্বা জটিল ৰূপত সামাজিক সমস্যাৰ উপস্থিতি থাকে। মূলতঃ প্ৰতিকূল সামাজিক পৰিৱেশৰ বাবে এনে সমস্যাৰ সৃষ্টি হয় বুলি ক'ব পাৰি। কোনো এক সামাজিক দলৰ সদস্যসকলৰ মাজত সমাযোজনৰ অভাৱ আৰু সংঘাটপূৰ্ণ পৰিস্থিতিয়ে সামাজিক সম্পৰ্কবোৰ দুৰ্বল কৰি পেলায় যাৰ দ্বাৰা সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টিৰ এক মুখ্য কাৰণ হ'ব পৰে।

ৰাম আহুজাৰ মতে সামাজিক সমস্যাৰ লগত জড়িত তিনিটা মূল উপাদান হ'ল—

- সামাজিক সমস্যা সৃষ্টিকাৰী উপাদানসমূহ অলেখ। সামাজিক পৰিৱেশত বহুলভাৱে দেখিবলৈ পোৱা সামাজিক সমস্যাৰ কাৰণবোৰ হ'ল—

- সামাজিক ব্যৱস্থাৰ মাজত হোৱা বিৰোধভাৱ নাইবা দ্বন্দ্ব।
- অর্থনৈতিক ব্যৱস্থাৰ অফলপ্রসূতা।
- ধর্মীয় ব্যৱস্থাত পৰিৱর্তনৰ অভাৱ।
- ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ত্রুটিপূর্ণ কার্য্য সম্পাদন পদ্ধতি।

- সামাজিক সমস্যাবোৰে উমৈহতীয়া কাৰণজনিত উপাদানসমূহক সবল ভিত্তি প্রদান কৰে।
- সামাজিক সমস্যাসমূহৰ মাজত থকা আন্তঃসম্পর্কবোৰ হ'ল যৌথভাৱে সঞ্চয়মূলক আৰু উত্তেজক। অর্থাৎ, সমস্যাবোৰে এটাই আনটোক উৎসাহিত কৰিব পাৰে।

ৰেইনহার্ড (১৯৫৪)ৰ মতে সামাজিক সমস্যাসমূহৰ বিকাশত তিনিটা উপাদান জড়িত হৈ থাকে—

- ন্যস্ত স্বার্থ আৰু কার্য্যৰ বিভেদকৰণ তথা বিভেদৰ গুণাঙ্কভৱন ঃ
  যদি বিভিন্ন ব্যক্তি, গোষ্ঠী, প্রতিষ্ঠান আৰু পদ্ধতিৰ মাজত স্বার্থক লৈ সংঘাতৰ সৃষ্টি হয় তেন্তে এনে সংঘাতে নতুন সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে। ৰেইনহার্ডে এনে পৰিস্থিতিক এক বৃহৎ সংস্থাৰ লগত তুলনা কৰিছে, য'ত বিভিন্ন অংশৰ মাজত অপ-সমাযোজনৰ সম্ভাৱনা প্রৱল। অস্পৃশ্যতা, সাম্প্রদায়িক সংঘর্ষ আৰু ৰাজনৈতিক অপৰাধজনিত কার্য্যসমূহৰ দৰে সামাজিক সমস্যাবোৰ হ'ল মূলতঃ বিভিন্ন জাতি আৰু শ্রেণীৰ মাজত হোৱা বিবাদৰ ফলাফল।
- সামাজিক পৰিৱর্তন অথবা সভ্যতাৰ বিকাশৰ দ্রুততা ঃ
  কেতিয়াবা বৈজ্ঞানিক আৰু যান্ত্রিক অভিনৱত্বৰ আগ্রাসনৰ ফলস্বৰূপে সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টি হোৱা যেন অনুভৱ হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, যন্ত্রৰ আৱিষ্কাৰ আৰু ব্যৱহাৰে পৰম্পৰাগত নিয়োগ ব্যৱস্থা সলনি কৰাৰ ফলত কোটি কোটি মানুহ হৈ পৰিছে কর্মসংস্থাপনহীন। ই শ্রেণী সংঘাতৰ বীজ ৰোপণ কৰিছে। এনেধৰণৰ বৈপ্লৱিক আৱিষ্কাৰবোৰেও সংৰচনাত্মক আৰু ক্রিয়াত্মক অপ-সমাযোজনৰ দ্বাৰা যথেষ্ট সংখ্যক সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে।
- মানুহৰ মাজত বিজ্ঞানসম্মত বিশ্লেষণৰ অন্তর্দৃষ্টিৰ বিকাশ ঃ
  মানুহে সামাজিক অন্তর্দৃষ্টিৰ বিকাশৰ দ্বাৰা কর্মৰ প্রকৃতি আৰু বিভিন্ন বিষয় সহজ বুলি ভাবিবলৈ লৈছিল। সম্প্রতি সেই বিষয়সমূহক মানুহ আৰু সমাজক প্রভাৱিত কৰিব পৰা বিভিন্ন প্রাকৃতিক অৱস্থাৰ ফলাফল বুলি ভবা হয়।
- **ৰাজনৈতিক অধীনতা ঃ**
  - দৰিদ্রতাৰ সমস্যা, নিবনুৱা সমস্যা, জনসংখ্যা বৃদ্ধি, জীৱনৰ নিম্ন গুণগত মান আৰু নিৰক্ষৰতা আদিবোৰ হ'ল ৰাজনৈতিক অধীনতা নাইবা অৱদমনৰ পৰিণতি।
  - দ্রুত উদ্যোগীকৰণ আৰু নগৰীকৰণৰ ফলত যুৱ অপৰাধ প্রৱণতা, বেশ্যাৰ সমস্যা, চৰম দৰিদ্রতা ইত্যাদিসমস্যাৰ সৃষ্টি হয়।
  - ধর্মৰ ক্ষেত্রত অধিক আনুষ্ঠানিকতা ঃ দুর্নীতি, নৈতিক অধঃপতন ইত্যাদিৰ কাৰণ।

- নব্য সামাজিক গাঁথনি ঃ সাম্প্রদায়িত সংঘর্ষ, আঞ্চলিকতাবাদ, ভাষাবাদ, সাম্প্রদায়িকতাবাদ ইত্যাদি।

১.৬ সামাজিক সমস্যাৰ ফলাফল

সাধাৰণতে সামাজিক সমস্যাৰ পৰিণতি অতি ক্ষতিকাৰক হোৱা দেখা যায়। কিন্তু সমস্যাৰ গভীৰতা অনুযায়ী ইয়াৰ কুপ্রভাৱসমূহ বেলেগ বেলেগ ধৰণৰ হ'ব পাৰে। সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞাসমূহৰ পৰা এইটো জানিব পৰা গৈছে যে সামাজিক সমস্যাই এক বিসংগতি সামাজিক সম্পর্ক আৰু প্রত্যাশিত সামাজিক মানসমূহৰ উলংঘণক বুজায়। প্রকৃতার্থত সামাজিক সমস্যাবোৰ আৰু সামাজিক বিসংগঠনৰ মাজত এক ঘনিষ্ঠ সম্পর্ক আছে। অধ্যাপক টিম্চে এক পর্য্যবেক্ষণৰ অন্তত কৈছিল যে সামাজিক সমস্যাসমূহ বৃদ্ধি কৰা অৱস্থাসমূহক সামাজিকভাৱে অস্থিৰ অৱস্থা, সামাজিক বিসংগঠন আৰু সামাজিক বিচ্যুতি হিচাপে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি। তেওঁ পুনৰ কৈছিল যে কিছুমান বিশেষ পৰিস্থিতিৰ দ্বাৰা সমাজ বিচ্যুত ব্যক্তিসকলে নিজাববীয়াকৈ দল গঠনৰ চেষ্টা কৰে আৰু ইয়ে এটা সময়ত সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে। এনে এক অসুস্থকৰ অৱস্থাত ব্যক্তি আৰু সমাজৰ মাজত ইতিবাচক চিন্তাৰ বিকাশ ঘটোৱাটো অত্যন্ত জটিল। সকলো ধৰণৰ সামাজিক সমস্যাই বিকাশৰ পথত প্রতিবন্ধকতাৰ সৃষ্টি কৰে। এটা সামাজিক সমস্যাই সমাজ এখনৰ বিস্তৰ ক্ষতিসাধন কৰিব পাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে, নিবনুৱাৰ দৰে ভয়াবহ সামাজিক সমস্যাই দৰিদ্রতা, ভিক্ষাবৃত্তি, নিচাযুক্ত দ্রব্যৰ ব্যৱহাৰ, দুর্বল স্বাস্থ্য, অপৰাধমূলক কার্য্য ইত্যাদিৰ উত্থান ঘটাব পাৰে। একেদৰে, ভাৰতবর্ষৰ জনজাতীয় আৰু জনগোষ্ঠীয় লোকসকলে সন্মুখীন হোৱা সমস্যাবোৰে সামাজিক আন্দোলনৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে।ইয়ে আকৌ সমগ্র ৰাজনৈতিকপৰিস্থিতিত প্রভাৱ পেলাব পাৰে।বানপানী অথবা দুর্ভিক্ষৰ সমস্যাই জৰুৰীকালীনভাৱে নতুন অসহায় মানুহৰ সমষ্টি একোটা গঠন কৰিব পাৰে। সামগ্রিকভাৱে সামাজিক সমস্যাবোৰে এখন সমাজৰ অর্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক আৰু ধর্মীয় বাতাবৰণক প্রভাৱিত কৰে। সেয়েহে সামাজিক সমস্যাবোৰক এখন সমাজৰ দুর্ভাগ্যজনক অৱস্থা বুলিব পাৰি। এখন সমাজৰ প্রগতিৰ বাবে সমূহীয়া প্রচেষ্টাৰ জৰিয়তে এনে অবাঞ্ছিত পৰিস্থিতিক সমাজৰ পৰা আঁতৰ কৰা প্রয়োজন।

সমসাময়িক সমাজতাত্ত্বিক তত্ত্ব আৰু অনুশীলনৰ প্রৱণতা হ'ল সমাজৰ বর্ধিত সামাজিক সমস্যাবোৰ বিবেচনা কৰা। এনে ধৰণৰ পৰম্পৰাই আধুনিক জীৱন প্রক্রিয়াত থকা জটিলতাসমূহ চিনাক্ত কৰাৰ প্রয়াস কৰে।

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ তলত দিয়া উক্তিসমূহ সঁচানে মিছা কওক—

ক) ভাৰতবর্ষত দুর্নীতি এক সামাজিক সমস্যা।

খ) সামাজিক পৰিস্থিতি এটাক সামাজিক সমস্যালৈ ৰূপান্তৰ কৰিবলৈ সমূহীয়া প্রচেষ্টাৰ প্রয়োজন।

গ) যদি আপোনাক আপোনাৰ কুকুৰৰ পোৱালিটোৱে নিতৌ অসুবিধা প্ৰদান কৰে তেতিয়া হ'লে ই এক সামাজিক সমস্যা হৈ পৰিব।

ঘ) নৈতিক সমস্যাই সেইবোৰ সমস্যাৰ কথা বুজায় যিবোৰৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে মানুহে সহমত প্ৰকাশ কৰে।

১.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টিৰ পৰা আমি শিকিলোঁ যে—

- সামাজিক সমস্যাৰ ধাৰণাটো সম্পৰ্কে বিভিন্ন দৃষ্টিভঙ্গী আছে। অধিকাংশ মানুহেই সামাজিক সমস্যা সম্পৰ্কে কিছু কথা জানে কিন্তু তেওঁলোকৰ জ্ঞান প্ৰায়ে অসংলগ্ন আৰু বিৰোধী ভাৱাপন্ন।
- সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকৃত অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সমাজবিদসকলে যথেষ্ট সংখ্যক সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে।
- বিশ্বৰ বিভিন্ন দেশৰ সামাজিক সমস্যাবোৰ একে নহয়। কিন্তু কিছুমান বিশেষ সামাজিক সমস্যা সকলো দেশৰে উমৈহতীয়া সমস্যা। আনহাতে, কিছুমান বিশেষ সামাজিক সমস্যাই এখন বিশেষ দেশ নাইবা অঞ্চলৰ বৈশিষ্ট্য প্ৰকাশ কৰে।
- হ'র্টন আৰু লেচলীৰ সংজ্ঞা অনুযায়ী যেতিয়া কোনো এক পৰিস্থিতিয়ে এক বৃহৎ সংখ্যক মানুহক প্ৰভাৱিত কৰে তেতিয়া তেনে সামাজিক পৰিস্থিতিটো সামাজিক সমস্যাত পৰিণত।
- সামাজিক সমস্যা এটা নাইকিয়া কৰিবলৈ সমূহীয়া প্ৰচেষ্টাৰ প্ৰয়োজন।
- সামাজিক সমস্যা এটা পোহৰলৈ অনাত গণমাধ্যমসমূহেও এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে।
- সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকাৰ বিষয়ক বিভিন্ন দৃষ্টিভঙ্গী আছে।
- মূলতঃ প্ৰতিকূল সামাজিক পৰিস্থিতিৰ বাবে সামাজিক সমস্যাবোৰ সৃষ্টি হয় বুলি ক'ব পাৰি। কোনো এক সামাজিক দলৰ সদস্যসকলৰ মাজতসৃষ্টি হোৱা সমাযোজনৰ অভাৱ আৰু সংঘাটপূৰ্ণ পৰিস্থিতিয়ে সামাজিক সম্পৰ্কবোৰ দুৰ্বল কৰি তোলে। ই সামাজিক সমস্যা সৃষ্টিৰ এক মুখ্য কাৰণ।

১.৮ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) শইকীয়া, জে. পি. (২০০৪) ঃ *সমাজ ঃ সমস্যা আৰু সমাধান*; যোৰহাট ঃ বিদ্যা ভৱন।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1) Ahuja, Ram (2006): *Social Problems in India*. New Delhi: Rawat Publications.
2) Chanddran, E. (1990): *Social Problems of India*. New Delhi: Cosmos Bookhive (P.) Ltd.
3) Ghosh, Biswanath (1988): *Contemporary Social Problems of India*. New Delhi: Himalaya Publishing House.
4) Horton, Paul B. & Gerald. R. Leseie (1955): *The Sociology of Social Problems*. New Jersey: Prentice-hall, Inc., Englewood Cliffs.
5) Madan, G. R. (1990): *Indian Social Problems*. New Dras Nagpur, Ahmedabad, Bangalore Hyderabad, Lukhnow: Allied Publishers Limited.
6) Prasad, B. K. (2004): *Social Problems in India*. New Delhi: Anmol Publications Pvt. Ltd.

১.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) সত্য, খ) অসত্য, গ) অসত্য, ঘ) অসত্য

১.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ সামাজিক সমস্যাৰ সংজ্ঞা দিয়ক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ আপোনাৰ অঞ্চলত থকা সামাজিক সমস্যাসমূহৰ তালিকা এখন প্ৰস্তুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰকাৰসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ সামাজিক সমস্যাৰ দুটা কাৰণ লিখক।

প্ৰশ্ন ৫ ঃ সামাজিক পৰিস্থিতি এটাক সামাজিক সমস্যালৈ ৰূপান্তৰ কৰা উপাদানসমূহ কি কি?

*** ***** ***

অধ্যায় ২ ঃ অপৰাধ

অধ্যায় গাঁথনি

২.১ উদ্দেশ্য
২.২ পৰিচয়
২.৩ অপৰাধৰ অর্থ
২.৪ অপৰাধৰ প্রকাৰ
২.৫ অপৰাধৰ কাৰণ
২.৬ অপৰাধৰ কাৰণ, অপৰাধমূলক আচৰণ আৰু শাস্তি ব্যাখ্যাকাৰী তত্ত্ব
২.৭ ভাৰতবর্ষত অপৰাধৰ ৰূপ
২.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
২.৯ অধিক জানিবলৈ
২.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
২.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- অপৰাধনো কি তাৰ জ্ঞান লাভ কৰিব
- বিভিন্ন প্রকাৰৰ অপৰাধ চিনাক্ত কৰিব পাৰিব
- অপৰাধৰ কাৰণসমূহ আলোচনা কৰিব পাৰিব
- ভাৰতবর্ষত অপৰাধ ৰোধ কৰাৰ বাবে প্রণয়ন কৰা আইন আৰু ধাৰাসমূহৰ বিষয়ে জানিব পৰিব।

২.২ পৰিচয়

সাধাৰণভাৱে, অপৰাধ হ'ল সামাজিক আইনসমূহৰ অৱমাননা। মানুহে সমাজ জীৱন আৰম্ভ কৰাৰ সময়ৰে পৰাই অপৰাধৰ সূচনা ঘটে বুলিব পাৰি। ইয়াক এক অসামাজিক ব্যৱহাৰ বুলি গণ্য কৰা হয়। এই কার্য্যবোৰত এটা শ্রেণীৰ লোকে অসন্তুষ্টি প্রকাশ কৰে আৰু একে কামৰ বাবে দণ্ড নাইবা শাস্তিৰ নিয়ম আছে। শাস্তি বিহীন কিছুমান কার্য্যক কু-কার্য্য (Sinful) বুলি গণ্য কৰিলেও অপৰাধ (Crime) বুলি ধৰা নহয়। কিন্তু, বর্তমান সময়ত এজন অপৰাধীক অকল দোষী বুলি গণ্য নকৰি, পৰিৱেশৰ দ্বাৰা আক্রান্ত, মানসিকভাৱে বিভ্রান্ত নাইবা অসুস্থ হৈ পৰা বুলিও গণ্য কৰা হয়। এসময়ত অপৰাধমূলক কার্য্যৰ বাবে শিশু নাইবা নাবালক এটিকো শাস্তি দিয়াৰ নিয়ম আছিল। কিন্তু বর্তমান সময়ত এই ব্যৱস্থাৰ আমূল পৰিৱর্তন ঘটিছে। প্রত্যেক দেশতেই

অপৰাধী সংশোধন আৰু অপৰীধীক পথ নির্দেশ শুদ্ধ প্রদানৰ প্রচেষ্টা হাতত লোৱা হয় আৰু এইসকল ব্যক্তিক সৎ নাগৰিক হিচাপে গঢ়ি তুলিবলৈ প্রয়োজনীয় ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰা হয়। এই পাঠটিত আমি অপৰাধ সম্বন্ধীয় ধাৰণাটো বুজাৰ চেষ্টা কৰিম।

২.৩ অপৰাধৰ অর্থ

অপৰাধ তত্ত্ববিদসকলে (Criminologists) অপৰাধৰ বিভিন্ন সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে। এগৰাকী বিখ্যাত অপৰাধ তত্ত্ববিদ চি. দাৰ'ই কৈছিল যে, "অপৰাধ হ'ল এনে এক কার্য্য যিটো দেশৰ আইনে নিষিদ্ধ গণ্য কৰে আৰু দোষীক শাস্তিৰ বিধান দিয়ে।" এই সংজ্ঞা ভালদৰে নিৰীক্ষণ কৰিলে দেখা যায় যে এই সংজ্ঞাই সামাজিক দৃষ্টিকোণক যথেষ্ট গুৰুত্ব দিছে।ন্যায়িক দৃষ্টিকোণেৰে আইন অমান্য কৰাই হ'ল অপৰাধ। বার্নচ আৰু জিতার্চ-এ কৈছিল যে, "অপৰাধ শব্দটোৱে কাৰিকৰীগত (Technically)ভাৱে একধৰণৰ অসামাজিক আচৰণকে বুজায় যিবোৰ আচৰণে সামাজিক বিচাৰধাৰাক এনেভাৱে উলংঘন কৰে যিটো দেশীয় আইনে নিষিদ্ধ বুলি গণ্য কৰে।"এই সংজ্ঞাই দেশীয় আইনে নিষিদ্ধ ঘোষণা নকৰা অসামাজিক কার্য্যসমূহক অন্তর্ভুক্ত কৰা নাই। এইটো সত্য যে দুষ্কার্য্য (Criminality) ই সামাজিক কার্য্যসমূহৰ লগতে আইনে নিষিদ্ধ ঘোষণা কৰা সকলো কার্য্যক বুজায়। আন এগৰাকী বিখ্যাত অপৰাধতত্ত্ববিদ ই. এইছ. ছুথেৰলেণ্ডৰ মতে অসামাজিক আচৰণসমূহৰ বাবে যদিও শাস্তি দিয়া নহয়, তথাপিও জনসাধাৰণে এই কার্য্যকসমূহ সদায় নিন্দা কৰে।

গাৰ'ফেল'ৰ মতে দয়া আৰু সত্যৰ প্রচলিত ধাৰণা বিৰুদ্ধ আচৰণকেই অপৰাধ বুলি গণ্য কৰা উচিত। অপৰাধৰ অভিধাটো আমি সামাজিক আৰু আইনগত দুয়োটা দৃষ্টিভঙ্গীৰে বিবেচনা কৰিব পাৰোঁ।

অপৰাধৰ বিধিসম্মত সংজ্ঞা বুলিলে আমি নীতিগত সূত্রসমূহৰ উলংঘন কৰা আচৰণবোৰৰ কথাকে বুজো। এই ক্ষেত্রত সবাতোকৈ গ্রহণযোগ্য সংজ্ঞাটো হ'লপ'ল থাপ্পাৰ (১৯৪৭)ৰ সংজ্ঞা। তেওঁ অপৰাধৰ সংজ্ঞা দি কয় যে, "এক অভিপ্রায়মূলক আইনৰ উলংঘন য'ত প্রতিৰক্ষাৰ অৱকাশ নাই আৰু এনে কার্য্যৰ বাবে দেশৰ আইনৰ দ্বাৰা দণ্ডিত কৰা হয়।"

সেয়েহে, অপৰাধ হ'ল অপৰাধ আইনৰ উলংঘনকাৰী কার্য্য। ইয়াৰ শাস্তি নির্ধাৰণ কৰা হয়। অপৰাধী ব্যাক্তিজনে সজ্ঞানেএই কার্য্য কৰে আৰু ইয়াকে কৰোতে তেওঁ বৈধ্য নিয়ম আৰু যুক্তিযুক্ততাক গ্রাহ্য নকৰে।

থাপ্পনৰ এই সংজ্ঞা গ্রহণযোগ্য আৰু ইয়েই আমাক মনত পেলাই দিয়ে যে একমাত্র ৰাষ্ট্রৰহে অপৰাধ নির্ধাৰিত কৰাৰ ক্ষমতা আছে। এই অপৰাধৰ সংজ্ঞাই আমাক অপৰাধৰ নিম্নলিখিত প্রাথমিক তত্ত্ব নাইবা অংশ কেইটা জনাত সহায় কৰে—

- কোনো এটা কার্য্য অপৰাধ হ'বলৈ হ'লে ইনীতিগত দিশৰ পৰা আঁতৰি আহিব লাগিব ।
- কার্য্যটো স্বৈচ্ছিক আৰু নিজ ইচ্ছাৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্রিত হ'ব লাগিব।
- কার্য্যটো উদ্দেশ্যধর্মী আৰু উদ্দেশ্যটো সাধাৰণ অথবা বিশিষ্ট হ'ব পাৰে।

- কার্য্যটো অপৰাধ আইন উলংঘাকাৰী হ'ব লাগিব।
- তেনে কার্য্যৰ কোনো যৌক্তিক কাৰণ নাথাকে।
- তেনেকুৱা কর্ম গুৰুতৰ অপৰাধ নাইবা দুষ্কর্ম বুলি স্বীকৃত।

ম'ৰাৰে এই কার্য্যসমূহক 'অ-সামাজিক কার্য্য' বুলি কৈছে। থ'নষ্টেনচেলিনৰ সংজ্ঞা অনুসৰি, "অপৰাধ হ'ল আদর্শবাদী গোটসমূহৰ আদর্শৰ উলংঘন।"

অপাৰধৰ সামাজিক সংজ্ঞা (Social Definition of Crime) ঃ বহুকেইগৰাকী অপৰাধতত্ত্ব বিশেষজ্ঞই অপৰাধৰ সামাজিক দৃষ্টিভঙ্গীযুক্ত সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে। অপৰাধৰ সামাজিক সংজ্ঞা মতে, ই হ'ল এনে এক কর্ম নাইবা আচৰণ যিয়ে এক বিশেষ শ্রেণীৰ সামাজিক আদর্শক বিঘ্নিত কৰে। ক'ল্ডৱেল (১৯৫৬)ৰ মতে, "অপৰাধ হ'ল সমাজৰ কল্যাণৰ বাবে প্রয়োজনীয় বুলি গ্রহণ কৰা কার্য্যসমূহ সম্পাদনৰ অকৃতকার্য্যতা। সেয়েহে প্রচলিত ধাৰণাৰ বিপৰীতপন্থী কোনো অস্থিৰ আৰু ব্যক্তিগত উদ্দেশ্যধর্মী কর্মক স্বীকৃতি দিয়াৰ সলনি এক সু-সংবদ্ধ পৰীক্ষামূলক প্রক্রিয়াকহে মানিলোৱা হয়।"

থ'ৰ্ষ্টেন চেলিঙে অপৰাধৰ বিশ্লেষণ কৰি কৈছে যে, "আদর্শবাদী গোটসমূহৰ আদর্শৰ উলংঘন।"

ম'ৰেৰে অপৰাধক এক অ-সামাজিক কর্ম বুলি আখ্যা দিছে।

নিচবেটৰ মতে অপৰাধে সামাজিক ব্যৱস্থাসমূহলৈ প্রত্যাহ্বান কঢ়িয়াই আনে আৰু সততাৰ অৱমাননাৰ দ্বাৰা সমাজ আৰু ৰাষ্ট্রলৈ বিপদ মাতি আনে।

ৰেডক্লিফ ব্রাউনৰ মতে, অপৰাধ হ'ল প্রথা প্রয়োগ বিধিৰ উলংঘন যিয়ে প্রতিবন্ধকতা (Sanction)ৰ জন্ম দিয়ে।অপৰাধ হ'ল এনে এক কর্ম যিটোৱে মানুহৰ সামাজিক স্বার্থ বিঘ্নিত কৰে।

সেয়েহে, আমি ক'ব পাৰো যে অপৰাধৰ আইন সঙ্গত (Legal) আৰু আইন বহির্ভূত সংজ্ঞাসমূহে আমাক অপৰাধৰ বিষয়ে বিশেষ স্থান দিয়ে।

অপৰাধৰ বৈশিষ্ট্য (Characterstics of Crime) ঃ ওপৰত উল্লেখ কৰা সংজ্ঞাসমূহৰ সহায়ত আমি অপৰাধৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য সম্বন্ধে জানিব পাৰোঁ। সাধাৰণভাৱে কিছুমান ব্যৱহাৰ অপৰাধ বুলি গণ্য কৰা নহয়, যেতিয়ালৈকে ব্যৱহাৰসমূহত নিম্নোক্ত দিশসমূহ ফুটি নুঠে।

- **অবৈধ** (Illegal) ঃ অপৰাধৰ পৰা হ'ব পৰা ক্ষতিৰ বিপৰীতে আইনগত শাস্তিৰ ব্যৱস্থা থাকিব নালাগিব, আৰু দণ্ডবিধি আইনত (Penal law) এই বিষয়ে উল্লেখ থাকিব লাগিব। অসামাজিক আচৰণক আইনৰ দ্বাৰা নিষিদ্ধ গণ্য কৰা নহ'লে ইয়াক অপৰাধ বুলি ধৰা নহয়।
- **ক্ষতি** (Harm) ঃ কিছুমান আচৰণক অপৰাধ আখ্যা দিবলৈ হ'লে তাৰ কিছুমান ক্ষতি থাকিব লাগিব। অপৰাধে সামাজিক স্বার্থত হানিকাৰক প্রভাৱ পেলায়।
- **কু-মনোভাৱ** (Malafide Intention) ঃ এক অপৰাধমূলক আচৰণত ইচ্ছাকৃত অভিপ্রায় অভিপ্রায়ৰ দ্বাৰা ক্ষতি কৰাৰ প্রৱণতা থাকিব লাগিব।

- **অপৰাধমূলক অভিপ্ৰায় ঃ** কোনো অপৰাধ সংঘটিত কৰাৰ আঁৰত সৎ উদ্দেশ্য থাকিলেও অভিপ্ৰায় অপৰাধমূলক হ'ব পাৰে।
- **অনানুষ্ঠানিক সম্বন্ধ** (Casual Relationship) ঃ নীতিগতভাৱে নিষিদ্ধ ক্ষতি আৰু স্বৈচ্ছিক কু-কৰ্মৰ মাজত অনানুষ্ঠানিক সম্বন্ধ আছে।
- **অভিপ্ৰায় আৰু আচৰণৰ সহ-অৱস্থান** (Concerrence of Intention and Conduct) ঃ অপৰাধমূলক কৰ্মত অপৰাধপ্ৰৱণ অভিপ্ৰায় আৰু আচৰণৰ মাজত এক বা সহ-অৱস্থান থাকে।
- **নিৰ্ধাৰিত শাস্তি** (Prescription of Punishment) ঃ নিৰ্ধাৰিত শাস্তি বিধানৰ ব্যৱস্থা থাকিব লাগিব। ইচ্ছাকৃত দুষ্কাৰ্যৰ বাবে আইনগত শাস্তিৰ ব্যৱস্থা নিশ্চয় থাকিব লাগিব।

ৰেডক্লিফ ব্ৰাউনে অপৰাধৰ সংজ্ঞা দি কয় যে, "প্ৰথা নাইবা প্ৰচলিত প্ৰয়োগ বিধিৰ উলংঘনে,অপৰাধ প্ৰতিবন্ধকতাই বলবৎ কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা সৃষ্টি কৰে।" সমাজৰ স্বাৰ্থৰ ক্ষতি কৰিব পৰা যিকোনো কামেই অপৰাধ।

২.৪ অপৰাধৰ প্ৰকাৰ

অপৰাধ বিশেষজ্ঞসকলে বিভিন্ন আধাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অপৰাধক শ্ৰেণীবিভক্ত কৰিছে। ছুথেৰলেণ্ডে বৰ্বৰতা আৰু গভীৰতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অপৰাধক মহা অপৰাধ (Felony) আৰু ক্ষুদ্ৰ দুষ্কৰ্ম (Misdemeanor) এই দুভাগত ভাগ কৰিছে। মহা অপৰাধ হ'ল অতিগুৰুতৰ ধৰণৰ অপৰাধ যাৰ বাবে অপৰাধীক দীৰ্ঘসময়ৰ বাবে কাৰাবাস বা মৃত্যুদণ্ড দিয়া হয়। আনহাতে, ক্ষুদ্ৰ দুষ্কৰ্ম হ'ল বিশেষ ক্ষতি নথকা অপৰাধ যাৰ বাবে এক হ্ৰস্বকালীন কাৰাবাস অথবা জৰিমনা বিহা হয়।

লিমার্টে অপৰাধক পৰিস্থিতিগত (Situational) আৰু পদ্ধতিগত (Systematic) এই দুই শ্ৰেণীত ভাগ কৰিছিল। পৰিস্থিতিগত অপৰাধ হ'ল পৰিকল্পিতভাৱে কৰা অপৰাধ।

ক্লিনার্চ আৰু কুইৰীয়ে অপৰাধৰ ৬টা শ্ৰেণীবিভাগ কৰিছে।

- উগ্ৰ ব্যক্তিগত অপৰাধ (Violent Personal Crime)
- অনিয়মিত সম্পত্তিজনিত অপৰাধ (Occational Property Crime)
- বৃত্তি সম্বন্ধীয় অপৰাধ
- ৰাজনৈতিক অপৰাধ
- ৰাজহুৱা নিয়ম-শৃংখলাজনিত অপৰাধ
- পৰম্পৰাগত অপৰাধ

হয়েচে আকৌ তিনিপ্ৰকাৰৰ অপৰাধৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে—

- সম্পত্তি বিষয়ক অপৰাধ
- কোনো ব্যক্তিৰ বিৰুদ্ধে কৰা অপৰাধ
- নিয়ম-শৃংখলা ভঙ্গকাৰী অপৰাধ

ডব্লিউ. এ. বেঙ্গাৰৰ মতে অভিপ্ৰায় (Motive)ৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি অপৰাধৰ শ্ৰেণীবিভাগ কৰা হয়। অভিপ্ৰায়ৰ আধাৰত তেওঁ চাৰি প্ৰকাৰৰ অপৰাধৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছিল। সেইবোৰ হ'ল—

- ৰাজনৈতিক অপৰাধ,
- অৰ্থনৈতিক অপৰাধ
- যৌন অপৰাধ,
- অন্যান্য অপৰাধ

হাৰ্ৱাৰ্ড বেকাৰে অপৰাধক তলত দিয়া ধৰণে চাৰি ভাগত ভাগ কৰিছে—

- **ব্যক্তিগত অপৰাধ** (Individual Crime) ঃ যদি মাত্ৰ এজন ব্যক্তিয়ে সমগ্ৰ অপৰাধটোৰ পৰিকল্পনা আৰু কাৰ্য্যকৰীকৰণত জড়িত থাকে, তেন্তে তেনে কাৰ্য্যক ব্যক্তিগত অপৰাধ বোলা হয়। মনো-চিকিৎসক আৰু মনোবিজ্ঞানীকসকলৰ মতে ব্যক্তিগত অপৰাধ সাধাৰণতে পৰিয়ালৰ পাৰস্পৰিক সম্বন্ধ আৰু আচৰণৰ লগত জড়িত।
- **গোট সমৰ্থিত অপৰাধ** (Group Supported Crime) ঃ কোনো অপৰাধমূলক কাৰ্য্য যেতিয়া এজন ব্যক্তিতকৈ বেছি ব্যক্তিৰ দ্বাৰা পৰিকল্পিত আৰু কাৰ্য্যকৰী কৰা হয়, তেতিয়া ইয়াক গোট সমৰ্থিত অপৰাধ বুলি কোৱা হয়।
- **সংগঠিত অপৰাধ** (Organised Crime) ঃ যেতিয়া সংগঠিত গোটসমূহে নিখুঁতভাৱে কোনো অপৰাধমূলক কাৰ্য্য সংঘটিত কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে একগোট হয়, তেতিয়া তাক সংগঠিত অপৰাধ বোলে। এই ধৰণৰ অপৰাধ ১৯৫০ চনত আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰত প্ৰথমবাৰৰ বাবে দৃষ্টিগোচৰ হৈছিল। নিচাযুক্ত দ্ৰব্যৰ সৰবৰাহ, অপহৰণ, অবৈধ দেহ ব্যৱসায়, মাফিয়া দলৰ গঠন আদি হ'ল এনে অপৰাধৰ উদাহৰণ।
- **পৰিস্থিতি অপৰাধ** ঃ কোনো ব্যক্তিয়ে এক বিশেষ পৰিস্থিতিত অপৰাধৰ বশৱৰ্তী হ'বলগীয়া হ'লে তেনে অপৰাধক পৰিস্থিতি অপৰাধ বোলা হয়। এনে পৰিস্থিতি অবিহনে ব্যক্তিগৰাকী হয়তো অপৰাধৰ পৰা আঁতৰি থাকিলহেঁতেন।

ওপৰত উল্লেখ কৰা শ্ৰেণীৰ অপৰাধসমূহৰ বাহিৰেও অপৰাধক নিজে প্ৰত্যক্ষভাৱে জড়িত নথকা অকায়িক অপৰাধ (White Collared Crime), বৃত্তিগত অপৰাধ (Proffesional Crime) আৰু সাংগঠনিক অপৰাধ (Organised Crime) আদিশ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি।

অগ্ৰগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ দুই ধৰণৰ অপৰাধ বৰ্ণনা কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ কোন দেশত প্ৰথমে সংগঠনাত্মক অপৰাধ ধৰা পেলোৱা হয়?

.....

২.৫ অপৰাধৰ কাৰণ

অপৰাধৰ বিভিন্ন কাৰণ আছে। অপৰাধৰ মুখ্যকাৰণসমূহ তলত আলোচনা কৰা হ'ল—

- সামাজিক কাৰণ (Social Causes)
- অৰ্থনৈতিক কাৰণ (Economic Causes)
- ৰাজনৈতিক কাৰণ (Political Causes)
- **সামাজিক কাৰণ (Social Causes) ঃ**
  - **বিসংগঠিত পৰিয়াল** (Disorganised Family) ঃ অপৰাধতত্ত্ব বিশেষজ্ঞ সকলৰ মতে, অপৰাধৰ সামাজিক কাৰণসমূহৰ ভিতৰত পৰিয়াল অন্যতম। পৰিয়াল এটা বিসংগঠিত হ'লে ইয়াৰ সদস্যসমূহ নিয়ন্ত্ৰণহীন হ'ব পাৰে। এনে পৰিয়ালৰ শিশুহঁতৰ অপৰাধ প্ৰৱণতাও নিয়ন্ত্ৰণহীন হ'ব পাৰে। পৰিয়ালৰ সদস্যসকল স্বাভাৱিক সম্বন্ধৰ পৰা বঞ্চিত হ'লে, তেওঁলোক সহজে অপৰাধমূলক কাৰ্য্যৰ প্ৰতি আসক্ত হয়।
  - **সামাজিক নিয়ন্ত্ৰণ ব্যৱস্থাৰ অভাৱ** (Absence of Social Control) ঃ বৰ্তমান ব্যৱস্থাত সামাজিক সংগঠনসমূহ বিশেষ কাৰ্য্যক্ষম নহয়। ইয়াৰ উপৰি, অপৰাধীসকলৰ পক্ষেও অপৰাধসংঘটিত কৰি সহজে যাতায়ত ব্যৱস্থাৰ সহায়ত পলাই যোৱাটো সহজ হৈ পৰিছে।
  - **ত্ৰুটিপূৰ্ণ শিক্ষা ব্যৱস্থা ঃ** ভাৰতৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা সম্পূৰ্ণ ত্ৰুটিমুক্ত নহয়। সেয়েহে, এনে শিক্ষা ব্যৱস্থাত ছাত্ৰসকল স্বাৰ্থপৰ,উশৃংখল আৰু শিষ্টাচাৰহীন হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে। কিশোৰ-কিশোৰীসকল উপযুক্ত শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ অভাৱত সামাজিক ৰীতি বিচ্যুত হোৱা দেখা যায়।
  - **বোলছবি ঃ** বোলছবি আদিকে ধৰি বিনোদনৰ মাধ্যমসমূহ অপৰাধ বৃদ্ধিৰ এক মুখ্য কাৰণ। বেছিভাগ বোলছবি আৰু দৰ্শনমাধ্যমসমূহত হিংস্ৰতা আৰু অপৰাধ অতিবাহিত কৰি উপস্থাপন কৰা হয়।
  - **বাতৰিকাকত ঃ** কিছুমান বাতৰিকাকতে অপৰাধৰ খবৰ সমূহ নিজ স্বাৰ্থ সিদ্ধিৰ উদ্দেশ্যেৰে চাঞ্চল্যকৰ ৰূপত প্ৰকাশ কৰাত অধিক গুৰুত্ব দিয়ে। এনে বাতৰিয়ে কেতিয়াবা অপৰাধ প্ৰৱণতাৰ সৃষ্টি কৰি অপৰাধী সকলক অনুপ্ৰেৰণা যোগায় আৰু অপৰাধমূলক কাৰ্য্যৰ প্ৰতি আগ্ৰহী কৰি তোলে।
  - **মাদক দ্ৰব্যৰ ব্যৱহাৰ ঃ** বৰ্তমান সময়ত অপৰাধ বৃদ্ধিৰ কাৰকসমূহৰ ভিতৰত ভাৰতবৰ্ষত বৃদ্ধি পোৱা মাদক দ্ৰব্যৰ ব্যৱহাৰকো এক মুখ্য কাৰণ বুলিব পাৰি। অৰ্থনৈতিকভাৱে দুৰ্বল শ্ৰেণীৰ মাজত নিচাসক্তি খুবেই প্ৰাসঙ্গিক (Relevant) আৰু ই অপাৰধৰ এক মুখ্য কাৰণ।

- **ধর্ম** (Relegion) ঃ ধর্মই সৃষ্টি কৰা কাল্পনিক আৰু অবাস্তৱ ধাৰণাই অপৰাধ বৃদ্ধি কৰে। ভাৰতবর্ষত উদ্ভট ধর্মীয় ধাৰণাও অপৰাধ বৃদ্ধিৰ বাবে দায়ী।
- **সামাজিক প্রমূল্যবোধৰ পৰিৱর্তন** ঃ ভাৰতবর্ষত সামাজিক প্রমূল্যবোধৰ দ্রুতগতিত পৰিৱর্তন হৈ আহিছে। বস্তুবাদ (Materialism) আৰু উপভোক্তাবাদ (Consuemerism)-এ সহজলভ্য ধনৰ প্রতি আসক্ত কৰি তুলি ব্যক্তিৰ বাবে অপৰাধৰ পথ প্রশস্ত কৰিছে।
- **যৌতুক প্রথা** ঃ ভাৰতবর্ষত যৌতুক প্রথা এক কু-সংস্কাৰ। নাৰীসকল হ'ল বিভিন্ন যৌতুকজনিত অপৰাধৰ ভুক্তভোগী।

- **অর্থনৈতিক কাৰণ (Economic Causes)** ঃ
  - **দৰিদ্রতা** (Proverty) ঃ অপৰাধৰ মুখ্য কাৰণসমূহৰ এক প্রধান কাৰণ হ'ল দৰিদ্রতা। এজন দৰিদ্র-ভোকাতুৰ লোকে তেওঁৰ ক্ষুধা নিবাৰণৰ কাৰণে যিকোনো কামেই কৰিব পাৰে। অর্থাভাৱেই দেহ ব্যৱসায় মুখ্য কাৰণ।
  - **কর্ম সংস্থাপনহীনতা** ঃ ভাৰতবর্ষত কর্মসংস্থাপনহীনতা অপৰাধ বৃদ্ধিৰ আন এক মুখ্য কাৰণ। দীর্ঘদিন ধৰি কর্ম-সংস্থাপনহীন হৈ থকাৰ পাছত বহু ডেকা-গাভৰুৱে আত্মহত্যাৰ পথ বাচি লয়। ই বহু অসামাজিক কার্য্য, যেনে— ডকাইতি, চুৰি, পকেটমাৰ, অপহৰণ, হত্যাকাণ্ড আদিৰ বাবে দায়ী।
  - **উদ্যোগিকীকৰণ** ঃ উদ্যোগিকীকৰণ ভাৰতবর্ষৰ অপৰাধ বৃদ্ধিৰ মুখ্য কাৰণসমূহৰ ভিতৰত এটা। উদ্যোগিকীকৰণে বহুসময়ত পাৰিবাৰিক জীৱনলৈ বিশৃংখলতা নমাই আনে। শ্রমিকসকলে বহুসময়ত কঠিন, অপ্রত্যাশিত পৰিৱেশত বহু দিন কাম কৰিবলগীয়া হয় আৰ দীর্ঘদিনলৈ পৰিয়ালৰ পৰা আঁতৰি থাকিবলগীয়া হয়। এনেকুৱা পৰিৱেশত সুস্থ মনোৰঞ্জনৰো কোনো সুবিধা নাথাকে। এই পৰিৱেশেই মাদক দ্রব্য আসক্তি, জুৱা, দেহ ব্যৱসায়, ডকাইতি আদিৰ অভ্যাস গঢ়ি তোলে।
  - **নগৰকেন্দ্রিকতা আৰু নগৰীকৰণ** ঃ নগৰীকৰণ হ'ল উদ্যোগিকীকৰণৰ ফল। নগৰসমূহত ব্যক্তিৰ ওপৰত কাৰো বিশেষ নিয়ন্ত্রণ নাথাকে। অপৰাধীয়ে ইয়াত অপৰাধ সংঘটিত কৰে আৰু বিশাল জনসাধাৰণৰ সোঁতত মিলি যায়।

- **ৰাজনৈতিক কাৰণ (Political Causes)** ঃ
  - **নীতিগত সুৰুঙা** ঃ বহুতো অপৰাধীয়ে কাৰিকৰী বিসঙ্গতি আৰু বৈধতা (Legalities) সম্বন্ধীয় অস্পষ্টতাৰ কাৰণে শাস্তি লাভ নকৰাকৈ যায়। সত্য নাইবা প্রকৃত ঘটনাক বিকৃত কৰি দোষী আৰু অসত্য নাইবা নীতিবিৰুদ্ধ ঘটনাক নির্দোষী ৰূপ দিয়াৰ অহৰহ প্রচেষ্টা চলি থাকে। ফলস্বৰূপে, বহু নির্দোষী ব্যক্তি অবাবতে শাস্তিৰ সন্মুখীন হয় আৰু কাৰদণ্ড পায়। পুলিচ বিভাগত কেতিয়াবা অসৎ বিষয়াৰ অপাৰদর্শিতা, অনৈতিকতা আৰু দুর্নীতিৰ বাবে অপৰাধৰ প্রকৃত ছবিখন অদৃশ্য হৈ ৰয়।

- **ৰাজনৈতিক হস্তক্ষেপ ঃ** বহুসময় দুর্নীতিপৰায়ণ ৰাজনৈতিক নেতাই তেওঁলোকৰ ঠেক ৰাজনৈতিক অভিসন্ধি পূৰণৰ বাবে যুৱচামক প্ৰলোভিত কৰি অপৰাধমূলক কার্য্যসম্পাদন কৰায়। ৰাজনৈতিক নেতা আৰু অপৰাধীৰ মাজত বহুসময়ত সন্দেহজনক সম্পর্ক দেখা যায়।

২.৬ অপৰাধৰ কাৰণ, অপৰাধমূলক আচৰণ আৰু শাস্তি ব্যাখ্যাকাৰী তত্ত্ব

ধ্রুপদী ব্যাখ্যা ঃ ইটালিৰ চিন্তাবিদ বেকাৰিয়াই অপৰাধৰ ধ্রুপদী ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছিল। ৰুচোৰ ধ্রুপদী তত্ত্বৰ দ্বাৰা অনুপ্রাণিত হৈ এই চিন্তাবিদ গৰাকীয়ে অপৰাধ সম্পন্ধে নিজৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছিল।

- শাস্তি ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা দুষ্কার্য সংঘটিত কৰি পোৱা তৃপ্তি অথবা আনন্দতাই বাধাৰ সৃষ্টি কৰা হয়। সেয়েহে আইন প্রণয়নৰ দ্বাৰা আইন সঙ্গত নীতিসমূহৰ সঠিক নির্দেশনা আৰু নীতি ভঙ্গকাৰীসকলৰ বাবে শাস্তিৰ বিধান কৰাটো হ'ল বিধান পৰিষদৰ প্রধান কর্তব্য।
- শাস্তি সদায় অপৰাধৰ সমানুপাতিক হ'ব লাগে আৰু শাস্তি পূর্ব-নির্ধাৰিত, ক্ষীপ্র তথা জনসাধাৰণৰ দৃষ্টিগোচৰ হোৱাকৈ প্রদান কৰিব লাগে।
- সমাজৰ সকলো নাগৰিককে সমভাৱে আইন মানি চলিবলৈ বাধ্য কৰাব লাগে।
- ন্যায়পালিকাৰ কর্তব্য হ'ল ব্যক্তি এগৰাকী সঁচাই অপৰাধী হয়নে নহয় সঠিকভাৱে উদ্‌ঘাটন কৰা আৰু সেই অনুযায়ী পূর্ব-নির্ধাৰিত শাস্তি বিধানৰ দ্বাৰা অপৰাধীক দণ্ডিত কৰা।

জনন সম্বন্ধীয় (Biogenic) ব্যাখ্যা ঃ এই ধাৰাৰ চিন্তাবিদসকলৰ মতে অপৰাধমূলক আচৰণে ব্যক্তিক বংশানুক্রমিক (Hereditary) আৰু আনুবংশিক (Genetic) ভাৱে প্রভাৱিত কৰে।এই তত্ত্বমতে কোনো এজন ব্যক্তিয়ে লাভ কৰা অপৰাধ প্রৱণতা ব্যক্তিৰ শাৰীৰিক অবয়ত প্রকাশ পায়।ল'মব্র'চ'ৰ মতে, জনন সম্পন্ধীয় অপৰাধী আৰু অনাপৰাধী (Non-criminals)ৰ মাজত পার্থক্য আছে। তেওঁ বহুকেইটা শাৰীৰিক বৈশিষ্ট্যৰ কথা কৈছিল। যিবোৰে অপৰাধী অভিব্যক্তি প্রকট কৰে। যেনে— অসমানুপাতিক মুখাবয়ৱ, স্বাভাৱিকতকৈ ডাঙৰ কাণ, অস্বাভাৱিক দীঘল বাহু, চেপেটা নাক, উঠঙা কপাল, কেঁকোৰা-শুকান চুলি, বিষ-বেদনাৰ অনুভূতিহীনতা, ক্রটিপূর্ণ চকু আৰ অন্য দৈহিক অস্বাভাৱিকতা। অৱশ্যে ল'মব্র'ই এই মন্তব্যও কৰিছিল যে সকলো অপৰাধীয়েই অপৰাধী হিচাপে জন্ম নলয়। হার্ভাডৰ ভৌতিক নৃতত্ত্ববিদ হুটনে জনন অপৰাধ ব্যাখ্যাৰ সংশোধন আগবঢ়াইছিল। তেওঁৰ মতে, প্রত্যেক সমাজতে কম পৰিমাণত বুদ্ধিমান লোকে থাকে যদিও একেখন সমাজতেএক বৃহৎসংখ্যক নিম্নবর্গৰ লোক আৰু মূর্খৰ দল থাকে আৰু অপৰাধৰ সংখ্যাও অগণন। নিজৰ ব্যাখ্যাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি হুটনে মন্তব্য কৰিছিল যে, অপৰাধৰ প্রাথমিক কাৰণ হ'ল— "জৈৱিক নীচাত্মিকা"(Biological Inferiority)। তেওঁৰ তত্ত্বৰপৰা এই সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব পাৰি যে—

- **অপৰাধীসকল জৈৱিকভাৱে নিম্ন স্তৰৰ ঃ** অপৰাধপ্ৰৱণ আচৰণৰ ব্যক্তি এজনে বংশানুক্ৰমিকভাৱে আহৰণ কৰা বৈশিষ্ট্যবোৰ ব্যক্তিজনৰ আচৰণ আৰু স্বভাৱত ফুটি উঠে। তেওঁ কৈছিল যে, উখহা কপাল, পাতল ওঁঠ, পাতল-ঠৰঙা চুলি, শৰীৰত গজি উঠা নোম, সৰু নাইবা অতি ডাঙৰ কাণ, দীঘল-লাহি ডিঙি আৰু পৰি যোৱা কান্ধ আদি হ'ল এনে বৈশিষ্ট্যৰ উদাহৰণ।
- এক নিৰ্দিষ্ট ধৰণৰ শাৰীৰিক গঠনে ব্যক্তিক কিছুমান নিৰ্দিষ্ট ধৰণৰ অপৰাধত যুক্ত কৰোৱা দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে, ওখ আৰু ক্ষীণ শৰীৰিক গঠনৰ লোক ডকাইতি আৰু হত্যাকাণ্ডত জড়িত হোৱাৰ বিপৰীতে শকত-চাপৰ শৰীৰিক গঠনৰ লোক সাধাৰণতে যৌন অপৰাধৰ সৈতে যুক্ত হয়।
- এই জনন ব্যাখ্যাৰ সমালোচনা হিচাপে বহুতে মন্তব্য আগবঢ়ায় যে অপৰাধ হ'ল এক সামাজিক প্ৰক্ৰিয়া আৰু ই জৈৱিকভাৱে গঢ় লৈ নুঠে।

মনোবৈজ্ঞানিক বিশ্লেষণ তত্ত্বমতে অপৰাধমূলক কাৰ্য্যৰ প্ৰতি আসক্তি বা আকৰ্ষণ "মন্দ বুদ্ধি"ৰ ফল। হেনৰী গোডার্ডৰ এই তত্ত্বৰ এজন সমৰ্থক। তেওঁৰ মতে 'মন্দবুদ্ধি' বংশগতভাৱে আৰ্জিত।অৱশ্যে গোডার্ডে মন্তব্য কৰে যে এজন মন্দবুদ্ধিৰ লোক সদায় অপৰাধী নহয়। ব্যক্তিজন অপৰাধৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হ'লেও অপৰাধ সংঘটিত নকৰিব পাৰে।এজন ব্যক্তি অপৰাধী হোৱা অথবা নোহোৱাটো দুটা কাৰকৰ দ্বাৰা নিৰ্ধাৰিত হয়— প্ৰথমটো হ'ল হীলিৰ মতে বেছিভাগ অপৰাধীয়ে ব্যক্তিত্ব বিকাৰত ভোগে। মনঃস্বত্ববিদ সকলে তিনিধৰণৰ মানসিক বিকাৰৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। সেইবোৰ হ'ল—

- ছিজ'ফ্ৰেনিয়া (Schizophrenia) ঃ ই এনে এক মানসিক বিকাৰ যিটোত আক্ৰান্ত ব্যক্তিয়ে ভ্ৰম (Delusions) আৰু দুঃস্বপ্ন (Hallucinations) ৰ চিকাৰ হয়।
- তীব্ৰ অৱসাদ জনিত বিকাৰ (Manic-depressive Disorder) ঃ সৰল মানসিকতাৰ পৰিৱৰ্তন অথবা মনঃস্থিতিৰ অস্থিৰতা।
- উন্মাদনা (Paranoia) ঃ উন্মাদনাৰ মনোবিশ্লেষণাত্মক ব্যখ্যা (Psycho-analytic Explanation)ৰ মতে অপৰাধী মনোবৃত্তিৰ বিষয়ে বিশ্লেষণাত্মক অনুসন্ধানমূল উদ্দেশ্য হ'ল অপৰাধী।

চিগমণ্ড ফ্ৰয়ডৰ মনো-বিশ্লেষণাত্মক ব্যাখ্যাৰ দ্বাৰা এই তত্ত্ব বিশেষভাৱে প্ৰভাৱিত। এই তত্ত্বই মানৱ ব্যক্তিত্বৰ তিনিটা গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ উল্লেখ কৰে। সেইকেইটা হ'ল— 'অহম' (I), অহঙ্কাৰ (Ego), অতি অহঙ্কাৰ (Super Ego) 'অহম' হ'ল ব্যক্তি এগৰাকীৰ পৰিশোধিত বাধাহীন ইচ্ছা (Raw Desire) অথবা তীব্ৰ ইচ্ছা (Urge)। অহঙ্কাৰে ই নিজক লৈ কৰা গৰ্ব আৰু অতি অহঙ্কাৰে ই ব্যক্তিৰ বিবেকক বুজায়। এইবোৰে ব্যক্তিৰ কৰ্মতো প্ৰভাৱ পেলায়। এই তিনি ধৰণৰ ধাৰণাৰ দ্বাৰা মনো-বিশ্লেষণাত্মক ব্যাখ্যাৰ সমৰ্থকসকলে যুক্তি আগবঢ়ায় যে—

ক) ব্যক্তিৰ ব্যৱহাৰত তেওঁৰ অৱচেতন মনৰ আশা-আকাংক্ষা আৰু চাপে বিশেষ প্ৰভাৱ পেলায়।

- কোনো এগৰাকী ব্যক্তিৰ মনৰ তীব্র আশঙ্কাই সৃষ্টি কৰা আৱেগিক প্রতিক্রিয়াই অপৰাধকেন্দ্রিক ব্যৱহাৰৰ জন্ম দিয়ে।
- ব্যক্তিৰ অৱচেতন মনত থকা অপৰাধমূলক প্রবৃত্তি নিয়ন্ত্রণ আৰু ৰোধ কৰিবলৈ হ'লে ব্যক্তিয়ে কোনবোৰ আৱেগিক প্রতিক্রিয়াৰ বশৱর্তী হৈ অপৰাধৰ প্রতি আকর্ষিত হয় তাক জানিব লাগিব তেতিয়াহে তেওঁক এনে অপৰাধমূলক প্রবৃত্তিৰ পৰা মুক্ত কৰিব পৰা যাব।

এই তত্ত্বমতে ব্যক্তিৰ অন্তৰত আৰু ব্যক্তিত্বত অহম, অহঙ্কাৰ আৰু অতি অহঙ্কাৰি অহৰহ ক্রিয়া কৰি থাকে। উদাহৰণ স্বৰূপে, সুস্থ মানসিকতাৰ ব্যক্তিয়ে অতি ভোকাতুৰ অৱস্থাতো নিজৰ ভাগৰ খাদ্যৰ বাবে ধৈর্য্যেৰে অপেক্ষা কৰি থাকিব পাৰে আৰু আনৰ পৰা খাদ্য কাঢ়ি নাখায়। খাদ্য যোগানত বিলম্ব হ'লেও তেওঁ অপেক্ষা কৰিব পাৰে। আকৌ, এনে সুস্থ মানসিকতাৰ ব্যক্তিয়ে নিজৰ ইচ্ছা পূৰণৰ বাবে অহেতুক আৱেগিক হৈ নপৰে। নিজ ইচ্ছাৰ যুক্তিসঙ্গত অর্থ বিচাৰ কৰিহে তাৰ পূৰণৰ চেষ্টা কৰে। চিন্তাৰ এই যুক্তিসঙ্গৰ পথটো অতি অহঙ্কাৰৰ লগত জড়িত আৰু অতি অহঙ্কাৰৰ সঠিক বিকাশ নহ'লে অৱদমিত ইচ্ছা-বাসনাই অবাঞ্চনীয় আচৰণৰ সৃষ্টি কৰে।

২.৭ ভাৰতবর্ষত অপৰাধৰ ৰূপ

ইমাইল ডাৰখেইমৰ মতে অপৰাধ সমাজ জীৱনৰ এক সাধাৰণ বাস্তৱিকতা। প্রত্যেক সমাজতে আদিৰে পৰা বর্তমানলৈ ইয়াৰ অস্তিত্ব আছে। তেওঁৰ মতে অপৰাধ হ'ল সমাজে নির্ধাৰিত কৰি লোৱা সামূহিক নির্দেশনাৰ এক বিচ্যুতি। কেতিয়াবা কিছুমান বৃত্তিগত অপৰাধ (Occupational Crime) সমাজত ক্রিয়াশীল হৈ পৰে আৰু সমূহীয়া সামাজিক স্বার্থত আঘাত হানে। এনে ক্ষেত্রত সমাজে নিজৰ শক্তিশালী স্থিতিৰে সামাজিক স্থিৰতা ৰক্ষা কৰে। অৱশ্যে, সমাজত অপৰাধৰ সংখ্যা অস্বাভাৱিকভাৱে বৃদ্ধি পালে ই সমাজৰ অস্থিৰতাৰ কাৰক হৈ পৰে। ভাৰতীয় সমাজত বর্তমান সময়ত ঘটি থকা অপৰাধৰ ক্ষেত্রখন যথেষ্ট বিশাল আৰু এটা মাত্র অধ্যায়ত ইয়াৰ আলোচনা শেষ কৰিব নোৱাৰি। এনে এক অনিয়ন্ত্রিত অথচ চিন্তাজনক অপৰাধ হ'ল—চাইবাৰ ক্রাইম। ইয়াক নিয়ন্ত্রণ কাৰিবলৈ অধিক সজাগতা সৃষ্টিৰ প্রয়োজন আহি পাৰিছে। চাইবাৰ ক্রাইমৰ দ্বাৰা কোনো এজন ব্যক্তি অথবা এটা গোটে সহজে ইণ্টাৰনেট ব্যৱহাৰ কৰি বিভিন্ন অপৰাধ সংঘটিত কৰিব পাৰে।

বর্তমান সময়ত ভাৰতবর্ষৰ দণ্ডবিধি সংহিতাই (Cr.P.C.) অপৰাধক দুটা শ্রেণীত ভাগ কৰিছে। ভাগ কেইটা হ'ল— বিচাৰযোগ্য আৰু অনা-বিচাৰযোগ্য অপৰাধ।

i) **বিচাৰযোগ্য অপৰাধ** (Cognizable Crime) ঃ বিচাৰযোগ্য (Cognizable) অপৰাধৰ ক্ষেত্রত নির্দিষ্ট গোচৰৰ ভিত্তিত অপৰাধৰ ক্ষেত্র পর্য্যৱেক্ষণ, ঘটনাৰ তদন্ত, অপৰাধী গ্রেপ্তাৰ আৰু দোষী সাব্যস্ত কৰাৰ বাবে নির্দিষ্ট আদালতত ঘটনাটোৰ ন্যায়িক তদন্ত সম্পাদনা কৰা হয়। বিচাৰযোগ্য অপৰাধকভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইন (IPC) অথবা বিশেষ আৰু স্থানীয় আইন (SLL) যিকোনো এটা ভাগত অন্তর্ভুক্ত কৰা হয়।

ii) **অনা-বিচাৰযোগ্য অপৰাধ** (Non-Cognizable Crime) ঃ এই ধৰণৰ অপৰাধত উপযুক্ত ন্যায়াধীশৰ অনুমোদন নোহোৱাকৈ আৰক্ষী বিভাগে নিজাকৈ অনুসন্ধান কৰিব নোৱাৰে। ন্যায়াধীশৰ অনুমোদন পোৱাৰ পাছতহে আৰক্ষীয়ে অপৰাধৰ অনুসন্ধান আৰম্ভ কৰিব পাৰে। ভাৰতীয় দণ্ডবিধি সংহিতাৰ শ্রেণী-বিভাগ অনুসৰি এনে অপৰাধক ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনৰ অধীনৰ বিচাৰসাধ্য আৰু অনা-বিচাৰসাধ্য অপৰাধক ভাগ কৰা হয়। তলৰ অপৰাধসমূহ ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইন (IPC)ৰ অধীনস্থ—

i) মানৰ দেহ সম্পৰ্কীয় ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনে সামৰিলোৱা অপৰাধ (IPC Crimes against Body) ঃ হত্যাকাণ্ড, হত্যাৰ চেষ্টা, নশংসভাৱে আৰু দুষ্ট অভিপ্রায়েৰে কৰা নৰহত্যা, নৰহত্যাৰ চেষ্টা, অপহৰণ, ক্ষতিকাৰক আঘাত, অসাৱধানতাৰ বাবে ঘটোৱা মৃত্যু, অসাৱধানভাৱে গাড়ী চলাই কৰা দুর্ঘটনাৰ ফলতহোৱা মৃত্যু নাইবা আঘাত আৰু মানৰ সৰবৰাহ (370/370 A IPCৰ অধীনত)।

ii) ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনে সামৰি লোৱা যৌন অপৰাধসমূহ—ধর্ষণ, ধর্ষণৰ চেষ্টা, মহিলাৰ শালীনতা হানিৰ দ্বাৰা কৰা অপমান আৰু মহিলাৰ মর্য্যাদা হানিকাৰক কার্য্য।

iii) ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনে সামৰি লোৱা সম্পত্তি বিষয়ক অপৰাধসমূহ— ডকাইতি, ডকাইতিৰ চেষ্টা, লুটপাত, অপৰাধমূলক আতিশয্য, চুৰি কার্য্য আদি।

iv) ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনে সামৰি লোৱা ৰাজহুৱা ব্যৱস্থা বিষয়ক অপৰাধসমূহ— ব্যাপক হিংসাত্মক সংঘাত অগ্নিসংযোগ, নিয়ম-বিৰুদ্ধ সভা আৰু সমাজৰ বিভিন্ন গোটৰ বিৰুদ্ধে শত্রুতামূলক আচৰণ।

v) ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনে সামৰি লোৱা বিত্তীয় অপৰাধসমূহ— বিশ্বাস ভঙ্গৰ অপৰাধ, ঠগ-প্রৱঞ্চনা, জাল আৰু নকল আদি।

vi) মানৰ সৰবৰাহ ঃ ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনৰ ৩৭০/৩৭০A ধাৰাৰ অন্তর্গত মোকর্দমা, নাবালকসকলৰ দ্বাৰা উপার্জন, কিশোৰী-যুৱতীৰ সৰবৰাহ, দেহ ব্যৱসায়ৰ বাবে নাবালিকাৰ বেচা-কিনা।

vii) ৰাষ্ট্রৰ বিৰুদ্ধে অপৰাধ ঃ ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনৰ ১২১/১২৪A ধাৰা অনুসৰি ৰাষ্ট্রৰ অন্তর্গত বিভিন্ন গোটৰ মাজত শত্রুতা সৃষ্টিত উৎসাহ যোগোৱা কার্য্যক অপৰাধ বুলি গণ্য কৰা হয় ।

viii) মহিলাৰ বিৰুদ্ধে অপৰাধ ঃ মহিলাৰ অপকাৰ আৰু শানীলতা হানি; পৰিয়াল, স্বামী নাইবা আত্মীয়ৰ নিষ্ঠুৰ ব্যৱহাৰ।

ix) অনুসূচিত জাতি আৰু অনুসূচিত জনজাতিসকলৰ বিৰুদ্ধে অপৰাধ ঃ নাগৰিক অধিকাৰ আইনৰ অধীনত মোকর্দমা ৰুজু কৰা হয় আৰু ইয়াৰ দ্বাৰা সমাজৰ অনুসূচিত জাতি-জনজাতিৰ স্বার্থ ৰক্ষা কৰা হয়।

x) অন্যান্য অপৰাধ।

তেলেঙ্গনা (২৯০.৭), ৰাজস্থান (২৭৩.৯) আৰু তামিলনাড়ু (২৭১.২)ৰ দৰে ৰাজ্যসমূহত দেশৰ গড় অপৰাধৰ হাৰ ২৩৪.২টাতকৈ অধিক হাৰত অপৰাধ সংঘটিত হোৱা তথ্য পোৱা যায়।

বিশেষ আৰু স্থানীয় আইন (SLL)ৰ অধীন অপৰাধ ঃ এই আইনৰ অধীনত কেন্দ্রীয় ন্যায়পালিকাই বিশেষ বিষয়ত প্রণয়ন কৰা আইনী ব্যৱস্থাবোৰ গোটেই দেশতেই প্রযোজ্য হয় SLLৰ অধীনত এনে অপৰাধৰ পঞ্জীকৰণ কৰা হয়। স্থানীয় আইন আৰু কেন্দ্রীয় আইনৰ অধীনৰ অপৰাধবোৰক অন্যান্য একেলগে অপৰাধ শাখাত অন্তর্ভুক্ত কৰা হয়।

বিশেষ আৰু স্থানীয় আইনৰ অধীনত তলৰ আইনসমূহ প্রণয়ন কৰি বিভিন্ন প্রকাৰৰ অপৰাধ প্রতিৰোধৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

১) ১৯৫৯ চনৰ মাৰণাস্ত্র আইন
২) ১৯৮৫ চনৰ চাইক'ত্রপিক উপাদানৰ ৰাগিয়াল দ্রব্য আইন
৩) ১৮৬৭ চনৰ জুৱা নিষিদ্ধকাৰী আইন
৪) ১৯৪৪ চনৰ আবকাৰী আইন
৫) নিষিদ্ধ আইন
৬) ১৮৮৪ আৰু ১৯০৮ চনৰ বিস্ফোৰক আৰু বিস্ফোৰক উপাদান বিষয়ক আইন
৭) ১৯৫৬ চনৰ অনৈতিক মানৱ সৰবৰাহ (প্রতিৰোধকাৰী) আইন
৮) ১৮৮৯ চনৰ ভাৰতীয় ৰে'লৱে'জ আইন
৯) ১৯৪৬ চনৰ বিদেশী নাগৰিক আইন
১০) ১৯৫৫ চনৰ নাগৰিক অধিকাৰ সুৰক্ষা আইন
১১) ১৯৬৭ চনৰ ভাৰতীয় পাৰপত্র আইন
১২) ১৯৫৫ চনৰ নাগৰিক আৱশ্যকীয় পণদ্রব্য আইন
১৩) ১৯৭২ চনৰ সম্পদৰ প্রাচীনত্ব অক্ষুণ্ণ ৰখা আইন
১৪) ১৯৬১ চনৰ যৌতুক নিষেধকাৰী আইন
১৫) ২০০৬ চনৰ বাল্য বিবাহ নিষেধকাৰী আইন
১৬) ১৯৮৬ চনৰ নাৰীৰ মর্যাদাহানিকৰ উপস্থাপন (নিষেধকাৰী) আইন
১৭) ১৯৫৭ চনৰ গ্রন্থস্বত্ব আইন
১৮) ১৯৮৭ চনৰ সতীপ্রথা- প্রতিৰোধকাৰী আয়োগ আইন
১৯) ১৯৮৯ চনৰ অনুসূচিত জাতি জনজাতি (নিষ্ঠুৰ আচৰণ নিষেধকাৰী) আইন
২০) ১৯২৭ চনৰ বনাঞ্চল আইন
২১) ১৯৩৯ চনৰ বিদেশী পঞ্জীয়নকাৰী আইন
২২) ১৯৭৬ চনৰ বন্ধুৱা প্রথা (নির্মূলকৰণ) আইন
২৩) ১৯৮৬ চনৰ পাৰিপার্শ্ব (সুৰক্ষা) আইন
২৪) ১৯৮১ চনৰ বায়ুমণ্ডল (প্রদূষণ প্রতিৰোধ নিষেধ তথা নিয়ন্ত্রণ) আইন
২৫) ১৯৭৪ চনৰ জল (প্রদূষণ প্রতিৰোধ তথা নিয়ন্ত্রণ) আইন
২৬) ১৯৮০ চনৰ ৰাষ্ট্রীয় সুৰক্ষা আইন

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ অপৰাধৰ দুটা সামাজিক কাৰণ লিখক।

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ ভাৰতীয় দণ্ডবিধি সংহিতা (Cr.P.C)ত সন্নিৱিষ্ট দুই প্রকাৰৰ অপৰাধৰ বিষয়ে লিখক।

.....

২.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- প'ল থাপ্পনে অপৰাধক যুক্তিযুক্ততাহীন আৰু ইচ্ছাকৃতভাৱে কৰা আইনৰ উলংঘন বুলি কৈছে।
- যেতিয়া মাত্র এজন লোক কোনো অপৰাধমূলক কার্য্যৰ পৰিকল্পনা আৰু কার্য্যকৰীকাৰণত যুক্ত হয় তেতিয়া তাক ব্যক্তিগত অপৰাধ বোলা হয়।
- গোট এটাই পৰিকল্পিতভাৱে নাইবা সহযোগীতাৰে কৰা অপৰাধক সংগঠিত অপৰাধ বোলা হয়।
- শাস্ত্রীয় ব্যাখ্যা মতে অপৰাধ হ'ল ব্যক্তিৰ ভোগবাদী মানসিকতাৰ পৰিণতি আৰু ব্যক্তিক এনে কার্য্যৰ বাবে শাস্তি দিয়া আৱশ্যক।
- জনন ব্যাখ্যা (Biogenic Explanation) মতে অপৰাধমূলক আচৰণ ব্যক্তিৰ বংশগত আৰু আনুবংশিক (Genetic) কাৰকৰ দ্বাৰা নির্ধাৰিত হয়।
- মনোবৈজ্ঞানিক ব্যাখ্যা মতে অপৰাধমূলক কার্য্যৰ প্রতি আসক্তি মন্দবুদ্ধিৰ পৰিণতি।
- মনোচিকিৎসা সম্বন্ধীয় ব্যাখ্যা মতে মনোৰোগ সম্বন্ধীয় সমস্যাসমূহৰ বাবে মানুহ অপৰাধত প্রবৃত্ত হয়।
- মনোবিশ্লেষণাত্মক সিদ্ধান্ত মতে অপৰাধমূলক আচৰণ হ'ল ব্যক্তিৰ ইচ্ছাৰ তীব্রতা অথবা মনৰ উগ্র বাসনাই সৃষ্টি কৰা আৱেগিক প্রতিক্রিয়া।

২.৯ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১) শইকীয়া, জে. পি. (২০০৪) ঃ *সমাজ ঃ সমস্যা আৰু সমাধান*; যোৰহাট ঃ বিদ্যা ভৱন।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1) Ahuja, Ram (2006): *Social Problems in India*. New Delhi: Rawat Publications.
2) Barlow, Hugh D. (1978): *Introduction to Criminology*. Boston: Little, Brown.
3) Caldwell, R. G. (1956): *Criminology*. New York: Ronald Press Co.
4) Sharma, R. N. (1993): *Criminology and Penology*. New Delhi, Kamala Nagar: Surjee Publications.

২.১০ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ছুথেৰলেণ্ডে বৰ্বৰতা আৰু গভীৰতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অপৰাধক মহা অপৰাধ (Felony) আৰু ক্ষুদ্ৰ দুষ্কৰ্ম (Misdemeanor) এই দুভাগত ভাগ কৰিছে। মহা অপৰাধ হ'ল অতিগুৰুতৰ ধৰণৰ অপৰাধ যাৰ বাবে অপৰাধীক দীৰ্ঘসময়ৰ বাবে কাৰাবাস বা মৃত্যুদণ্ড বিহা হয়। আনহাতে, ক্ষুদ্ৰ দুষ্কৰ্ম হ'ল বিশেষ ক্ষতি নথকা অপৰাধ যাৰ বাবে এক হ্ৰস্বকালীন কাৰাবাস অথবা জৰিমনা বিহা হয়।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৫০ চনত আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰত।

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ত্ৰুটীপূৰ্ণ শিক্ষা ব্যৱস্থা আৰু যৌতুক প্ৰথা।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ জ্ঞাত অথবা সচেতন আৰু অজ্ঞাত অথবা অসচেতন অপৰাধ।

২.১১ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখিব)

প্ৰশ্ন ১ ঃ অপৰাধৰ অৰ্থনৈতিক কাৰণসমূহ ব্যাখ্যসমূহ কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ অপৰাধৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ বণনা কৰক।

খ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্ৰশ্ন ১ ঃ অপৰাধমূলক ব্যৱহাৰ সম্পৰ্কীয় বিভিন্ন তত্ত্ব আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ অপৰাধৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৩ ঃ জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ আৰু নিৰক্ষৰতা

অধ্যায় গাঁথনি

৩.১ উদ্দেশ্য

৩.২ পৰিচয়

৩.৩ জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ অর্থ

৩.৩.১ জনসংখ্যা মাত্রাধিক হোৱাৰ কাৰণসমূহ

৩.৩.২ ভাৰতবর্ষত মাত্রাধিক জনসংখ্যাৰ প্রভাৱ

৩.৩.৩ ভাৰতবর্ষৰ জনসংখ্যা নীতি

৩.৪ নিৰক্ষৰতাৰ অর্থ

৩.৪.১ নিৰক্ষৰতাৰ প্রকাৰ

৩.৪.২ নিৰক্ষৰতাৰ কাৰণ

৩.৪.৩ নিৰক্ষৰতাৰ ফলাফল

৩.৫ অসমত নিৰক্ষৰতা

৩.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৩.৭ অধিক জানিবলৈ

৩.৮ অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

৩.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যায়ন কৰি আপুনি—

- জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ অর্থ, কাৰণ আৰু ফলাফল জানিব পাৰিব
- নিৰক্ষৰতাৰ সংজ্ঞা দিব পাৰিব
- নিৰক্ষৰতাৰ কাৰণ আৰু ফলাফল ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

৩.২ পৰিচয়

ভাৰত এখন ৰাষ্ট্র ৰূপে তীব্র গতিৰে উন্নতিৰ জখলাৰে আগুৱাই গৈ আছে। কিন্তু একে সময়তে ই বিশ্বৰ দ্বিতীয় জনবহুল ৰাষ্ট্র হিচাপেও পৰিগণিত হৈছে। দেশখনত সম্পদসমূহৰ পর্য্যাপ্ততাৰ তুলনাত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ যথেষ্ট বেছি। পৰিণতি স্বৰূপে ইয়ে দেশখনৰ সামগ্রিক বিকাশ প্রক্রিয়াত প্রতিবন্ধকতাৰ সৃষ্টি কৰিছে। যদিও জনসংখ্যাৰ পর্য্যাপ্ততাক দেশ এখনৰ বাবে সম্পদ হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়, তথাপিও সেই জনসংখ্যাক প্রকৃতার্থত স্তৰলৈ উন্নীতকৰণৰ বাবে প্রতিগৰাকী নাগৰিক সাক্ষৰ হোৱাটো আৱশ্যক। চৰকাৰৰ ফালৰ পৰা নিৰক্ষৰতা দূৰীকৰণৰ

বাবে বিভিন্ন ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা সত্ত্বেও ভাৰতবৰ্ষৰ জনসংখ্যৰ এক বুজনসংখ্যক লোক বৰ্তমানেও নিৰক্ষৰ। নিৰক্ষৰ লোকসকলে আকৌ অন্ধবিশ্বাসৰ বলি হয়। অথবা সন্তানৰ মাধ্যমেদি অৰ্থনৈতিক অৱস্থা উন্নত কৰিব পাৰিব বুলি ধৰি লৈ অধিক সন্তান জন্ম দিয়াৰ প্ৰৱণতা দেখুৱায়। ই জনসংখ্যাৰ দ্ৰুত বৃদ্ধিত অৱদান আগবঢ়ায়। সেয়েহে ক'ব পাৰি যে জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ আৰু নিৰক্ষৰতা উভয়ৰে আন্তঃসম্পৰ্ক আছে।

এই অধ্যায়টোত আমি দুয়োটা সমস্যা সম্পৰ্কে বহলাই আলোচনা কৰিম।

৩.৩ জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ অৰ্থ

জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ হ'ল জনসংখ্যাৰ আকস্মিক আৰু দ্ৰুত বৃদ্ধি। ই হৈছে এনেকুৱা এক পৰিস্থিতি য'ত জনসংখ্যাৰ বৰ্তমান আকাৰে পৃথিৱীৰ বহন ক্ষমতা অতিক্ৰম কৰে। ই হৈছে জন্মৰ হাৰ আৰু মৃত্যুৰ হাৰৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা পাৰ্থক্যৰ পৰিণতি। জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ এই ভয়াৱহ সমস্যাটো মূলতঃ মৃত্যুৰ হাৰ হ্ৰাস, চিকিৎসামূলক সা-সুবিধাৰ বৃদ্ধি, প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ দ্ৰুত অগ্ৰগতি, প্ৰজনন ক্ষমতা বৃদ্ধি, পৰি পুষ্টিৰ ইত্যাদি বিভিন্ন কাৰকে প্ৰভাৱিত কৰে। ভাৰতবৰ্ষৰ দৰে উন্নয়নশীল ৰাষ্ট্ৰই জনসংখ্যাবিস্ফোৰণৰ নেতিবাচক প্ৰভাৱবোৰ ভূগিবলগীয়া হয়।

৩.৩.১ জনসংখ্যা মাত্ৰাধিক হোৱাৰ কাৰণসমূহ

জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ অন্তৰালত বিভিন্ন কাৰকে ক্ৰিয়া কৰে। সেইবোৰক তলত দিয়া ধৰণে আলোচনা কৰিব পাৰি—

- **মৃত্যুৰ হাৰ হ্ৰাস ঃ** জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ এটা মুখ্য কাৰণ হ'ল জন্ম আৰু মৃত্যুৰ হাৰৰ মাজৰ পাৰ্থক্য। জন্মৰ হাৰ বৃদ্ধি আৰু একে সময়তে মানুহৰ প্ৰত্যাশিত আয়ুস বৃদ্ধিয়ে মৃত্যুৰ হাৰ কমাই আনিছে।
- **পৰিয়াল পৰিকল্পনাৰ অভাৱ ঃ** সাধাৰণতে উন্নয়নশীল আৰু অনুন্নত ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ অধিকাংশ জনসাধাৰণেই নিৰক্ষৰ, দৰিদ্ৰ, অসচেতন আৰু পৰিয়াল পৰিকল্পনা সম্বন্ধে অজ্ঞ। এনে ধৰণৰ দুখীয়া সমাজবোৰত বাল্য বিবাহৰ প্ৰচলনে অধিক সন্তান জন্ম হোৱাৰ সম্ভাৱনা বৃদ্ধি কৰে। ইয়াৰ উপৰি তেওঁলোকে জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ ক্ষতিকাৰক প্ৰভাৱবোৰ উপলব্ধি কৰাত ব্যৰ্থ হয় আৰু সেয়েহে পৰিয়াল পৰিকল্পনাৰ উপায়সমূহ অৱলম্বন নকৰে।এনে পৰিস্থিতিয়ে জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰপ্ৰক্ৰিয়াক অধিক উৎসাহিত কৰে।
- **প্ৰব্ৰজন ঃ** বেছিভাগ মানুহেই উন্নত চিকিৎসা সেৱা, শিক্ষা, নিৰাপত্তা আৰু কৰ্মসংস্থাপনৰ সুবিধাসমূহৰ ভৱিষ্যৎ সম্ভাৱনীয়তাৰ দ্বাৰা আকৰ্ষিত হৈ পিছপৰা অঞ্চলৰপৰা উন্নত অঞ্চললৈ প্ৰব্ৰজন কৰে। সেইবাবে বিভিন্ন অঞ্চলত জনসংখ্যাৰ ব্যাপক প্ৰৱাহ ঘটে। সম্পদফলত আৰু আন্তঃগাঁথনিৰ সুবিধাবোৰ হ্ৰাস পায়। অৰ্থাৎ, সম্পদৰ সঙ্কোচ জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে বৃদ্ধি কৰে। বৰ্ধিত জনসংখ্যাৰ চাহিদা উপলব্ধ সম্পদবোৰে কৰিবলৈ অপাৰগ হয়।

- **শ্ৰম নিৰ্ভৰশীল কৃষি ব্যৱস্থা ঃ** বৰ্তমান সময়লৈকে ভাৰতবৰ্ষৰ এক বুজনসংখ্যক লোক কৃষি কাৰ্য্যৰলগত জড়িত হৈ আছে।বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ দ্ৰুত অগ্ৰগতিৰ সময়ছোৱাতো কৃষি কাৰ্য্যৰ লগত জড়িত লোকসকলে পৰম্পৰাগত পদ্ধতিৰ জৰিয়তে খেতি কৰি আছে। তেওঁলোকে অধিক শ্ৰমিকৰ প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণৰ বাবে পৰিয়ালৰ আকাৰ বৃদ্ধি কৰে।

৩.৩.২ ভাৰতবৰ্ষত মাত্ৰাধিক জনসংখ্যাৰ প্ৰভাৱ

- **পৰিৱেশৰ গুণগত মান হ্ৰাস ঃ** অতিমাত্ৰা জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে সম্পদৰ সঙ্কোচন ঘটায়। জনসংখ্যাৰ অত্যধিক বৃদ্ধিয়ে অধিক ঠাই, খাদ্য, বাসস্থান আৰু আন্তঃগাঁথনিমূলক সুবিধাসমূহ দাবী কৰে। বৰ্ধিত চাহিদাবোৰ পূৰণ কৰাৰ বাবে মানুহে অনিয়ন্ত্ৰিতভাৱে বনাঞ্চল ধ্বংস কৰি বন্যপ্ৰাণীৰ সংক্ৰমণ আৰু প্ৰদূষণৰ সমস্যাক অধিক শক্তিশালী কৰি তোলে। বৰ্ধিত জনসংখ্যাৰ প্ৰয়োজনবোৰ পূৰণ কৰা প্ৰক্ৰিয়াই পাৰিপাৰ্শ্বিকৰ ভাৰসাম্যতা বিনষ্ট কৰিছে। গোলকীয় উষ্ণতা, জলবায়ু পৰিৱৰ্তন ইত্যাদিবোৰ হ'ল পৰিৱেশ অৱনতিৰ উদাহৰণ। ভাৰতবৰ্ষত মানুহে নিজৰ সুবিধাৰ্থে নিৰ্বনানিকৰণ প্ৰক্ৰিয়া বৃস্তৃত কৰাৰ ফলত বনাঞ্চলসমূহ হ্ৰাস পাই আহিছে।
- **দৰিদ্ৰতা বৃদ্ধি ঃ** থমাছ মালথাছৰ (Thomas Malthus) মতে জনসংখ্যা এক জ্যামিতিক অনুক্ৰমত আৰু সম্পদ সমান্তৰ শ্ৰেণীক্ৰমত বাঢ়ে। অৰ্থাৎ, সম্পদৰ প্ৰয়োজনীয়তা থকা ব্যক্তিৰ তুলনাত সম্পদৰ পৰিমাণ কম হয়। ইয়াৰ ফলতেই কিছুমান লোক তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয়তাবোৰ পূৰণৰ সা-সুবিধা লাভৰ পৰা বঞ্চিত হৈ ৰয় আৰু একো একোটা দৰিদ্ৰ জীৱন যাপন কৰে।
- **নিবনুৱা সমস্যা ঃ** জনসংখ্যা বৃদ্ধি আৰু নিবনুৱা সমস্যা বৃদ্ধি আন্তঃসম্পৰ্কত আছে। জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ অনুপাতে কৰ্মসংস্থাপনৰ সুবিধাসমূহ বৃদ্ধি নহয়, সেয়েহে বহুলোকে কৰ্মহীন হৈ থাকিবলৈ এক প্ৰকাৰ বাধ্য হৈ পৰে। ইয়ে তেওঁলোকক সমাজ বিৰোধী কামবোৰত জড়িত হ'বলৈ পৰোক্ষভাৱে প্ৰৰোচিত কৰে। যেতিয়া মানুহ নিজৰ মৌলিক প্ৰয়োজন পূৰণ কৰিবলৈ অপৰাগ হয়, তেতিয়া চুৰি, ডকাইতি আদি কৰে। এনেকৈয়ে মাত্ৰাধিক জনসংখ্যাই সমাজত অপৰাধমূলক কাৰ্য্যকলাপ সংঘটিত হোৱাত সাৰ-পানী যোগায়।
- **জীৱন-যাপনৰ ব্যয় বৃদ্ধি ঃ** জনসংখ্যাৰ দ্ৰুত বৃদ্ধিয়ে খাদ্য, বস্ত্ৰ আৰু বাসস্থানৰ দৰে মৌলিক প্ৰয়োজনসমূহকে ধৰি অন্যান্য পণ্য সামগ্ৰীসমূহৰ যোগান আৰু চাহিদাৰ মাজত ব্যাপক ব্যৱধানৰ সৃষ্টি কৰে। চাহিদা অনুপাতে যোগান কম হোৱাৰ বাবে মানুহে নিজৰ অস্তিত্ব বজাই ৰাখিব পৰা প্ৰয়োজনসমূহ পূৰণ কৰাৰ নামত অধিক ধন ব্যয় কৰিবলগীয়া হৈছে।

- **পৰিয়ালৰ সংহতিহীনতা ঃ** যেতিয়া পৰিয়াল এটাত সদস্যৰ সংখ্যা বাঢ়ে আৰু সেই অনুপাতে ভৰণ-পোষণত অসুবিধাৰ সৃষ্টি হয়, তেতিয়াই কমবয়সীয়া ল'ৰা-ছোৱালীক কামলৈ পঠিয়াবলৈ অভিভাৱকসকল এক প্ৰকাৰ বাধ্য হৈ পৰে। এনে পৰিয়ালে ভিতৰে বাহিৰে সৰ্বত্ৰ সংঘাত আৰু বিপৰ্য্যয়ৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হয়। ফলস্বৰূপে এনে পৰিয়ালৰ সদস্যসকল পাৰিবাৰিক জীৱনৰ সুখ অৰ্জনত ব্যৰ্থ হয় আৰু ল'ৰা-ছোৱালীবোৰো অধিক সংবেদনশীল হৈ পৰে। ইয়ে পৰৱৰ্তী পৰ্য্যায়ত গোটেই সমাজ ব্যৱস্থাটোক প্ৰভাৱিত কৰে।

তালিকা ৩.৩.২ (ক)

লোকপিয়ল বছৰ	জনসংখ্যা	লোকপিয়লসমূহত জনসংখ্যাৰ পৰিৱৰ্তন
১৯০১	২৩,৮৩,৯৬,৩২৭	—
১৯১১	২৫,২০,৯৩,৩৯০	১,৩৬,৯৭,০৬৩
১৯২১	২৫,১৩,২১,২১৩	৭,৭২,১১৭
১৯৩১	২৭,৮৯,৭৭,২৩৮	২,৭৬,৫৬,০২৫
১৯৪১	৩১,৮৬,৬০,৫৮০	৩,৯৬,৮৩,৩৪২
১৯৫১	৩৬,১০,৮৮,০৯০	৪,২৪,২৭,৫১০
১৯৬১	৪৩,৯২,৩৪,৭৭১	৭,৮১,৪৬,৬৮১
১৯৭১	৫৪,৮১,৫৯,৬৫২	১০,৮৯,২৪,৮৮১
১৯৮১	৬৮,৩৩,২৯,০৯৭	১৩,৫১,৬৯,৪৪৫
১৯৯১	৮৪,৬৪,২১,০৩৯	১৬,৩০,৯১,৯৪২
২০০১	১,০২,৮৭,৩৭,৪৩৬	১৮,২৩,১৬,৩৯৭
২০১১	১,২১,০১,৯৩,৪২২	১৮,১৪,৫৫,৯৮৬

উৎস ঃ Register General of India, Census 2011, Provisional Population Totals.

৩.৩.৩ ভাৰতবৰ্ষৰ জনসংখ্যা নীতি

তালিকা ৩.৩.২(ক)ৰ পৰা ভাৰতবৰ্ষৰ দ্ৰুত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ এখন সামগ্ৰিক ছবি প্ৰতিফলিত হৈছে। জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ সমস্যাটো সমাধান কৰাৰ বাবে ভাৰতবৰ্ষই জনসংখ্যা নীতি প্ৰস্তুত কৰিছে। স্বাধীনোত্তৰ ভাৰতবৰ্ষত ১৯৫২ চনত জনসংখ্যা নীতি সমিতি (Population Policy Committee) আৰু ১৯৫৩ চনত পৰিয়াল পৰিকল্পনা গৱেষণা আৰু কাৰ্য্যপৰিকল্পনা সমিতি (Family Planning Research and Programming Committee) গঠন কৰা হৈছিল। ১৯৫৬ চনতকেন্দ্ৰীয় পৰিয়াল পৰিকল্পনা বোৰ্ড (Central Family Planning Board) গঠন কৰা হৈছিল ইয়াৰ

জৰিয়তে জনসংখ্যা বৃদ্ধি ৰোধ কৰিবলৈ বন্ধ্যাকৰণৰ ওপৰত বিশেষভাৱে গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল। ১৯৬০ চনৰ সময়ছোৱাত ভাৰত চৰকাৰে জনসংখ্যা বৃদ্ধি নিয়ন্ত্রণ কৰাৰ অভিপ্রায়েৰে বিভিন্ন পৰিয়াল পৰিকল্পনা আঁচনিৰ কাম আৰম্ভ কৰিছিল। ১৯৭৬ চনৰ সময়ছোৱাত স্বাস্থ্য আৰু পৰিয়াল পৰিকল্পনা মন্ত্রালয়ে জনসংখ্যা বৃদ্ধি ৰোধ কৰিবলৈ বিবাহৰ বয়স বৃদ্ধি, মহিলা সাক্ষৰতা আদি বিষয়ত গুৰুত্বদি গণমাধ্যমসমূহৰ জৰিয়তে জনসচেতনতা বৃদ্ধি আৰু পুৰুষ বন্ধ্যাকৰণৰ দৰে বিভিন্ন উপায় অৱলম্বন কৰিছিল। ২০০০ চনত ভাৰত চৰকাৰে জনসংখ্যা নীতি (NPP, 200) গ্রহণ কৰে। এই নীতিৰ দ্বাৰা প্রাথমিক স্বাস্থ্যসেৱা প্রদানৰ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰাৰ লগতে পৰিয়াল পৰিকল্পনা সেৱাৰ লক্ষ্য অব্যাহত ৰখাৰ কামত নাগৰিকৰ স্বৈচ্ছিক, সুনির্দিষ্ট সিদ্ধান্ত আৰু সন্মতিৰ প্রতি চৰকাৰমনোযোগী হৈ ৰ'ব বুলি প্রতিশ্রুতি ব্যক্ত কৰা হৈছিল। এই জনসংখ্যা নীতিৰ কিছুমান উদ্দেশ্য তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- ২০৪৫ চনৰ ভিতৰত ভাৰতৰ জনসংখ্যাৰ স্থিৰতা সুনিশ্চিত কৰা।
- স্বাস্থ্যৰ লগত জড়িত মৌলিক সুবিধাসমূহ বৃদ্ধি কৰা
- গর্ভনিৰোধক উপায়সমূহৰ ব্যৱহাৰক উৎসাহিত কৰা।
- শিশু মৃত্যুৰ হাৰ কমোৱা।
- প্রসূতি মাতৃৰ মৃত্যুৰ হাৰ কমোৱা।
- সার্বজনীন টিকাকৰণ কার্য্যসূচী পৰিচালনা কৰা।
- ১৮ বছৰৰ তলৰ কণ্যা শিশুৰ বিবাহ বন্ধ কৰা আৰু ২০ বছৰৰ পাছত বিয়া দিয়াৰ বাবে সচেতনতা সৃষ্টি কৰা।
- শিশু প্রসৱৰ সময়ত প্রশিক্ষণ প্রাপ্ত নার্ছৰ দ্বাৰা সেৱা আগবঢ়োৱাটো নিশ্চিত কৰা।
- জন্ম, মৃত্যু আৰু বিবাহৰ পঞ্জীয়ন কৰাটো ১০০ শতাংশই সুনিশ্চিত কৰা।
- এইড্ছ আৰু অন্যান্য যৌন ৰোগবোৰ নিয়ন্ত্রণ আৰু প্রতিৰোধ কৰা।
- বিভিন্ন ধৰণৰ মহামাৰী নিয়ন্ত্রণ আৰু প্রতিৰোধ কৰা।
- সৰু পৰিয়ালৰ আদর্শৰ প্রতি সচেতনতা বৃদ্ধি কৰা।
- বিভিন্ন সামাজিক ক্ষেত্রৰ পৰিয়াল কল্যাণ কার্য্যসূচীসমূহৰ লগত সমন্বয় স্থাপন কৰা।

যেতিয়া জনসংখ্যাৰ পৰিমাণ সমাজত উপলব্ধ সম্পদৰাজিৰ তুলনাত অধিক হয়, তেতিয়াই সমাজৰ এচাম মানুহে প্রয়োজনীয় সম্পদ লাভৰ পৰা বঞ্চিত হয়। মানুহে অন্ন, বস্ত্র আৰু বাসস্থানৰ দৰে মৌলিক প্রয়োজনসমূহ পূৰণ কৰাত ব্যর্থ হ'লে। সাক্ষৰ হৈ উঠাটো তেওঁলোকৰ বাবে দূৰণিৰ তৰা যেন হৈ পৰে। পৰিণতি স্বৰূপে সমাজৰ এক বৃহৎ অংশ নিৰক্ষৰ হৈ ৰৈ যায়।

ঐতিহাসিকভাৱে ভাৰতবর্ষত আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভৰ অধিকাৰ মুষ্টিমেয় প্রদান কৰা হৈছিল। ফলস্বৰূপে এক বৃহৎসংখ্যক লোক নিৰক্ষৰ হৈ থাকিবলৈ বাধ্য হৈছিল। ভাৰতবর্ষত বৃটিছ প্রশাসনৰ আগমনে জনসাধাৰণৰ মাজত শিক্ষা বিস্তাৰৰ প্রচেষ্টাক

শক্তিশালী কৰি তুলিছিল। কিন্তু বৃটিছসকলৰ প্ৰচেষ্টাই বৃহৎসংখ্যক লোকক শিক্ষিত কৰি তুলিব পৰা নাছিল। কেৱল সীমিত সংখ্যক লোকেহে আধুনিক শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। দুখীয়া আৰু উপান্ত শ্ৰেণীৰ জনগণে শিক্ষা লাভত ব্যৰ্থ হৈছিল। ভাৰতবৰ্ষই স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পাছত এই কথা ধৰা পৰিছিল যে দেশখনৰ অধিক সংখ্যক লোকেই নিৰক্ষৰতা নামৰ ব্যাধিৰে আক্ৰান্ত হৈ আছে আৰু সমান্তৰালভাৱে এই কথাও গভীৰভাৱে উপলব্ধি কৰা হয় যে দেশখনৰ প্ৰগতি তথা বিকাশৰ বাবে নাগৰিকৰ সাক্ষৰতা অত্যন্ত জৰুৰী। কিন্তু জনসংখ্যাৰ আকাৰ বাঢ়িবলৈ লোৱাৰে পৰা মানুহৰ মাজত দৰিদ্ৰতাৰ সমস্যাই গা কৰি উঠিছিল। ইয়াৰ ফলত ল'ৰা-ছোৱালীৰ শিক্ষা গ্ৰহণ কাৰ্য্য স্থবিৰ হৈ পৰিছিল অথবা সিহঁতৰ বিদ্যালয় এৰাৰ প্ৰৱণতা বৃদ্ধি পাইছিল। নিৰক্ষৰতা বৰ্তমানেও দেশৰ বিকাশৰ পথত এক প্ৰধান হেঙাৰ হৈ আছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ জনসংখ্যা বিস্ফোৰণৰ চাৰিটা কাৰণ উল্লেখ কৰক ?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ কেন্দ্ৰীয় পৰিয়াল পৰিকল্পনা বোৰ্ড 'Central Family Planning Board' কেতিয়া গঠন কৰা হৈছিল ?

.....

৩.৪ নিৰক্ষৰতাৰ অৰ্থ

ইউনেস্ক'ৰ মতে, "ব্যক্তিগত পৰিচয় আৰু সমাজৰ অন্তৰ্ভুক্ত হোৱাৰ প্ৰক্ৰিয়াটোক প্ৰভাৱিত কৰা সামাজিক জীৱনৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত মানুহৰ পঠন (Reading), লেখন (Writing) আৰু গাণিতিক (Mathematical) দক্ষতাৰ মূল্যায়নৰ দ্বাৰা নিৰক্ষৰতা জুখিব পাৰি।" এই দৃষ্টিভঙ্গী অনুসৰি সাক্ষৰতাই কেৱল পঠন আৰু লেখন দক্ষতাকে সামৰি নলয়, ই ভিতৰত সমাজৰ উৎপাদনশীল ফলপ্ৰসূ তথা বাবে প্ৰয়োজনীয় কৌশলবোৰ আহৰণপাৰদৰ্শিতা প্ৰদৰ্শনৰ বুজায়। অন্য অৰ্থত এগৰাকী ব্যক্তিয়ে লিখা-পঢ়া আৰু গণনাৰ আনুষ্ঠানিক প্ৰশিক্ষণ পোৱা সত্ত্বেও যদি দৈনন্দিন জীৱনৰ কাম-কাজ, যেনে— দৰৱৰ ওপৰত থকা নাম পঢ়া, প্ৰ-পত্ৰ পূৰণ কৰা আদি কামত নাইবা উপযোগী চৰকাৰী নীতি আৰু আঁচনিবোৰ সুবিধাসমূহৰ বিষয়ে অজ্ঞ হয়, তেন্তে তেনে ব্যক্তিক প্ৰকৃতাৰ্থত সাক্ষৰ ব্যক্তি হিচাপে বিবেচনাকৰা নহয়।

ভাৰতৰ লোকপিয়ল অনুসৰি, ৭ বছৰ অথবা ততোধিক বয়সৰৰ ব্যক্তিৰ যদি যিকোনো ভাষাত লিখা-পঢ়া আৰু বুজি পোৱাৰ ক্ষমতা আছে তেন্তে, তেওঁক সাক্ষৰ হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। কিন্তু যি ব্যক্তিয়ে কেৱল পঢ়িব পাৰে কিন্তু লিখিব নোৱাৰে, তেওঁক সাক্ষৰ বুলি গণ্য কৰা

নহয়। ২০১১ চনৰ ভাৰতীয় লোকপিয়ল মতে ভাৰতৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ ৭৪.০৪ শতাংশলৈ বৃদ্ধি পাইছে। ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাজ্যসমূহৰ ভিতৰত সাক্ষৰতাৰ ফালৰ পৰা কেৰালা প্ৰথম স্থানত আছে; য'ত সাক্ষৰতাৰ হাৰ ৯৩.৯১ শতাংশ। ক্ৰম তালিকাত ইয়াৰ পাছতেই মিজোৰামৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ ৯১.৫৮ শতাংশ আৰু ত্ৰিপুৰাৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ ৮৭.৭৫ শতাংশ। বিহাৰৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ দেশৰ ভিতৰতে সৰ্বনিম্ন ৬৩.৮২ শতাংশ আৰু একেদৰে, অৰুণাচল প্ৰদেশৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ ৬৬.৯৫ শতাংশ আৰু ৰাজস্থানৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ হ'ল ৬৭.০৬ শতাংশ।

৩.৪.১ নিৰক্ষৰতাৰ প্ৰকাৰ

ইউনেস্ক'ৰ মতে নিৰক্ষৰতা দুই প্ৰকাৰৰ। সেইবোৰ তলত উল্লেখ কৰা ধৰণে চিনাক্ত কৰিব পাৰি—

- **সম্পূৰ্ণ নিৰক্ষৰতা ঃ** সম্পূৰ্ণ নিৰক্ষৰতা হ'ল লিখা-পঢ়াৰ দৰে মৌলিক দক্ষতাৰ অভাৱ। জীৱনত কেতিয়াও বিদ্যালয়লৈ যোৱাৰ অভিজ্ঞতা নথকা ব্যক্তিসকলক সম্পূৰ্ণ নিৰক্ষৰ শিতানত ধৰা হয়।
- **কাৰ্য্য সম্পাদনাত্মক ঃ** কাৰ্য্য সম্পাদনাত্মক নিৰক্ষৰতা মানে হ'ল ব্যক্তিয়ে অৰ্জিত শিক্ষাক দৈনন্দিন জীৱনত প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত দেখুওৱা নিম্নতম সামৰ্থৰ অভাৱ।

৩.৪.২ নিৰক্ষৰতাৰ কাৰণ

ৰাম আহুজাৰ মতে তলত উল্লেখ কৰা কাৰণবোৰেই হ'ল নিৰক্ষৰতাৰ মূল—

- **দৰিদ্ৰতা ঃ** দেশৰ জনসংখ্যাৰ অধিকাংশই কথমপি তেওঁলোকৰ জীৱনৰ অস্তিত্ব বৰ্তাই ৰাখিছে। এনে এক পৰিস্থিতিত জীয়াই থকাৰ সংগ্ৰামত মানুহবিলাকৰ বাবে শিক্ষা লাভ কৰাটো আৰু তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীক শিক্ষিত কৰি তোলাটো এক বিলাসী সপোন সদৃশ।
- **উচ্চ হাৰত হোৱা জনসংখ্যা বৃদ্ধি ঃ** কিছুসংখ্যক মানুহৰ বাবে পৰিয়ালত ল'ৰা-ছোৱালীৰ সংখ্যা বৃদ্ধি মানে হ'ল আয় উপাৰ্জনৰ উৎস বৃদ্ধি। কিন্তু তেওঁলোকৰ সন্তানেও বিচৰা ধৰণে উপাৰ্জন কৰিব নোৱাৰে আৰু পৰিণতি স্বৰূপে দৰিদ্ৰতাৰ সমস্যাই অধিকগুৰুতৰ ৰূপত মূৰ দাঙি উঠে।এনে এক পৰিস্থিতিত ল'ৰা-ছোৱালীয়ে জীৱনৰ আদি কালতে কৰ্মজীৱনৰ পাতনি মেলিবলৈ এক প্ৰকাৰ বাধ্য হৈ পৰে অথবা ভাতৃ-ভগ্নীক চোৱা-চিতা কৰাৰ দায়িত্ব ল'বলগীয়া হয়। ফলস্বৰূপে ল'ৰা-ছোৱালী আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভৰ পৰা বঞ্চিত হয়।
- **সজাগতাৰ অভাৱ ঃ** নিৰক্ষৰ লোক বেছিকৈ থকা অঞ্চলসমূহত আনুষ্ঠানিক শিক্ষাক ধন আৰু সময়ৰ অপচয় বুলি বিবেচনা কৰা হয়। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল তেওঁলোকে অনুভৱ কৰে যে শিক্ষা অবিহনেই তেওঁলোকে ভালদৰে নিজৰ জীৱন অতিবাহিত

কৰিছে। সেয়েহে তেওঁলোকৰ উত্তৰ পুৰুষক আনুষ্ঠানিকভাৱে শিক্ষিত কৰাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই।

- বিদ্যালয়ৰ সংখ্যা বৃদ্ধিৰ বাবে কৰা বিনিয়োগ সত্ত্বেও চৰকাৰী বিদ্যালয়বোৰে শিক্ষার্থীৰ সংখ্যা বঢ়োৱাত বিফল হৈছে। বিভিন্ন নীতি গ্ৰহণ কৰি সেইবোৰৰ সম্প্ৰসাৰণ ঘটোৱা সত্ত্বেও এইটো দেখা গৈছে যে নীতিসমূহ কার্য্যক্ষেত্ৰত ভালদৰে প্ৰয়োগ কৰা হোৱা নাই। সেইবাবে শৈক্ষিক নীতিসমূহৰ সুবিধাই সমাজৰ এটা অংশৰ মানুহৰ কাষ চপাত ব্যর্থ হৈছে।
- স্বাধীনতা লাভৰ বহু বছৰ পাছতো জাতিগত সীমাৱদ্ধতাই ভাৰতৰ বিভিন্ন অঞ্চলত এক জ্বলন্ত সমস্যাৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি আছে। সামাজিক বৈষম্যৰ মুখামুখি হোৱা বিভিন্ন জাতি-সম্প্ৰদায়ৰ বহুতো ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজত স্কুল এৰাৰ প্ৰৱণতাই গা কৰি উঠে আৰু বহুলোকে তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীক বিদ্যালয়ত নামভর্তি কৰি দিয়াৰ পৰা বিৰত থাকে।
- বহু সমাজত বালিকা শিক্ষাক ধনৰ অপচয় বুলি বিবেচনা কৰা হয়। পৰিণতি স্বৰূপে এক বৃহৎ সংখ্যক ছোৱালী আৰু মহিলা নিৰক্ষৰ হৈ ৰৈ যায় হয়।
- সপ্তম পঞ্চবার্ষিক পৰিকল্পনাৰ কালছোৱালৈকে সাধাৰণ আৰু প্ৰাপ্তবয়স্ক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত পুঁজিৰ নিম্ন আবণ্টনক নিৰক্ষৰতাৰ আন এক কাৰণ বুলি বিবেচনা কৰা হয়।

৩.৪.৩ নিৰক্ষৰতাৰ ফলাফল

ইউনেস্ক'ৰ মতে মানুহে পৃথিৱীত ভূমিষ্ঠ হোৱা দিনৰে পৰা জীৱনৰ অন্তিম মুহূর্তলৈ শিক্ষা গ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়াটো নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে চলি থাকে আৰু সেইদৰে নিৰক্ষৰতাৰ প্ৰভাৱো সমগ্ৰ জীৱন জুৰি অনুভৱ কৰা যায়। নিৰক্ষৰতাৰ কেইটামান প্ৰভাৱ তলত দিয়াৰ দৰে আলোচনা কৰিব পাৰি—

- নিৰক্ষৰ ব্যক্তিসকল দৈনন্দিন জীৱনৰ বিভিন্ন কাম-কাজ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত তুলনামূলকভাৱে সহজতে প্ৰৱঞ্চনাৰ বলি হ'ব লগীয়া হয়।
- মনোবিজ্ঞান, স্নায়ুবিজ্ঞান আৰু পুষ্টি আদি বিভিন্ন বিষয়কলৈ ইউনেস্ক'ই কৰা গৱেষণামূলক অধ্যয়নৰ পৰা গম পোৱা গৈছে যে শিশুৰ সামাজিক আচৰণ, স্বাস্থ্য, বৌদ্ধিক ক্ষমতা আৰু ব্যক্তিত্বৰ সামগ্ৰিক বিকাশৰ বাবে প্ৰথম ৫ বছৰ হ'ল সোণালী সময়। এই পাঁচ বছৰৰ সময়ছোৱাত শিশুৱে তাৰ চৌপাশৰ সামাজিক পৰিৱেশৰ পৰা ভৱিষ্যৎ জীৱনৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় বিভিন্ন দিশ আহৰণ কৰে। শিশুৰ অভিভাৱক যদি নিৰক্ষৰ হয়, তেন্তে উল্লিখিত দিশসমূহত শিশুৰ বিকাশ প্ৰক্ৰিয়াও তুলনামূলকভাৱে লেহেমীয়া প্ৰকৃতিৰ হয়।

- **সামাজিক গতিশীলতা স্থবিৰ কৰে ঃ** মানুহবোৰ যেতিয়া নিৰক্ষৰ হয়, তেতিয়া প্ৰচলিত আৰু কম মজুৰিৰ কামবোৰ কৰিবলৈ এক প্ৰকাৰ বাধ্য হৈ পৰে। তেওঁলোক নতুন আৰু উন্নত সুবিধা থকা কৰ্মসংস্থাপন লাভ কৰিবলৈ অসমৰ্থ হয়। ফলস্বৰূপে তেওঁলোকৰ সামাজিক স্থিতি একেই হৈ ৰয়। ইউনেস্ক'ৰ মতে প্ৰাপ্তবয়স্ক নিৰক্ষৰতাই বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ আৰ্থ-সামাজিক সঙ্কটাৱস্থাৰ সম্ভাৱনীয়তাক এটা প্ৰজন্মৰ পৰা আন এটা প্ৰজন্মলৈ সঞ্চৰিত কৰে। অভিভাৱকসকলে যেতিয়া ল'ৰা-ছোৱালীক আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভত সহায় কৰিবলৈ আৰু উৎসাহিত কৰাত উদাসীনতা দেখুৱায় তেতিয়া ল'ৰা-ছোৱালীবোৰেও উন্নত প্ৰদৰ্শন দেখুৱাবলৈ অসমৰ্থ হয়।
- শিক্ষিত মানুহ যুক্তিসংগতভাৱে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিবলৈ সক্ষম। ইয়ে জাতিৰ প্ৰগতিত সহায়ৰ হাত আগবঢ়াব পাৰে। ৰাষ্ট্ৰ এখনৰ বৃহৎ সংখ্যক লোক নিৰক্ষৰ হৈ থাকিলে তেওঁলোকৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়াক আনে প্ৰভাৱিত কৰিব পাৰে। এই কথাটোৱে সামগ্ৰিকভাৱে গোটেই দেশখনকে প্ৰভাৱিত কৰে। এনে অৱস্থাত ন্যস্তস্বাৰ্থ জড়িত লোকসকলৰ বাবে নিৰক্ষৰ লোকসকলক বিভ্ৰান্ত কৰি তেওঁলোকৰ হতুৱাই কোনো অবৈধ কাৰ্য্য সম্পাদন কৰাটো যথেষ্ট পৰিমাণে সহজ হৈ পৰে।সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষৰ সময়ছোৱাত এনে ন্যস্তস্বাৰ্থ জড়িত মানুহে এটা সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰতি আন এটা সম্প্ৰদায়ৰ মাজত ঘৃণাৰ ভাৱ তীব্ৰতৰ কৰি তোলে।
- বিভিন্ন ধৰণৰ অধ্যয়নে এই কথা পোহৰলৈ আনিছে যে যিসকল মহিলা নিৰক্ষৰ অথবা সৰুতেই বিদ্যালয় এৰিছে তেওঁলোকৰ মাজত তুলনামূলকভাৱে ব্যক্তিগত পৰিচ্ছন্নতা, পুষ্টি আৰু স্বাস্থ্য সম্পৰ্কিয় বিষয়বোৰক লৈ সজাগতাৰ অভাৱ দেখা যায়।
- **নিম্ন মজুৰি ঃ** সাক্ষৰ ব্যক্তিসকলৰ দৰ-দাম কৰাৰ ক্ষমতা অধিক। এইটো দেখা যায় যে যথেষ্ট অভিজ্ঞতা থকা আৰু অধিক কষ্ট কৰা সত্ত্বেও নিৰক্ষৰ লোকসকলক নিম্ন হাৰত মজুৰি দিয়া হয়। কিছুমান মানুহে নিৰক্ষৰ লোকৰ পৰা সহজে সুবিধা আদায় কৰিব পাৰে।
- **অন্ধবিশ্বাস ঃ** ভাৰতবৰ্ষত বহুত যুক্তিহীন অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰচলন আছে। নিৰক্ষৰতাই এনে কু-প্ৰথাবোৰৰ অনুশীলন ভৱিষ্যতলৈও চলি থকাত সহায় কৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে, ডাইনী হত্যাৰ বিষয়টোলৈ চাওক। মানুহবোৰ নিৰক্ষৰ হোৱা বাবে এনে কাৰ্য্যৰ বৈধতা সম্পৰ্কে কোনো প্ৰশ্ন কৰিব নোৱাৰে আৰু তাৰেই সোণালী সুযোগ গ্ৰহণ কৰি এচাম ব্যক্তিয়ে ন্যস্তস্বাৰ্থ চৰিতাৰ্থ কৰাৰ অভিপ্ৰায়েৰে ডাইনী হত্যাৰ দৰে কাৰ্য্য সম্পাদন কৰিবলৈ প্ৰৰোচিত কৰে।
- যেতিয়া দেশএখনৰ বেছিভাগ লোকেই নিৰক্ষৰ হৈ থাকে, তেতিয়া মুষ্টিমেয় এচামে আত্মস্বাৰ্থ ৰক্ষাৰ বাবে নিৰক্ষৰ সকলৰ সিদ্ধান্তক প্ৰভাৱিত কৰাৰ সম্ভাৱনা প্ৰবল হৈ পৰে। আকৌ, নিৰক্ষৰ নাগৰিকসকলে সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক জীৱন প্ৰক্ৰিয়াত

দক্ষতাৰে অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ প্ৰয়োজন হোৱা নৈপুণ আহৰণত ব্যৰ্থতা দেখুৱায়। নাগৰিকসকলৰ নিজ অধিকাৰ আৰু কৰ্তব্য সম্পৰ্কে সজাগতা নাথাকিলে স্বাৰ্থবোৰ ৰক্ষা কৰিবনোৱাৰে। ফলস্বৰূপে অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন বাস্তৱ হোৱা সত্ত্বেও সম্পদসমূহৰ অসম বিতৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰ বাবে ভাৰতে প্ৰকৃতাৰ্থত বিকাশৰ সেন্দূৰীয়া পথেৰে অগ্ৰসৰ হ'ব পৰা নাই।

৩.৫ অসমত নিৰক্ষৰতা

অসম হৈছে এনেকুৱা এখন ৰাজ্য য'ত মুঠ জনসংখ্যাৰ এক বৃহৎ অংশ নিৰক্ষৰ। ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি ৰাজ্যখনত সাক্ষৰতাৰ হাৰ হ'ল ৭৩ শতাংশ। অসমে ৩৫খন ৰাজ্যৰ ভিতৰত সাক্ষৰতাৰ ফালৰ পৰা ২৬ সংখ্যক স্থান লাভ কৰিছে। আকৌ, ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্য্যায়ৰ গৃহ জৰীপ অনুসৰি অসমৰ শিক্ষাৰ মান ৰাষ্ট্ৰীয় মানৰ তুলনাত কম। অৱশ্যে অসমৰ গ্ৰামাঞ্চল আৰু চহৰ অঞ্চলত মহিলাৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্য্যায়ৰ সাক্ষৰতাৰ তুলনাত অধিক। অসমৰ মানৱ উন্নয়ন জৰীপৰ তথ্য অনুসৰি মুছলমান সম্প্ৰদায়ৰ ১৫+ বয়সৰ মানুহখিনিৰ মাজত সাক্ষৰতাৰ হাৰ যথেষ্ট নিম্ন। আঞ্চলিকভাৱে চৰ অঞ্চলবোৰত সাক্ষৰতাৰ হাৰ নিম্ন হোৱা দেখা গৈছে। চৰ অঞ্চলবোৰ পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ দিশেৰে যথেষ্ট স্পৰ্শকাতৰ। চৰ অঞ্চলত বসবাস কৰা মানুহখিনি নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে বাসস্থান স্থানান্তৰ কৰিবলৈ বাধ্য। এনে অৱস্থাই মানুহবোৰৰ জীৱন-যাপনৰ মান আৰু সাক্ষৰতাৰ হাৰ উভয়কে প্ৰভাৱিত কৰে।

অসম মানৱ উন্নয়ন জৰীপত পুনৰ কোৱা হৈছে যে কিছুমান নিৰ্দিষ্ট ৰাজ্যত নিৰক্ষৰতা অসামানুপাতিক ভাৱে সম্প্ৰসাৰিত হৈ আছে। অসমৰ ২৭খন জিলাৰ ভিতৰত ১২খন জিলা, যেনে— বাক্‌সা, বৰপেটা, কাছাৰ, দৰং, ধুবুৰী, গোৱালপাৰা, কামৰূপ, কাৰ্বি আংলং, নগাঁও, শোণিতপুৰ, তিনিচুকীয়া আৰু ওদালগুৰিত নিৰক্ষৰ লোকৰ সংখ্যা অধিক। এইখিনিতে মন কৰিবলগীয়া যে ১২খন জিলাৰ ভিতৰত ৯খন জিলাত মুছলমান জনবসতিপ্ৰধান আৰু তাত নিৰক্ষৰতা হাৰ অধিক। মুছলমান সম্প্ৰদায়ৰ উপৰি ওপৰোক্ত জিলাসমূহত আদিবাসী আৰু জনজাতীয় লোক সিঁচৰতি হৈ আছে। প্ৰতিবেদন অনুসৰি যদিও সাম্প্ৰতিক সময়ত প্ৰাথমিক পৰ্য্যায়ত অধিক শিক্ষাৰ্থীয়ে নামভৰ্তি কৰিছে তথাপিও পৰৱৰ্তী পৰ্য্যায়ত এই শিক্ষাৰ্থীসকলৰ বিদ্যালয় এৰাৰ প্ৰৱণতা বৃদ্ধি পাইছে। অসম মানৱ উন্নয়ন প্ৰতিবেদন ২০১৪ অনুসৰি যদিও বিদ্যালয় ভিত্তিক জৰীপে শিক্ষাৰ এখন সুকীয়া ছবি দাঙি ধৰিছে তথাপি গৃহ জৰীপৰ তথ্য অনুসৰি বিদ্যালয়লৈ যোৱা মুঠ শিক্ষাথীৰ ভিতৰত ২৮ শতাংশ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে প্ৰকৃত অৰ্থত কেতিয়াও নামভৰ্তি নকৰে, ৬৭.১৪ শতাংশ নামভৰ্তি কৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে পৰৱৰ্তী শ্ৰেণীসমূহৰ পৰা বিদ্যালয়লৈ যোৱাটো বাদ দিয়ে আৰু ৪.৪৭ শতাংশ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে আনুষ্ঠানিকভাৱে নামভৰ্তি কৰে যদিও তেওঁলোকৰ অধিক অংশই বিদ্যালয়ত অনুপস্থিত থাকে। কামৰূপ, নলবাৰী, তিনিচুকীয়া, দৰং আৰু ধুবুৰী জিলাৰ ক্ষেত্ৰত নামভৰ্তি নকৰা ল'ৰা-ছোৱালীৰ সংখ্যা বেছি। শিৱসাগৰ, লখিমপুৰ, যোৰহাট, ডিব্ৰুগড়, বঙাইগাঁও আৰু ধেমাজিৰ দৰে জিলাসমূহত শৈক্ষিক

দিশত অসমৰ আগশাৰীৰ জিলা হিচাপে চিনাক্ত কৰা হয় যদিও এই জিলাকেইখনত শিক্ষার্থীৰ বিদ্যালয় এৰাৰ প্ৰৱণতাই গুৰুতৰ ৰূপ লৈছে।

জৰীপৰ তথ্য অনুসৰি শিক্ষাৰ স্তৰ আৰু প্ৰকাৰৰ সৈতে বৃত্তিমুখী শিক্ষা সংলগ্ন কৰা উচিত। শিক্ষাৰ স্তৰ যিমানেই উন্নত হয়, সিমানেই স্থায়ী কৰ্মসংস্থাপন লাভৰ সম্ভাৱনীয়তা বৃদ্ধি পায়।অসমত প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ প্ৰাচুৰ্য্যতা থকা সত্ত্বেও নিৰক্ষৰতাৰ বাবে আন ৰাজ্যসমূহৰ তুলনাত বিকাশৰ গতি লেহেমীয়া প্ৰকৃতিৰ হৈ আছে। নিৰক্ষৰতাৰ বাবে মানুহৰ মাজত গণতান্ত্ৰিক জীৱন প্ৰক্ৰিয়াত ফলপ্ৰসূভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ প্ৰয়োজন হোৱা সজাগতাৰ অভাৱ দেখা যায়। ৰাজ্যখনৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত প্ৰচলন হৈ থকা অন্ধবিশ্বাস, যেনে— ডাইনী হত্যা, তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা ৰোগ নিৰাময় আদিৰ দৰে কুপ্ৰথাবোৰ আঁতৰাবলৈ শিক্ষা বিস্তাৰৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ উইনেস্ক'ৰ মতে নিৰক্ষৰতাৰ প্ৰকাৰ দুটা কি কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ অসমৰ এনে চাৰিখন জিলাৰ নাম উল্লেখ কৰক য'ত ল'ৰা-ছোৱালীৰ বিদ্যালয় এৰাৰ প্ৰৱণতা সর্বাধিক।

.....

৩.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ মানে হ'ল জনসংখ্যাৰ আকস্মিক আৰু দ্ৰুত বৃদ্ধি।
- জনসংখ্যা বৃদ্ধি হৈছে এনে এক পৰিস্থিতি য'ত জনসংখ্যাৰ আকাৰে পৃথিৱীৰ বহন ক্ষমতাক অতিক্ৰম কৰে।
- জনসংখ্যাৰ মাত্ৰাধিক বৃদ্ধিয়ে সম্পদসমূহৰ সঙ্কোচন ঘটায়।
- জনসংখ্যাৰ অত্যধিক বৃদ্ধিয়ে অধিক পৰিমাণৰ ঠাই, খাদ্য, বাসস্থান আৰু আন্তঃগাঁথনি মূলক সুবিধা দাবী কৰে।
- মাত্ৰাধিক জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ এটা প্ৰধান কাৰণ হ'ল জন্ম-মৃত্যুৰ হাৰৰ মাজত দেখা দিয়া পার্থক্য।
- জনসংখ্যা বৃদ্ধি আৰু নিবনুৱা সমস্যাৰ মাজত সম্পর্ক আছে।
- সাক্ষৰতাই কেৱল মাত্ৰ পঠন আৰু লেখন ক্ষমতাকে নুবুজায়। ই বৰং সমাজৰ বিভিন্ন উ ৎপাদনমূলক কামত ফলপ্ৰসূভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ প্ৰয়োজন হোৱা কৌশলসমূহ আহৰণ দিশটোকো সামৰি লয়।
- জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে সমাজ এখনৰ সামাজিক গাঁথনিৰ ওপৰতো প্ৰভাৱ পেলায়।

- জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ ফলত সমাজৰ সম্পদসমূহৰ নাটনি ঘটে।
- মানুহ সৰু কালৰে পৰাই জীৱনৰ মৌলিক প্ৰয়োজনসমূহ পূৰণৰ বাবে সংগ্ৰামত লিপ্ত হ'বলগীয়া হয়। বিভিন্ন কাৰণবশতঃ বহুতো ল'ৰা-ছোৱালী বিদ্যালয়ত উপস্থিত থাকিব নোৱাৰি নিৰক্ষৰ হৈ ৰয়।
- সম্পূৰ্ণ নিৰক্ষৰতাই পঠন আৰু লেখনৰ মৌলিক দক্ষতাৰ অভাৱক বুজায়। ই সম্পূৰ্ণ ৰূপে আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ পৰা বঞ্চিত লোকসকলৰ কথা বুজায়।
- কাৰ্য্য সম্পাদনাতমক নিৰক্ষৰতাই দৈনন্দিন জীৱনত শিক্ষাক প্ৰয়োগ কৰাৰ বাবে প্ৰয়োজন হোৱা ন্যূনতম সামৰ্থৰ অভাৱক বুজায়।
- নিৰক্ষৰ লোকসকল দৈনন্দিন জীৱনৰ কাম-কাজসমূহ সম্পাদনৰ ক্ষেত্ৰত তুলনামূলকভাৱে সহজে প্ৰবঞ্চনাৰ বলি হয়।
- অভিভাৱকৰ নিৰক্ষৰতাই শিশুৰ সামগ্ৰিক বিকাশত প্ৰভাৱ পেলায়।
- নিৰক্ষৰতাই সমাজৰ ঊৰ্ধ্বগামী গতিশীলতা স্থাবিৰ কৰে।
- নিৰক্ষৰতাই ব্যক্তিক গণতান্ত্ৰিক জীৱনত সম্পূৰ্ণৰূপে অংশগ্ৰহণ কৰাত বাধা দিয়ে।
- নিৰক্ষৰতাই অন্ধবিশ্বাস বৰ্তি থাকিব পৰা পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰে।
- ২০১১ চনৰ লোক পিয়ল অনুসৰি দেশৰ কেৱল ৭৩ শতাংশ লোকহে সাক্ষৰ।

৩.৭ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1) Ahuja, Ram (2009): *Social Problems in India*. Jaipur: Rawat Publications.
2) Atal, Yogesh (2006): *Changing Indian Society*. Jaipur: Rawat Publications.

৩.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ মৃত্যুৰ হাৰ আৰু প্ৰব্ৰজন কমোৱা, পৰিয়াল পৰিকল্পনাৰ অভাৱ, শ্ৰম নিৰ্ভৰশীল কৃষি ব্যৱস্থা।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৫৬

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সম্পূৰ্ণ নিৰক্ষৰতা।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ শিৱসাগৰ, লখিমপুৰ, যোৰহাট আৰু ডিব্ৰুগড়।

৩.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখিব)

প্ৰশ্ন ১ ঃ নিৰক্ষৰতা বুলিলে কি বুজে?

প্ৰশ্ন ২ ঃ নিৰক্ষৰতাৰ চাৰিটা পৰিণাম উল্লেখ কৰক।

খ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্ৰশ্ন ১ ঃ "জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ আৰু নিৰক্ষৰতা হ'ল আন্তঃসম্পৰ্ক থকা সমস্যা।" —কথাষাৰি উপযুক্ত উদাহৰণৰ সহায়ত ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ নিৰক্ষৰতাৰ কাৰণ আৰু ফলাফলবোৰ আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৪ ঃ নিবনুৱা সমস্যা আৰু দৰিদ্রতা

অধ্যায় গাঁথনি

৪.১ উদ্দেশ্য
৪.২ পৰিচয়
৪.৩ নিবনুৱা সমস্যা
৪.৩.১ নিবনুৱাৰ অর্থ আৰু প্রকাৰ
৪.৩.২ ভাৰতৰ নিবনুৱা সমস্যাৰ কাৰণ
৪.৩.৩ ভাৰতৰ কর্মসংস্থাপন সৃষ্টিকাৰী আঁচনি
৪.৪ দৰিদ্রতাৰ অর্থ
৪.৪.১ দৰিদ্রতাৰ সম্পর্কে বুজাত সহায় কৰা দৃষ্টিভঙ্গীবোৰ
৪.৪.২ দৰিদ্রতাৰ কাৰণ
৪.৪.৩ ভাৰতৰ দৰিদ্রতাৰ পৰিমাপন
৪.৪.৪ ভাৰতৰ দৰিদ্রতা দূৰীকৰণ আঁচনি
৪.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৪.৬ অধিক জানিবলৈ
৪.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৪.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- নিবনুৱাৰ অর্থ আৰু প্রকাৰবোৰৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- দৰিদ্রাতাৰ অর্থ আৰু কাৰণসমূহ জানিব পাৰিব।

৪.২ পৰিচয়

আগৰ অধ্যায়ত আমি ইতিমধ্যে সামাজিক সমস্যাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ লগতে সামাজিক সমস্যাৱলীৰ প্রকৃতি আৰু প্রকাৰ চিহ্নিত কৰিবলৈ যত্ন কৰিলোঁ। তদুপৰি সামাজিক সমস্যাৰ কাৰণ আৰু ফলাফলসমূহ বুজিবলৈও চেষ্টা কৰিলো। এই অধ্যায়ত আমি সমাজৰ দুটা গুৰুত্বপূর্ণ সমস্যাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। সমাজক ভাৰাক্রান্ত কৰি ৰখা এই দুটা সমস্যা হৈছে অৱস্থা সমস্যা আৰু দৰিদ্রতা। অধ্যায়টিত আমি দৰিদ্রতাৰ অর্থ, প্রকাৰ আৰু কাৰণ সম্পর্কেও আলোচনা কৰিম।

৪.৩ নিবনুৱা সমস্যা

৪.৩.১ নিবনুৱাৰ অর্থ আৰু প্রকাৰ

কর্মক্ষম বয়সত ইচ্ছা থকা সত্ত্বেও কর্মসংস্থাপন লাভ কৰাৰ সুযোগ নোপোৱাটোৱেই হ'ল নিবনুৱা অৱস্থা। নিবনুৱা অৱস্থাক ইয়াৰ কাৰণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি আমি কেইবাটাও ভাগত ভগাব পাৰোঁ। সমাজভেদেও নিবনুৱা অৱস্থাৰ প্রকাৰ ভিন্ ভিন্ হ'ব পাৰে। কিছুমান বিশেষ ধৰণৰ নিবনুৱা অৱস্থা সকলো সমাজতে একে। নগৰাঞ্চলত কিছুমান অৱস্থা প্রভাৱশালী আৰু অইন কিছুমান গ্রামাঞ্চলত অধিক পৰিমাণে দেখা পোৱা যায়। নিবনুৱাৰ ভিন্ ভিন্ প্রকাৰ সম্পর্কে তলত আলোচনা কৰা হ'ল।

- **চক্রীয় নিবনুৱা** (Cyclical Unemployment) ঃ অর্থনৈতিক উত্থান-পতন অথবা অর্থনৈতিক মন্দাৱস্থাৰপৰা চক্রীয় নিবনুৱাৰ সৃষ্টি হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, মন্দাৱস্থাৰ সময়ত যেতিয়া ব্যৱসায়ত উৎপাদিত দ্রব্যৰ চাহিদা নিম্নগামী হয়, তেতিয়া নিয়োগকর্তাই তেওঁৰ কর্মচাৰীৰ সংখ্যা হ্রাস কৰিবলৈ বাধ্য হয় অথবা নতুনকৈ কর্মচাৰী নিয়োগ কৰিব নিবিচাৰে। এনে ধৰণৰ সঙ্কটৰ সময়ত নিবনুৱা সমস্যাৰ প্রকোপ বাঢ়ে, বহুতো মানুহে চাকৰি হেৰুৱায় নতুনকৈ কর্মসংস্থাপন লাভ কৰাটো অত্যন্ত কঠিন হৈ পৰে। অর্থাৎ ব্যৱসায়-বাণিজ্যৰ উত্থান-পতনৰ বাবেই চক্রীয় নিবনুৱা সমস্যাৰ সৃষ্টি হয়। কিন্তু মন্দাৱস্থা নাইকিয়া হ'লে অথবা অর্থনৈতিক সমৃদ্ধিৰ সময়ত বিনিয়োগ বৃদ্ধি পালে এনে ধৰণৰ নিবনুৱা সমস্যা ক্রমে হ্রাস পাবলৈ ধৰে।
- **সংৰচনাত্মক নিবনুৱা** (Structural Unemployment) ঃ সংৰচনাত্মক নিবনুৱা সমস্যাটো একোটা অর্থনৈতিক পদ্ধতিত দেখা দিব পৰা এক অত্যন্ত গুৰুত্বপূর্ণ সমস্যা। একোটা অর্থনৈতিক পদ্ধতিত যেতিয়া নিয়োগকর্তাই আগবঢ়োৱা নিয়োগৰ সুবিধাৰ সৈতে কর্মচাৰীৰ কৌশল, অভিজ্ঞতা, শিক্ষা আৰু ভৌগোলিক স্থানৰ সামঞ্জস্য নাথাকে, তেতিয়াই এনে ধৰণৰ নিবনুৱা সমস্যাৰ উৎপত্তি হয়। উপলব্ধ চাকৰিৰ সৈতে মানুহৰ কৌশল অথবা পাৰদর্শিতাৰ সামঞ্জস্য নাথাকিলে কর্মসংস্থাপন লাভ কৰাৰ ক্ষেত্রত অসুবিধাৰ সৃষ্টি হয় অথবা তেওঁলোক কর্মসংস্থাপনহীন হৈ থাকিবলগীয়া হয়। সংৰচনাত্মক নিবনুৱা সমস্যাৰ এটা গুৰুত্বপূর্ণ কাৰণ হৈছে বিভাগীয় সালসলনি (Sectoral Shift)। অর্থাৎ, এনে অৱস্থাত কিছুমান খণ্ডত কর্মসংস্থাপন বৃদ্ধি পায় আৰু কিছুমান খণ্ডত হ্রাস হয়।
- **ঔদ্যোগিক নিবনুৱা** (Industrial Unemployment) ঃ ঔদ্যোগিক খণ্ডৰ লোকচান, লেহেমীয়া বিকাশ, বৈদেশিক উদ্যোগসমূহৰ সৈতে হোৱা প্রতিযোগিতা, অপৰিকল্পিত ঔদ্যোগিকীৰণ, ত্রুটীপূর্ণ ঔদ্যোগিক নীতি, কর্মচাৰীৰ ধর্মঘট এইবোৰৰ ফলত ঔদ্যোগিক নিবনুৱা সমস্যাৰ উদ্ভৱ হয়। এনে অৱস্থাৰ সৃষ্টি হ'লে ঔদ্যোগিক

খণ্ড অর্থনৈতিক সঙ্কটৰ সন্মুখীন হয়।ফলত উদ্যোগবোৰত নতুন নিয়োগ বন্ধ হোৱাই নহয়, উদ্যোগত কর্মৰত অৱস্থাত থকা কর্মচাৰীকো চাকৰিৰ পৰা আঁতৰাবলগীয়া হ'ব পাৰে। এনেকেয়ে সমাজত নিবনুৱাৰ সংখ্য বৃদ্ধি পায়। কর্মসংস্থাপনৰ বাবে মানুহে হাহাকাৰ কৰিবলগীয়া হয়।

- **ঐচ্ছিক নিবনুৱা** (Voluntary Unemployment) ঃ কর্মচাৰীয়ে ইচ্ছাকৃতভাৱে কাম কৰিব নিবিচাৰিলে সৃষ্টি হ'ব পৰা কর্মসংস্থাপনহীন অৱস্থাটোক ঐচ্ছিক নিবনুৱা সমস্যা আখ্যা দিয়া হয়। কম দৰমহা, অসুবিধাজনক অথবা কষ্টকৰ পৰিৱেশ ইত্যাদি কাৰণত কর্মচাৰীসকলে কাম কৰিব নিবিচাৰিলে তেওঁলোক পুনৰ নিবনুৱা হৈ পৰে। তেওঁলোকে শ্রমৰ বজাৰত অংশগ্রহণ কৰিব নোখোজে অথবা অইনে জোৰ নকৰাকৈয়ে তেওলোকে নিজে কামৰ পৰা অব্যাহতি লোৱাৰ সিদ্ধান্ত গ্রহণ কৰে। উপযুক্ত দৰমহাতকৈ যেতিয়া দৰমহা কম হয়, তেতিয়া কর্মচাৰীসকলে কাম কৰিবলৈ উৎসাহবোধ নকৰে আৰু ঐচ্ছিক নিবনুৱাৰ সৃষ্টি হয়। অর্থাৎ, কর্মচাৰীসকলে ইচ্ছাকৃতভাৱে নাইবা নিজা বিচাৰ-বিবেচনাৰে কোনো ধৰণৰ অর্থনৈতিক কার্য্যকলাপত অংশগ্রহণ কৰিব নোখোজা সমস্যাটোকে ঐচ্ছিক নিবনুৱা অৱস্থা আখ্যা দিয়া হয়।
- **ঋতুকালন (বতৰীয়া) নিৱনুৱা সমস্যা** ঃ অর্থব্যৱস্থাৰ কিছুমান বিশেষ শাখাই বছৰটোৰ এটা নির্দিষ্ট সময়তহে বস্তু উৎপাদন কৰে নাইবা তেওঁলোকৰ উৎপাদিত বস্তু বিতৰণ কৰে যাৰ ফলত ঋতু কালীন (বতৰীয়া) নিবনুৱাৰ সৃষ্টি হয়। বছৰৰ এটা নির্দিষ্ট সময়ত যেতিয়া উৎপাদন নাইবা বিতৰণমূলক কার্য্য কেন্দ্রীভূত হয় তেতিয়া শ্রমিকবিলাক বছৰৰ বাকীথকা সময়খিনিত বাবে কর্মহীন, হৈ পৰে। এইদৰে তেওঁলোকে এটা বিশেষ ঋতু নাইবা এটা নির্দিষ্ট সময়সীমাৰ বাবে মাত্র নিয়োজিত হয়।কৃষি, পর্য্যটন আৰু গড়কাপ্তানী বিভাগত ঋতুকালীন (বতৰীয়া) নিবনুৱা সমস্যা দেখা যায়।
- **ছদ্মৱেশী প্রচ্ছন্ন নিবনুৱা** (Disguised Unemployment) ঃ প্রয়োজনতকৈ অধিক শ্রমিক নিয়োজিত হোৱা অৱস্থাক ছদ্মৱেশী নাইবা প্রছন্ন নিবনুৱা অৱস্থা আখ্যা দিয়া হয়। ইয়াৰ উৎকৃষ্ট উদাহৰণ কৃষিখণ্ড। য'ত তিনি-চাৰিজন ব্যক্তিৰ জৰিয়তেই কাম সম্পাদন কৰিব পৰা যায়। তাত কৃষি কার্য্যত একোটা পৰিয়ালৰ সকলো সদস্য জড়িত হৈ থাকে। অইন ক'তো নিয়োগৰ সুযোগ লাভ নকৰে বাবে কর্মহীন হৈ থকাতকৈ পৰিয়ালৰ অইন সদস্যসকলৰ সৈতে আটায়ে কৃষিকার্য্যত নিয়োজিত হৈ ৰয়। ইয়াক ছদ্মৱেশী নিবনুৱা অৱস্থা আখ্যা দিয়া হয়। এই অৱস্থাত প্রয়োজনতকৈ অধিক ব্যক্তি একোটা কামতে নিয়োজিত হৈ থাকে যদিও শ্রমিক অনুপাতে উৎপাদন বৃদ্ধি নহয়।

৪.৩.২ ভাৰতৰ নিবনুৱা সমস্যাৰ কাৰণ

ভাৰতত নিবনুৱা সমস্যা সৃষ্টি হোৱাৰ কাৰণ একাধিক। দেশৰ নিবনুৱা সমস্যাটো তীব্রতৰ কৰি তোলা অত্যন্ত গুৰুত্বপূর্ণ কাৰণসমূহ এনে ধৰণৰ—

- **জনসংখ্যা বিস্ফোৰণ** (Population Explosion) ঃ ভাৰতৰ নিবনুৱা সমস্যাৰ সর্বপ্রথম কাৰণটো হ'ল অত্যাধিক জনসংখ্যা বিশেষকৈ গ্রামাঞ্চলত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ অধিক। জনসংখ্যা বৃদ্ধিয়ে নিৰন্তৰভাৱে অতিৰিক্ত শ্রম শক্তিৰ সৃষ্টি কৰে। অবিৰতভাৱে বৃদ্ধি পাই থকা এই কর্মশক্তি কর্মসংস্থাপনৰ সুযোগ বৃদ্ধিৰ হাৰৰ সৈতে সমানুপাতিক নহয়। তদুপৰি বৃহৎ পৰিমাণৰ জনসংখ্যাৰ প্রয়োজন পূৰণৰ বাবে বৃহৎ পৰিমাণৰ ব্যয় কৰিবলগীয়ান হয়। পৰিণাম স্বৰূপে অন্ন, বস্ত্র, বাসস্থানৰ দৰে ব্যক্তিগত সম্পদ আৰু খোৱাপানী, চিকিৎসা তথা শৈক্ষিক সা-সুবিধা ইত্যাদি ৰাজহুৱা সম্পদৰ উপভোগৰ মাত্রা বৃদ্ধি পায়। আয়ৰ এক বৃহৎ অংশ এইবোৰত খৰছ হোৱাৰ ফলত সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ কমি যায়। এই ক্ষেত্রত উত্তৰ-পূর্বাঞ্চল, বিশেষকৈ আমি অসমৰ উদাহৰণ দিব পাৰোঁ। অসমলৈ হোৱা প্রব্রজনৰ সংখ্যা বৃদ্ধিয়ে জনসংখ্যাৰ মাত্রাও বৃদ্ধি কৰিছে। নিৰন্তৰভাৱে হোৱা প্রব্রজনে কর্মসংস্থপনৰ ক্ষেত্রত প্রত্যাহ্বানৰ সৃষ্টি কৰিছে আৰু এই অঞ্চলৰ লোকসকল জীৱিকাৰ লৈ সঙ্কটৰ সন্মুখীন হৈছে।
- **ভূমিৰ সীমাৱদ্ধতা** (Limited Availability of Land) ঃ প্রকৃতিৰ দান ভূমিভাগ অস্থিতিস্থাপক আৰু অপৰিৱর্তনশীল। জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ লগে লগে মাটিৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি নহয়। ভাৰতত দ্রুতহাৰত জনসংখ্যা বৃদ্ধি পাই আহিছে। এনে এক বিশাল জনসংখ্যাৰ প্রয়োজন পূৰাব পৰাকৈ ইয়াৰ ভূমিভাগ অপর্য্যাপ্ত হৈ থকা নাই। গ্রামাঞ্চলৰ অধিকাংশ লোকেই জীৱিকাৰ বাবে ভূমিৰ ওপৰত নির্ভৰ শীল। এনে অৱস্থাত ভূমিভাগত এক বৃহৎ হেঁচাৰ সৃষ্টি হৈছে আৰু নিবনুৱাৰ সংখ্যা বাঢ়ি গৈ আছে।
- **ঋতুকালীন বতৰীয়া কৃষি** (Seasonal Agriculture) ঃ গ্রামাঞ্চলৰ লোকসকলৰ অধিকাংশই প্রত্যক্ষ অথবা পৰোক্ষভাৱে কৃষি কার্য্যৰ সৈতে জড়িত হৈ থাকে। কিন্তু ভাৰতবর্ষত কৃষি কর্ম ঘাইকৈ ঋতুকালীন। সেয়ে বছৰৰ একোটা বিশেষ ঋতুতহে কৃষিখণ্ডই কর্মসংস্থানৰ সুবিধা দিয়ে। উদাহৰণ স্বৰূপে, বীজ ৰোপণ আৰু শস্য চপোৱাৰ সময়ত সম্পূর্ণভাৱে লোকসকল সেই কামত নিয়োজিত হৈ পৰে। শস্য চপোৱাৰ পৰা পাচৰবাৰ বীজ ৰোপণৰ সময়লৈকে তেওঁলোক কর্মহীন হৈ পৰে আৰু দৰিদ্রতাত ভোগে।
- **কুটীৰ শিল্পৰ অৱনতি** (Decline of Cottage Industries) ঃ ভাৰতৰ গ্রামাঞ্চলত উপার্জনৰ বিশেষকৈ ভূমিহীন লোকসকলৰ বাবে এক উপায় হ'ল গ্রাম্য অথবা কুটীৰ শিল্প। তেওঁলোকে জীৱিকাৰ বাবে বিভিন্ন কুটীৰ শিল্পৰ ওপৰত নির্ভৰশীল।

সম্প্রতি ঔদ্যোগিকীকৰণৰ বাবে গ্রামাঞ্চলৰ এই কুটীৰ শিল্পসমূহ সঙ্কটৰ সন্মুখীন হৈছে। সীমিত সা-সুবিধা তথা সম্পদেৰে এই ক্ষুদ্র আৰু কুটীৰ উদ্যোগসমূহে আধুনিক উদ্যোগ আৰু কাৰখানাবোৰৰ সৈতে ফেৰ মাৰিবলৈ অপাৰগ। ফলত কুটীৰ উদ্যোগসমূহে বৃহৎ লোকচানৰ সন্মুখীন হৈছে আৰু লাহে লাহে এইবোৰ বন্ধ হৈ আহিছে। মানুহে নিজাকৈ ক্ষুদ্র অথবা কুটীৰ উদ্যোগ স্থাপনৰ উৎসাহ হেৰুৱাই পেলাইছে। ফলত ই নিবনুৱা সমস্যা বৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাইছে।

- **শিক্ষাব্যৱস্থাৰ সীমাৱদ্ধতা** (Limitations of the Education System) ঃ সাম্প্রতিক শিক্ষাব্যৱস্থা ঘাইকৈ শ্রেণীকোঠাতে সীমাৱদ্ধ। এইটোৱে প্রায়োগিক আৰু (বৃত্তি) কর্মমুখী হোৱাৰ বিপৰীতে ডিগ্রী লাভৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে। বৃত্তিমুখী শিক্ষাত গুৰুত্ব দিয়া হোৱ নাই। ফলত আধুনিক শিক্ষা ব্যৱস্থাই কর্মসংস্থাপনৰ ক্ষেত্রত প্রয়োজনীয় ভূমিকা পালন কৰিব পৰা নাই। স্ব-নিয়োজন (Self Employment) অথবা উদ্যমিতা (Enterpreneurship)ৰ বাবে প্রয়োজনীয় কৌশল যোগান ধৰাত আধুনিক শিক্ষাব্যৱস্থাই সফলতা লাভ কৰিব পৰা নাই।
- **পৰিবহন আৰু যোগাযোগৰ অভাৱ** (Lack of Transport and Communication) ঃ ভাৰততত, বিশেষকৈ গ্রামাঞ্চলত, যাতায়ত আৰু যোগাযোগৰ পর্য্যাপ্ত সা-সুবিধাৰ এতিয়াও অভাৱ। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে গ্রামাঞ্চলৰ যিসকল লোক কৃষি কর্মত নিয়োজিত নহয় তেওঁলোক নিবনুৱা হৈ বহি থাকে। গ্রামাঞ্চলৰ নির্দিষ্ট পৰিসীমাৰ ভিতৰতে আৱদ্ধ হৈ থাকিবলৈ বাধ্য বাবে তেওঁলোক জীৱিকা অর্জনৰ বাবে কোনোধৰণৰ ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰিবলৈ অসমর্থ। যাতায়ত আৰু যোগাযোগৰ অত্যাধুনিক সা-সুবিধাবোৰ ব্যৱসায়-বাণিজ্যৰ বাবে অত্যন্ত প্রয়োজনীয়। যাতায়াত আৰু যোগাযোগৰ অভাৱে গ্রামাঞ্চলৰ লোকসকলৰ মাজত এনেকৈয়ে নিবনুৱাৰ সংখ্যা বৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাইছে।
- **স্বল্প নিয়োগ আঁচনি** (Inadequate Employment Planning) ঃ জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ অনুপাতে চৰকাৰৰ নিয়োগ নীতি পর্য্যাপ্ত নহয়। ভাৰতত বছৰি প্রায় দুই লাখকৈ জনসংখ্যা বাঢ়ে। এনে পৰিস্থিতিত, নিয়োগৰ সা-সুবিধা আৰু জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ মাজত এক বৃহৎ পার্থক্য আছে। অন্যহাতে, সকলো লোকৰ বাবে নিয়োগৰ পর্য্যাপ্ত সা-সুবিধা প্রদান কৰাটো চৰকাৰৰ বাবে এক দূৰূহ কাম। চৰকাৰৰ ত্রুটীপূর্ণ নিয়োগ আঁচনিয়ে নিবনুৱা সমস্যা দ্রুত হাৰত বৃদ্ধি হোৱাত অৰিহণা যোগাইছে।

৪.৩.৩ ভাৰতৰ কর্মসংস্থাপন সৃষ্টিকাৰী আঁচনি

- **স্বর্ণজয়ন্তী গ্রামস্ব ৰোজগাৰ যোজনা** ঃ ১৯৯৯ চনত আৰম্ভ কৰা এই আঁচনিয়ে দৰিদ্র পৰিয়ালসমূহৰ মাজত আত্মসহায়ক গোট ক্ষুদ্র উদ্যোগী নির্মাণকাৰীসকলক সহায় কৰে।গাঁও অঞ্চলৰ দৰিদ্র লোকসকলৰ বাবে চলোৱা আত্ম স্ব-নিয়োগ আঁচনি

বোৰৰ ভিতৰত ই অন্যতম। বেঙ্কৰ ঋণ আৰু ৰাজসাহায্য (Subsidy)ৰ জৰিয়তে তেওঁলোকক আয় উৎপাদনকাৰী অৰ্থ সাহায্য প্ৰদান কৰি দৰিদ্ৰ ৰেখাৰ তলৰ লোকসকলক আত্ম-নিয়োজনত সহায় কৰাই এই আঁচনিৰ উদ্দেশ্য।

- **ৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্মৰ বিনিময়ত খাদ্য যোগান কাৰ্য্যসূচী** (NFFWP) ঃ খাদ্য সুৰক্ষা সমন্বিতে অতিৰিক্ত পৰিপূৰক কৰ্মসংস্থাপন সুযোগ সৃষ্টিৰ বাবে গ্ৰাম্য উন্নয়ন মন্ত্ৰালয় (Ministry of Rural Development) আৰু ৰাজ্য চৰকাৰসমূহৰ সৈতে কৰা আলোচনাৰ অন্তত পৰিকল্পনা আয়োগৰ দ্বাৰা চিহ্নিত ১৫০খন জিলাত ২০০৪ চন নৱেম্বৰত এই আঁচনিখন প্ৰৱৰ্তন কৰা হয়। জল সংৰক্ষণ, অনাবৃষ্টি নিৰাময় (বনানি কৰণ/ বৃক্ষৰোপণ আদি), ভূমি-উন্নয়ন, বান নিয়ন্ত্ৰণ/সুৰক্ষা (প্লাৱিত অঞ্চলৰ জলনিষ্কাশনকে ধৰি) আৰু সকলো ধৰণৰ বতৰতে উপযোগী হোৱাকৈ গ্ৰাম্য বাট-পথৰ উন্নয়ন আদি কামৰ বাবে ১০০ শতাংশ কেন্দ্ৰীয় অৰ্থ সাহায্যত এই আঁচনিৰ কাম আৰম্ভ কৰা হয়।
- **মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য কৰ্মসংস্থাপন নিশ্চিতকৰণ আইন** (Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act) ঃ নিবনুৱাসকলৰ বাবে ই এক শেহতীয়া আৰু অত্যন্ত উপযোগী আঁচনি। এই আঁচনিয়ে প্ৰতিদিনে ন্যূনতম ১২০ টকা মজুৰিত বছৰি এশ দিনৰ বাবে কৰ্মসংস্থাপন নিশ্চিত কৰে। এই আঁচনি অনুসৰি গ্ৰামাঞ্চলৰ প্ৰতিটো পৰিয়ালৰ প্ৰতিজন প্ৰাপ্তবয়স্ক নিবনুৱা লোককে আবেদন কৰাৰ ১৫ দিনৰ পিছত একোখনকৈ জবকাৰ্ড দিয়া হয়। এই জবকাৰ্ড প্ৰাপ্ত প্ৰতিজন লোকেই নিবনুৱা ভাট্টা লাভ কৰাৰ বাবে উপযুক্ত বুলি গণ্য কৰা হয়।

আঁচনিখন যদিও প্ৰকৃততে উপযোগী তথাপিও তৃণমূল পৰ্য্যায়ত ইয়াক যথাৰ্থ ৰূপত প্ৰয়োগ কৰিব নোৱাৰা বাবে প্ৰত্যাশিত সফলতা লাভ কৰিব পৰা নাই। ভাৰতবৰ্ষত শিক্ষিত নিবনুৱাৰ সমস্যা এক ভয়াৱহ সমস্যা। নিবনুৱা সমস্যাই এসময়ত সমাজত আত্মহত্যা, নাৰী সৰবৰাহ আৰু সামাজিক সম্পৰ্কৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হোৱাৰ দৰে গভীৰ সংকটৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে। নিবনুৱা সমস্যাৰ সৈতে সম্পৰ্ক থকা আন এটা প্ৰধান সমস্যা হৈছে দৰিদ্ৰতা। দৰিদ্ৰতাৰ নাগপাশেৰে বান্ধ খাই থকা অধিকাংশ জনসংখ্যাৰ বাবে ভাৰতৰ উন্নয়ন সম্ভৱপৰ হৈ উঠা নাই। সেয়েহে, ভাৰতৰ সমুখত দৰিদ্ৰতা নিৰ্মূলকৰণে এক প্ৰধান প্ৰত্যাহ্বান ৰূপে থিয় দিছে। ইয়াৰ পাছৰ শিতানত আমি দৰিদ্ৰতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ দুই ধৰণৰ নিবনুৱা সমস্যাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ MGNREGAৰ সম্পূৰ্ণ ৰূপটো লিখক।

.....

চিন্তা-চৰ্চা কৰক ৪.১

আপোনাৰ অঞ্চলৰ নিবনুৱা লোকসকলৰ সংখ্যা নিৰ্ণয় কৰিবলৈ যত্ন কৰক। নিবনুৱা লোকৰ সংখ্যা কমোৱাৰ দুটা উপায় উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

৪.৪ দৰিদ্ৰতাৰ অৰ্থ

দৰিদ্ৰতা একপ্ৰকাৰৰ আৰ্থ-সামাজিক অৱস্থা।এই অৱস্থাত সমাজৰ একাংশই অন্ন, বস্ত্ৰ, বাসস্থান, প্ৰাথমিক শিক্ষা আৰু জীৱনৰ অন্যান্য ন্যূনতম প্ৰয়োজনীয়তাখিনি গোটাবলৈ অসমৰ্থ হৈ ৰয়। সামাজিক অসমতাৰ সৈতে ইয়াৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছে। সমাজৰ একাংশ সদস্য যেতিয়া আৰ্থ-সামাজিকভাৱে আনএকাংশৰ সমকক্ষ নহয় আৰু জীৱনৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়োজনীয়তাখিনিৰ পৰা বঞ্চিত হৈ থাকে, তেওলোককে দৰিদ্ৰ হিচাপে গণ্য কৰা হয়।দৰিদ্ৰতাৰ ফলত কেৱল ভৌতিক প্ৰাথমিক প্ৰয়োজনীয়তাখিনিৰ অভাৱ হোৱাই নহয়, ই এটা যথোপযুক্ত জীৱন-নিৰ্বাহৰ পৰাও মানুহক বঞ্চিত কৰে। দৰিদ্ৰ অৱস্থাত ব্যক্তিৰ কি থকা উচিত আৰু কি আছে তাৰ মাজত যথেষ্ট ব্যৱধান থাকে।

৪.৪.১ দৰিদ্ৰতা সম্পৰ্কে বুজাত সহায় কৰা দৃষ্টিভঙ্গীবোৰ

দৰিদ্ৰতা ঘাইকৈ দুই প্ৰকাৰৰ—

- **সম্পূৰ্ণ দৰিদ্ৰতা** (Absolute Poverty) ঃ সম্পূৰ্ণ দৰিদ্ৰতাই এনে এটা অৱস্থাৰ কথা বুজায় য'ত মানুহ পৰ্য্যাপ্ত অন্ন, বস্ত্ৰ আৰু বাসস্থানৰ দৰে জীৱন-ধাৰণৰ প্ৰয়োজনীয় মৌলিক সুবিধাবোৰ গোটাবলৈ অসমৰ্থ হয়।
- **আপেক্ষিক দৰিদ্ৰতা** (Relative Poverty) ঃ এই প্ৰকাৰৰ দৰিদ্ৰতাৰ একোখন সমাজৰ সাৰ্বিক জীৱন-ধাৰণৰ মানৰ সৈতে সম্পৰ্ক আছে। এনে ধৰণৰ দৰিদ্ৰতাৰ ধাৰণা সাংস্কৃতিকভাৱে সংজ্ঞাৱদ্ধ সেয়েহে, সমগ্ৰ বিশ্বতে প্ৰযোজ্য অভাৱৰ স্বীকৃত মানৰ জৰিয়তে এনেধৰণৰ দৰিদ্ৰতা জুখিব নোৱাৰি।
- **আয়ভিত্তিক দৃষ্টিভঙ্গী** (Income Perspective) ঃ এই ক্ষেত্ৰত দৰিদ্ৰতা নিৰ্ণয়ৰ বাবে আয়ক প্ৰধান স্বীকৃত মান হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। এজন ব্যক্তিৰ উপাৰ্জন দাৰিদ্ৰতাৰ সীমাৰেখাৰ তলত হ'লে তেওঁক দৰিদ্ৰ বুলি বিবেচনা কৰা হয়। এক

নির্দিষ্ট পৰিমাণৰ খাদ্য দ্রব্য ক্রয়ৰ বাবে পর্য্যাপ্ত উপার্জনৰ পৰিমাণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিয়েই দাৰিদ্রতা ৰেখা নির্ধাৰণ কৰা হয়।

- **মৌলিক প্রয়োজনীয়তাৰ দৃষ্টিভঙ্গী** (Basic Needs Perspective)ঃএই দৃষ্টিভঙ্গী অনুসৰিব্যক্তিৰ আয়ৰ পৰা সম্পূর্ণ ৰূপে দৰিদ্রতা জুখিব পৰা নাযায়। কাৰণ, উপার্জন যদিও গুৰুত্বপূর্ণ, তথাপি ই মানুহৰ জীৱনৰ মাত্র এটা উপাংশহে। সেয়েহে, স্বাস্থ্য, শিক্ষা, নিয়োগ ৰসা-সুবিধা ইত্যাদিৰ দৰে অন্যান্য সূচকসমূহৰ জৰিয়তেহে দৰিদ্রতাৰ পৰিমাপন হোৱা উচিত।যিসকল ব্যক্তিয়ে জীৱন-ধাৰণৰ মৌলিক প্রয়োজনীয়তাখিনি আহৰণ কৰিবলৈ অসমর্থ হয়, এই দৃষ্টিভঙ্গী অনুসৰি তেওঁলোকক দৰিদ্র বুলি গণ্য কৰা হয়।
- **সামর্থ্য কেন্দ্রি দৃষ্টিভঙ্গী** (Capability Perspective) ঃ এই দৃষ্টিভঙ্গীত এজন ব্যক্তিয়ে লাভ কৰা সা-সুবিধাৰ পৰা কি আহৰণ কৰিব পাৰিছে অথবা পৰা নাই, তাৰ কার্য্যকাৰিতাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হয়। কাম-কাজৰ বাবে কিছুমান মৌলিক সামর্থৰ অভাৱ অনুসৰি দৰিদ্রতা নির্ধাৰণ কৰা হয়। পর্য্যাপ্ত খাদ্য, যথোচিত বস্ত্র, বাসস্থান —এইবোৰেই হ'ল আহৰণ কৰিবলগীয়া মৌলিক সামর্থ। সামাজিক কার্য্যকলাপ, অনুষ্ঠান আদিত অংশগ্রহণো এনে সামর্থৰ অন্তর্ভুক্ত।

৪.৪.২ দৰিদ্রতাৰ কাৰণ

বিভিন্ন পণ্ডিতে দৰিদ্রতাৰ ভিন্ ভিন্ কাৰণ দর্শাইছে। হেনৰী জর্জৰ মতে ভূমিৰ ওপৰত ব্যক্তিগত মালিকীস্বত্ব আৰু ব্যক্তিৰ একাধিপত্যই দৰিদ্রতাৰ ঘাই কাৰণ। কার্ল মার্ক্সৰ মতে পুঁজিপতি গোষ্ঠীয়ে শ্রমিকসকলৰ ওপৰত চলোৱা শোষণকেই দৰিদ্রতাৰ প্রধান কাৰণ। থমাছ ৰবার্ট মালথাছৰ মতে, জনসংখ্যা বৃদ্ধি হয় গাণিতিক হাৰত আৰু সম্পদৰ হ্রাস ঘটে জ্যামিতিক হাৰত আৰু এইটোৱেই দৰিদ্রতাৰ এটা মুখ্য কাৰণ। আমি দেখিলোঁ যে দৰিদ্রতাৰ কাৰণ সম্পর্কে বিভিন্ন মতামত আৰু দৃষ্টিভঙ্গী আছে। দৰিদ্রতা সৃষ্টি কৰা অন্যান্য কিছুমান কাৰকৰ বিষয়ে তলত আলোচনা কৰা হ'ল।

- **সামাজিক কাৰক ঃ**
  - **অত্যধিক জনসংখ্যা** (Overpopulation) ঃ অত্যধিক জনসংখ্যা এনেকুৱা এটা অৱস্থা, য'ত বৃহৎসংখ্যক মানুহ অত্যন্ত কম সম্পদেৰে তেনেই কম ঠাইত থাকিবলগীয়া হয়। বিপুল পৰিমাণৰ জনসংখ্য বৃদ্ধি নিয়োগ সুবিধাৰ সমানুপাতিক হৈ পৰিলে জীৱিকাৰ অভাৱ হয়। এনেকৈয়ে বহুসংখ্যক লোক নিবনুৱা হৈ পৰে অথবা জীৱন-নির্বাহৰ সা-সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত হয়। সর্বোপৰি, অন্ন, বস্ত্র, বাসস্থান আদি জীৱন-ধাৰণৰ বাবে প্রয়োজনীয় মৌলিক প্রয়োজনীয়তাখিনি আহৰণৰ ক্ষেত্রতো সঙ্কটৰ সৃষ্টি হয় আৰু এনেকৈয়ে মানুহ দৰিদ্রতাৰ কবলত পৰে।

- **শিক্ষাৰ অভাৱ** (Lack of Education) ঃ শিক্ষাৰ সৈতেও দৰিদ্রতাৰ সম্পর্ক আছে। নিৰক্ষৰতা আৰু শিক্ষাহীনতাই দৰিদ্রতাৰ সৃষ্টি কৰে। শিক্ষাৰ অভাৱে ব্যক্তিৰ উপার্জনো কমায়।
- **পৰিৱেশৰ অৱনতি** (Degradation of the Environment) ঃ বায়ুমণ্ডল, পানী, মাটি আৰু অৰণ্যকে ধৰি প্রাকৃতিক পৰিৱেশৰ অৱনতি দৰিদ্রতাৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ কাৰক। পৰিৱেশজনিত সমস্যাই খাদ্য, পৰিষ্কাৰ পানী, বাসস্থান নির্মাণৰ সঁজুলি আৰু অন্যান্য গুৰুত্বপূর্ণ সম্পদৰ নাটনিৰ সৃষ্টি কৰে। অৰণ্য, মাটি আৰু পানীৰ নাটনি ঘটাৰ ফলত এই প্রাকৃতিক সম্পদসমূহৰ ওপৰত প্রত্যক্ষভাৱে নির্ভৰশীল লোকসকলৰ জীৱন-নির্বাহ কঠিন হৈ পৰে।

➢ **অর্থনৈতিক কাৰক ঃ**

- **পুঁজিৰ অভাৱ** (Lack of Capital) ঃ উৎপাদনৰ বাবে মূলধন এক গুৰুত্বপূর্ণ উপাদান। মূলধনৰ অভাৱে ঔদ্যোগিক বিকাশত বাধা জন্মায়। ফলত পর্য্যাপ্ত নিয়োগ সুবিধাৰ অভাৱ ঘটে। সেয়েহে যিবোৰ ৰাষ্ট্রত মূলধনৰ অভাৱ, তেনেবোৰ ৰাষ্ট্রৰ অর্থনৈতিক বিকাশ অত্যন্ত লেহেমীয়াহোৱা দেখা যায়। দৰিদ্রতাৰ ই এক ঘাই কাৰণ।
- **উচ্চ হাৰৰ নিবনুৱা সমস্যা** (High Rate of Unemployment) ঃ নিবনুৱা সমস্যা আৰু দৰিদ্রতা দুয়োটা আন্তঃসম্বন্ধযুক্ত। যেতিয়া নিয়োগৰ সা-সুবিধা সীমিত হয়, তেতিয়া দৰিদ্রতাৰ প্রকোপ বাঢ়ে। সেইবাবে, যিবোৰ ৰাষ্ট্রত নিয়োগৰ সা-সুবিধা কম, সেইবোৰত বৃহৎ সংখ্যক লোক দাৰিদ্র্য ৰেখাৰ তলত বাস কৰে। বৃহৎ পৰিমাণৰ নিবনুৱা লোক থকা এনেবোৰ দেশত অপৰাধীৰ হাৰ অধিক। জীৱন-ধাৰণৰ অন্য কোনো ধৰণৰ পথ নোহোৱাৰ বাবে ক্ষুধা নিবাৰণৰ বাবে এই লোকসকল অপৰাধমূলক কার্য্যকলাপত জড়িত হৈ পৰে।
- **সামাজিক গাঁথনি** (Social Structure) ঃ সমাজতত্ত্ববিদসকলৰ মতে, সমাজৰ গাঁথনিৰ সৈতে দৰিদ্রতা সাঙোৰ খাই থাকে। ভাৰতীয় সমাজ ঐতিহাসিকভাৱে পদানুক্রমিক প্রকৃতিৰ। ব্যক্তিৰ সামর্থতকৈ জন্মৰ জৰিয়তেহে এই পদানুক্রম পৰিচয় নির্ধাৰিত হয়। ক্ষমতা লাভ আৰু প্রতিষ্ঠাৰ পথবোৰ (শিক্ষাৰ দৰে) অতি কমসংখ্যকৰ কাৰণেহে মুকলি থাকে। আনহাতে, জনসংখ্যাৰ এক বিপুল অংশৰ জীৱন দৰিদ্রতা আৰু দুখ- দূর্গতিৰে পৰিপূর্ণ ।

➢ **ঐতিহাসিক কাৰক (Historical Factors) ঃ**

- **ঔপনিৱেশিক শাসন** (Colonial Rule) ঃ বহুসংখ্যক পণ্ডিতে মত পোষণ কৰে যে দৰিদ্রতা ঔপনিৱেশিক শাসনৰ ফল। ঔপনিৱেশিক শাসকসকলে উৎপাদনৰ বাবে উপনিৱেশবোৰৰ পৰা কেঁচামাল সংগ্রহ কৰিছিল আৰু উৎপাদিত দ্রব্যবোৰপুনৰ উপনিৱেশবোৰতে ই উচ্চ মূল্যত বিক্রী কৰিছিল।

সেয়ে, উপনিৱেশবোৰে ঔপনিৱেশিক শাসকসকলৰ দ্বাৰা উৎপাদিত দ্রব্যৰ বাবে কেঁচামালৰ যোগান ধৰিছিল আৰু উপনিৱেশবোৰ নিজেই সেই উৎপাদিত দ্রব্যৰ বজাৰ আছিল। ঔপনিৱেশিক শাসকসকলে উপনিৱেশবোৰৰপৰা আহৰণ কৰা সম্পদ আৰু কেঁচামালৰ জৰিয়তে নিজৰ অর্থনৈতিক বিকাশ সাধন কৰিছিল আৰু সর্বাধিক লাভ আহৰণ কৰিছিল। এনে কার্য্যকলাপৰ বাবে উপনিৱেশবোৰৰ বাসিন্দাসকল শোষণৰ বলি হৈছিল আৰু অর্থনৈতিক দিশেৰে নিঃস্ব হৈ পৰিছিল।

- **যুদ্ধ** (War) ঃ যুদ্ধ আৰু যুদ্ধৰ ভাবুকিৰ ফলত বিপুল পৰিমাণৰ ধন সামৰিক আৰু সুৰক্ষাৰ ক্ষেত্রত ব্যয় কৰিবলগীয়া হোৱাৰফলত উন্নয়ন ব্যাহত হৈছিল। ধাৰাবাহিক যুদ্ধই উন্নয়নত বাধাৰ সৃষ্টি কৰাৰ ফলত ৰাষ্ট্রৰ অর্থনৈতিক উন্নয়ন বাধাগ্রস্ত। এনে পৰিস্থিতিত ৰাষ্টৰ উন্নয়ন নঘটিছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে, স্বাধীনতাৰ পাছত ভাৰতে চীন আৰু পাকিস্তানৰ সৈতে যুদ্ধ কৰিবলগীয়া হৈছিল। চুবুৰীয়া ৰাষ্ট্রৰ অবিৰত ভাবুকিৰ ফলত উন্নয়নতকৈ প্রতিৰক্ষাৰ ক্ষেত্রত অধিক ব্যয় কৰিবলগীয়া হৈছিল। এনেকৈয়ে দেশৰ অর্থনৈতিক উন্নয়ন অত্যন্ত লেহেমীয়া হৈ পৰিছিল আৰু মানুহৰ অর্থনৈতিক অৱস্থাই পুতৌজনক ৰূপ লৈছিল।
- **প্রাকৃতিক দুর্যোগ** (Natural Disasters) ঃ ঘূর্ণীবতাহ আৰু ভূমিকম্পৰ দৰে প্রাকৃতিক দুর্যোগবোৰৰ ফলত মানুহৰ জীৱন আৰু কোটি কোটি টকাৰ আন্তঃগাঁথনি নষ্ট হয়। উন্নয়নশীল দেশসমূহ প্রায়েই বিভিন্ন ধৰণৰ প্রাকৃতিক দুর্যোগৰ ফলত ক্ষতিগ্রস্ত হয়। সীমিত সম্পদৰ বাবে বিপদৰ সন্মুখীন হ'ব পৰাকৈ উপযুক্ত গৃহনির্মাণ, আন্তঃগাঁথনি আৰু কার্য্যপদ্ধতি প্রেয়াগৰ ক্ষেত্রত এই দেশবোৰ বাধাৰ সন্মুখীন হ'ব লগীয়া হয়।প্রাকৃতিক দুর্যোগসমূহ অর্থনৈতিক প্রগতিৰ অন্তৰায় হৈ পৰাৰ ফলত মানুহ যথেষ্ট পৰিমাণে অর্থনৈতিক সঙ্কটত ভোগে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ দৰিদ্রতাৰ চাৰিটা কাৰণ উল্লেখ কৰক।

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ গাণিতিক বৃদ্ধি আৰু জ্যামিতিক বৃদ্ধিৰ সংজ্ঞটো কোনে আগবঢ়াইছিল?

.....

৪.৪.৩ ভাৰতত দৰিদ্রতাৰ পৰিমাপন (Estimation of Poverty in India)

দৰিদ্রতা ভাৰতে সম্প্রতি সন্মুখীন হোৱা এটা ঘাই সামাজিক সমস্যা। পুষ্টিহীনতা, নিম্ন ব্যয় ক্ষমতা, দীর্ঘকালীনভাৱে ৰোগত ভূগি থকা, নিবনুৱা সমস্যা, পুতৌজনক অনাময়

আৰু গৃহনির্মাণ ব্যৱস্থা আদিবোৰ হ'ল ভাৰতৰ দৰিদ্রতা সমস্যাৰ অত্যন্ত গুৰুত্বপূর্ণ সূচক। আমাৰ দেশত 'লোক গণনাঅনুপাত' (Head Count Ratio) অথবা ন্যূনতম ব্যয় সামর্থ (Minimum Consumption Expenditure) ৰ ভিত্তিত দৰিদ্রতা নির্ণয় কৰা হয়। ১৯৭৩-১৯৭৮ত ভাৰতত প্রায় ৩১.১ কোটি মানুহে দ্রৰিদ্রতাৰ সীমাৰেখাৰ তলত বসবাস কৰিছিল। এই সংখ্যা ১৯৭৩-১৯৮৪ লৈ স্থিৰ আছিল, কিন্তু ১৯৯৯-২০০০ চনত এই সংখ্যা ২৬ কোটিলৈ হ্রাস পায় আৰু ২০০৪-০৫ চনত ২২ কোটি হয়গৈ। নগৰাঞ্চলতকৈ গ্রামাঞ্চলত দৰিদ্রতাৰ হাৰ অধিক। ভাৰতৰ ভিন্ ভিন্ ৰাজ্যত দৰিদ্র্য ৰেখাৰ তলত বাস কৰা লোকৰ সংখ্যাও ভিন্ ভিন্। উত্তৰ প্রদেশ, বিহাৰ, ৰাজস্থান, উত্তৰাখণ্ড, মধ্যপ্রদেশ আদি ৰাজ্যসমূহত অইন ৰাজ্যতকৈ দৰিদ্র লোকৰ সংখ্যা তুলনামূলকভাৱে অধিক। ওড়িশাত দাৰিদ্র্য ৰেখাৰ তলত বাস কৰা লোকৰ সংখ্যা সবাতোকৈ অধিক, ৪৩ শতাংশ। পঞ্জাৱত সবাতোকৈ কম, ৬ শতাংশ। ২০০৯-২০১০ চনৰ এক সমীক্ষা অনুসৰি অসমত ৩৭.৯ শতাংশ, অর্থাৎ অসমৰ ১১.৬৪ মিলিয়ন লোক দাৰিদ্র্য ৰেখাৰ তলত বাস কৰে।

৪.৪.৪ ভাৰতৰ দৰিদ্রতা দূৰীকৰণ আঁচনি

আমি ইতিমধ্যে গম পালোঁ যে সাম্প্রতিক সময়ত ভাৰতত দৰিদ্রতাৰ সমস্যাটো অত্যন্ত জটিল সমস্যা হৈ পৰিছে। দেশৰ হাজাৰ হাজাৰ লোক দৰিদ্রতাত পীড়িত লোক তেওঁ এটা সুস্বাস্থ্যকৰ আৰু মর্য্যাদাপূর্ণ জীৱন-যাপন কৰাৰ পৰা বঞ্চিত হৈছে। সেয়ে দৰিদ্রতা হ্রাস অথবা দূৰীকৰণ আৰু বঞ্চিত লোকসকলৰ আর্থ-সামাজিক উত্তৰণৰ বাবে চৰকাৰে বহুধৰণৰ আঁচনি আৰু পৰিকল্পনা প্রৱর্তন কৰিছে। দৰিদ্রতা দূৰীকৰণ আঁচনি ভাৰতৰ উন্নয়ন পৰিকল্পনাৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ দিশ।

দৰিদ্রতা দূৰীকৰণৰ উদ্দেশ্য ভাৰত চৰকাৰে উন্নয়নমূলক আঁচনি আৰু পৰিকল্পনাসমূহৰ সংশোধন ঘটাইছে আৰু সেইবোৰ পর্য্যায়ক্রমে উন্নতৰ কৰি তুলিছে। পৰিকল্পনাসমূহৰ সম্প্রসাৰণো ঘটোৱা হৈছে।

- **কুৰিদফীয়া আঁচনি** (20 Point Programme) ঃ ১৯৭৫ চনত ইন্দিৰা গান্ধীয়ে দৰিদ্রতা তথা অর্থনৈতিক শোষণ হ্রাস কৰা আৰু সমাজত শ্রমিকসকলৰ উত্তৰণ ঘটোৱাৰ উদ্দেশ্যেৰে এই আঁচনিখন প্রৱর্তন কৰিছিল। এই আচনিখনৰ পাঁচটা গুৰুত্বপূর্ণ লক্ষ্য এনেধৰণৰ—
  - মুদ্রাস্ফীতি নিয়ন্ত্রণ (Controling Inflation)
  - উৎপাদনৰ বাবে উৎসাহ যোগোৱা (Giving Incentive to Production)
  - গ্রামাঞ্চলৰ লোকসকলৰ উন্নয়ন (Welfare of Rural Population)
  - নগৰাঞ্চলৰ মধ্যবিত্তীয় লোকসকললৈ সাহায্য (Lending help to the Urban Middle Classes) সহায় আগবঢ়োৱা

- অর্থনৈতিক আৰু সামাজিক অপৰাধ নিয়ন্ত্রণ (Controling Economic and Social Crimes)

➢ **প্রধানমন্ত্রীৰ ৰোজগাৰ যোজনা** (Prime Minister's Rozgar Yojana, PMRY) ঃ নগৰ আৰু গ্রামাঞ্চল উভয়ৰে বছৰি ৪০,০০০ টকা আয় কৰা পৰিয়ালৰ শিক্ষিত নিবনুৱা লোকসকলক আত্মসংস্থাপনৰ দিয়াৰ লক্ষ্যেৰে ১৯৯৩ চনত এই আঁচনিখন প্রৱর্তন কৰা হয়। এই সামাজিক স্তৰটোৰ লোকক আঁচনিখনে যিকোনো ধৰণৰ অর্থনৈতিক ভাৱে লাভজনক কার্য্যকলাপ সহায়ৰ হাত আগবঢ়ায়। এই আঁচনিখনৰ অধীনত প্রায় ২০লাখটা গোট স্থাপন কৰা হৈছে আৰু ৩০.৪লাখ অতিৰিক্ত নিয়োগৰ সা-সুবিধাৰ সৃষ্টি কৰা হৈছে।

➢ **ৰাষ্ট্রীয় কর্মসংস্থাপন নিয়োগ নিশ্চিত আঁচনি** (National Rural Employment Guarantee Act, NREGA) ঃ গাঁৱৰ জনসাধাৰণৰ জীৱন-ধাৰণৰ মান উন্নত কৰাৰ উদ্দেশ্যে ২০০৫ চনত এই আইনখন গৃহীত হয়। এই আঁচনিয়ে প্রতিটো বিত্তীয় বর্ষত গ্রামাঞ্চলৰ প্রতিটো পৰিয়ালৰ কাম কৰিবলৈ ইচ্ছুক প্রাপ্তবয়স্ক লোকৰ বাবে এশ দিনৰ বাবে বেতনসহ নিয়োগৰ নিশ্চিতি প্রদান কৰে।পাচত, এই আঁচনিখনৰ মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্রীয় গ্রাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আইন (MNREGA) হিচাপে নামকৰণ কৰা হয়।

৪.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- কর্মক্ষম অৱস্থাত সম্পূর্ণ কর্মসংস্থাপন লাভৰ ইচ্ছা থকা সত্ত্বেও কাম কৰিবলৈ নোপোৱা অৱস্থাটোৱেই হৈছে নিবনুৱা অৱস্থা।
- নিবনুৱা লোকৰ সংখ্যা বৃদ্ধিয়ে দৰিদ্র লোকৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰে।
- দৰিদ্রতা এক প্রকাৰৰ আর্থ-সামাজিক অৱস্থা, য'ত সমাজৰ একাংশ লোক জীৱন-ধাৰণৰ মৌলিক প্রয়োজনীয়তাখিনি পূৰণ কৰিবলৈ অসমর্থ হৈ ৰয় ।
- সম্পূর্ণ দৰিদ্রতাই এনে এটা অৱস্থাৰ কথা বুজায় য'ত মানুহে পর্য্যাপ্ত অন্ন, বস্ত্র, বাসস্থানৰ দৰে জীৱন-ধাৰণৰ মৌলিক প্রয়োজনীয়তাবোৰ আহৰণ কৰিবলৈ 'অসমর্থ হৈ ৰয়।
- আপেক্ষিক দৰিদ্রতাৰ একোখন সমাজৰ সার্বিক জীৱন-ধাৰণৰ মানৰ সৈতে সম্পর্ক আছে।
- মৌলিক প্রয়োজনীয়তাৰ ফালৰ পৰা দৰিদ্রতাৰ অর্থ বিস্তৃত আৰু সেয়েহে স্বাস্থ্য, শিক্ষা, নিয়োগ ইত্যাদিৰ দৰে অন্যান্য স্বীকৃত মানসমূহৰ জৰিয়তে দৰিদ্রতাৰ পৰিমাপন কৰা উচিত।

৪.৬ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1) Ahuja, Ram (2009): *Social Problems in India*. Jaipur: Rawat Publications.

৪.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সংৰচনাত্মক নিবনুৱা, চক্রীয় নিবনুৱা।

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্রীয় গ্রামীণ কর্মসংস্থাপন নিশ্চিত কৰণ আঁচনি।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অত্যধিক জনসংখ্যা, শিক্ষাহীনতা, যুদ্ধ, পৰিৱেশজনিত অৱনতি।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ থমাছ ৰবার্ট মালথাছ।

৪.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

ক) চুটি প্রশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখিব)

প্রশ্ন ১ ঃ চক্রীয় নিবনুৱা বুলিলে কি বুজাই লিখক।

প্রশ্ন ২ ঃ আপেক্ষিক নিবনুৱা বুলিলে কি বুজাই লিখক।

খ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন ১ ঃ দৰিদ্রতাৰ সামাজিক কাৰণসমূহ আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ নিবনুৱা সমস্যাৰ কাৰণসমূহ ব্যাখ্যা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৫ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতা

অধ্যায় গাঁথনি

৫.১ উদ্দেশ্য

৫.২ পৰিচয়

৫.২.১ যুৱ উচ্ছৃংখলতা

৫.২.২ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ প্ৰকাৰবোৰ

৫.৩ যুৱ আন্দোলন

৫.৩.১ যুৱ আন্দোলনৰ প্ৰকাৰ

৫.৩.২ যুৱ আন্দোলন বৃদ্ধিৰ প্ৰক্ৰিয়া

৫.৩.৩ ভাৰতবৰ্ষৰ যুৱ প্ৰজন্মই কৰা কেইটামান আন্দোলন

৫.৪ যুৱ আন্দোলনৰ কাৰণ

৫.৫ অধ্যটিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৫.৬ অধিক জানিবলৈ

৫.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

৫.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ অর্থ জানিব পাৰিব
- যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ জানিব পাৰিব
- যুৱ আন্দোলনৰ ধাৰণাটো বুজিবলৈ সক্ষম হ'ব
- যুৱ আন্দোলনৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ আৰু প্ৰক্ৰিয়াৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- যুৱ উচ্ছৃংখলতাক প্ৰভাৱিত কৰা উপাদানসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- ভাৰতবৰ্ষত যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ সমসাময়িক দৃশ্যপট বুজিবলৈ সক্ষম হ'ব।

৫.২ পৰিচয়

যুৱ উচ্ছৃংখলতা হ'ল ভাৰতীয় সমাজ জীৱনৰ এক স্পৰ্শকাতৰ বিষয়। বহুসংখ্যক যুৱক-যুৱতীয়ে প্ৰত্যক্ষ অথবা পৰোক্ষভাৱে বিভিন্ন সামাজিক সমস্যাৰ লগত যুক্ত হৈ পৰিছে। অত্যধিক হিংসাত্মক চিন্তা, হতাশা, জটিলতা আৰু মানসিক চাপক দৰে বিভিন্ন কাৰণৰ ফলশ্ৰুতিত যুৱক-যুৱতীসকল নানা ধৰণৰ অসামাজিক কাম-কাজত লিপ্ত হৈ পৰা দেখা যায়। পৰিয়ালকেন্দ্ৰিক সমস্যা, অর্থনৈতিক সমস্যা, শৈক্ষিক, ধর্মীয়, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক সমস্যা হ'ল যুৱক-

যুৱতীসকলৰ মাজত দেখা দিয়া হতাশাৰ কাৰণ।পৰিণতি স্বৰূপে বহুসংখ্যক যুৱক-যুৱতীয়ে হত্যা, লুণ্ঠন, ডকাইতি, অপহৰণ, যৌন দুষ্কার্য্য, সন্ত্রাসবাদী কার্য্যকলাপৰ দৰে বিভিন্ন অপৰাধমূলক ক্ষেত্রত জড়িত হৈ পৰে। যৌৱন প্রাপ্তিৰ এই কালছোৱাত বহুতে আকৌ মদ, ভাং, চিগাৰেট আদিৰ দৰে নিচাযুক্ত দ্রব্য সেৱনৰ বদ অভ্যাস গঢ়ি তোলে। এই বদঅভ্যাসবোৰে তেওঁলোকক কেতিয়াবা অপৰাধী সজাই তুলিব পাৰে। ইয়াৰ উপৰি ত্রুটিপূর্ণ শিক্ষা পদ্ধতি, নিবনুৱা সমস্যা, ধর্মীয় সংঘর্ষ, আঞ্চলিক সংঘর্ষ, ত্রুটিপূর্ণ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা আদিও সমাজত যুৱ উচ্ছৃংখলতা সৃষ্টিৰ কাৰক হিচাপে সমানেই দায়ী। আনহাতে, মানৱীয় প্রমূল্যৰ অৱক্ষয়, স্বার্থন্বেষী মনোভাৱ বৃদ্ধি, প্রত্যেক ধর্মতে দেখা দিয়া সময় সাপেক্ষ বৌদ্ধিক স্পৃহা পূৰণ কৰিব পৰা মূল্যবোধৰ অভাৱ, ভৱিষ্যৎ সম্বন্ধে অনিশ্চয়তা ইত্যাদিবোৰে যুৱ সমাজক বৃহত্তৰ সমাজখনত এক অশান্তিময় পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰিবলৈ উদ্বুদ্ধ কৰিছে।

৫.২.১ যুৱ উচ্ছৃংখলতা

যুৱ উচ্ছৃংখলতা হ'ল যুৱক-যুৱতীসকলৰ সমূহীয়া অসন্তুষ্টিৰ বহির্প্রকাশ। যেতিয়া সমাজত প্রচলিত আদর্শসমূহ যুৱ সমাজে অকার্য্যকৰী আৰু ক্ষতিকাৰক বুলি অনুভৱ কৰে, তেতিয়া এনে ধৰণৰ অসন্তুষ্টি প্রকট হৈ উঠে। যুৱক-যুৱতীসকলক মানৱ সমাজৰ এক সমূহ নাইবা দল হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। ই মানুহৰ এছোৱা বয়সৰ কথা বুজায়। ই হৈছে এনেকুৱা এক ধাৰণা যিটোৱে ভিন্ন ধৰণৰ সাহিত্যতো স্থান পাইছে। মৌলিকভাৱে ই মানুহৰ বৃদ্ধি আৰু বিকাশৰ সৈতে জড়িত জীৱ বিজ্ঞানৰ এক ধাৰণা যদিও শিক্ষা, মনোবিজ্ঞান, নৃতত্ত্ব, সমাজত্ত্বত আৰু জনসংখ্যা গাঁথনিৰ দৰে বিষয়বোৰতো ই এক অধ্যয়ন ক্ষেত্র হিচাপে চিহ্নিত হৈছে। ২১-৩৫ৰ এই সময়ছোৱা জীৱনৰ বাবে বিশেষ গুৰুত্বপূর্ণ। কিয়নো যুৱক-যুৱতীসকল এই সময়ছোৱাত বিভিন্ন অভিজ্ঞতাৰে পৰিপক্ক হৈ উঠে। এই অভিজ্ঞতাবোৰে তেওঁলোকক পৰৱর্তী জীৱনত সিদ্ধান্তগ্রহণত সহায় কৰে।ই হৈছে এনেকুৱা এক সময় য'ত পৰিয়াল, বৃত্তিগত দিশ, অর্থনৈতিক, সামাজিক উদ্দেশ্যসমূহে সমাজত প্রতিষ্ঠা লাভৰ পথ বিচাৰি ফুৰে। সেয়েহে এই সময়ছোৱাক মানৱ জীৱনৰ বিকাশৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ সময় হিচাপে চিহ্নিত কৰা হয়। যুৱক-যুৱতীসকলক মানৱ সমাজৰ এক বিশেষ শ্রেণী অথবা সমূহ হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। এই শ্রেণীটোত এক নির্দিষ্ট বয়সৰ ব্যক্তিসকলক সামৰা হয়।

উচ্ছৃংখলতা হৈছে এক অস্বাস্তিকৰ সামাজিককৰ পৰিস্থিতি। এনে পৰিস্থিতিয়ে অসন্তুষ্টি আৰু বিভ্রান্তিৰ কথা প্রকাশ কৰে। যুৱ উচ্ছৃংখলতা বুলিলে সমাজত যুৱক-যুৱতীসকলৰ সমূহীয়া অসন্তুষ্টি, নৈৰাশ্য আৰু বিভ্রান্তিৰ প্রকাশ ঘটাৰ কথাকে বুজোৱা হয়। যেতিয়া সমাজত প্রচলিত প্রতিমান অথবা আদর্শসমূহ অচল অথবা অকার্য্যকৰী আৰু ক্ষতিকাৰক বুলি যুৱক-যুৱতীসকল অনুভৱ কৰে তেতিয়াই তেওঁলোকে নৈৰাশ্য অথবা অসন্তুষ্টি ব্যক্ত কৰে। পৰিণতি স্বৰূপে তেওঁলোকে প্রচলিত প্রতিমানসমূহ পৰিৱর্তনৰ

বাবে উদ্যত হৈ পৰে। সমাজত বিৰক্তিকৰ পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰা প্রতিমানসমূহৰ বিপক্ষে যুৱক-যুৱতীসকলে মাজে সময়ে বিদ্রোহাত্মক দৃষ্টিভঙ্গী গ্রহণ কৰি এইবোৰ নতুন ৰূপত সংগঠিত কৰাৰ প্রয়াস কৰে। যুৱ উচ্ছৃংখলতা আৰু সামাজিক উচ্ছৃংখলতাৰ ধাৰণাৰ মাজত আন্তঃসম্পর্ক আছে। যেতিয়া যুৱক-যুৱতীসকলে সমাজৰ অসন্তুষ্টিদায়ক আৰু নৈৰাশ্যপূর্ণ পৰিস্থিতিৰ প্রতি সমূহীয়াভাৱে বিদ্রোহাত্মক মনোভাৰ কৰে, তেতিয়াই ইয়াক যুৱ উচ্ছৃংখলতা বুলি জনা যায়।সমাজৰ সমতাহীন পৰিস্থিতিৰ লগত সমাযোজিত হোৱাৰ ক্ষেত্রত সন্মুখীন হোৱা সমস্যাৰাজিয়ে যুৱক-যুৱতীসকলক আক্রোশপূর্ণ কৰি তোলে। বিভিন্ন ধৰণৰ যুৱ আন্দোলনৰ সূত্রপাত হোৱাৰ মূলতে হ'ল যুৱ সমাজৰ উচ্ছৃংখলতা। যুৱক-যুৱতীসকলৰ আচৰণৰ আঁৰত যিবোৰ অনুভূতি আৰু চেতনাই কাম কৰে তেনে অনুভূতি আৰু চেতনাবোৰৰ মাজত দৃষ্টিগোচৰ হোৱা বিশেষত্ববোৰ তলত দিয়া ধৰণৰ—

- সমূহীয়া অসন্তুষ্টি,
- দুস্কৃতি সৃষ্টিকাৰী অৱস্থাসমূহ
- ৰাজহুৱা স্বার্থ আৰু
- প্রচলিত প্রতিমানসমূহৰ পৰিৱর্তনৰ আকাংক্ষা

৫.২.২ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ প্রকাৰ

যুৱ উচ্ছৃংখলতা বিভিন্ন ধৰণে বিভিন্ন ৰূপত প্রকট হৈ উঠে। তলত যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ সাধাৰণতে দেখা পোৱা প্রকাৰসমূহৰ চমু আভাস দিয়া হ'ল—

- **ৰাজনৈতিক কার্য্যকলাপ আৰু আন্দোলন ঃ** কোনো কোনো ক্ষেত্রত যুৱ উচ্ছৃংখলতা বৃহৎ ৰাজনৈতিক আন্দোলনৰ সৈতে জড়িত হৈ থকা দেখা যায়। ছাত্র সমাজে প্রায়ে ৰাজনৈতিক বিষয়বস্তু সন্দর্ভত নিজৰ মতামত প্রকাশ কৰে আৰু অন্য অ-যুৱ সংগঠন আৰু ৰাজনৈতিক দলৰ সৈতে হাতে হাত মিলাই সেই বিষয়বস্তুৰ সপক্ষে নাইবা বিপক্ষে যুদ্ধত লিপ্ত হৈ পৰে। সীমান্ত সম্পর্কীয় বিৰোধ, মূল্যবৃদ্ধি, জল-বিবাদ, ভাষা আন্দোলন, জৰুৰীকালীন অৱস্থা, মন্ত্রী বর্খাস্তকৰণ ইত্যাদি বিভিন্ন ধৰণৰ ৰাজনৈতিক আন্দোলন সৈতে ছাত্র-ছাত্রীৰ অংশগ্রহণৰ ইতিহাস সাক্ষী হৈ আছে। বিদ্রোহী দৃষ্টিভঙ্গীৰ প্রকাশ স্বৰূপে তেওঁলোকে প্রতিবাদী সমদল আৰম্ভ কৰে, বিক্ষোভ প্রদর্শন কৰে, পুলিচ আৰু কর্তৃপক্ষৰ সৈতে সংঘর্ষ আৰু হিংসাত্মক কার্য্যত লিপ্ত হয়।
- **শৈক্ষিক দিশৰ উন্নতিৰ বাবে ছাত্র সমাজে কৰা আন্দোলন ঃ** ছাত্র-ছাত্রীসকলে শৈক্ষিক কাৰণৰ বাবেও আন্দোলনত অৱতীর্ণ হোৱা দেখা যায়। প্রবক্তা নিযুক্তিৰ দাবী, যথেষ্ট পৰিমাণে পৰীক্ষাগাৰৰ সা-সঁজুলিযোগান আৰু গ্রন্থাগাৰৰ বাবে গ্রন্থৰ যোগান, পৰীক্ষা পদ্ধতি আৰু প্রশ্নকাকতসমূহৰ সংস্কাৰ সাধন, শিক্ষার্থীসকলৰ স্বীকৃতি, বিশ্ববিদ্যালয়সমূহত ছাত্র একতা সভাত অংশগ্রহণ,প্রশাসনিক কর্তৃপক্ষবোৰ,

যেনে— পৰিচালনা সমিতি, বিদ্যায়তনিক পৰিষদ সংগঠিতকৰণ, পৰীক্ষাৰ ঘোষণা ইত্যাদি বিভিন্ন দাবী পূৰণৰ অৰ্থে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত আন্দোলনৰ প্ৰৱণতা বৃদ্ধি পায়।

- **অনা-শৈক্ষিক কৰ্তৃপক্ষৰ বিৰুদ্ধে আন্দোলন ঃ** ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে অনা-শৈক্ষিক আৰু অ-ৰাজনৈতিক কাৰণৰ বাবেও আন্দোলনত অংশগ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে, বাছ আৰু ট্ৰেইন ভ্ৰমণৰ উপৰি ব্যৱসায়িক বিনোদনমূলক কেন্দ্ৰসমূহত বিশেষ ৰেহাইৰ সুবিধা বিচাৰি তেওঁলোকে বিভিন্ন সময়ত দাবী উত্থাপন কৰি আহিছে।
- **স্বতঃস্ফূৰ্ত ছাত্ৰ আন্দোলন ঃ** ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক কেতিয়াবা আকস্মিকভাৱে আৰু অনাকাংক্ষিত ৰূপত আন্দোলন কৰা দেখা যায়। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে বাছ কণ্ডাক্টৰ, অটোৰিক্সা চালক, পুলিচ আৰু চৰকাৰী বিষয়াৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰি ধৰ্ণাৰ দৰে কাৰ্য্যসূচী ৰূপায়ণ কৰে। এনে ধৰণৰ বিক্ষোভমূলক কাৰ্য্যসূচীক যুৱ শক্তিৰ স্বতঃস্ফূৰ্ত বিস্ফোৰণ বুলিব পাৰি। এনেধৰণৰ বিক্ষোভমূলক প্ৰৱণতাক সযতনে যদি নিয়ন্ত্ৰণ কৰা নহয়, তেন্তে ভৱিষ্যতে ই অধিক বিপদজনক হৈ উঠিব পাৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতা মানে কি?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক।

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ প্ৰকাৰসমূহ কি কি?

.....

.....

.....

৫.৩ যুৱ আন্দোলন

আন্দোলন হৈছে আনক ক্ষতি কৰাৰ প্ৰৱণতা থকা এক শত্ৰুভাৱাপন্ন কাৰ্য্য, যাৰ পৰিণতি নৈৰাশ্যজনক হ'ব পাৰে। ই হৈছে এক প্ৰকাৰৰ অপ্ৰকাশ্য আক্ৰমণ। ব্যক্তিগত হতাশাই এনে প্ৰৱণতা সৃষ্টিত সহায় কৰে। মেয়াৰ্ছে (১৯৮৮) আক্ৰামণাত্মক চিন্তাধাৰাৰ সংজ্ঞা দি কয় যে, ই হৈছে মানুহৰ এনে কিছুমান আচৰণ যিবোৰে আঘাত নাইবা ক্ষতিসাধন কৰে অথবা কোনো ধ্বংসমূলক দিশৰ বিষয়ে উনুকিয়ায়।

ইয়াৰ লগত আকস্মিক আৰু অনিচ্ছাকৃত আঘাত জড়িত হৈ থাকে যদিও নিশ্চিত ৰূপত ইয়াৰ নেপথ্যত এনে কিছু প্ৰৰোচনাকাৰী ব্যক্তি থাকে যিয়ে অন্য ব্যক্তিৰ মনস্তত্ত্বত আঘাত হানে। যুৱ আন্দোলন হ'ল যুৱক-যুৱতীৰ মাজত গা কৰি উঠা আচৰণৰ এক সমূহীয়া প্ৰকাশ। ইয়াৰ লক্ষ্য কোনো ব্যক্তিৰ অনিষ্ট সাধন কৰা অথবা ৰাজহুৱা সম্পত্তি ধ্বংস কৰাটো নহয়, ই সমাজৰ বিৰুদ্ধে এক প্ৰতিবাদী চিঞৰ। ই কোনো ধৰণৰ সহজাত প্ৰৱণতাৰ দ্বাৰা পৰিচালিত ধ্বংসমূলক কাৰ্য্যৰ ফলাফল অথবা হতাশা প্ৰকাশক কোনো সহজাত প্ৰতিক্ৰিয়া নহয়। ই হৈছে এক আৰ্জিত আচৰণ। প্ৰদৰ্শন, শ্লোগান, ধৰ্মঘট, আমৰণ অনশন, পথ অৱৰোধ, পৰীক্ষা বৰ্জন ইত্যাদিবোৰ হ'ল সমাজ জীৱনত প্ৰায়েই দেখা পোৱা যুৱ চামে কৰা আন্দোলনৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ। ৰাম আহুজা (২০১৪) ই তেখেতৰ গ্ৰন্থ 'Social Problems in India'ত যুৱ সমাজৰ আন্দোলনৰ কেইটামান পূৰ্ব চৰ্ত উল্লেখ কৰিছে, সেইবোৰ তলত দিয়া ধৰণৰ—

- সামাজিক সংৰচনাই কৰা দমন।
- দমন (নিপীড়ন)ৰ উৎস নিৰ্ধাৰণ।
- কোনো নেতাৰ দ্বাৰা কৰ্মত প্ৰবৃত্ত কৰোৱাৰ শক্তি প্ৰয়োগ।

ৰাম আহুজাই এই কিতাপখনত যুৱ আন্দোলনৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে, সেইবোৰ হ'ল এনেধৰণৰ—

- সমূহীয়া সচেতনতা আৰু দলীয় সংহতি তৈয়াৰ কৰা।
- নব্য আঁচনি আৰু পৰিকল্পনাক বাবে যুৱ সমাজক সু-সংগঠিত কৰি তোলা।
- সমাজিক পৰিৱৰ্তনক প্ৰভাৱিত কৰিব পৰাকৈ নিজৰ ব্যক্তিগত অনুভৱখিনি প্ৰকাশ কৰিবলৈ প্ৰতিজন যুৱক প্ৰতিগৰাকী যুৱতীকে পৰ্য্যাপ্ত সুবিধা প্ৰদান কৰা।

৫.৩.১ যুৱ আন্দোলনৰ প্ৰকাৰ

যুৱ আন্দোলন সদায়েই হিংসাত্মক আৰু বলপূৰ্বক নহ'বও পাৰে। বহু সময়ত তেওঁলোকে ইয়াক পতিয়ন নিওৱাৰ কৌশল হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। যুৱ আন্দোলনক তলত দিয়া ধৰণে ভাগ কৰিব পাৰি—

- **প্ৰতিৰোধমূলক আন্দোলন ঃ** প্ৰতিৰোধমূলক আন্দোলনৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য হ'ল ক্ষমতাধাৰী লোকসকলৰ স্বকীয় অৱস্থান অটুট ৰখা। উদাহৰণ স্বৰূপে, শিক্ষাৰ্থীসকলে আন্দোলন প্ৰক্ৰিয়াৰ মাধ্যমেৰে পুনঃ মূল্যায়নৰ সময়ত তেওঁলোকৰ প্ৰাপ্তাংক যাতে হ্ৰাস নাপায় তাৰ বাবে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষক পৰিষদক হেঁচা প্ৰয়োগ কৰিব পাৰে। কেতিয়াবা আকৌ প্ৰতিৰোধমূলক আন্দোলনে বিশ্ববিদ্যালয় বিভিন্ন কাৰ্য্যকলাপক লৈ বিক্ষোভ আৰু উদ্বেগ প্ৰকাশ কৰে।
- **পতিয়ন নিওৱা আন্দোলন ঃ** পতিয়ননিওৱা সম্পৰ্কীয় আন্দোলনে যুৱকসকলৰ ক্ষমতা দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰিৱৰ্তন কৰে যাতে তেওঁলোক সমস্যাৰাজিৰ সমাধানৰ বাবে গভীৰৰ পৰা গভীৰতম চিন্তা কৰিব পাৰে। ইয়াৰ ফলত তেওঁলোক বাস্তৱিক

সমস্যাসমূহকলৈ আন্দোলন কৰিব পৰা হয়। এই পদ্ধতিৰ দ্বাৰা নিষ্ক্রিয় আৰু অসন্তুষ্ট যুৱক-যুৱতীসকলৰ ক্ষতিবিহীন ভাৱনাবোৰক লোকপ্রিয় কৰাৰ উপৰি বহু সময়তে খং আৰু অন্যায়ো প্রকাশ কৰা হয়।

- **বৈপ্লৱিক আন্দোলন ঃ** বৈপ্লৱিক আন্দোলনৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হ'ল শৈক্ষিক আৰু সামাজিক ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্রত অভূতপূর্ব পৰিৱর্তনৰ সূত্রপাত ঘটোৱা। এনে বৈপ্লৱিক আন্দোলনৰ উদাহৰণ হিচাপে ১৯৮৭ চনৰ চীনৰ যুৱ সমাজে চলোৱা আন্দোলন, ১৯৯৪ চনত অসমত AASUৰ নেতৃত্বত চলা আন্দোলন, ১৯৯৪ চনত উত্তৰ প্রদেশত হোৱা উত্তৰাখণ্ডৰ আন্দোলন আৰু ১৯৮৯-৯৬ চনৰ সময়ছোৱাত চলা বড়ো আন্দোলন আদিৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি।

৫.৩.২ যুৱ আন্দোলন বৃদ্ধিৰ প্রক্রিয়া

যুৱ চামৰ অসন্তুষ্টিৰ লগত জড়িত কেতবোৰ পর্য্যায়ে বিভিন্ন ধৰণৰ আন্দোলনৰ জন্ম দিয়ে। এই পর্য্যায়বোৰ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- **সন্তোষহীনতাৰ পর্য্যায়ঃ** সন্তোষহীনতাৰ পর্য্যায় হ'ল এনে এক পর্য্যায় যিটো প্রচলিত অৱস্থিত পৰিস্থিতিসমূহক লৈ সন্তুষ্টি কমি যোৱা আৰু দ্বিধাবোধ বাঢ়ি যোৱা।
- **প্রাৰম্ভিক পর্য্যায় ঃ** প্রাৰম্ভিক পর্য্যায়ত এগৰাকী নেতাই অসন্তুষ্টিৰ কাৰণবোৰ চিনাক্ত কৰে, উত্তেজনা বাঢ়ি যায় আৰু প্রস্তাৱিত কর্ম সন্দর্ভত বিতর্কৰ সৃষ্টি হয়।
- **আনুষ্ঠানিকীকৰণৰ পর্য্যায় ঃ** এই পর্য্যায়ত আন্দোলনৰ কার্য্যসূচী বিকশিত কৰা হয়, মিত্রজোঁট গঠন হয় আৰুকেতিয়াবা বিদ্রোহী সংগঠনৰ পৰা সহায় বিচৰা হয়।
- **জনসমর্থন সংগ্রহৰ পর্য্যায় ঃ** এই পর্য্যায়ত যুৱ চামৰ সমস্যাক জনসাধাৰণৰ সমস্যা হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। ই কেৱল জনসাধাৰণৰ মাজত সজাগতাৰেই সৃষ্টি নকৰে, নির্দিষ্ট বিষয়ৰ ওপৰত জনসমর্থনো বিচাৰে।

৫.৩.৩ ভাৰতবর্ষৰ যুৱ প্রজন্মই কৰা কেইটামান আন্দোলন

স্বাধীনোত্তৰ ভাৰতবর্ষত সংঘটিত হোৱা কেইটামান তাৎপর্য্যপূর্ণ যুৱ আন্দোলনৰ দুখময় পৰিণতি সম্বন্ধে আমি সকলোৱে জ্ঞাত। সেইবোৰ হ'ল ১৯৮৫ চনত গুজৰাটত চলা আসন সংৰক্ষণ বিৰোধী আন্দোলন, ১৯৮৪ চনত অসমত সদৌ অসম ছাত্র সস্থাৰ নেতৃত্বত চলা আন্দোলন, ১৯৯০ চনত উত্তৰ ভাৰতত সংঘটিত হোৱা মণ্ডল (Mandal) বিৰোধী আন্দোলন আৰু ১৯৯৪ চনত উত্তৰ প্রদেশত চলা উত্তৰাখণ্ড বাবে ৰাজ্য গঠনৰ আন্দোলন। ইয়াৰ উপৰি ১৯৮১ চনত গুজৰাটত জাতিগত আসন সংৰক্ষণৰ বিৰুদ্ধে চলা আন্দোলনত যুৱ প্রজন্মই এক বিশেষ ভূমিকা গ্রহণ কৰিছিল। ১৯৮৫ আৰু ১৯৯৫ চনৰ মধ্যৱর্তী কালছোৱাত পঞ্জাৱ আৰু কাশ্মীৰত ঘটা সন্ত্রাসবাদী কার্য্যকলাপ আৰু বিহাৰত ঝাৰখণ্ড আন্দোলনৰ সময়ত যুৱসমাজে গ্রহণ কৰা ভূমিকা উল্লেখনীয় ধৰণৰ আছিল।

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক—

ক) 'Social Problems in India' নামৰ গ্রন্থখনৰ লেখক হ'ল .....।

খ) বৈপ্লৱিক আন্দোলনৰ মূল লক্ষ্য হ'ল .....।

গ) অসমত সদৌ অসম ছাত্র সন্থাৰ উদ্যোগত আন্দোলন ..... চনত আৰম্ভ হৈছিল।

৫.৪ যুৱ আন্দোলনৰ কাৰণ

যুৱ প্রজন্মই কৰা আন্দোলনৰ নেপথ্যৰ কাৰণবোৰ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- ১৯৬০ চনত বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগে ছাত্র আন্দোলনৰ কাৰণবোৰ তলত দিয়া ধৰণে উল্লেখ কৰিছে।
  - অর্থনৈতিক কাৰণ উদাহৰণ স্বৰূপে, নামভর্তিৰ মাছুল হ্রাসকৰণৰ দাবী উত্থাপন, ছাত্র-বৃত্তিৰ সুবিধাসমূহ বিকশিত কৰা ইত্যাদি।
  - নামভর্তিকৰণ, শিক্ষাদান আৰু নামভর্তিকৰণ প্রক্রিয়াৰ প্রচলিত প্রতিমানসমূহ পৰিৱর্তনৰ দাবী।
  - মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়সমূহৰ শিথিল প্রশাসনিক ব্যৱস্থা।
  - অনুপযুক্ত শিক্ষাদান চৌহদ, আৱাস আৰু অন্যান্য আন্তঃগাঁথনিমূলক সুবিধা।
  - শিক্ষক আৰু ছাত্রৰ মাজত সংঘাতপূর্ণ সম্পর্ক।
  - শিক্ষানুষ্ঠানৰ নেতাসকলক ৰাজনৈতিক নেতাসকলে প্রৰোচিত কৰা।
- উত্তৰ প্রদেশৰ এখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দিব'না নামৰ ব্যক্তি এগৰাকীয়ে কৰা আন্দোলন বিষয়ক অধ্যয়নৰ পৰা তিনিটা মুখ্য কাৰণ পোহৰলৈ আহিছে—
  - **অর্থনৈতিক কাৰণ ঃ** ই ছাত্র-ছাত্রীসকলৰ মাজত প্রকট হৈ উঠা ভৱিষ্যৎ নিৰাপত্তাহীনতাৰ মনোভাৱ আৰু দেশৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা আৰু অর্থনৈতিক প্রয়োজনসমূহৰ মাজত থকা ব্যৱধানক সামৰি লয়। অর্থাৎ, শিক্ষাক এক কর্মজড়িতহীন প্রক্রিয়া হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়।
  - **মনো-সামাজিক কাৰণ ঃ** মনো-সামাজিক কাৰণে ত্রুটিপূর্ণ শিক্ষা ব্যৱস্থা, আকাংক্ষা আৰু প্রাপ্তিৰ মাজৰ ব্যৱধান, শিক্ষক আৰু শিক্ষার্থীৰ মাজৰ সামাজিক ব্যৱধান, অ-প্রতিশ্রুৱদ্ধ শিক্ষক, দুর্নীতি আৰু অদক্ষতা, শ্রেণীকোঠাত অধিক ভিৰ, অনুপযুক্ত মহাবিদ্যালয় আৰু ইয়াৰ বিভাগ ইত্যাদি বিভিন্ন দিশক সামৰি লয়।

- **ৰাজনৈতিক কাৰণ ঃ** ই ৰাজনৈতিক হস্তক্ষেপ আৰু ৰাজনৈতিক নেতাসকলৰ প্ৰৰোচনামূলক কাৰ্য্যসূচীৰ কথা বুজায়। এই সকলোবোৰ উপাদান মূলতঃ ছাত্ৰ বিক্ষোভ আৰু আন্দোলনৰ বৈশিষ্ট্য যুৱক-যুৱতীসকলৰ ব্যক্তিত্বৰ লগতে সামাজিক ব্যৱস্থাটোৰ পৰা উদ্ভৱ হয়।

এই তিনিটা কাৰকৰ উপৰিও যুৱ আন্দোলনৰ লগত আন কিছুমান কাৰণো জড়িত হৈ আছে। কিন্তু সেই কাৰণবোৰ চিনাক্তকৰণৰ প্ৰক্ৰিয়া ইমান সহজ নহয়। তেনে কিছু কাৰণ তলত উল্লেখ কৰা পাৰি—

- অনুপযুক্ত সামাজিকীকৰণ প্ৰক্ৰিয়া আৰু পৰিয়ালকেন্দ্ৰিক সমস্যা।
- সমাজৰ সাংস্কৃতিক প্ৰত্যাশাৰ ভিত্তিত মাক-দেউতাকে ল'ৰা-ছোৱালীক প্ৰস্তুত কৰাত ব্যৰ্থহ'লে যুৱ প্ৰজন্ম বিভ্ৰান্তিত পৰে। অভিভাৱকসকলৰ বদ অভ্যাস আৰু নেতিবাচক লক্ষণে ল'ৰা-ছোৱালীৰ ব্যক্তিত্ব বিকাশত ক্ষতিকাৰক প্ৰভাৱ পেলায়। পৰিয়াল কেন্দ্ৰিক সমস্যাই বাঢ়ি অহা ল'ৰা-ছোৱালীৰ মানসিক শান্তি বিনষ্ট কৰাৰ লগতে আবেগিক জীৱনৰ ওপৰতো বিৰূপ প্ৰভাৱ পেলায়।

- **ৰাজনৈতিক সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক অসমতা ঃ** যুৱ প্ৰজন্মই ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক অসমতা নাইবা শোষণৰ প্ৰতি অধিক সংবেদনশীল হোৱা দেখা যায়। তেওঁলোকে এনে প্ৰচলিত ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰে। বিভিন্ন নেতিবাচক কাৰকে তেওঁলোকক ভৱিষ্যতৰ প্ৰতি নৈৰাশ্যৰ মনোভাৱ পোষণ কৰিবলৈ বাধ্য কৰায়।
- **ত্ৰুটিপূৰ্ণ শিক্ষাব্যৱস্থা ঃ** পৰম্পৰাগত উৎসাহবিহীন, ৰুচিবিহীন আৰু অপ্ৰাসঙ্গিক শৈক্ষিক ব্যৱস্থাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক অনুশাসনৱদ্ধ আৰু দায়িত্বশীল কৰি গঢ়ি তুলিব নোৱাৰে।
- **নিবনুৱা সমস্যা ঃ** নিবনুৱা সমস্যা হ'ল যুৱ সমাজৰ উচ্ছৃংখলতাৰ অন্যতম কাৰণ। শিক্ষিত নিবনুৱাৰ ক্ৰমবৰ্ধমান সংখ্যাই এনে সমস্যাক অধিক শক্তিশালী কৰি তুলিছে। প্ৰচলিত শিক্ষাই শিক্ষাৰ্থীক অৰ্থনৈতিকভাৱে স্বাৱলম্বী হোৱাত সহায় কৰিব নোৱাৰে। আনহাতে চৰকাৰেও প্ৰয়োজন অনুসৰি সকলো শিক্ষিত যুৱক-যুৱতীৰ বাবে নিয়োগৰ সুবিধা সৃষ্টি কৰিব পৰা এটা অৱস্থালৈ যাব পৰা নাই। ফলস্বৰূপে যুৱ প্ৰজন্মৰ মাজত আত্মবিশ্বাস দুৰ্বল হৈ পৰিছে আৰু তেওঁলোক অধিক অস্থিৰ হৈ পৰিছে।
- **দুৰ্নীতি আৰু অ-সমৰ্থিত কৰ্তৃপক্ষ ঃ** যুৱ প্ৰজন্মই দুৰ্নীতি আৰু অ-সমৰ্থিত কৰ্তৃপক্ষৰ বাবে চৰম হতাশাগ্ৰস্ততাত ভুগিবলগীয়া হৈছে। দুৰ্নীতি, ক্ষমতা লিপ্সা, নৈতিকতাৰ বিসৰ্জন, সুবিধাবাদ, স্বজনপ্ৰীতি, বৈষম্য ইত্যাদি ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক নেতাসকলৰ সহজাত আচৰণ যেন হৈ পৰিছে। এনে নেতৃত্বই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ বাবে ভাল আৰ্হি অনুকৰণৰ পথ দেখুৱাত ব্যৰ্থ হৈছে।
- **ৰাজনৈতিক নেতাৰ দ্বাৰা ছাত্ৰ শক্তিৰ অপব্যৱহাৰ ঃ** দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত আৰু ভ্ৰষ্ট ৰাজনৈতিক নেতাসকলে ছাত্ৰ শক্তিক তেওঁলোকৰ ৰাজনৈতিক স্বাৰ্থ আগবঢ়াই নিয়াৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰে। ৰাজনৈতিক নেতাসকলে ন্যস্ত স্বাৰ্থ চৰিতাৰ্থ কৰাৰ বাবে ছাত্ৰসকলক হাতৰ পুতলৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰে।

- **প্রশাসনিক বিফলতা ঃ** প্রশাসনিক বিসঙ্গতি আৰু শিথিলতাৰ বাবে মাজে সময়ে যুৱ উচ্ছৃংখলতাই দেখা দিয়ে। বিশ্ববিদ্যালয় আৰু চৰকাৰী কর্তৃপক্ষই ছাত্রসকলৰ প্রতি দেখুওৱা উদাসীন দৃষ্টিভঙ্গী আৰু সহানুভূতিৰ অভাৱে বহু সময়ত ছাত্রসকলক বিক্ষোভ প্রকাশৰ বাবে ধর্মঘটত বহিবলৈ বাধ্য কৰায়।
- **যোগাযোগৰ ব্যৱধান ঃ** শিক্ষক আৰু ছাত্র-ছাত্রীসকলৰ মাজত, অভিভাৱক আৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজত বুজা-বুজিৰ অভাৱ আৰু যথোপযুক্ত যোগাযোগৰ ব্যৱধানক যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ এক কাৰণ হিচাপে চিহ্নিত কৰা হৈছে। অভিভাৱকসকলে তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ আকাংক্ষাক বুজি নোপোৱা কথাটোৱে এই সমস্যাক অধিক সক্রিয় কৰি তুলিছে।
- **প্রমূল্যৰ মাজৰ প্রভেদ আৰু প্রমূল্য সঙ্কট ঃ** পৰিৱর্তিত সমাজ জীৱনৰ পৰিণতি স্বৰূপে পুৰণি ধ্যান-ধাৰণা, প্রমূল্য, বিশ্বাস আৰু আদর্শসমূহ আধুনিক যুৱ প্রজন্মৰ বাবে নতুন পটভূমিত অবৈজ্ঞানিক, অযুক্তিকৰ আৰু অপ্রাসঙ্গিক হৈ পৰিছে। ফলস্বৰূপে প্রমূল্যৰ মাজত প্রভেদ সৃষ্টি হৈছে আৰু প্রমূল্য সঙ্কটে যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ সমস্যাটোক অধিক শক্তিশালী কৰি তুলিছে। সম্প্রতি যুৱ প্রজন্ম অধিক যুক্তিবাদী হৈ পৰিছে। তেওঁলোক আধুনিক, বিজ্ঞান সন্মত আৰু যুক্তিবাদী প্রমূল্যসমূহৰ প্রতি আকর্ষিত হোৱা দেখা গৈছে। তথাপিও তেওঁলোকে পৰম্পৰাগত প্রমূল্যসমূহ সম্পূর্ণ ৰূপে বিসর্জন দিয়া বুলি ক'ব নোৱাৰি। তেওঁলোক এক সংশয়পূর্ণ অৱস্থাত থাকিবলগীয়া হৈছে। তেওঁলোকে নতুনত্বকো সম্পূর্ণ ৰূপে আঁকোৱালি ল'ব নোৱাৰে অথবা পৰম্পৰাৰ প্রতিও অৱহেলাৰ মনোভাৱ পোষণ কৰিব নোৱাৰে। এনে এক পৰিস্থিতিত তেওঁলোক যথেষ্ট পৰিমাণে অস্থিৰ হৈ পৰা দেখা গৈছে। যুৱ প্রজন্ম সাধাৰণতে ব্যক্তিবাদী আৰু গণতান্ত্রিক উভয় ধৰণৰ প্রমূল্যৰ দ্বাৰা প্রভাৱিত হোৱা দেখা যায়। সেই বাবে তেওঁলোক কেতিয়াবা পৰম্পৰাৰ বিৰুদ্ধে প্রতিবাদী হৈ উঠে। যুৱ প্রজন্মই অনুভৱ কৰে যে তেওঁলোকে যথেষ্ট পৰিমাণে পৰিপক্ক, দায়িত্বশীল আৰু সংবেদনশীল। তেওঁলোকে প্রবীণসকলক অপৰিপক্ক আৰু দায়িত্বহীন বুলি ধৰি লৈ অনুপযুক্ত আচৰণ প্রদর্শন কৰি প্রবীণসকলক ক্রোধিত কৰি তোলে। এনে এক অসহায় অৱস্থাত যুৱ প্রজন্মই বিৰক্ত আৰু বিব্রতবোধ কৰে।
- **সুবিধাৰ অভাৱ ঃ** যুৱ প্রজন্মই তেওঁলোকৰ প্রতিভাসমূহ প্রকাশৰ বাবে অভিৰুচি অনুযায়ী আগবাঢ়ি যাবলৈ আৰু ব্যক্তিত্ব বিকাশৰ বাবে প্রয়োজনীয় সা-সুবিধাসমূহৰ অভাৱ অনুভৱ কৰে। ইয়ে তেওঁলোকৰ অসন্তুষ্টিৰ মাত্রা বৃদ্ধি কৰে।
- **আকাংক্ষা আৰু প্রাপ্তিৰ মাজত থকা ব্যৱধান ঃ** যুৱক-যুৱতীসকলৰ নিজ নিজ আকাংক্ষা আৰু লক্ষ্য থকাটো তেনেই স্বাভাৱিক। কিন্তু জীৱনৰ বাস্তৱতাই তেওঁলোকক কেতিয়াবা নিৰাশ কৰে। যুৱক-যুৱতীসকল তেওঁলোকৰ বাস্তৱ ৰূপ নোলোৱা আশা-আকাংক্ষাবোৰৰ সৈতে মানসিকভাৱে সুস্থিৰ আৰু দৃঢ় হৈ থাকিব বুলি ভাবিব নোৱাৰি।

- **দৃঢ়সঙ্কল্পৱদ্ধতা আৰু আত্ম-দায়িত্বৰ অভাৱ ঃ** কিছুমান যুৱক-যুৱতীৰ মাজত ইচ্ছা শক্তি আৰু আত্মসঙ্কল্পৰ অভাৱ দেখা যায়। তেওঁলোক নিজৰ অভ্যন্তৰীণ ক্ষমতা আৰু প্ৰতিভা থকা সত্ত্বেও বহুলাংক্ষে আনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হৈ থাকে। আনক অনুকৰণ কৰাৰ প্ৰৱণতাৰ যুৱক-যুৱতীয়ে নিজৰ বাবে আত্মনিৰ্ভৰশীলতা নিজ বিকশিত কৰাত ব্যৰ্থ হয়। তেওঁলোকে প্ৰদৰ্শন কৰে দায়িত্ববোৰৰ প্ৰতি দ্বিধাবোধ। এনে যুৱক-যুৱতীক বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত সমস্যাৰ মুখামুখি হোৱা দেখা যায়।
- **বোলছবিৰ প্ৰভাৱ ঃ** আধুনিক বোলছবিবোৰত দেখুওৱা হিংসা, বিদ্বেষ, লুণ্ঠন, ধৰ্ষণ, হত্যা, অনৈতিকতা, অপৰাধ ইত্যাদিয়ে আধুনিক যুৱ সমাজত এক নেতিবাচক প্ৰভাৱ পেলোৱা দেখা যায়। তেওঁলোকৰ নিজ সাংস্কৃতিক প্ৰমূল্যৰ প্ৰতি বিৰাগ আৰু পশ্চিমীয়া দেশসমূহৰ সংস্কৃতিৰ প্ৰতি অন্ধ অনুকৰণৰ প্ৰৱণতাই এই সমস্যা বৃদ্ধিত সহায় কৰিছে। প্ৰাপ্তবয়স্ক জগতখনেও এই কথা স্বীকাৰ কৰিছে যে যুৱ সমাজৰ সমস্যাবোৰ তেওঁলোকৰ সৈতে মিলিহে সমাধানকৰিব পৰা যাব। সেই কাৰণে অভিভাৱক শিক্ষক, শৈক্ষিক প্ৰশাসক, ৰাজনীতিবিদ আদি আটায়ে এই দিশত ছাত্ৰ আৰু যুৱকসকলৰ সহযোগিতা বিচাৰিব লাগে। ৰাজনৈতিক দলসমূহেও সহযোগিতামূলক মনোভাৱেৰে যুৱ প্ৰজন্মৰ সমস্যা অথবা আপত্তিজনক আচৰণবোৰ ভালদৰে বিচাৰ বিশ্লেষণ কৰি তেওঁলোকক যুক্তিসঙ্গত পথ নিৰ্দেশনা প্ৰদান কৰিব লাগে। বৰ্তমান বিপুল সংখ্যক যুৱ শক্তি অৱহেলিত আৰু উপেক্ষিত হৈ আছে। তেওঁলোকৰ শক্তিক সামাজিক অবিচাৰ আৰু অন্যায় প্ৰত্যাখ্যান কৰি জাতীয় কল্যাণ সাধনত প্ৰয়োগৰ পথ সূচল কৰি তুলিব পৰা যায়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ যুৱ আন্দোলনক কেইটা ভাগত ভগাব পাৰি?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ আঁৰত থকা মূল কাৰকসমূহ কি কি?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

৫.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- উচ্ছৃংখলতা হৈছে এক অস্বাস্তিকৰ পৰিস্থিতি। এনে পৰিস্থিতিয়ে অসন্তুষ্টি আৰু বিভ্রান্তিৰ কথা প্রকট কৰে।
- যুৱ উচ্ছৃংখলতা বুলিলে যুৱক-যুৱতীসকলৰ সমূহীয়া অসন্তুষ্টি, নৈৰাশ্য আৰু বিভ্রান্তিৰ প্রকাশৰ কথাকে বুজোৱা হয়।
- যুৱ উচ্ছৃংখলতা আৰু সামাজিক উচ্ছৃংখলতাৰ আন্তঃসম্পর্ক আছে।
- সামাজিক উচ্ছৃংখলতা হ'ল কোনো সম্প্রদায়, দল আৰু সমাজত সৃষ্টি হোৱা। সমূহীয়া অসন্তুষ্টি, বিভ্রান্তিকৰ পৰিস্থিতি আৰু নৈৰাশ্যৰ মনোভাৱ এইবোৰে দল অথবা সমাজখনৰ সমূহীয়া বিষয়বোৰক লৈ সৃষ্টি হোৱা উমৈহতীয়া অসন্তুষ্টিৰ কথা বুজায়।
- যুৱ প্রজন্মৰ উচ্ছৃংখলতাৰ কিছুমান বৈশিষ্ট্য হ'ল সমূহীয়া অসন্তুষ্টি, দুষ্কৃতি, ৰাজহুৱা স্বার্থ আৰু প্রচলিত প্রতিমানসমূহৰ পৰিৱর্তনৰ আকাংক্ষা।
- আন্দোলন হৈছে আনক ক্ষতি কৰাৰ প্রৱণতা থকা এক শত্রুভাৱাপন্ন কার্য্য। ইয়াৰ পৰিণতি নৈৰাশ্যজনক হ'ব পাৰে ।
- যুৱ আন্দোলন হৈছে যুৱক-যুৱতীসকলৰ মাজত প্রকট হৈ উঠা এক ধৰণৰ আচৰণ। ইয়াৰ লক্ষ্য কোনো ব্যক্তিক ক্ষতিসাধন কৰাটো নহ'বও পাৰে। ই এক সামাজিক প্রতিবাদহে।

৫.৬ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1) Adams, E. M. (1971): *Youth Unrest and Our Cultural Crisis, Modern Age*, Vol. 15, No. 3pp. 259-67.
2) Ahuja, Ram (2009): *Social Problems in India*. Jaipur: Rawat Publications.
3) Ahuja, Ram (2012): *Criminology*. New Delhi: Rawat Publication.
4) But Iqbal Touseef: *Insurgency Dislocates the Social Life of Jammu and Kashmir*. Youth Unrest and Agitation.
5) *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, Volume 3, Issue 8, August 2014.

6) Kapil, Dr. Sharmam Dev: *Modern Indian Youth: Reasons and Result of Unrest and Core Agitation*. IOSR Journal or Humanities and Social Science, Vol. 19, Issue 4, April 2014.

৫.৭ অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতা মানে হ'ল সমাজত প্রকাশ পোৱা যুৱ প্রজন্মৰ সমূহীয়া হতাশা।

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ হ'ল— সমূহীয়া অসন্তুষ্টি, দুষ্কৃতি সৃষ্টিকাৰী কার্য্যকলাপ, ৰাজহুৱা স্বার্থ আৰু প্রচলিত প্রতিমানসমূহৰ পৰিৱর্তনৰ আকাংক্ষা।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিভিন্ন প্রকাৰৰ যুৱ উচ্ছৃংখলতাবোৰ হ'ল— ৰাজনৈতিক কার্য্যকলাপ আৰু আন্দোলন শৈক্ষিক কাৰণত চলা ছাত্রৰ আন্দোলন, অনা-বিশ্ববিদ্যালয় কর্তৃপক্ষৰ বিপক্ষে চলা আন্দোলন আৰু স্বতঃস্ফূর্ত ছাত্র আন্দোলন ইত্যাদি।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) ৰাম আহুজা, খ) শৈক্ষিক আৰু সামাজিক ক্ষেত্রত আকস্মিক আৰু ব্যাপক পৰিৱর্তন কঢ়িয়াই অনা, গ) ১৯৮৪ চনত।

৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যুৱ আন্দোলনক মূলতঃ তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। ভাগকেইটা হ'ল— প্রতিৰোধমূলক আন্দোলন, পতিয়ন নিওৱা আন্দোলন আৰু বৈপ্লৱিক আন্দোলন।

৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ নেপথ্যত থকা মুখ্য কাৰণবিলাক এনে ধৰণৰ— অনুপযুক্ত সামাজিকীকৰণ আৰু পাৰিয়ালকেন্দ্রিক সমস্যা, ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক অসমতা, নিবনুৱা সমস্যা, দুর্নীতি আৰু অ-সমর্থিত কর্তৃপক্ষৰ অযুক্তিকৰ প্রভাৱ, ৰাজনৈতিক নেতাৰ দ্বাৰা ছাত্র শক্তিৰ অপব্যৱহাৰ, প্রশাসনিক বিফলতা, যোগাযোগৰ ব্যৱধান, প্রমূল্যৰ প্রভেদ আৰু প্রমূল্য সঙ্কট, সুবিধাৰ অভাৱ, আকাংক্ষা আৰু প্রাপ্তিৰ মাজৰ ব্যৱধান, সঙ্কল্প আৰু আত্ম -দায়িত্বৰ অভাৱ আৰু বোলছবিৰ প্রভাৱ ইত্যাদি।

৫.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

ক) অতি চুটি প্রশ্ন (এটা বা দুটা শব্দৰ ভিতৰত লিখিব)

প্রশ্ন ১ ঃ যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ অর্থ কি?

প্রশ্ন ২ ঃ যুৱ আন্দোলনৰ বিভিন্ন উদ্দেশ্য উল্লেখ কৰক।

খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখিব)

প্রশ্ন ১ ঃ চমুটোকা লিখক—

ক) যুৱ আন্দোলন বৃদ্ধিৰ প্রক্রিয়া।

খ) ভাৰতবর্ষত সংঘটিত হোৱা কেইটামান গুৰুত্বপূর্ণ যুৱা আন্দোলন।

গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন ১ ঃ সমসাময়িক ভাৰতীয় প্রেক্ষাপটত যুৱ উচ্ছৃংখলতাৰ কাৰণ আৰু ফলাফলবোৰ লিখক ?

*** ***** ***

অধ্যায় ৬ ঃ নাৰীকেন্দ্রিক সামাজিক সমস্যাসমূহ

অধ্যায় গাঁথনি

৬.১ উদ্দেশ্য

৬.২ পৰিচয়

৬.৩ দেহ ব্যৱসায়

- ৬.৩.১ দেহ ব্যৱসায়ৰ অর্থ
- ৬.৩.২ দেহ ব্যৱসায়ৰ প্রকাৰ
- ৬.৩.৩ দেহ ব্যৱসায়ৰ গ্রহণৰ কাৰণসমূহ
- ৬.৩.৪ দেহ ব্যৱসায়ৰ, যৌন সৰবৰাহ আৰু এইছ-আই-ভিৰ দৰে ৰোগ

৬.৪ যৌতুক প্রথা

- ৬.৪.১ ভাৰতত যৌতুক ব্যৱস্থা
- ৬.৪.২ যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইন
- ৬.৪.৩ যৌতুক প্রথাৰ কাৰণসমূহ
- ৬.৪.৪ যৌতুক প্রথাৰ পৰিণাম

৬.৫ নাৰী নির্য্যাতন

- ৬.৫.১ নাৰী নির্য্যাতনৰ অর্থ
- ৬.৫.২ প্রকাৰ

৬.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৬.৭ অধিক জানিবলৈ

৬.৮ অগ্রগতি খতিয়ান

৬.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৬.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- নাৰীকেন্দ্রিক বিভিন্ন সামাজিক সমস্যা চিনাক্ত কৰিব পাৰিব
- নাৰীকেন্দ্রিক এক সামাজিক সমস্যা ৰূপে দেহ ব্যৱসায় সম্পর্কে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- যৌতুক প্রথাৰ কাৰণ আৰু পৰিণতি ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- নাৰী নির্য্যাতনৰ কাৰকবোৰ বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব।

৬.২ পৰিচয়

পূর্বৰ অধ্যায়ৰ পৰা আমি নিবনুৱা সমস্যা, দৰিদ্রতা, যুৱ উচ্ছৃংখলতা, নিচাযুক্ত দ্রব্যৰ প্রতি আসক্তি, অপৰাধ প্রৱণতা আদি বিভিন্ন উল্লেখযোগ্য সামাজিক সমস্যাৰ বিষয়ে জানিব

পাৰিলোঁ। দৰাচলতে সমাজৰ কোনো এটা বিশেষ শ্রেণী যেতিয়া তেওঁলোকৰ প্রাপ্য সামাজিক অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত হয়, তেতিয়াই সামাজিক সমস্যাৰ উদ্ভৱ হয়। সমাজৰ নাৰীসকল দমনৰ বলি অথবা নির্যাতিতা-নিপীড়িতা হ'লে সমাজব্যৱস্থাত ঘূঁণে ধৰে। এইবোৰে সমাজৰ নাৰীসকলক যি শৰীৰিক-মানসিক পীড়া দিয়ে সিও এক ভয়াৱহ সামাজিক সমস্যা। পূর্বতে ভাৰতত পৰম্পৰাগতভাৱে প্রচলিত বিভিন্ন সামাজিক সমস্যা, যেনে— সতীদাহ প্রথা, পর্দা প্রথা, বাল্য বিবাহ আদি সম্প্রতি নোহোৱা হ'লেও, দেহ ব্যৱসায় আৰু যৌতুক প্রথা আজিও প্রচলিত হৈয়েই আছে। এইবোৰ নির্মূল কৰিবলৈ বলিষ্ঠ পদক্ষেপ গ্রহণৰ প্রয়োজন আছে।

এই অধ্যায়ত আমি নাৰী সমাজে ভুগি অহা যৌতুক, নির্য্যাতন আৰু দেহ ব্যৱসায়ৰ দৰে সামাজিক সমস্যাবোৰৰ কথা আলোচনা কৰিম। এই সমস্যাসমূহৰ কাৰক আৰু পৰিণাম আদিৰ বিষয়েও অধ্যয়টিৰ পৰা জানিব পাৰিম।সমস্যাবোৰ বিষয়ে বিতং আলোচনা আৰম্ভ কৰোঁ আহক।

৬.৩ দেহ ব্যৱসায়

৬.৩.১ দেহ ব্যৱসায়ৰ অর্থ

দেহ ব্যৱসায় হৈছে অতি প্রাচীন কালৰে পৰা প্রচলিত আৰু সকলো সমাজতে অস্তিত্ব থকা এক সামাজিক সমস্যা। অথচ ইয়াৰ সংজ্ঞা দিয়াটো অতি কঠিন। জন এ মেকিঅ'নিছে এক বৃহৎ পৰিসৰ সামৰি বিষয়টো সম্পর্কত এইদৰে কৈছে— "ই হ'ল যৌন সেৱা বিক্রী কৰা ব্যৱস্থা" (সমাজবিজ্ঞান, ২০০৫)। দেহ ব্যৱসায়ৰ সংজ্ঞাটো দৰাচলতে তিনিটা চর্তসাপেক্ষ, যেনে— নির্বিচাৰ যৌনসঙ্গী নির্বাচন, নির্ধাৰিত মূল্য প্রদান আৰু সঙ্গীৰ প্রতি আৱেগহীনতা। মেৰিয়ান-ৱেবষ্টাৰ আইন অভিধান অনুসৰি দেহ ব্যৱসায় হৈছে— "যধে-মধে, বিশেষকৈ অর্থোপার্জনৰ উদ্দেশ্যেৰে যৌন ক্রিয়াকলাপত নিযুক্ত হোৱাৰ লগতে ইয়াত জড়িত হোৱাৰ অপৰাধ(১৯৯৬)।" এইদৰে চালে দেখা যায় যে দেহ ব্যৱসায় হৈছে নির্ধাৰিত মাননি আদায় দিয়াৰ বিনিময়ত লাভ কৰা যৌন সেৱা। এই সেৱা আগবঢ়োৱাসকলক দেহোপজীৱিনী বুলি কোৱা হয়। সামাজিক ব্যৱস্থাবোৰ তেওঁলোকৰ নিয়ন্ত্রণত নথকাৰ বাবেই তেওঁলোকে, এই বৃত্তি গ্রহণ কৰে বিশেষকৈ নাৰীয়ে। এই বৃত্তিৰ লগত জড়িত হোৱা মানেই সামাজিক প্রমূল্যবোধ, নীতি-নিয়ম উলংঘান কৰা। এইবাবেই, দেহ ব্যৱসায় এক সামাজিক ব্যাধি বোলা হয়।

বিশ্বৰ প্রায়বোৰ দেশতে প্রাপ্তবয়স্কৰ বাবে দেহ ব্যৱসায় এটা বৈধ বৃত্তি। কিন্তু, ভাৰত, আর্জেণ্টিনা আৰু কেইখনমান ইচলাম ধর্মাৱলম্বী তথা কমিউনিষ্ট দেশত এই বৃত্তিক অবৈধ বুলি ধৰা হয়। ইয়াৰ বিৰুদ্ধে থকা আইনী ব্যৱস্থাবোৰো দেশভেদে সুকীয়া। কোনো দেশত ইয়াক সম্পূর্ণ আইনী ব্যৱস্থাৰে নিয়ন্ত্রণ কৰিব বিচৰা হয়। আন কিছুমান দেশত এই বৃত্তিত জড়িতসকল মৃত্যুদণ্ড বিহাৰ উদাহৰণো আছে।

জানি থোৱা ভাল

➢ প্রাচীন গ্রীচত পুৰুষ, মহিলা উভয়েই দেহ ব্যৱসায়ত জড়িত হৈছিল। দেহ ব্যৱসায়ৰ লগত জড়িত পুৰুষসকলক ল'ৰা ৰখীয়া, ভাৰা ল'ৰা, মধুচক্রৰ দালাল আৰু পুৰুষ বেশ্যা বোলা হৈছিল। ভাৰতত মোগল সম্রাজ্যকালত পতিতাসকলক "বাঈজী" বোলা হৈছিল। তেওঁলোকে বাস কৰা আচুতীয়া মহলত অতিথিসকলক আদৰ-সাদৰ কৰি নৃত্য-গীতেৰে আপ্যায়ণ কৰাৰ লগতে শাৰীৰিক সঙ্গসুখো প্রদান কৰিছিল।

➢ বর্তমান ভাৰতত প্রায় পোন্ধৰ নিযুত দেহোপজীৱিনী আছে।

৬.৩.২ দেহ ব্যৱসায়ৰ

দেহ ব্যৱসায় বহুপ্রকাৰৰ। দেহ ব্যৱসায়ক চাৰিটা বহল ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি ভাগকেইটা হ'ল—

➢ **বাটৰ দেহোপজীৱিনী ঃ** সাধাৰণতে চহৰাঞ্চলত যিসকল দেহোপজীৱিনীয়ে ৰাজহুৱা স্থানত গ্রাহকক দৈহিক সুখ গ্রহণৰ আহ্বান জনায়, তেওঁলোকক বাটৰ দেহোপজীৱিনী বোলা হয়। হোটেলৰ কক্ষ, গ্রাহকৰ বাহন নাইবা দেহোপজীৱিনীৰ ভাৰাঘৰত তেওঁলোকে গ্রাহকক সন্তুষ্ট কৰি অর্থ উপার্জন কৰে।

➢ **পতিতালয়ৰ দেহোপজীৱিনী ঃ** মহানগৰবোৰত আছুতীয়াকৈ দেহোপজীৱিনী-সকলৰ বাবে নির্দিষ্ট কৰি দিয়া ৰে'ড লাইট এলেকাত দেহোপজীৱিনীসকলে গ্রাহকৰ সৈতে যৌন সম্পর্ক স্থাপন কৰিবলৈ প্রশাসনীয় অনুমতি পায়। এনেদৰে অনুজ্ঞা-পত্র লৈ দেহ ব্যৱসায় কৰি থকাসকলক পতিতালয়ৰ দেহোপজীৱিনী বোলা হয়।

➢ **আজ্ঞাবাহী দেহোপজীৱিনী অথৱা কলগার্ল ঃ** বিভিন্ন আজ্ঞাবাহী যোগনীয়াৰৰ দ্বাৰা নির্ধাৰিত বন্দোবস্তিৰে গ্রাহকক যোগান ধৰা দেহোপজীৱিনীসকলক আজ্ঞাবাহী দেহোপজীৱিনী নাইবা কলগার্ল বোলা হয়। এই ব্যৱস্থাত আজ্ঞাবাহীসকলে গ্রাহকৰ লগত দৰদাম কৰি মাননি আৰু স্থান নির্দিষ্ট কৰি সেৱা আগবঢ়া দেহোপজীৱিনী।

➢ **ধর্মীয় দেহোপজীৱিনী ঃ** প্রাচীন পৰম্পৰামতে আমাৰ দেশৰ ধর্মীয় দেহোপজীৱিনী-সকলক দেৱদাসী বুলি জনা যায়। কুমাৰী অৱস্থাতেই মন্দিৰৰ বিগ্রহৰ নামত সমর্পিত কৰা নাৰীসকলেই হ'ল দেৱদাসী। প্রায় ৩০০ খ্রীষ্টাব্দৰ পৰা ভাৰতত প্রচলিত এই ব্যৱস্থাত দেৱদাসীসকলে অবিবাহিতা হৈ মন্দিৰ প্রাঙ্গনতে জীৱন অতিবাহিত কৰিছিল। তেওঁলোকে মন্দিৰৰ পুৰোহিত, পৰিব্রাজক সকলোৰে ভোগৰ সামগ্রী ৰূপে দিন কটাইছিল। অন্ধ্রপ্রদেশ, কর্ণাটক আৰু মহাৰাষ্ট্রৰ দৰে ৰাজ্যসমূহৰ বহু মন্দিৰত বর্তমানেও দেৱদাসী প্রথা এক পৰিত্র পৰম্পৰা হিচাপে প্রচলিত হৈ আছে।

৬.৩.৩ দেহ ব্যৱসায় গ্রহণৰ কাৰণসমূহ

অতি সীমিত সংখ্যক ব্যতিক্রম বাদ দি, সাধাৰণতে নিজ ইচ্ছা নাইবা পছন্দ হিচাপে কোনোৱেই দেহ ব্যৱসায়ৰ বৃত্তিটো গ্রহণ নকৰে। প্রায়বোৰ ক্ষেত্রতে দেখা যায় যে বাধ্যত পৰি নাইবা বিশেষ ঘটনাৰ পাকচক্রত পৰিহে নাৰী দেহোপজীৱিনী হয়। দেহ ব্যৱসায়ৰ কাৰণবোৰ সামাজিক, অর্থনৈতিক নাইবা মনস্তাত্বিক হ'ব পাৰে।

যিসকল সৰু অৱস্থাতে যৌন আতিশয্যৰ নাৰী হয় নাইবা যাৰ মাক এগৰাকী দেহোপজীৱিনী আছিল, তেওঁলোক জীৱনৰ পৰৱর্তী সময়ত দেহ ব্যৱসায়ত নিয়োজিত হোৱাৰ সম্ভাৱনা অধিক হয়। কেতিয়াবা আর্থিক অনাটনৰ বাবেও নাৰীয়ে দেহব্যৱসায়ৰ বৃত্তি বাছি লোৱা দেখা যায়। সন্মুখত অন্য বিকল্প নাথাকিলে সহজ উপায় হিচাপে এই বৃত্তি বাচি লৈ দেহোপজীৱিনী ৰূপে শ্রমিকৰ বজাৰত যোগ দিবলৈ পৰিস্থিতিয়ে তেওঁলোকক বাধ্য কৰে। শাৰীৰিক আনন্দ, অতৃপ্ত যৌনলিপ্সা পূৰণ ইত্যাদি মনস্তাত্বিক কাৰণতো কিছুমানে দেহ ব্যৱসায়ৰ বৃত্তি গ্রহণ কৰে।

দেহ ব্যৱসায়ৰ কিছুমান সম্ভাব্য কাৰণ তলত আলোচনা কৰা হ'ল—

- দৰিদ্রতা
- সঙ্গী নাইবা সৰবৰাহকাৰীৰ দ্বাৰা হেঁচা প্রয়োগ
- শৈশৱকালত লাভ কৰা দুর্ব্যৱহাৰ অথবা হেয়জ্ঞানৰ অভিজ্ঞতা
- দেহ ব্যৱসায়ৰ পৰিয়ালকেন্দ্রিক ইতিহাস
- নিচাযুক্ত দ্রব্য অথবা আন নিচাৰ প্রতি আসক্তি
- গৃহহীনতা
- সহজ উপার্জন
- চমকদাৰ জীৱন যাপনৰ আসক্তি
- পৌৰাণিক ৰীতি অথবা সাংস্কৃতিক পৰম্পৰা
- সঙ্গদোষ

৬.৩.৪ দেহ ব্যৱসায়, যৌন সৰবৰাহ আৰু এইছ-আই-ভিৰ দৰে ৰোগ

মানৱ সৰবৰাহ, বিশেষকৈ দেহ ব্যৱসায়ত জড়িত কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে কৰা মানৱ সৰবৰাহ অক্ষমনীয় অপৰাধ। মানৱ সৰবৰাহৰ জৰিয়তে ভুক্তভোগীক দেহ ব্যৱসায়ৰ ঘৃণনীয় পথলৈ ঠেলি দিয়া হয়। যৌন সৰবৰাহ বুলিলে দেহ ব্যৱসায়ৰ কামত নিযুক্তি, আশ্রয় দান তথা ইঠাই-সিঠাইলৈ আনা-নিয়া কৰা এইবোৰৰ উপৰি ভুক্তভোগীক দেহ ব্যৱসায় চলাই যাবলৈ বাধ্য কৰোৱা আদি বিষয়বোৰো অন্তর্ভুক্ত হয়। সৰবৰাহকাৰী সকলে অত্যাচাৰ, ভীতি প্রদর্শন, ঋণগ্রস্থ কৰি নাইবা সংস্কৃতি আৰু পৰম্পৰাৰ অপব্যাখ্যা কৰি শোষণৰ জৰিয়তে ভুক্তভোগীসকলক এই বৃত্তিত নিয়োজিত হ'বলৈ বাধ্য কৰোৱায়।

দেহ ব্যৱসায়ত নিয়োজিত কৰিবলৈ যৌন সৰবৰাহকাৰীসকলে দৰিদ্র নাইবা উপান্ত পৰিয়াল আৰু বিপথগামী নাৰী বিচাৰি উলিয়ায়। তেওঁলোকক একেখন চহৰ অথবা দেশ নাইবা আন চহৰ অথবা দেশলৈ সৰবৰাহ কৰা হ'ব পাৰে। কেতিয়াবা যৌন উৎপীড়নৰ চিকাৰ হোৱা মধ্যবিত্ত পৰিয়ালৰ ছোৱালীয়েও দেহ ব্যৱসায়ত নমাৰ উদাহৰণ আছে। যৌনকর্মীসকল এইছ-আই-ভি নাইবা আন বহুতো বিপজ্জনক ৰোগৰ বাহক আৰু ভুক্তভোগী। ইয়াৰ অর্থ হৈছে এইছ-আই-ভিত আক্রান্ত দেহোপজীৱিনী এগৰাকীয়ে নিজে ভোগাৰ লগতে তেওঁৰ লগত যৌন সম্পর্ক স্থাপন কৰা অনেক গ্রাহকৰ শৰীৰত এইৰোগৰ বীজাণু বিয়পোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে। ভিন্ন দেশত যৌন ব্যৱসায়ত জড়িত লোকসকলৰ মাজত অত্যাধিক হাৰত এইছ-আই-ভি ৰোগী পোৱাটোৱেই ইয়াৰ প্রমাণ। মহিলা দেহোপজীৱিনীসকলক এইছ-আই-ভি আক্রান্ত ব্যক্তিৰ গাৰ বীজাণু সর্বসাধাৰণৰ মাজত বিয়পোৱাৰ মাধ্যম ৰূপে গণ্য কৰা হয়।

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ সঁচা নে মিছা বিচাৰ কৰক—

ক) ধর্মীয় দেৱদাসীসকলক দেৱদাসী বুলি জনা যায়।

খ) দেহ ব্যৱসায় সমাজৰ বাবে আগবঢ়োৱা এক সেৱা।

গ) বাটৰ দেহোপজীৱিনীসকলক প্রশাসনে প্রায়ে অনুজ্ঞা-পত্র প্রদান কৰে।

ঘ) দেহোপজীৱিনীসকল বহুতো বিপজ্জনক ৰোগৰ বাহক।

৬.৪ যৌতুক প্রথা

৬.৪.১ ভাৰতত যৌতুক ব্যৱস্থা

আমাৰ সমাজত গভীৰভাৱে শিপাই থকা আন এক অপসংস্কৃতি হ'ল যৌতুক প্রথা। যৌতুকৰ সংজ্ঞা হ'ল— 'কইনা পক্ষই দৰা পক্ষক দিয়া নগদ ধন নাইবা অন্য সা-সামগ্রী।' আমাৰ সমাজত কইনা সন্তানক এক দায়বদ্ধতা হিচাপে গণ্য কৰা হয়। ছোৱালী এজনীক পৰিয়ালৰ খন্তেকীয়া আলহী নাইবা পৰিয়ালটোৰ প্রতি তেওঁৰ অৰিহণা অতি খন্তেকীয়া বুলি ধৰা হয়। ১৯৬১ চনৰ যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইন অনুসৰি যৌতুক হৈছে প্রত্যক্ষ নাইবা পৰোক্ষভাৱে কন্যা সন্তানক কোনো সা-সম্পত্তি নাইবা মূল্যবান নিৰাপত্তা প্রদান কৰা কার্য্য। এই নিৰাপত্তা— ক) বিবাহৰ যোগে এটা পক্ষই আন এটা পক্ষক দিয়ে নাইবা খ) অভিভাৱক অথবাপৰিয়ালৰ অন্য লোকে বিয়াৰ দিনা নাইবা আগে-পিছে এটাই আনটো পক্ষক দিয়াৰ কথা বিবেচনা কৰে। কিন্তু, ইছলামৰ চৰিয়তৰ বিধি অনুসৰি দিয়া কইনাৰ নামত দিয়া গা-ধন যৌতুকৰ অন্তর্গত নহয়।

প্রাচীন কালত কইনাক মৰমৰ চিন হিচাপে লাগতিয়াল কিছু সামগ্রী বিয়াৰ সময়ত উপহাৰ দিয়াৰ নিয়ম আছিল। উচ্চ বর্গৰ পৰিয়ালবোৰত কইনাই বিয়াৰ উপহাৰ হিচাপে যৌতুক অনাৰ প্রথাৰ প্রচলন আছিল। আনহাতে, নিম্নবর্গৰ পৰিয়ালবোৰত যৌতুকৰ পৰিৱর্তে কইনাক সামাজিক প্রমূল্য, ৰীতি-নীতি আদি শিকাই আনুষ্ঠানিকতাৰে ধূমধামেৰে বিয়া পতা হৈছিল। পৰিয়ালত কইনা সন্তানৰ মাহাত্ম্য প্রকাশ কৰি। তেওঁ দৰাৰ ঘৰখনৰ এক সম্পত্তি হিচাপে মূল্য দিয়াহে পৰিলক্ষিত হৈছিল, কাৰণ নিম্নবর্গৰ পৰিয়ালৰ আর্থিক ক্ষেত্রখনলৈ বোৱাৰীসকলেও অৰিহণা আগবঢ়ায়। এই ব্যৱস্থাবোৰ জনজাতীয় কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ অঙ্গ হিচাপে প্রচলিত আছিল। পৰৱর্তী কালত সংস্কৃতায়ণৰ প্রভাৱত নিম্ন বর্গৰ পৰিয়ালবোৰেও উচ্চবর্গৰ পৰিয়ালবোৰৰ আচাৰ-ৰীতিৰ অন্ধ অনুকৰণ কৰিবলৈ ল'লে। পিতৃতান্ত্রিক সমাজ হিচাপে ছোৱালীবোৰে সদায় ল'ৰাৰ তুলনাত কম গুৰুত্ব পায়। সেইবাবে দৰাপক্ষই যি পৰিয়ালৰ ছোৱালী বিয়া কৰাবলৈ লয়, তেওঁলোকক সহায় কৰা অথবা উদ্ধাৰ কৰা যেন দেখুৱায়। সেই অনুগ্রহৰ বিনিময়ত কইনাপক্ষৰ পৰা দৰাপক্ষই বিভিন্ন সামগ্রী আশা নাইবা দাবী কৰে।

যৌতুক ব্যৱস্থাটো সমাজত ইমান গভীৰলৈ শিপালে যে আধুনিক তথাকথিত উন্নতআৰু শিক্ষিত পুৰুষ-মহিলা সকলেও ইয়াৰ শ্রীবৃদ্ধিত উৎসাহ যোগাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। সমাজৰ সর্বত্র বিভিন্ন ৰূপত ইয়াৰ উপস্থিতি পৰিলক্ষিত হয়। ভাৰত স্বাধীন হোৱাৰ সময়ত বহুতো ৰাষ্ট্রীয় নেতা আৰু সমাজ সংস্কাৰক এই ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে ঠিয় দিছিল। পৰিতাপৰ কথা যে স্বাধীনোত্তৰ ভাৰতত যৌতুক ব্যৱস্থা নাইকিয়া হোৱাৰ পৰিৱর্তে, জনগোষ্ঠীয় সমাজবোৰতো এই সমস্যাৰ সূত্রপাতহে হ'ল। আজিকালি যৌতুক কেৱল পৰম্পৰাগত বিবাহ অনুষ্ঠানতে সীমাৱদ্ধ হৈ থকা নাই। বিবাহোত্তৰ কালত ন-বোৱাৰীজনীয়ে গর্ভধাৰণ কৰাৰ পৰত, কেঁচুৱা জন্মৰ সময়ত আৰু পতিগৃহৰ সকলো ধর্মীয় অথবা পাৰিবাৰিক অনুষ্ঠানবোৰৰ সময়তো ল'ৰাপক্ষই ছোৱালীপক্ষক যৌতুকৰ দাবী কৰে।

৬.৪.২ যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইন

১৯৬১ চনত কেন্দ্রীয় চৰকাৰে দেশখনক যৌতুকমুক্ত কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে 'যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইন' প্রস্তুত কৰে।এই আইনৰ অধীনত যৌতুক দিয়া, লোৱা নাইবা দিয়া-লোৱা কামত প্রৰোচিত কৰা প্রত্যেককে পাঁচ বছৰ কাৰাদণ্ড আৰু ১৫,০০০ টকা নাইবা যৌতুকৰ সমমূল্যৰ ধন জৰিমনা হিচাপে শাস্তি বিহা হ'ব পাৰে। ১৯৮৬ত এই আইনখন সংশোধন কৰি ৰাজ্য চৰকাৰসমূহক এই আইন প্রয়োগৰ ক্ষেত্রত অধিক কর্তৃত্ব প্রদান কৰা হয়। পত্নীক উপদ্রৱ কৰা, নির্দয়তা দেখুওৱা পতিৰ লগতে তেওঁক সহযোগ কৰা সকলো আত্মীয়কে দোষী সাব্যস্ত কৰিব পৰাকৈ আইনখনৰ সংশোধন ঘটাই ১৯৮৩ চনত দণ্ডবিধি (ক্রিমিনেল প্রচিডিওৰ কোড)ৰ ১৯৮এ ধাৰা লগত ভাৰতীয় দণ্ডবিধি

আইনৰ ধাৰাৰ ৪৯৮এ সংযোগ কৰা হয়। ঘৰুৱা বিবাদ নিষ্পত্তি আইন, ২০০৫ খন ২০০৬ চনৰ পৰা কার্য্যকৰী কৰা হয়। এই আইনৰ সহায় লৈও এগৰাকী মহিলাই যৌতুকৰ বিৰুদ্ধে মাত মতাৰ সুযোগ লাভ কৰে।

৬.৪.৩ যৌতুক প্ৰথাৰ কাৰণসমূহ

বহু পুৰণি কালৰে পৰা প্ৰচলিত হৈ অহা যৌতুক প্ৰথা বৰ্তি থকাৰ কাৰণসমূহ হৈছে—

- **সামাজিক কাৰণ ঃ** যৌতুক ব্যৱস্থাটো বহু সময়ত সামাজিক পদমর্য্যাদা নাইবা সন্মানৰ সৈতে জড়িত হোৱা দেখা যায়। কইনাৰ পৰিয়ালৰ পৰা পর্য্যাপ্ত পৰিমাণে যৌতুক লৈ অহা কইনাগৰাকী দৰা ঘৰত উচ্চ প্ৰশংসিত হোৱা দেখা যায়। অন্যহাতেদি যৌতুকক দৰাপক্ষৰ বাবে এক সন্মানৰ বিষয় হিচাপেও গণ্য কৰা হয়। অবিবাহিত নাইবা বিবাহ বিচ্ছেদ ঘটা মহিলা সম্বন্ধে সমাজত প্ৰচলিত ধাৰণাটো হ'ল— নিজৰ ছোৱালীজনীক পতিৰ পৰিয়ালত নিগৃহিত হৈ মাতৃ ঘৰমুখী হোৱা অৱস্থাত দেখাতকৈ ছোৱালীজনীৰ মৃত্যুৰ খবৰটোকে সহজভাৱে ল'ব পৰা যায়।
- **অর্থনৈতিক কাৰণঃ** আর্থিকভাৱে সবল পৰিয়াল এটাই তেওঁলোকৰ ছোৱালী বিয়া দিওঁতে লগত যৌতুক দিব বিচৰা কথাটো তেনেই সাধাৰণ কথা। অর্থনৈতিকভাৱে পিছপৰা পৰিয়ালৰ দৰা অথবা তেওঁৰ পৰিয়ালৰ আন সদস্যৰ অর্থ-সম্পত্তিৰ লোভে যৌতুক ব্যৱস্থা বৰ্তি থকাত সহায় কৰিছে। আর্থিক দুৰাৱস্থাত ভুগি থকা বহু পৰিয়ালে অর্থনৈতিক অৱস্থা উন্নত কৰাৰ স্বার্থতে কইনা ঘৰক বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিয়াৰ সময়তে যৌতুকৰ প্ৰস্তাৱো আগবঢ়ায়।
- **মনস্তাত্ত্বিক কাৰণ ঃ** যথেষ্ট পৰিমাণে যৌতুক লগত লৈ গ'লে ন-কইনাই দৰাৰ ঘৰত অধিক আদৰ সাদৰ পায়। এইবাবে কইনাৰ পৰিয়ালে কইনাৰ লগত সামর্থ অনুসৰি পর্য্যাপ্ত ধন আৰু আন সামগ্ৰী দিব বিচাৰে। ইয়াৰ ফলত দৰাৰ পৰিয়ালত কইনাই অধিক মৰম-চেনেহ আদায় কৰিব আৰু অৱহেলিত নহ'ব বুলি ভবা হয়।

জানি থোৱা ভাল

- ভাৰতীয় অপৰাধ পঞ্জীয়ন সংস্থা (এন-চি-আৰ-বি)ই ২০০৫ চনত দেশত ৬,৭৮৭টা যৌতুকজনিত অপৰাধ পঞ্জীয়ন কৰে।
- ২০০৯ চনৰ এপ্ৰিল মাহৰ পৰা ২০১০ চনৰ জানুৱাৰী পর্য্যন্ত অসমত মুঠ ১৪৩টা যৌতুকজনিত অপৰাধ আৰু ৩,৮০৭টা ঘৰুৱা হিংসাজনিত অপৰাধ পঞ্জীয়ন কৰা হৈছে।
- প্ৰাপ্ত তথ্য অনুসৰি তামিলনাডুৰ টোডা জনগোষ্ঠীৰ মাজত কন্যা সন্তান হত্যাৰ অপৰাধ অবাধ গতিত আজিও প্ৰচলিত।

৬.৪.৪ যৌতুক প্রথাৰ পৰিণাম

যৌতুক ব্যৱস্থাৰ বহুতো সামাজিক পৰিণাম দেখা যায়। যৌতুকৰ লগত জড়িত এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ সামাজিক সমস্যা হ'ল কন্যা ভ্ৰূণ হত্যা। ভাৰতত লিঙ্গবৈষম্যৰ বাবে গৰ্ভপাত কৰোৱা নাইবা কন্যা ভ্ৰূণ হত্যাৰ সমস্যাটো এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। কন্যা সন্তান জন্ম হ'লে পাছত যৌতুকৰ নামত পঞ্চাশ হাজাৰ খৰচ কৰাতকৈ পাঁচশ টকা খৰচ কৰি ভ্ৰূণৰ লিঙ্গ পৰীক্ষা কৰাবলৈ বিভিন্ন ব্যক্তিগত চিকিৎসক তথা পৰিয়ালৰ সদস্যই গৰ্ভৱতী মহিলাক প্ৰৰোচিত কৰে।

যৌতুকৰ আন এটা প্ৰতিফল হ'ল— দৰিদ্ৰতা। কইনাঘৰে যৌতুকৰ দাবী পূৰাবলৈ বিয়াৰ সময়ত ভীষণ ধাৰৰ বোজা সৃষ্টি কৰি লয় ইয়াৰ ফলত বিয়াৰ পাছত পৰিয়ালটো অৰ্থনৈতিক বোজাৰ ভৰত কোঙা হৈ পৰে।

আমাৰ সমাজত থকা ল'ৰা আৰু ছোৱালী সন্তানৰ মাজৰ বৈষম্যও যৌতুক ব্যৱস্থাৰে এক নেতিবাচক প্ৰভাৱ বুলিব লাগিব। এই কাৰণতে দৰিদ্ৰ পৰিয়ালবোৰত কন্যা সন্তানক পৰিয়ালৰ বোজা বুলি গণ্য কৰা হয়। বহু সময়ত সেয়েহে জন্মৰ পাছতে কন্যা সন্তানক হত্যা কৰা হয়। আমাৰ দেশৰ লিঙ্গ অনুপাত হ্ৰাস হোৱাৰো ই এক মূল কাৰণ।

কইনাৰ পৰা অধিক যৌতুকৰ দাবী তুলি দৰাৰ লগতে তেওঁৰ পৰিয়ালে কৰা অত্যাচাৰ-উৎপীড়নৰ ফলতে সচৰাচৰে বহু হত্যা নাইবা আত্মহত্যাৰ ঘটনা ঘটা দেখা যায়।

অগ্ৰগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ সঁচা নে মিছা বিচাৰ কৰক—

ক) যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইন অনুসৰি চৰিয়ত প্ৰথা মতে গা-ধন দিয়াটো যৌতুক নহয়।

খ) যৌতুকৰ লগত গভীৰ সম্পৰ্ক থকা এক বিষয় হ'ল লিঙ্গভিত্তিক গৰ্ভপাত।

গ) ৰাজ্য চৰকাৰসমূহক অধিক কৰ্তৃত্ব দি ১৯৮৩ চনত যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইনখনৰ সংশোধন ঘটোৱা হৈছিল।

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ সঁচা নে মিছা বিচাৰ কৰক—

ক) যৌতুক প্ৰথা নিষিদ্ধ কৰাৰ বাবে ..... চনত যৌতুক নিষিদ্ধকৰণ আইন প্ৰণয়ন কৰা হয়।

খ) কইনা ..... যৌতুক ব্যৱস্থাৰ লগত ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত।

গ) উচ্চ বৰ্গৰ পৰিয়ালবোৰত কইনাৰ লগত তেওঁৰ পৰিয়ালৰ পৰা ..... হিচাপে যৌতুক দিয়াৰ প্ৰথা প্ৰথমে আৰম্ভ হৈছিল।

৬.৫ নাৰী নির্য্যাতন

৬.৫.১ নাৰী নির্য্যাতনৰ অর্থ

বহু প্রাচীন কালৰে পৰা ভাৰতত নাৰী সমাজ নির্য্যাতিতা-নিষ্পেষিতা হৈ আহিছে। মহিলাসকলৰ শিক্ষাৰ বিস্তাৰ, ক্রমবর্দ্ধমান অর্থনৈতিক স্বাৱলম্বিতা, নাৰীৰ বিকাশ আৰু নিৰাপত্তাৰ বাবে গ্রহণ কৰা বিভিন্ন বিধি-বিধান প্রণয়ন কৰাৰ পাছতো নাৰী নির্য্যাতনৰ ঘটনাৰ ওৰ পৰা নাই।

নাৰী নির্য্যাতন বুলিলে নাৰীৰ বিৰুদ্ধে কৰা যিকোনো কামকে বুজায়। কেম্পৰ (১৯৮২) মতে নির্য্যাতন বুলিলে 'শাৰীৰিকভাৱে অপদস্থ কৰি কাৰোবাক আঘাতপ্রাপ্ত কৰাটো' বুজায়। বাস্তৱিকতে, নির্য্যাতনৰ অর্থ এনে হোৱা উচিত— "এগৰাকী নাৰীয়ে স্বেচ্ছাই সমর্থন নকৰা অথবা সন্মতি প্রদান নকৰা কথা অথবা বিষযত জোৰ কৰি সন্মতি আদায়ৰ চেষ্টা কৰি শাৰীৰিক তথা মানসিকভাৱে আঘাত কৰা নাইবা দুয়োধৰণে হানি কৰা।" এইদৰে লক্ষ্য কৰিলে ধর্ষণ, পত্নীক প্রহাৰ কৰা, যৌন দুর্ব্যৱহাৰ, জোকোৱা, বলপূর্বক দেহ ব্যৱসায়ত লিপ্ত কৰোৱা, মহিলাৰ গুপ্তাঙ্গক লৈ অশালীন মন্তব্য নাইবা অনিষ্ট সাধন কৰা, বলপূর্বক বৈবাহিক সম্বন্ধ কৰা, অপহৰণ, হত্যা আদিবোৰ হ'ল নাৰী নির্য্যাতনৰ কিছু উদাহৰণ।

১৯৯৩ চনৰ ৰাষ্ট্রসংঘৰ এক ঘোষণা মতে নাৰী নির্য্যাতন হ'ল— "ৰাজহুৱাই হওক নাইবা ব্যক্তিগত স্থানতে হওক, শাৰীৰিক, যৌন নাইবা মনস্তাত্বিক হানি-বিঘিনি অথবা এনেবোৰ বিষয়ত ভুগিবলগীয়া হোৱা যিকোনো লিঙ্গবৈষম্যমূলক আচাৰ-আচৰণ, কর্ম, যাৰ দ্বাৰা মহিলা গৰাকীক ব্যক্তি স্বাধীনতা উপভোগৰ সুবিধাৰ পৰা আঁতৰাই পঠিওৱা নাইবা উপেক্ষিতা কৰা কার্য্য।"

১৯৯৫ চনৰ চতুর্থ নাৰী সন্মিলনত নিদ্ধাৰিত সূত্র মতে ব্যক্তিগতভাৱে নাইবা সমূহীয়াভাৱে মহিলাৰ ওপৰত কৰা আক্রোশমূলক শাৰীৰিক আচৰণেই হ'ল নাৰী নির্য্যাতন। পক্ষপাতিত্বমূলকভাৱে শাৰীৰিক, যৌন সম্বন্ধীয় নাইবা ব্যক্তিগত অথবা সামাজিক স্বাধীনতাৰ পৰা বঞ্চিত কৰা আৰু সামৰিক সংঘাত ৰ সময়ত হোৱা মানৰ অধিকাৰ উলংঘনৰ দৰে পৰিঘটনা সৃষ্টি হ'ব পৰা লিঙ্গভিত্তিক বৈষম্যৰ যিকোনো কামেই নাৰী নির্য্যাতন (নাৰী সন্মিলন, বেইজিং ১৯৯৫ চন)।

ভাৰতৰ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ মহিলাসকলে ভাৰতৰ আন অঞ্চলতকৈ অধিক মুক্তভাৱে আত্মপ্রকাশ কৰা নাইবা চলাচল কৰাৰ সুবিধা পায়। পুৰুষ-মহিলা উভয়ে ই সম অধিকাৰ উপভোগ কৰাৰ সামাজিক বাতাৱৰণৰ এটা আছে বাবেই এই অঞ্চলত নাৰী নির্য্যাতনৰ ঘটনা যথেষ্ট কম। তথাপিও শেহতীয়াকৈ অঞ্চলটোত দুর্ভাগ্যজনকভাৱে নাৰী নির্য্যাতনৰ ঘটনা প্রতিবছৰে ক্রমে বৃদ্ধি হোৱাটো চৰম পৰিতাপৰ কথা।

জানি থোৱা ভাল

- ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ এক সমীক্ষা মতে ২০০নিযুত পৰ্য্যন্ত মহিলা আৰু ছোৱালী জনগাঁথনিৰ পৰা নিৰুদ্দেশ হৈছে।
- ইউনিচেফ (UNICEF)ৰ মতে সমগ্ৰ পৃথিৱীত ১০০ৰ পৰা ১৩০ নিযুত মহিলা যৌন শোষণৰ চিকাৰ হৈছে।
- ৰাষ্ট্ৰীয় গড় হিচাপতকৈ (৪০%) নাৰী নিৰ্য্যাতনৰ ক্ষেত্ৰত কিছু উন্নত স্থিতি থকা (৩৭%) ৰাজ্যসমূহৰ ভিতৰত অসমো এখন।

৬.৫.২ প্ৰকাৰ

নাৰী নিৰ্য্যাতনৰ ভিন্নতাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি ইয়াক নিম্নোক্ত প্ৰকাৰবোৰত শ্ৰেণীৱদ্ধ কৰিব পাৰি—

- **ঘৰুৱা নিৰ্য্যাতন ঃ** পৰিয়ালৰ ভিতৰতে চলা শাৰীৰিক, মানসিক আৰু যৌন নিৰ্যাতনেই হ'ল ঘৰুৱা নিৰ্য্যাতন। শাৰীৰিকভাৱে প্ৰহাৰ কৰা, যৌতুক সম্বন্ধীয় অত্যাচাৰ, কন্যা শিশুক কৰা যৌন শোষণ, বৈবাহিক ধৰ্ষণ, মহিলাৰ যৌনাঙ্গক লৈ কৰা অশালীন আচৰণ আদি বিষয়বোৰ এই ধৰণৰ নিৰ্য্যাতনৰ অন্তৰ্গত।
- **সামাজিক নিৰ্য্যাতন ঃ** গোষ্ঠীগতভাৱে সংঘটিত হোৱা ধৰ্ষণ, যৌন অবিচাৰ নাইবা অসৎ আচৰণ; কৰ্মক্ষেত্ৰ, শিক্ষানুষ্ঠান অথবা আন ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানত হোৱা যৌন উৎপীড়ন আৰু অবিচাৰ, নাৰী সৰবৰাহ, দেহ ব্যৱসায়ত জোৰকৈ জড়িত কৰোৱা, জোকোৱা নাইবা অশালীন মন্তব্য কৰা আদি শাৰীৰিক, মানসিক আৰু যৌন নিৰ্যাতনেই হ'ল সামাজিক নিৰ্য্যাতন।
- **অপৰাধমূলক নিৰ্য্যাতন ঃ** নাৰীৰ মৌলিক অধিকাৰ খৰ্ব কৰি আইন বিৰুদ্ধভাৱে আতিশয্য চলোৱা কাৰ্য্যবোৰকে অপৰাধমূলক নিৰ্য্যাতন বোলা হয়। হত্যা, অপহৰণকে ধৰি দেশৰ আইন বিৰুদ্ধ নিৰ্য্যাতনধৰ্মী কাৰ্য্যবোৰো ইয়াৰ অন্তৰ্গত।

১৯৯০ দশকৰ পৰা সমাজত ক্ৰমে বৃদ্ধি পোৱা নাৰী নিৰ্য্যাতনৰ ঘটনা, বিশেষকৈ ঘৰুৱা নিৰ্য্যাতন অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়ত পৰিগণিত হৈছে।সকলো আৰ্থ-সামাজিক শ্ৰেণীৰ পৰিয়ালতেই ঘৰুৱা নিৰ্য্যাতন সংঘটিত হয়। এনে সংক্ৰান্তত বিভিন্ন সমাজত মহিলাসকল নীৰৱ-নিশ্চুপ হৈ থকাটোক এটা সামাজিক প্ৰক্ৰিয়া হিচাপে সহজে গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। ১৯৮৩ চনৰ পৰাহে ঘৰুৱা নিৰ্য্যাতন এক অপৰাধ হিচাপে গণ্য কৰা পৰিলক্ষিত হৈছিল যদিও ইয়াৰ বাবে সুকীয়া আইনৰ অভাৱ আছিল। ২০০৬ চনত **'ঘৰুৱা নিৰ্য্যাতনৰ পৰা নাৰী সুৰক্ষা আইন, ২০০৫'** নামৰ নাৰী নিৰ্য্যাতন বিৰোধী আইনখন সংশোধিত ৰূপ প্ৰৱৰ্তন কৰাৰ পৰা এই দিশত এক ইতিবাচক পৰিৱৰ্তন আৰম্ভ হয়। এই আইনে

বৈবাহিক ধর্ষণ প্রতিৰোধকে ধৰি গিৰিয়েক নাইবা যিসকল লোকে এগৰাকী মহিলাক আৱেগিক নাইবা শাৰীৰিকভাৱে উৎপীড়ন কৰিব পাৰে তেওঁলোকৰ পৰা নাৰীগৰাকীক সুৰক্ষিত ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে।

চিন্তা-চর্চা কৰক ৬.১

আপোনালোকৰ অঞ্চলত দেখা পোৱা নাৰীকেন্দ্রিক সামাজিক সমস্যা-সমূহৰ এখন তালিকা প্রস্তুত কৰি তাৰে যিকোনো এটাৰ বিস্তৃত বিৱৰণ দিয়ক।

.....

.....

.....

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ সঁচা নে মিছা বিচাৰ কৰক—

ক) ব্যক্তিগতভাৱে নাইবা সমূহীয়াভাৱে মহিলাৰ ওপৰত কৰা আক্রোশমূলক ..... আচৰণেই হ'ল নাৰী নির্য্যাতন।

খ) নাৰীৰ ..... খর্ব কৰি আইন বিৰুদ্ধভাৱে আতিশয্য চলোৱা কার্য্যবোৰকে অপৰাধমূলক নির্য্যাতন বোলা হয়।

গ) পৰিয়ালৰ ভিতৰতে হোৱা শাৰীৰিক, মানসিক আৰু যৌন নির্যাতনেই হ'ল ..... নির্য্যাতন।

ঘ) গোষ্ঠীগতভাৱে সংঘটিত হোৱা নির্যাতনেই হ'ল ..... নির্য্যাতন।

ঙ) ঘৰুৱা নির্য্যাতনক এক অপৰাধ হিচাপে গণ্য কৰা হয় ..... চনৰ পৰা।

৬.৬ আধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- বিভিন্ন নাৰীকেন্দ্রিক সামাজিক সমস্যাৰ দ্বাৰা বিশ্বৰ নাৰী সমাজ আক্রান্ত। সমগ্র পৃথিৰীত প্রচলিত দেহ ব্যৱসায়ৰ বৃত্তি নাৰী সমাজৰ এক গুৰুতৰ সামাজিক সমস্যা।
- দেহ ব্যৱসায় হ'ল অর্থৰ বিনিময়ত আগবঢ়োৱা যৌন সেৱা।

- দেহ ব্যৱসায়ক চাৰিটা বিভিন্ন ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি; যেনে— বাটৰ দেহোপজীৱিনী, পতিতালয়ৰ দেহপজীৱিনী, আজ্ঞাবাহী দেহপজীৱিনী বা ক'লগার্ল, ধর্মীয় দেহপজীৱিনী আদি।
- দেহ ব্যৱসায়ৰ কাৰণবোৰ সামাজিক, অর্থনৈতিক আৰু মনস্তাত্বিক হিচাপে বিভক্ত কৰা হয়। বহু সময়ত দেহ ব্যৱসায়ক এইডছ্ৰ দৰে ভয়ানক সংক্রামক ৰোগৰ বাহক হিচাপে চিনাক্ত কৰা হয়।
- প্রাচীন কালৰে পৰা আমাৰ সমাজত প্রচলিত হৈ অহা যৌতুক ব্যৱস্থাও এক ভয়াবহ সামাজিক ব্যাধি।
- যৌতুক হ'ল বিয়াৰ সময়ত 'কইনা পক্ষই মৰমৰ চিন স্বৰূপে দৰা পক্ষক দিয়া নগদ ধন নাইবা অন্য সা-সামগ্রী'। পৰিতাপৰ কথা যে বিয়াৰ পাছতো এই যৌতুক ব্যৱস্থা চলি থাকে।
- যৌতুক ব্যৱস্থা নির্মূল কৰিবৰ বাবে ১৯৬১ চনত প্রস্তুত কৰা যৌতুক প্রতিৰোধ আইনখন ক্রমে ১৯৮৪, ১৯৮৫ আৰু ১৯৮৬ চনত সংশোধন কৰা হয়।
- যৌতুকৰ কাৰণবোৰ সামাজিক,অর্থনৈতিক আৰু মনস্তাত্বিক আদি ভাগত বিভক্ত কৰা হয়। আনহাতে, দৰিদ্রতা, কন্যা ভ্রূণ হত্যা, কন্যা শিশু হত্যা, যৌতুকজনিত মৃত্যু আৰু লিঙ্গ অনুপাতৰ ক্রমহ্রাসমান হাৰ আদি হ'ল যৌতুকৰ পৰিণাম।
- মহিলাৰ সুৰক্ষাৰ বাবে আমাৰ সমাজত বিভিন্ন আইনী প্রক্রিয়া আৰম্ভ কৰাৰ লগতেস্ত্রী-শিক্ষা ব্যৱস্থা উন্নত কৰা আৰু আর্থিক স্বাৱলম্বিতাৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ পিছতো মহিলাসকল নির্য্যাতনৰ বলি হৈ থাকিবলগীয়া হোৱাটো পৰিতাপৰ কথা।
- শাৰীৰিক প্রহাৰ কৰা, যৌতুক সম্বন্ধীয় অত্যাচাৰ, কন্যা শিশুক কৰা যৌন শোষণ, বৈবাহিক ধর্ষণ, মহিলাৰ যৌনাঙ্গক লৈ কৰা অশালীন আচৰণ আদি বিষয়বোৰেই হ'ল নাৰী নির্য্যাতনৰ উদাহৰণ।
- নাৰী নির্য্যাতন ঘৰুৱা নাইবা বাহ্যিক পৰিৱেশ উভয়তে ঘটিব পাৰে।প্রাথমিকভাৱে নাৰী নির্য্যাতন তিনি ধৰণৰ হ'ব পাৰে; যেনে— ঘৰুৱা নির্য্যাতন, সামাজিক নির্য্যাতন আৰু অপৰাধমূলক নির্য্যাতন।

৬.৭ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1) Ahuja, Ram (1987): *Crime Against Women*. Jaipur: Rawat Publications.
2) Ahuja, Ram (Second Edition, 2006) (Pages 243, 264): *Social Problems in India*. New Delhi: Rawat Publications.

3) ICSSR (1975): *Status of Women in India*. New Delhi: Allied Publications.

4) Ministry of Health and Family Welfare (2005-06): *National Family Health Survey (NFHS-3)* (Vol-I). Mumbai: International Institute of Population Sciences.

5) Prasad, B. K. (2004) (Vol. 2) (Pages 556-564): *Social Problems in India*. New Delhi: Anmol Publications Pvt. Ltd.

৬.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) সঁচা, খ) মিছা, গ) মিছা, ঘ) সঁচা

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) সঁচা, খ) সঁচা, গ) মিছা

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) ১৯৬১, খ) ভ্রূণ হত্যা, গ) বিয়াৰ উপহাৰ

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) শাৰীৰিক, খ) মৌলিক অধিকাৰ, গ) ঘৰুৱা, ঘ) সামাজিক, ঙ) ১৯৮৩

৬.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ দেহ ব্যৱসায়ৰ অর্থ কি? বিভিন্ন ধৰণৰ দেহ ব্যৱসায়ৰ বিৱৰণ দিয়ক।

প্রশ্ন ২ ঃ যৌতুকৰ ধাৰণাটো সম্বন্ধে কি জানে লিখক। ইয়াৰ অন্তর্নিহিত কাৰণবোৰ কি কি?

প্রশ্ন ৩ ঃ ভাৰতত প্রচলিত যৌতুক ব্যৱস্থাটোৰ বিষয়ে বিতংকৈ লিখক।

প্রশ্ন ৪ ঃ নাৰী নির্য্যাতনৰ সংজ্ঞা দিয়ক। ইয়াৰ প্রকাৰবোৰ কি কি?

প্রশ্ন ৫ ঃ 'ঘৰুৱা নির্য্যাতন বিৰোধী আইন, ২০০৫'ৰ মূল দিশবোৰ উল্লেখ কৰক।

প্রশ্ন ৬ ঃ "মহিলা দেহোপজীৱিনীসকলক এইছ-আই-ভি আক্রান্ত ব্যক্তিৰ গাৰ বীজাণু সর্বসাধাৰণৰ মাজত বিয়পোৱাৰ মাধ্যম ৰূপে গণ্য কৰা হয়।" —কথাষাৰৰ যুক্তিযুক্ততা নির্ণয় কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৭ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগসমূহ

অধ্যায় গাঁথনি

৭.১ উদ্দেশ্য
৭.২ পৰিচয়
৭.৩ ইতিহাস
৭.৪ ৰোগ আৰু লক্ষণ
৭.৫ সংক্রমণৰ কাৰণ
৭.৬ সুৰক্ষামূলক ব্যৱস্থা
৭.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৭.৮ অধিক জানিবলৈ
৭.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৭.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

৭.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- যৌন সংসর্গৰ দ্বাৰা সংক্রমিত ৰোগসমূহ(Sexually Transmitted Disease/STD)ৰ ধাৰণা লাভ কৰিব
- ইয়াৰ পূর্বাৱস্থা নাইবা ইতিহাস সম্পর্কে জ্ঞান লাভ কৰিব
- এনে ৰোগৰ বিভিন্ন উপসর্গ আৰু লক্ষণৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব
- এনে ৰোগৰ বিভিন্ন আনুষঙ্গিক উপসর্গ সম্পর্কে জানিব পাৰিব
- এনে ৰোগ প্রতিৰোধৰ উপায় সম্পর্কে এটা স্পষ্ট ধাৰণা লাভ কৰিব।

৫.২ পৰিচয়

যৌন সংক্রামক ৰোগ (STD– Sexually Transmitted Diseases , STI– Sexually Transmitted Infections) আৰু যৌন ৰোগ (VD– Venereal Diseases) হ'ল যৌন সংসর্গজনিত ৰোগ। যদিও যৌন সংক্রামক ৰোগ প্রধানকৈ যৌন সংসর্গৰ দ্বাৰা বিয়পে তথাপিও কিছুমান যৌন সংক্রামক ৰোগ অযৌন সংসর্গৰ পৰাও বিয়পিব পাৰে। দূষিত নাইবা বীজাণুযুক্ত তেজ গ্রহণ আৰু শৰীৰৰ কলা (Tissues), মাতৃদুগ্ধ নাইবা সন্তান প্রসৱৰো সময়ত এনে ৰোগ বিয়পিব পাৰে। বেছিভাগ ক্ষেত্রতে এই যৌন সংক্রামক ৰোগবোৰৰ বিশেষ লক্ষণ কোনো নাথাকে। সেয়েহে অন্য সংক্রামক ৰোগতকৈ তুলনামূলকভাৱে যৌনৰোগ অন্যলৈ সংক্রমিত হোৱাৰ সম্ভাৱণীয়তা অধিক। এই ৰোগ প্রথম ধৰা পৰাৰ সময়ত ইয়াক এক সামাজিকভাৱে

উচ্চাৰণ নিষিদ্ধ (Taboo) ৰোগ হিচাপে গণ্য কৰা হৈছিল। কিন্তু পাছলৈ ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ আৰু প্ৰতিৰোধ ব্যৱস্থাৰ উদ্ভাৱনৰ হোৱাৰ পাছত ই সমাজত নিষিদ্ধ বিষয় হৈ নাথাকিল। অধিকাংশ লোকেই মুক্তভাৱে যৌন সংক্রামক ৰোগৰ বিষয়ে আলোচনা নাইবা এই ৰোগত জড়িত ব্যক্তিৰ লগত সম্পৰ্ক ৰাখিবলৈ কুণ্ঠাবোধ কৰে। পৰৱৰ্তী সময়ত এই ৰোগৰ বিভিন্ন ঔষধ আৰু চিকিৎসা পদ্ধতিৰ আৱিষ্কাৰ তথা ইয়াৰ প্ৰয়োগেৰেৰোগীয়ে আৰোগ্য লাভ কৰিবলৈ লোৱাৰ লগে লগে এই ৰোগবোৰৰ বিষয়ে ব্যক্তিৰ মানসিকতাৰো পৰিৱৰ্তন ঘটিল।

এজন ব্যক্তি যৌন সংক্রামক ৰোগৰ দ্বাৰা আক্রান্ত হোৱাটো নিৰ্ণয় কৰিবলৈ বিভিন্ন পদ্ধতিৰ সহায় লোৱা হয়। যোনিপথ নিঃসৰণ (Vaginal Discharge), পুৰুষৰ লিঙ্গপথ নিঃসৰণ (Penile Discharge), জননেন্দ্ৰিয়ৰ চাৰিওফালে নাইবা ভিতৰত হোৱা ঘা, শ্ৰোণীদেশৰ (Palvic) বিষ আদি যৌন ৰোগৰ লক্ষণ। যৌন সংক্রামক ৰোগত ভোগা নাৰী এগৰাকীয়ে গৰ্ভধাৰণৰ ক্ষেত্ৰত সমস্যাৰ সন্মুখীন হোৱাৰ উপৰি প্ৰসৱৰ পাচত সন্তানটি দুৰ্বল স্বাস্থ্যৰ হ'ব পাৰে। কিয়নো, মাকৰ পৰা সন্তানটিলৈ ৰোগৰ বীজাণু সংক্রমিত হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে। বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ত্রিশ বিধতকৈ অধিক জীৱাণু (Bacteria), বীজাণু (Viruses) আৰু পৰজীৱী (Parasites) আছে যিবোৰ প্ৰধানকৈ বিভিন্ন যৌন সংক্রামক ৰোগৰ বাবে দায়ী। জীৱাণুজনিত যৌন সংক্রামক ৰোগৰ ভিতৰত ক্লেমাইদিয়া (Chlamydia) আৰু উপদংশ নাইবা ছিফিলিছ (Syphilis) অন্যতম। বীজাণুজনিত যৌন সংক্রামক ৰোগৰ ভিতৰত জননেন্দ্ৰিয় (Genitals)ৰ চৰ্মৰোগ নাইবা বেচু (Herpes), এইছ-আই-ভি/এইডছ্, জননেন্দ্ৰিয়ৰ টেমুনা (Warts) আদি পৰে। পৰজীৱীজনিত যৌন সংক্রামক ৰোগৰ ভিতৰত ট্ৰাইক'ম'নিয়েছিছ অন্যতম। যৌন সংক্রামক ৰোগ নিৰ্ণায়ক পৰীক্ষাসমূহ উন্নত দেশত সহজে উপলব্ধ কিন্তু উন্নয়নশীল আৰু অনুন্নত দেশসমূহত এই ব্যৱস্থা তেনেই নগণ্য বুলি ক'ব পৰা যায়।

২০০৮ চনত চলোৱা এটা সমীক্ষাৰ দ্বাৰা এইটো গম পোৱা গৈছিল যে বিশ্বৰ প্ৰায় পঞ্চাশ কোটি মানুহ ছিফিলিছ, গ'ন'ৰিয়া, ক্লেমাইদিয়া নাইবা ট্ৰাইক'ম'নিয়েছিছ ৰোগত আক্রান্ত। তেনেদৰে প্ৰায় পাঁচ কোটি ত্রিশ লাখ মান মানুহ জননেন্দ্ৰিয়ৰ বেচু নাইবা চৰ্মৰোগত আৰু ২৯০ কোটি মহিলা পেপিল'মেভিৰাছ (Papillomavirus) ৰোগত আক্রান্ত। যৌন সংক্রামক ৰোগৰ ভিতৰত এইছ-আই-ভি (HIV)ত আক্রান্ত হৈ ২০১০ চনতেই অকল ১,৪২,০০০ গৰাকী ব্যক্তি মৃত্যু মুখত পৰিছিল। আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰত ১৯ কোটি মানুহ যৌন সংক্রামক ৰোগত আক্রান্ত বুলি ২০১০ চনৰ এটা সমীক্ষাত প্ৰকাশ। আমাৰ সমাজত এই সংক্রামক ৰোগৰ লগত সদায়েই লোকলজ্জা আৰু অপবাদৰ হেঁচা জড়িত হৈ আছে। যৌন সংক্রামক ৰোগ আৰু ৰতিজ ৰোগ (Veneral Disease) বুলি কোৱাতকৈ এনে ৰোগবোৰক যৌন সংক্রমণ (Sextually Transmitted Infection) বোলা হয়। সংক্রমণ অভিধাৰে ৰোগৰ উপসৰ্গই দেখা নিদিয়াসকললো সামৰি ল'ব পৰা যায়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগ (STD)ৰ পৰিপূৰক হিচাপে কোন দুটা নাম ব্যৱহাৰ কৰা হয়?

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগ সৃষ্টি কৰিব পৰা অ-যৌন সংসর্গবোৰ কি কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ জীৱাণু (Bacteria)ৰ পৰা সৃষ্টি হোৱা যৌনৰোগৰ নামবোৰ কি কি?

.....

.....

৭.৩ ইতিহাস (History)

১৪৯৪ ইউৰোপত প্রথম ছিফিলিছৰ প্রাদুর্ভাৱৰ আনুষ্ঠানিক অভিলেখ লিপিৱদ্ধ কৰা হৈছিল। এই যৌন সংক্রামক ৰোগ বিধ ১৪৯৪-৯৮ৰ ইটালীয়ান যুদ্ধৰ সময়ত নেপলচ্ দখল কৰা ফৰাচী সৈন্যসকলৰ গাত ধৰা পৰিছিল। এই ৰোগৰ বীজাণু সম্ভৱতঃ কলম্বিয়া (দক্ষিণ আমেৰিকা)ৰ পৰা প্রধানকৈ সংক্রমিত হৈছিল। এই ৰোগে সমগ্র ইউৰোপ চুই গৈছিল আৰু নেপলচতেই অকল পাঁচ কোটিতকৈ অধিক লোকৰ মৃত্যুৰ কাৰণ হৈছিল। যেইৱেড ডাইম'ণ্ড এ বর্ণনা কৰা মতে, "ইউৰোপত ১৪৯৫ত প্রথম ছিফিলিছৰ নিশ্চিত আবির্ভাৱ ধৰা পৰা সময়ত ৰোগীৰ মূৰৰ পৰা ভৰিলৈ তেজ-পুঁজে আৱৰি থৈছিল। ৰোগীৰ মুখৰ পৰা পচা অংশ ছিগি পৰিছিল আৰু কেইমাহমানৰ ভিতৰতে মৃত্যু হৈছিল। বর্তমান সময়তকৈ সেই সময়ত অধিক ভয়াৱহ ঘাতক ৰূপত এই ৰোগে দেখা দিছিল।" ডাইম'ণ্ডে আকৌ কয়— "১৫৪৬ চনত এই বীজাণুৱে সম্পূর্ণ ৰূপে বর্তমান আমি দেখাবলৈ পোৱা লক্ষণসমূহৰ সৈতে পূর্ণ ৰূপে বিকশিত হৈছিল।" এতিয়াৰ পৰা প্রায় সাতশ বছৰ আগতে তথ্যসহ সমাজত গন'ৰিয়াৰ উপস্থিতিৰ প্রমাণ পোৱা গৈছিল। লে চেপীয়েৰ্ছ 'Le Chapiers' নামৰ পেৰিছৰ এখন ঠাইত এই ৰোগৰ প্রাদুর্ভাৱ ঘটিছিল। সেই সময়ত এই ঠাইখন বেশ্যাবৃত্তিৰ কেন্দ্র আছিল।

আধুনিক আৰু উন্নত চিকিৎসা ব্যৱস্থাৰ প্রচলনৰ আগতে যৌন সংক্রামক ৰোগসমূহত আক্রান্ত ৰোগী সাধাৰণতে সুস্থ হৈ নুঠিছিল আৰু চিকিৎসা প্রণালীও সীমাৱদ্ধ আছিল। ১৭৪৬ত 'লণ্ডন ৰক্ হস্পিটেল' নামৰ এখন স্বেচ্ছাসেৱী চিকিৎসালয় প্রথমবাৰৰ বাবে যৌন ৰোগৰ চিকিৎসাৰ বাবে স্থাপন কৰা হৈছিল। অৱশ্যে এই চিকিৎসালয়ৰ সেৱা সদায় স্বেচ্ছাসেৱী পদ্ধতিৰ নাছিল

আৰু ১৯ শতিকাৰ শেষ ভাগত 'সংক্রামক ৰোগ আইন' (Contagious Disease Act)ৰ অধীনত দেহোপজীৱিনীসকলক গ্রেপ্তাৰ কৰা হৈছিল।

১৬২৪ত বহুকেইখন ৰাষ্ট্রই 'ব্রুছেলছ চুক্তি' (Brussels Agrement)ত সন্মতি প্রদান কৰিছিল আৰু এই চুক্তি অনুসৰি যৌনৰোগত আক্রান্ত নৌ ব্যৱসায়ীসকলক বিনামূলীয়া নাইবা নিম্ন মূল্যৰ চিকিৎসা সেৱা প্রদান কৰিবলৈ বহুকেইখন ৰাষ্ট্রই সন্মতি প্রদান কৰিছিল।

যৌন সংক্রামক ৰোগৰ প্রথম সফল চিকিৎসা হ'ল ছেলভার্ছান (Salvarsan)। ই আছিল প্রধানকৈ ছিফিলিছ ৰোগীসকলক আগবঢ়োৱা চিকিৎসা। প্রতিজৈৱিকছেলভার্ছান (Antibiotic) দৰৱৰ আৱিষ্কাৰৰ লগে লগে গৰিষ্ঠ সংখ্যক যৌন সংক্রামক ৰোগেই নিৰাময় কৰাটো সহজ হৈ পৰিল। যৌন সংক্রামক ৰোগ বিৰুদ্ধে জনসমাজত চলোৱা জনস্বাস্থ্যমূলক অভিযানবোৰেও পৰিৱর্তন কঢ়িয়াই আনিছিল। ১৯৬০ আৰু ১৯৭০ৰ পৰা বহু পৰিমাণে চিকিৎসা সম্বন্ধীয় বিপদৰ মাত্রা হ্রাস পাইছিল।

১৯৮০ত জননেন্দ্রিয়ৰ বেচু (Herpes) আৰু এইডছ্ (AIDS) ৰোগ ধৰা পৰে। প্রথম অৱস্থাত এই যৌন সংক্রামক ৰোগ আধুনিক চিকিৎসাৰ দ্বাৰাও নিৰাময় কৰিব পৰা নাযাব বুলি গণ্য কৰা হৈছিল। AIDSৰ ক্ষেত্রত দেখা যায় যে এক সুদীর্ঘ সময় ই ৰোগীৰ শৰীৰত লক্ষণহীনভাৱে উপস্থিত থাকে। HIV (Human Immune Deficiency Virus) বা ৰোগ প্রতিৰোধহীনকাৰী বীজাণুৰ সংক্রমণৰ ফলত এইডছ্ৰ সৃষ্টি হয়। এইডছ্ ৰূপ লোৱা বীজাণুবিধ অন্যলৈ সংক্রমিত হয়। এইডছ্ চিকিৎসা অবিহনে ৰোগীৰ মৃত্যু নিশ্চিত হৈ পৰে। ১৯৬৯ত আমেৰিকাত AIDS/ HIV ৰোগে প্রথম দেখা দিয়ে আৰু ইয়াক হাইটি (কেৰিবিয়ান দেশ)ৰ পৰা বিয়পা বুলি কোৱা হৈছিল। জনস্বাস্থ্য অভিমুখী প্রচাৰ আৰু চিকিৎসা ব্যৱস্থাৰ উন্নীতকৰণেৰে HIV পূর্ণতাপ্রাপ্তিত বাধা প্রদান কৰি এইডছ্ৰ বিশ্বব্যাপী ভয়াৱহতাক যথাসম্ভৱ নিয়ন্ত্রিত কৰাৰ লক্ষ্য বান্ধি লোৱা হৈছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগৰ আবির্ভাৱৰ প্রথম প্রণালীৱদ্ধ তথ্য লিপিৱদ্ধকৰণৰ কাম কেতিয়া আৰম্ভ হৈছিল?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৫ ঃ ব্রুছেলছ্ চুক্তি অনুসৰি ৰাষ্ট্রসমূহৰ গোটে যৌন ৰোগত আক্রান্ত লোক-সকলক কি সুবিধা প্রদান কৰিবলৈ সন্মত হৈছিল?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ HIVৰ সম্পূর্ণ ৰূপটো (full form) কি?

.....

৭.৪ ৰোগ আৰু লক্ষণ

সকলো ধৰণৰ যৌন সংক্রামক বীজাণু (STI) লক্ষণযুক্ত নহয়। সংক্রমণ ঘটাৰ লগে লগে লক্ষণসমূহে দেখা নিদিবও পাৰে। কেতিয়াবা কিছুমান বীজাণুৱে কোনো লক্ষণ নেদেখুৱাই অন্য ব্যক্তিলৈ গোপনে সংক্রমিত হয়।সংক্রমিত বীজাণুৰ ধৰণ অনুযায়ী কিছুমান চিকিৎসা ব্যৱস্থাৰ সহায় নললে STIয়ে ব্যক্তিক প্রজনন ক্ষমতাহীনতকৰি তোলাৰ লগতে দীর্ঘকালীন বিষ-বেদনাত ভোগাব আনকি মৃত্যু পর্য্যন্ত ঘটাব পাৰে। প্রাক্-বয়ঃসন্ধি (Pre-Pubersent) কালত যৌন সংক্রামক ৰোগ (STD)ত ভুগিলে তেনে শিশু যৌন শোষণৰ বলি হোৱাটোক সূচায়। কেইটামান প্রধান যৌন সংক্রামক ৰোগ হ'ল—

- **ক্লেমাইদিয়া ঃ** ই এবিধ যৌন সংক্রমণ ক্লেমাইদিয়াট্রেকোমেটিছ (Clamydiatrechomatis) নামৰ বীজাণু ইয়াৰ বাবে দায়ী। মহিলাৰ ক্ষেত্রত অস্বাভাৱিক যোনিজ নিঃসৰণ, প্রস্রাৱৰ জ্বলা-পোৰা, ঋতুস্রাৱৰ সময়ছোৱাত প্রচুৰ ৰক্তক্ষৰণ ইয়াৰ লক্ষণ হ'ব পাৰে। বেছিভাগ ক্ষেত্রতে পিছে মহিলাসকলৰ গাত বীজাণু সংক্রমণৰ লক্ষণ দেখা নাযায়। পুৰুষৰ ক্ষেত্রত প্রস্রাৱৰ সময়ত বিষ, পুৰুষাঙ্গৰ পৰা অস্বাভাৱিক নিঃসৰণ আদি হ'ল এই ৰোগৰ কিছুমান লক্ষণ। পুৰুষ-মহিলাউভয়েই যদি এই ৰোগৰ নিৰামৰ বাবে কোনো চিকিৎসাৰ সহায় নলয়, তেনেহ'লে ক্লেমাইদিয়া আক্রান্তসকলৰ প্রস্রাৱৰ নলীত সংক্রমণ ঘটি পেলভিক ইনফ্লেমেটৰী ডিজিজ (PID) নামৰ শাৰীৰিক সমস্যাত ভুগিব পাৰে। গর্ভাৱস্থাত জৰায়ুমুখ নাইবা শ্রেণী (Pelvic) সংক্রমণত ভুগিলে মহিলাগৰাকীৰ কাৰণে যথেষ্ট উদ্বেগজনক অৱস্থাৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰে। বহু সময়ত ইয়াৰ ফলত স্ত্রী প্রজননহীনতাৰো উদ্ভৱ হয়। বহু সময়ত ই গর্ভৱতী মহিলাৰ অ-স্থানীয় গর্ভাৱস্থা (Ectopic Pragnency)ৰো কাৰক হ'ব পাৰে। গর্ভস্থ সন্তানটি জৰায়ুৰ বাহিৰত থকা বাবে এনে অৱস্থাত গর্ভপাত হোৱাটো নিশ্চিত। অৱশ্যে ক্লেমাইদিয়া ৰোগ উপযুক্ত ঔষধৰ দ্বাৰা নিৰাময় কৰিব পাৰি।
- সচৰাচৰ দেখা দিয়া হার্পিছ বা চর্মৰোগৰ দুটা সাধাৰণ প্রকাৰ Herpes Simplex Virus (HSV)সৃষ্টি কৰে। HSV-1 মুখৰপৰা মুখলৈ বিয়পে আৰু মুখ নাইবা ওঁঠ ফুলি ফোঁহা উঠে। HSV-2 সাধাৰণতে যৌন সম্বন্ধৰ দ্বাৰা বিয়পে আৰু ইয়াৰ দ্বাৰা জননেন্দ্রিয় (Genetals) ঘাইকৈ আক্রান্ত হয়। কিছুমান ক্ষেত্রত হার্পিছৰ লক্ষণ ফুটি নুঠিব পাৰে বা সামান্য লক্ষণহে ধৰা পৰিব পাৰে। যিসকলৰ ক্ষেত্রত লক্ষণ ফুটি উঠে, তেওঁলোকে ২-২০ দিনৰ ভিতৰত ইয়াক শৰীৰত দেখা পায় আৰু ই দুইৰপৰা চাৰি সপ্তাহলৈ থাকে। লক্ষণসমূহৰ ভিতৰত পানীৰ সৰু ফোহা বন্ধা, মূৰৰ বিষ, পিঠিৰ বিষ, জননকেন্দ্র আৰু পায়ুদ্বাৰত সিৰ্‌সিৰণি (Tingling), প্রস্রাৱৰ সময়ত বিষ, জ্বৰ ভাব, দেহৰ বিভিন্ন গ্রন্থি (Glands) ফুলি যোৱা আদি। হার্পিছ বীজাণুধাৰী ব্যক্তিৰ ছালৰ লগত নিৰোগী ব্যক্তিৰ সংস্পর্শ ঘটিলে বীজাণুবিধৰ সংক্রমণ ঘটে।বীজাণুৱে স্পর্শ ঘটা অংশৰে শৰীৰত প্রৱেশ কৰে। চুম্বন, যোনিজ সঙ্গম (Vaginal Intercourse), মৌখিক যৌন সম্ভোগ (Oral

Sex), পায়ু সঙ্গম (Anal Sex) আদিৰ মাজেৰে সংক্রমণ সংঘটিত হয়। এই ৰোগৰ বীজাণু সেই সময়ৰ পৰা অধিক কার্য্যক্ষম হৈ পৰে যেতিয়া ইয়াৰ চাক্ষুষ লক্ষণসমূহ দেখা যায়।লক্ষণহীন হার্পিছৰ বীজাণুও ছালৰ সংস্পর্শৰ মাজেৰে সংক্রমিত হয়। দেহৰ প্রতিৰক্ষী (Antibody) ব্যৱস্থাসমূহ সক্রিয় হৈ নাথাকে বাবে এই ৰোগৰ বীজাণুৰ প্রাৰম্ভিক আক্রমণ শৰীৰৰ বাবে জটিল হয়। এই প্রাৰম্ভিক আক্রমণৰ পাছত পুনঃ আক্রমণ ঘটিব পাৰে যদিও ই শৰীৰৰ বাবে বৰ গুৰুতৰ নহয়। বীজাণু প্রতিৰোধী ঔষধৰ সহায়ত এই ৰোগৰ লক্ষণ অনুসৰি চিকিৎসা সম্ভৰ আৰু বীজাণুৰ সংক্রমণ ৰোধ কৰিব পাৰি। HSV-হার্পিছৰ মুখ নাইবা ওঁঠত সংক্রমণ ঘটোৱা আৰু HSV-2 জননেন্দ্রিয় সংক্রমণকাৰী ৰোগ। এজন HSV-1 আক্রান্ত ব্যক্তিয়ে তেওঁৰ সঙ্গীক যৌন সম্বন্ধ স্থাপনৰ দ্বাৰাও হার্পিছত আক্রান্ত কৰিব পাৰে।

- আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রত HPV নাইবা হিউমেন পেপিল'মা ভাইৰাছ এবিধ সাধাৰণ যৌন সংক্রামক ৰোগ। এই HPVৰ ৪০ বিধতকৈ বেছি প্রকাৰ আছে আৰু ইয়াৰ অধিক সংখ্যকেই শৰীৰৰ বাবে বিশেষ সমস্যাৰ সৃষ্টি নকৰে। ৯০%ৰ ক্ষেত্রতে শৰীৰৰ ৰোগ প্রতিৰোধী ব্যৱস্থাই বীজাণু নাশ কৰে। প্রাকৃতিকভাৱে দুই বছৰৰ ভিতৰত এইৰোগৰ পৰা মুক্ত হ'ব পাৰি। কিছুমান ক্ষেত্রতৰোগী সহজে আৰোগ্য নহয় আৰু এই সংক্রমণ জননাঙ্গৰ ফোঁহা (জননাংগৰ চাৰিওফালে সৰু-ডাঙৰ, ওখ-চাপৰ ফুলকবিৰ নিচিনা ফোঁহা হয়।) নাইবা জৰায়ুমুখৰ কেন্সাৰ তথা অন্য HPV সম্বন্ধীয় কেন্সাৰ আদিৰ কাৰক হয়। লক্ষণসমূহ প্রথম অৱস্থাত দেখা নিদিবও পাৰে। মহিলাসকলে কেন্সাৰৰ অৱস্থিতি নিৰ্দ্ধপণৰ বাবে Pep Smear (জৰায়ূৰ কেন্সাৰ পৰীক্ষা)ৰ সহায় লোৱা উচিত। মহিলাৰ কাৰণে দুবিধ ভেক্চিন (প্রতিষেধক বেজী), ক্রমে Cervarix ত(চাৰভেৰিক্স) আৰু (Gardasil) গাৰডাছিল জৰায়ূৰ মুখৰ (Cervix) কেন্সাৰ প্রতিৰোধৰ কাৰণে HPV ধ্বংসকাৰী হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যৌনসঙ্গমৰ সময়ত জননেন্দ্রিয়ৰ মাধ্যমেৰে আৰু মৌখিক যৌন সঙ্গমৰ মাধ্যমেৰে শৰীৰত HPV প্রৰেশ কৰিব পাৰে। বীজাণু সংক্রমিত যৌন সহযোগীয়ে HPVআক্রান্তৰ লক্ষণ নেদেখুৱাবও পাৰে।এইটো বিশেষ ভাৱে মন কৰিবলগীয়া কথা।
- **গ'ন'ৰীয়া** (Gonorrhoea) এবিধ যৌন ৰোগ। এই ৰোগ সংক্রমিত কৰা জীৱাণুবিধ সাধাৰণতে প্রস্রাৱনলী (ইউৰেথ্র) যোনি (ৰেজাইনা), মলননলী (ৰেক্টাম), মুখ-গহ্বৰ, ডিঙিৰ ভিতৰভাগ, চকুৰ মসৃণ মিউকাছ আৱৰণত বাস কৰে। যৌন সংসর্গৰ জৰিয়তে এই ৰোগ বিয়পে আৰু অসুৰক্ষিত যৌন সম্ভোগ ইয়াৰ বাবে দায়ী। ৰোগৰ বীজাণু জননাঙ্গ, মুখ আৰু পায়ুৰ সংস্পর্শৰ দ্বাৰা বিয়পে। গ'ন'ৰীয়াৰ লক্ষণসমূহ সাধাৰণতে সহযোগীৰ লগত যৌন সম্ভোগৰ দুইৰ পৰা পাঁচ দিনৰ ভিতৰত দেখা যায়। কেতিয়াবা লক্ষণসমূহ কমেও এমাহলৈ দেখা নিদিবও পাৰে। পু�ৰুষৰ ক্ষেত্রত এই ৰোগৰ লক্ষণ হ'ল প্রস্রাৱৰ সময়ত জ্বলন আৰু বিষ অনুভৱ, প্রস্রাৱৰ হাৰ বৃদ্ধি, যৌনাঙ্গৰ (বগা,

সেউজীয়া, হালধীয়া) স্ৰাৱ, ৰঙা পৰা আৰু ফুলি উঠা অণ্ডকোষ (Testicles), যৌনাঙ্গ উখহি উঠা, ডিঙিৰ চব্‌চৰণি আদি। মহিলাৰ ক্ষেত্ৰত যৌনাঙ্গৰ পৰা স্ৰাৱ নিঃসৰণ, প্ৰস্ৰাৱৰ সময়ত জ্বলন আৰু বিষ, সঙ্গমৰ সময়ত বিষ অনুভৱ, তলপেটৰ প্ৰচণ্ড বিষ (জৰায়ুৰ ডিম্বাণু পৰিবাহী নলী আক্ৰান্ত হ'লে) নাইবা জ্বৰ (বীজাণুৱে ফেল'পিয়ান টিউব নাইবা ডিম্বাণু পৰিবাহী নলীত সংক্ৰমণ ঘটালে) আদি লক্ষণে দেখা দিব পাৰে। এণ্টিবায়'টিক ব্যৱহাৰ কৰি গ'ন'ৰীয় উপশম কৰিব পাৰি যদিও কেতিয়াবা কিছুমান ক্ষেত্ৰত ই নিৰাময়ত যথেষ্ট সময় লয়।

- **ছিফিলিছ ঃ** ছিফিলিছ জীৱাণু দ্বাৰা বিয়পা এবিধ যৌন সংক্ৰামক ৰোগ। সঠিক সময়ত চিকিৎসা নকৰিলে ই ৰোগীৰ মৃত্যু পৰ্য্যন্ত ঘটাব পাৰে। ৰোগৰ লক্ষণসমূহ এনে ধৰণৰ— যৌনাঙ্গৰ লগতে প্ৰস্ৰাৱনলীৰ ঘা, মল নলীৰ লগতে পায়ুমুখৰ ঘা আদি। বৰ্তমান সময়ত পশ্চিম ইউৰোপৰ দেশসমূহত ইয়াৰ প্ৰভাৱ কমি আহিছে যদিও পূব ইউৰোপ (আগৰ ছোভিয়েট যুক্তৰাষ্ট্ৰ)ত ইয়াৰ প্ৰকোপ বৃদ্ধি পাইছে। কেমেৰুণ, কেম্বোডিয়া, পাপুৱাঁ নিউ গিনী আদি দক্ষিণ আমেৰিকাৰ দেশসমূহত এই ৰোগৰ সংক্ৰমণ বাঢ়ি গৈছে।
- **ট্ৰাইক'ম'নিয়েছিছ ঃ** প্ৰট'জোৱাৰ পৰা সংক্ৰমিত ই এক সাধাৰণ যৌন ৰোগ। ট্ৰাইক'ম'নাছ ৰেজাইনেলিছ নামৰ পৰজীৱী প্ৰ'ট'জোৱা ইয়াৰ মূল কাৰণ। পুৰুষ আৰু মহিলা উভয়ে এই ৰোগত আক্ৰান্ত হয় যদিও মহিলাসকলৰ ক্ষেত্ৰত এই ৰোগৰ লক্ষণ বেছিকৈ দেখা যায়। বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে ৰোগীক মেট্ৰ'নিডাজল (Metronidazole) নামৰ এণ্টিবায়'টিক দিয়া হয়।
- **এইছ-আই-ভি** (HIV– Human Immune Deficiency Virus) ঃ এইবিধ বীজানুই মানুহৰ শৰীৰৰ ৰোগ প্ৰতিৰোধী ক্ষমতাক ধ্বংস কৰি পেলায়। ফলত কোনো ৰোগে আক্ৰমণ কৰিলে শৰীৰে প্ৰতিৰোধ গঢ়ি তুলিব নোৱাৰে। HIV-এ সাধাৰণতে শৰীৰত থকা 'T' নামৰ লিম্‌ফ'চাইটিছ ৰক্তকোষবোৰ আক্ৰমণ কৰি ৰোগ প্ৰতিৰোধকাৰী ক্ষমতা ধ্বংস কৰি পেলায়।ফলত শৰীৰটো সহজতে বেমাৰৰ বলি হৈ পৰে।বীজুণুবিধে শৰীৰৰ CD4 কোষবোৰ ভাঙি পেলায়। এইবোৰ হ'ল তেজত থকা শ্বেত ৰক্তকণিকা এইবোৰৰ কাম হ'ল শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰা বীজাণু ধ্বংস কৰা। HIVৰ ফলত শৰীৰৰ ৰোগ প্ৰতিৰোধী ক্ৰিয়া দুৰ্বল হৈ পৰে আৰু সহজে ৰোগৰ বলি হয়। এই বীজাণু শৰীৰত তেজ তথা লিমফৰ মাধ্যমেৰে বিয়পি পৰে। যৌন সংসৰ্গৰ জৰিয়তে ই এজনৰ পৰা আনজনলৈ বিয়পে। ইয়াৰ উপৰি এই ৰোগত আক্ৰান্ত ব্যক্তিৰ তেজ গ্ৰহণ, মাকৰ গাখীৰ পান, মাকৰ পৰা গৰ্ভস্থ সন্তানলৈ HIV বিয়পিব পাৰে। এইছ-আই-ভি ৰোগ যেতিয়া অন্তিম পৰ্য্যায় পায়, তেতিয়া ব্যক্তিজন AIDS (Acquired Immuno Deficiency Syndrome) আক্ৰান্ত বুলি কোৱা হয়। এইছ-আই-ভি সংক্ৰমণৰ বিভিন্ন পৰ্য্যায় আছে। প্ৰাৰম্ভিক (Primary) পৰ্য্যায়, লক্ষণহীন (Asymptomatic Infection), লক্ষণযুক্ত (Symptopxatic) পৰ্য্যায় আৰু শেষত এইডছ্‌। প্ৰাথমিক পৰ্য্যায়ত ৰোগীৰ গাত সাধাৰণ চৰ্দি লগা ধৰণৰ লক্ষণে

দেখা দিয়ে আৰু মূৰৰ বিষ, ভাগৰ লগা, জ্বৰ, মাংসপেশীৰ বিষ নাইবা গাৰ বিষ আদি হোৱা দেখা যায়।প্রায় দুসপ্তাহমান ধৰি এনে লক্ষণ চলি থাকিব পাৰে। লক্ষণহীন পর্য্যায়ত ৰোগীগৰাকীয়ে সকলো লক্ষণ হেৰুৱায় আৰু এই অৱস্থা কেইবাবছৰো ধৰি থাকিব পাৰে। এইছ-আই-ভি আগবাঢ়ি গৈ লক্ষণযুক্ত (Symptomatic) পর্য্যায় পালে শৰীৰৰ ৰোগ প্রতিৰোধী ব্যৱস্থা অধিক দুর্বল হৈ পৰে আৰু শ্বেত ৰক্তকণিকাৰ CD4 কোষবোৰৰ পৰিমাণ কমিবলৈ ধৰে। এইছ-আই-ভি সংক্রমণৰ অন্তিম পর্য্যায়ত ৰোগী এইডছ্ত আক্রান্ত হৈ পৰে। এই ধৰণৰ ৰোগী এগৰাকীয়ে ৰোগ প্রতিৰোধৰ সকলো ক্ষমতা হেৰুওৱাৰ ফলত যি কোনো ধৰণৰ বেমাৰৰ বীজাণুৰ দ্বাৰা আক্রান্ত হয় আৰু মৃত্যু মুখত পৰে। ১৯৮০ শতিকাত এই ৰোগ আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ সময়ত এই ৰোগত আক্রান্ত ৰোগী কেইবছৰমানহে বাচি আছিল। আজিকালি 'এণ্টিৰেট্রোভাইৰেল' (ARVs) ব্যৱহাৰৰ ফলত এনে ৰোগী বেছিদিনলৈ বাচি থাকে। অৱশ্যে এইটো কথা বিশেষভাৱে মন কৰিবলগীয়া যে এইডছ্ নাইবা এইছ-আই-ভিৰ সম্পূর্ণ নিৰাময়ৰ বাবে কোনো ঔষধ এতিয়ালৈ ওলোৱা নাই। কেৱল মাত্র সামূহিকভাৱে ৰোগবিধৰ অগ্রগতিত বাধাহে দি ৰাখিব পৰা গৈছে। এইদৰে সংক্রমণ ৰোধৰ প্রক্রিয়াটো দীঘলীয়া কৰি ৰোগীগৰাকীৰ জীৱন দীঘলীয়া কৰা হয়। শৰীৰত ভাইৰাছৰ মাত্রা কমাই ৰাখিলেও এনে ৰোগী কিন্তু বেমাৰৰ বাহক হৈয়ে থাকি যায় আৰু তেওঁৰ পৰা অন্যলৈ সংক্রমণ হোৱাৰ পূৰামাত্রাই সম্ভাৱনা থাকে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৭ ঃ ক্লেমাইদিয়া ৰোগ কি বীজাণুৰ দ্বাৰা হয়?

.....

প্রশ্ন নং ৮ ঃ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রত আটাইতকৈ বেছি কোনবিধ যৌনৰোগ হোৱা দেখা যায়।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৯ ঃ ট্রাইক'ম'নিয়েছিছৰ বাবে দায়ী প্র'ট'জ'ৱান পাৰাছাইটটো কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ১০ ঃ এইছ-আই-ভি (HIV)ৰ আটাইতকৈ শেহতীয়া পর্য্যায়টোক কি বোলা হয়?

.....

.....

৭.৫ সংক্রমণৰ কাৰণ

সমগ্র বিশ্বতে যৌন সংক্রামক ৰোগীৰ হাৰ অতি বেছি। যদিও নানা ধৰণৰ পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা আৰু ঔষধৰ আৱিষ্কাৰ হৈছে, তথাপিও এই সমস্যাটো কমা নাই। যৌন সততা সম্বন্ধে থকা ধাৰণাৰ পৰিৱর্তন আৰু গর্ভনিৰোধক ঔষধৰ বহুল ব্যৱহাৰৰ ফলত যৌনাচাৰৰ সৈতে জড়িত পুৰণিকলীয়া বাধা, নীতি আদি নোহোৱা হৈছে। ইয়াৰ উপৰি বহু সময়ত চিকিৎসক আৰু ৰোগীয়ে অকপটভাৱে ৰোগৰ সমস্যা সম্বন্ধে আলোচনা কৰিবলৈ নোৱাৰে। প্রতিজৈৱিক প্রতিৰোধী জীৱাণুৰ আবির্ভাৱেও যৌন সংক্রামক ৰোগ প্রতিৰোধত বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, পেনিছিলিন প্রতিৰোধী গ'ন'ক'কাই নামৰ জীৱানুবিধৰ বাবে যৌনৰোগ প্রতিৰোধত বাধা আহি পৰিছে। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইত হোৱা প্রব্রজন আৰু ভ্রমণৰ ফলত এইডছ্ (HIV-1) ৰোগৰ বীজাণু বিয়পি পৰিছে। ১৯৭০ৰ শেষার্দ্ধত ফালে আফ্রিকাৰ পৰা ইউৰোপ আৰু আমেৰিকালৈ এই ৰোগ বিয়পিছিল।

বহু সময়ত যৌনভাৱে সক্রিয় কিন্তু যৌনাঙ্গ পূর্ণৰূপে বিকশিত নোহোৱা কিশোৰ-কিশোৰীসকলৰ মাজত সঘনাই দেখা দিয়া যৌন ৰোগৰ উপস্থিতি এনে ধৰণৰ— ক্লেমাইদিয়া (১০-২৫%), গ'ন'ৰিয়া (৩-১৮%), ট্রাইক'ম'নাছ ভেগাইনেলিছ (৮-১৬%) আৰু হার্পিছ (২-১২%)।প্রস্রাৱনলীৰ পূর্ণবিকাশ নঘটা কিশোৰসকলৰ আৰু মাজত ক্লেমাইদিয়া (৯-১১%), গ'ন'ৰিয়া (২-৩%)ৰ উপস্থিতি দেখা গৈছে। ২০০৮ চনৰ CDCৰ সমীক্ষামতে ২৫-৪০% আমেৰিকান কিশোৰী যৌন সংক্রামক ৰোগত আক্রান্ত।

আফ্রিকাৰ উপদেশসমূহত এইডছ্ এতিয়াও মৃত্যুৰ এক প্রধান কাৰণ। HIV/AIDSৰ প্রধান কাৰণ হ'ল অসুৰক্ষিত যৌন সম্পর্ক স্থাপন। আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রত ১.১ মিলিয়নৰো বেছি লোক এইডছ্ত আক্রান্ত। ইয়ে অসমানুপাতিকভাৱে আফ্রিকান আৰু আমেৰিকানসকলৰ ওপৰত ক্রিয়া কৰিছে। ভাৰতবর্ষতো এইডছ্ আক্রান্ত বহু ৰোগী আছে। ১৯৮৬ৰ মার্চ মাহত ভাৰতবর্ষত প্রথমবাৰৰ বাবে এইছ-আই-ভি আক্রান্ত ৰোগী ধৰা পৰে। তেনেদৰে অসমো HIV/AIDSৰ প্রভাৱৰ পৰা মুক্ত নহয়। ১৯৯০ত প্রথমবাৰৰ বাবে HIV Positive ৰোগীৰ তথ্য পোহৰলৈ আহে। অসমত HIV/AIDS আক্রান্ত ৰোগীৰ সংখ্যা বৃদ্ধিৰ এক প্রৱণতা দেখা গৈছে আৰু বহু লোক এতিয়ালৈ এই ৰোগত আক্রান্ত হৈছে। 'হেপাটাইটিছ-বি'ও যৌন সংসর্গৰ জৰিয়তে বিয়পা ৰোগ। এই ৰোগৰ সর্বাধিক হাৰ আফ্রিকা আৰু এছিয়াত আৰু সর্বনিম্ন হাৰ আমেৰিকা আৰু ইউৰোপত দেখা গৈছে। প্রায় ২ বিলিয়ন লোক গোটেই পৃথিৱীজুৰি হেপাটাইটিছ-বি ৰোগত আক্রান্ত হৈছে।

৭.৬ সুৰক্ষামূলক ব্যৱস্থা

যৌন সংক্রমণ প্রতিৰোধৰ আটাইতকৈ কার্য্যকৰী উপায়টো হ'ল— সংক্রমিত ব্যক্তিৰ সংস্পর্শ নাইবা এনে ব্যক্তিৰ দেহ নিঃসৰিত তৰল পদার্থ (Fluids)ৰ সংসর্গৰ পৰা নিজকে আঁতৰাই ৰখা। সকলো ধৰণৰ যৌন কার্য্যই সংস্পর্শ জড়িত নহয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, হস্তমৈথুন, ফোনত পতা যৌনগন্ধী কথা-বতৰা, ছাইবাৰ-ছেক্স আদিত সংক্রমিত ব্যক্তিৰ লগত দৈহিক সম্পর্ক নহয়

বাবে সংক্রমণ নঘটে। কন্‌ডমৰ সঠিক প্রয়োগেও এনে সংক্রমণৰ বিপদ বহু পৰিমাণে কমায়। যদিও কন্‌ডমৰ ব্যৱহাৰ এক নির্দিষ্ট সীমালৈ নিৰাপদ, তথাপিও কিছুমান ৰোগৰ বীজাণু কন্‌ডম ব্যৱহাৰৰ পাছতো সংক্রমিত হ'ব পাৰে।

যৌন সম্বন্ধৰ আগতে দুয়োগৰাকী পুৰুষ আৰু মহিলা সঙ্গীয়ে পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা STDৰ উপস্থিতি সম্পর্কে জানি লোৱা উচিত। তদুপৰি এজন সঙ্গীয়ে যদি ইতিমধ্যে আন কোনোবা অচিনাকি ব্যক্তিৰ লগত যৌন সংসর্গ ৰাখিছে, তেতিয়া তেনে সঙ্গীৰ লগত যৌন সম্বন্ধ ৰখা উচিত নহয়। বহু ক্ষেত্রত বীজাণুৰ আক্রমণ ধৰা নপৰিবও পাৰে। কিছুমান বীজাণুৱে সংক্রমণৰ কোনো স্থিতি তৎক্ষণাৎ নেদেখুৱায়। সেয়েহে পৰীক্ষাৰ পিছতো প্রয়োজনীয় সময়ৰ ব্যৱধান ৰাখিহে STDৰ স্থিতি নিশ্চিত কৰা ভাল। কিছুমান STD, বিশেষকৈ HPV (Human Papilomavirus Virus) বর্তমান উপলব্ধ চিকিৎসা পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা চিনাক্ত কৰিব নোৱাৰিবও পাৰে। বহুতো ৰোগে আকৌ শৰীৰত এনেভাৱে থিতাপি লয় যে আন ৰোগৰ সংক্রমণ সহজ হৈ পৰে। কিয়নো ৰোগীয়ে প্রতিৰোধ ক্ষমতা ইতিমধ্যে বহুখিনি হেৰুৱাই পেলায়। উদাহৰণ স্বৰূপে, এইছ-আই-ভি সংক্রমণৰ সময়ত, ভাই�ৰাছৰ সংখ্যা দেহত কম থাকিলে দেহৰ ৰোগ প্রতিৰোধী ব্যৱস্থাই সংক্রমণৰ হাৰ কমাই ৰাখে। আনহাতে, যেতিয়া বেলেগ ৰোগ প্রতিৰোধত শৰীৰৰ প্রতিৰোধী ব্যৱস্থাটো ব্যস্ত হৈ থাকে তেতিয়া এইছ-আই-ভিয়ে দেহত নিজৰ স্থিতি দৃঢ় কৰে। কেতবোৰ ভাইৰেল যৌন সংক্রমণেও এইছ-আই-ভিত আক্রান্ত ৰোগীৰ মৃত্যুৰ হাৰ বঢ়াব পাৰে।

সেয়েহে এইছ-আই-ভি পৰীক্ষাৰ লগতে যৌন সংক্রামক ৰোগ (STD)ৰ পৰীক্ষা কৰাটোও জৰুৰী। আগতীয়া চিনাক্তকৰণ তথা চিকিৎসাই এনে ৰোগৰ সংক্রমণ হ্রাস কৰাত এক ধনাত্মক পদক্ষেপ ল'ব পাৰে। কেতবোৰ চিনাক্তকৰণ ব্যৱস্থা আৰু চিকিৎসা ঘৰতেই কৰিব পৰা বিধৰ হয়। ঘৰতে পৰৱর্তী পর্য্যায়ত পুনৰাই পৰীক্ষা কৰি চাব পাৰি। ইতিমধ্যে সংক্রমণত ভোগা ব্যক্তিয়ে এনে পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা বীজাণুৰ আক্রমণ হ্রাস নাইবা বন্ধ হোৱাৰ সম্বন্ধে নিশ্চিত হ'ব পাৰে। পুনৰ পৰীক্ষাৰ বাবে ফোন নাইবা ই-মেইলৰ সহায়ত সোঁৱৰাই দিয়াৰ এক মহান প্রচেষ্টাও চলোৱা হয়।

ভেক্‌চিন (টীকা) প্রতিষেধক ঃ চিকিৎসা বিজ্ঞানীৰ মতে প্রতিষেধক বেজীসমূহত থকা জৈৱিক উপাদানে কোনো এটা বিশেষ ৰোগ প্রতিৰোধকাৰী হিচাপে কাম কৰে। নির্দিষ্ট ৰোগৰ প্রতিষেধক ব্যৱহাৰৰ ফলত ৰোগটো মানুহজনৰ শৰীৰত দেখা নিদিয়ে অথৱা দিলেও ইয়াৰ প্রকোপ যথেষ্ট কম হয়। এতিয়ালৈ এইছ-আই-ভিৰ কোনো প্রতিষেধক আৱিষ্কাৰ হোৱা নাই। অৱশ্যে কেতবোৰ যৌনৰোগ যেনে— হেপাটাইটিছ-এ, হেপাটাইটিছ-বি আৰু কেতবোৰ HPVৰ প্রতিষেধক ইতিমধ্যে উপলব্ধ হৈছে। সর্বাধিক সুৰক্ষাৰ বাবে যৌন সংসর্গ স্থাপনৰ আগতে এই ভেক্‌চিনসমূহ ব্যৱহাৰৰ পৰামর্শ দিয়া হয়। গ'ন'ৰিয়াৰ ভেক্‌চিনো কম দিনৰ ভিতৰতে বজাৰত উপলব্ধ হ'ব।

কন্‌ডম ঃ পুৰুষ আৰু মহিলা উভয়েৰে কাৰণে কন্‌ডম আছে। সঠিক ব্যৱহাৰৰ ওপৰতে কন্‌ডমৰ সুফল নির্ভৰ কৰে। অৱশ্যেএই ব্যৱস্থাত কন্‌ডমে আৱৰি থকা অংশহে সংক্রমণৰ পৰা

ৰক্ষা পৰে, উন্মুক্ত অংশত সংক্রমণৰ সম্ভাৱনা নুই কৰিব নোৱাৰি। এইছ-আই-ভিৰ ক্ষেত্রত যৌন সংক্রমণৰ মাধ্যম প্রায়েই জননাংগ হয়, কিয়নো এইছ-আই-ভি অক্ষত ছালৰ মাজেৰে সংক্রমিত হ'ব নোৱাৰে। সেয়েহে সঠিক নিয়ম অনুসৰি পুৰুষাঙ্গ ভালদৰে ঢাকি ৰাখি এইছ-আই-ভি সংক্রমণ ৰোধ কৰিব পাৰি। কোনো ব্যক্তিৰ দেহত থকা কটা-ছিঙা নাইবা ঘাঁ লগা অংশত এইছ-আই-ভি সংক্রমিত ব্যক্তিৰ গাৰ পৰা নিঃসৰিত যিকোনো জুলীয়া দ্রব্য পৰিলেও প্রথম ব্যক্তিজন এইছ-আই-ভি সংক্রমিত হ'ব পাৰে। যদিও বাস্তৰ ক্ষেত্রত এই সংক্রমণ যৌন সংসর্গজনিত নহয়, তথাপি ই যৌন সংসর্গৰ সময়ত ঘটিব পাৰে। সেয়েহে এনেকুৱা উন্মুক্ত কটা-ছিঙা বা ঘা লাগি থকা অৱস্থাত যৌন সংসর্গৰ পৰা আঁতৰি থকাই শ্রেয়।

অন্য কিছুমান যৌন সংক্রামক ৰোগ, আনকি ভাইৰেল সংক্রমণো লেটেক্স, পলিইউৰিথেন নাইবা পলিআইছ'প্রেন জাতীয় পদার্থৰে নির্মিত কন্‌ডম ব্যৱহাৰেৰে ৰোধ কৰিব পাৰি। কেতবোৰ ভাইৰাছ অথবা বীজাণু প্রাকৃতিকভাৱে নির্মিত ছালৰ কন্‌ডমৰ মাজেৰে পাৰ হৈ যাব পাৰে যদিও লেটেক্স নাইবা কৃত্রিমভাৱে তৈয়াৰী কন্‌ডমৰ মাজেৰে পাৰ হৈ যাব নোৱাৰে।

সঠিক কন্‌ডম (পুৰুষৰ) ব্যৱহাৰৰ নিয়ম ঃ

- কন্‌ডম ব্যৱহাৰ কৰোঁতে লিঙ্গৰ গুৰি খামুচি ধৰা ধৰণে পিন্ধিব নালাগে আৰু সমুখ ভাগত প্রায় ডেৰ মি.মি. ব্যৱধান ৰাখিব লাগে, কিয়নো এই অংশত বীর্য্য জমা হয়। অন্যথা কন্‌ডম ফাটি যোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে।
- অতি ঢিলাকৈ পিন্ধা কন্‌ডমে প্রয়োজনীয় সুৰক্ষা দিব নোৱাৰে।
- এবাৰ ব্যৱহাৰ কৰা কন্‌ডম বীর্য্যস্খলন নহ'লেও পুনৰাই ব্যৱহাৰ কৰা উচিত নহয়।
- এবাৰ পিন্ধাৰ পিছত যদি গম পোৱা যায় যে কন্‌ডমটো পিন্ধাত ওলোটা হৈছে তেন্তে খুলি দুনাই পিন্ধা উচিত নহয়।
- আঙুলিৰ নখ দীঘল হ'লে কন্‌ডম পিন্ধোতে সাৱধান হ'ব লাগে যাতে কন্‌ডম নখে ফুটাই নেপেলায়।
- সুগন্ধি আৰু সোৱাদযুক্ত কন্‌ডম মৌখিক সঙ্গমত ব্যৱহাৰ কৰা উচিত। যৌনাঙ্গত এনে সুগন্ধিযুক্ত কন্‌ডমে ভেঁকুৰ জাতীয় জীবাণুৰ সংক্রমণ ঘটাব পাৰে। এনে কন্‌ডমত চেনিজাতীয় পদার্থ থাকে।
- আন কোনো পিছল, তৈলজাতীয় বস্তু কন্‌ডমত ব্যৱহাৰ কৰিব নালাগে।

পুৰণি, ম্যাদ উকলি যোৱা কন্‌ডমে স্ত্রী-পুৰুষ দুয়োকে প্রতিৰক্ষা প্রদান নকৰে। সেয়েহে এনে কন্‌ডম ব্যৱহাৰ নকৰি পেলাই দিব লাগে। এনে পুৰণি কন্‌ডমৰ পৰা (ইন্‌ফেক্শ্বন) হ'ব পাৰে। প্রতিবাৰেই সঙ্গমৰ পাছত কন্‌ডম ব্যৱহৃতটো পেলাই দিব লাগে।

যৌন সংক্রামক ৰোগ প্রতিৰোধৰ সবাতোকৈ কার্য্যকৰী উপায়টো হ'ল— যৌন সম্বন্ধ পৰিহাৰ। কিছুমান ভেক্‌চিনৰ ব্যৱহাৰ, বিশেষকৈ হেপাটাইটিছ বি, এইছ-পি-ভি আদিৰ সংক্রমণ হ্রাসৰ বাবে নিশ্চয় ফলপ্রসূ। সুৰক্ষিত যৌনাচাৰ, কন্‌ডমৰ ব্যৱহাৰ আৰু সীমিত যৌন সঙ্গী হ'ল সংক্রমণৰ পৰা হাত সৰাৰ আন কিছুমান ব্যৱস্থা। পুৰুষৰ লিঙ্গৰ অগ্রভাগৰ ত্বক ছেদনে (চুন্নত)

যৌন ৰোগ কম কৰাত সহায় কৰে। বেছিভাগ যৌন সংক্রামক ৰোগকই ধৰা পেলোৱা আৰু নিৰাময় কৰাৰ উপায় আছে। সচৰাচৰ ঘটিত কিছুমান যৌনৰোগ, যেনে— ছিফিলিছ, গ'ন'ৰিয়া, ক্লেমাইদিয়া, ট্রাইক'ম'নিয়েছিছৰ পৰা আৰোগ্য লাভ কৰিব পাৰি। হার্পিছ, হেপাটাইটিছ বি, HIV/AIDS আৰু HPVৰ চিকিৎসা আছে যদিও সম্পূর্ণ আৰোগ্য লাভ কৰাটো সম্ভৱ নহয়। ইয়াৰে ভিতৰত আকৌ গ'ন'ৰীয়াৰ বীজাণু এণ্টিবায়'টিক প্রতিৰোধী ক্ষমতাৰ গৰাকী হৈ উঠিছে।

৭.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- STD মানে হ'ল যৌন সংক্রামক ৰোগ (STI– Sexually Transmitted Infection) নাইবা যৌনৰোগ (VD– Veneral Disease)
- STD সাধাৰণতে যৌন সঙ্গমৰ জৰিয়তে বিয়পে।
- অন্য অযৌন সংসর্গ, যিবোৰ STDৰ বাবে দায়ী, সেইবোৰ হ'ল— দূষিত (সংক্রামিত) ৰক্ত গ্রহণ, মাতৃ দুগ্ধ পান আৰু গর্ভৱতী মাতৃৰ পৰা শিশুলৈ বিয়পাৰ শংকা।
- STDৰ কিছুমান লক্ষণ হ'ল— যৌনাঙ্গৰ পৰা জুলীয়া পদার্থ নিঃসৰণ, পুৰুষাঙ্গৰ পৰা স্রাৱ নিঃসৰণ, জননাঙ্গৰ চাৰিওফালে নাইবা ভিতৰত ঘাঁ আৰু জৰায়ু মুখত হোৱা বিষ।
- ত্রিশ বিধতকৈ অধিক জীবাণু (Bacteria), বীজাণু (Virueses), পৰজীৱী (Parasite) আদি STDৰ বাবে দায়ী।
- বেক্টেৰীয়াৰ দ্বাৰা সংঘটিত STD হ'ল—— ক্লেমাইদিয়া, গ'ন'ৰিয়া, ছিফিলিছ আদি।
- বীজাণুঘটিত STDৰ ভিতৰত আছে— হার্পিছ, HIV/AIDS, যৌনাঙ্গৰ ফোঁহা আদি।
- পৰজীৱী (Parasitic)ৰ পৰা হোৱা যৌন সংক্রামক ৰোগ এবিধ হ'ল ট্রাইক'ম'নিয়েছিছ।
- ২০০৪ চনৰ পৰিসংখ্যা মতে, পাঁচশ মিলিয়নতকৈও অধিক সংখ্যক লোক ছিফিলিছ, গ'ন'ৰিয়া, ক্লেমাইদিয়া নাইবা ট্রাইক'ম'নিয়েছিছ ৰোগত আক্রান্ত।
- যৌন ৰোগৰ প্রথমখন স্বেচ্ছাসেৱী চিকিৎসালয় আছিল ১৭৪৭ত স্থাপিত London Rock Hospital.
- ১৯৬৯ চনত আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রত প্রথমবাৰৰ বাবে হাইটিৰ পৰা HIV/AIDS -এ প্রৱেশ কৰে।
- ক্লেমাইদিয়া এবিধ যৌন ৰোগ।এই ৰোগ ক্লেমাইদিয়া ট্রেক'মেটিছ নামৰ জীৱাণুৰ দ্বাৰা সংঘটিত হয়। পুৰুষ আৰু মহিলাভেদে লক্ষণসমূহ বেলেগ বেলেগ হয়। এই ৰোগৰ বাবে গর্ভাৱস্থা নাইবা প্রসৱকালত সমস্যাৰ সৃষ্টি হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে। এণ্টিবায়'টিকৰ দ্বাৰা এই ৰোগ নিৰাময় কৰিব পাৰি।
- হার্পিছ হ'ল বীজাণুৰ দ্বাৰা হোৱা এবিধ যৌন ৰোগ। HSV হার্পিছ ছিমপ্লেক্স (Simplex) বীজাণুৰ দ্বাৰা সংক্রমিত হয়। HSV-1 হার্পিছে মুখত ঘাঁ-ফোঁহাৰ সৃষ্টি কৰে। HSV-2

বীজাণুবিধ যৌন কার্য্যৰ দ্বাৰা সংক্রমিত হয়। যৌনাঙ্গৰ ইয়াৰ বাবে চাৰিওফালে ঘাঁৰ সৃষ্টি হয়। কেতিয়াবা HSV-1 যৌনাঙ্গত আৰু HSV-2 মুখতো সংক্রমিত হ'ব পাৰে।

- HPV (হিউমেন পেপিল'মা ভাইৰাছ) জৰায়ুমুখ হোৱা কেন্সাৰৰ কাৰক হ'ব পাৰে। এই ৰোগৰ পৰা হাত সাৰিবৰ বাবে দুই ধৰণৰ প্রতিষেধক ল'ব পৰা যায়— ছাৰভিৰেক্স আৰু গাৰডাছিল।
- গ'ন'ৰিয়া এবিধ যৌন সংক্রামক ৰোগ। সঠিক সময়ত চিকিৎসা নকৰিলেএই ৰোগত আক্রান্ত মহিলাই প্রজনন ক্ষমতা হেৰুৱাব পাৰে। ইয়াক বন্ধ্যাৱস্থা বোলে।
- ছিফিলিছ জীৱাণুৰ দ্বাৰা সংক্রমিত হোৱা এবিধ যৌন ৰোগ। ইয়াৰ ফলত যৌনাঙ্গত হোৱা ঘা বিষমুক্ত হয়।
- HIV-এ মানৱদেহৰ ৰোগ প্রতিৰোধী ক্ষমতা নোহোৱা কৰি পেলায়। ই তেজত থকা CD 4 কোষবোৰ মাৰি পেলায়।
- যৌন ৰোগৰ পৰা হাত সৰাৰ ব্যৱস্থাবোৰৰ ভিতৰত প্রতিষেধক বেজী আৰু সুৰক্ষা প্রদানকাৰী কন্ডমৰ ব্যৱহাৰ অন্যতম। সম্পূর্ণ আৰোগ্য কৰি তুলিব নোৱাৰিলেও হেপাটাইটিছ-বি আৰু HPVৰ সংক্রমণ ই বহুখিনি হ্রাস কৰিব পাৰে।

৭.৮ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1) Faro, Sebastian (2003): *Sexually Transmitted Diseases in Women*. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins.
2) Saikia, J. P. (2010): *Themes & Issues*. New Delhi: Concept Publishing Pvt. Ltd.
3) Sehgal, Virendra N. (2006): *Sexually Transmitted Diseases* (4th Edition). New Delhi: Jaypee Brothers.
4) Shoquist Jennifer (2004): *The Encycholpedia of Sexually Transmitted Diseases*. New York: Facts on File, Inc.

৭.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগৰ অন্য দুটা পৰিপূৰক নাম হ'ল—

i) STD– Sexually Transmitted Disease.

ii) VD– Veneral Disease.

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগ সৃষ্টি কৰিব পৰা অযৌন সংস্পর্শবোৰ— দূষিত তেজ গ্রহণ, মাতৃদুগ্ধ পান আৰু গর্ভৱতী মাতৃৰ পৰা গর্ভস্থ সন্তানলৈ বিয়পাৰ সম্ভাৱনা।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ জীৱাণুৰ পৰা হোৱা যৌনৰোগ কেইটামান হ'ল— ক্লেমাইদিয়া, গ'ন'ৰিয়া, ছিফিলিছ আদি।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৪৯৪ চন প্রথমবাৰৰ বাবে যৌন সংক্রামক ৰোগৰ প্রণালীৱদ্ধ তথ্য লিপিবদ্ধকৰণৰ কাম আৰম্ভ হৈছিল।

৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ব্রুছেলছ্ চুক্তি অনুসৰি বিভিন্ন ৰাষ্ট্রই যৌন ৰোগত আক্রান্ত নৌ ব্যৱসায়ী-সকলক বিনামূলীয়া নাইবা কম ব্যয়ৰ চিকিৎসা সেৱা আগবঢ়াবলৈ সন্মত হৈছিল।

৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ HIVৰ সম্পূর্ণ নাম হ'ল— Human Immunodeficiency Virus.

৭নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক্লেমাইদিয়া সৃষ্টিকাৰী জীৱাণু বিধ হ'ল— ক্লেমাইদিয়াট্রেক'মেটিছ।

৮নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রত সঘনে দেখা দিয়া যৌন ৰোগটো হ'ল— HPV (Human Papiloma Virus)।

৯নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ট্রাইক'ন'ম'নিয়েছিছ সৃষ্টিৰ বাবে দায়ী পৰজীৱী প্রট'জ'ৱাবিধ হ'ল— ট্রাইক'ম'নাছ ৰেগাইমেলিছ।

১০ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ HIVৰ শেহতীয়া পর্য্যায়টোক AIDS (একোৱার্ড ইমিউন'ডেফিচিয়েন্সী চিনড্র'ম) বুলি জনা যায়।

৭.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

ক) অতি চুটি প্রশ্ন (এটা বা দুটা শব্দৰ ভিতৰত লিখিব)

প্রশ্ন ১ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগ বিয়পাৰ সাধাৰণ পন্থাটো কি?

প্রশ্ন ২ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগ প্রথম বাৰ ধৰা পৰাৰ সময়ত ইয়াক কেনেদৰে গ্রহণ কৰা হৈছিল?

খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত লিখিব)

প্রশ্ন ১ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগ প্রতিৰোধৰ বাবে ল'ব পৰা বিভিন্ন সুৰক্ষামূলক উপায়।

গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন ১ ঃ যৌন সংক্রামক ৰোগৰ বিভিন্ন প্রকাৰ,ৰোগবোৰৰ লক্ষণ আৰু সুৰক্ষামূলক ব্যৱস্থাসমূহৰ বিষয়ে বহলাই লিখক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৮ ঃ অন্ধবিশ্বাস

অধ্যায় গাঁথনি

৮.১ উদ্দেশ্য
৮.২ পৰিচয়
৮.৩ অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰকৃতি
৮.৪ অন্ধবিশ্বাস আৰু ভাৰতীয় সমাজ
৮.৫ অন্ধবিশ্বাসকেন্দ্ৰিক কু-সংস্কাৰৰ কাৰণসমূহ
৮.৬ সমাজত অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰভাৱ
৮.৭ অন্ধবিশ্বাস আৰু আইন
৮.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৮.৯ অধিক জানিবলৈ
৮.১০ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৮.১১ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৮.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- অন্ধবিশ্বাসৰ অৰ্থ বুজি পাব
- অন্ধবিশ্বাসৰ কাৰণ আৰু প্ৰতিফল জানিব পাৰিব
- বৰ্তমানৰ প্ৰেক্ষাপটত অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰাসঙ্গিকতা আলোচনা কৰিব পাৰিব।

৮.২ পৰিচয়

সমাজত প্ৰচলিত অজানা নাই বা ব্যাখ্যাতীত ধ্যান-ধাৰণা আৰু বিশ্বাসকেই অন্ধবিশ্বাস। সাধাৰণ কিছু ধাৰণা নাইবা যুক্তিৰ বাহিৰে ব্যাখ্যা কৰিব নোৱাৰা কথা কিছুমানৰ প্ৰতি থকা ভয়েই হ'ল অন্ধবিশ্বাস। পৃথিৱীৰ প্ৰতিখন সমাজতে অন্ধবিশ্বাসী ধাৰণা থাকে।আনহাতে, কিছুমান একে ধৰণৰ অন্ধবিশ্বাস পৃথিৱীৰ প্ৰতিখন সমাজতে প্ৰচলিত অৰ্থাৎ, অন্ধবিশ্বাসী আচাৰ-আচৰণ প্ৰতিখন সমাজতে দেখিবলৈ পোৱা যায় আৰু ই সাধাৰণ ধ্যান-ধাৰণা প্ৰণালীটোৰ এক অংশ মাত্ৰ। এতেকে, পৰম্পৰা আৰু ৰীতি-নীতিৰ অংশ হিচাপে সমাজৰ বিভিন্ন বিষয়ত দৃষ্টিভঙ্গী গঠন প্ৰক্ৰিয়াত অন্ধবিশ্বাসে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰভাৱ পেলাই আহিছে।পুৰণি দিনৰ চয়তানৰ সাধু, মহানায়কৰ কাহিনী আৰু পৰম্পৰাৰ মাজৰ পৰা অন্ধবিশ্বাসবোৰে সাৰ-পানী লৈ আজিকোপতি জীয়াই আছে। বিভিন্ন জীৱ-জন্তু মৰিশালি, ভুত-পিঁশাচ, কিছুমান নিৰ্জীৱ বস্তু অন্ধবিশ্বাসৰ অন্তৰ্ভুক্ত।

৮.৩ অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰকৃতি

ভিন্ন সমাজত অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰকৃতিও ভিন্ন। অন্ধবিশ্বাসৰ উৎস বহুলাংশে লুকাই থাকে সমাজৰ সাংস্কৃতিক আৰু ধৰ্মীয় বিশ্বাসৰ অন্তৰালত। সংস্কৃতিৰ ঠাল-ঠেঙুলি স্বৰূপ অন্ধবিশ্বাস বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ হোৱা দেখা যায়। বিভিন্ন সমাজৰ লোকে প্ৰাচীন কালৰে পৰা গভীৰ আস্থাৰে নাইবা সামান্য আস্থাসহকাৰে অপায়-অমঙ্গল দূৰ কৰি সৌভাগ্য মাতি আনিবলৈ, ভৱিষ্যবাণী কৰিবলৈ, দুৰ্ঘটনা নাইবা ৰোগ প্ৰতিৰোধৰ বাবে যুক্তিহীন প্ৰক্ৰিয়াৰ আচাৰ-আচৰণ কৰি আহিছে। ঈশ্বৰৰ কোপদৃষ্টিৰ প্ৰভাৱবিশ্বাস কৰা নাইবা ৰক্ষাকৱচৰ ওপৰত ভাৰসা কৰা কিছুমান লোক সাংস্কৃতিক পৰম্পৰা পৃথিৱীৰ প্ৰায়বোৰ সমাজৰে ইতিহাসত পঢ়িবলৈ পোৱা যায়। কিছুমান ধ্যান-ধাৰণা অৱশ্যে নিৰ্দিষ্ট দেশ, অঞ্চল, গাঁও, পৰিয়াল, সামাজিক অথবা কৰ্ম সম্প্ৰদায়ৰ মাজতে সীমাৱদ্ধ হৈ থকা দেখা যায়। অৰ্থাৎ অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাবোৰৰ গুৰি ধৰ্ম, সংস্কৃতি নাইবা ব্যক্তিগত ধ্যান-ধাৰণাত সোমাই থাকে বুলি ক'ব পৰা যায়।

অন্ধবিশ্বাস প্ৰতিটো ধৰ্মৰে অঙ্গ স্বৰূপ। কেতিয়াবা, এজন লোকৰ ধৰ্ম আন এজনৰ বাবে অন্ধবিশ্বাসৰ কাৰণ হোৱা দেখা যায়। কনষ্টাণ্টিনসকলে পেগাবাদক অন্ধবিশ্বাস বোলে, টেচিটাছসকলে খৃষ্টান প্ৰথাক অনিষ্টকাৰী অন্ধবিশ্বাস বোলে। এইদৰে, ধৰ্মত বিশ্বাস নথকা লোক এজনৰ বাবে সকলো ধৰ্মীয় বিশ্বাসেই অন্ধবিশ্বাস। বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে অন্ধবিশ্বাসৰ সাংস্কৃতিক আৰু ধৰ্মীয় ভেটি অঙ্গাঙ্গীভাৱে সাঙোৰ খাই থকা দেখা যায়।

মানুহে ব্যক্তিগত অন্ধবিশ্বাস গঢ়ি লোৱাও দেখা যায়। যেনে— নিৰ্দিষ্ট দিনৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট ৰঙৰ বস্ত্ৰ সৌভাগ্যৰ প্ৰতীক বুলি গণ্য কৰি সেই দিনত উক্ত ৰঙৰ পোছাক পিন্ধি দিনটোৰ শুভফলবোৰ আহৰণ কৰিব বিচাৰে। আকৌ, কোনো শিক্ষাৰ্থীয়ে নিৰ্দিষ্ট কলম একোটাক সৌভাগ্যৰ প্ৰতীক বুলি জ্ঞান কৰি পৰীক্ষাত ভাল ফল পাবলৈ সেই বিশেষ কলম টোহে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। সপ্তাহৰ কোনো এটা দিনত শুভকাংক্ষিত ফল লাভ কৰিবলৈ উপবাসে থকাটোও বহুতৰ মতে শুভকাম। একেদৰে, সপ্তাহৰ ভিন্ন দিনক ভিন্ন হিন্দু দেৱতাৰ নামত উচৰ্গা কৰি পালন কৰাটোও প্ৰণিধানযোগ্য।

ইতিহাসৰ পৃষ্ঠাতো অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰভাৱশালী ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়াৰ উল্লেখ পঢ়িবলৈ পোৱা যায়। তথাকথিত আধুনিক সমাজতো ঈশ্বৰৰ কোপদৃষ্টিৰ প্ৰভাৱৰ কথা সহকাৰে গুৰুত্ব মানি চলা দেখা যায়। কিছুমান লোকক জোৰ কৰি সুধিলেই তেওঁলোকে একাধিক অন্ধবিশ্বাস মানি চলাৰ কথাটো স্বীকাৰ কৰিব।

চিন্তা-চৰ্চা কৰক ৮.১

আপুনি বৰ্তমান নকৰিলেও পূৰ্বতে কোনো অন্ধবিশ্বাসৰ বশৱৰ্তী হৈ কোনো কাম কৰিছিল। নেকি? যদি কৰিছিলক তাৰ এখন তালিকা প্ৰস্তুত কৰে আৰু এতিয়া সেই সম্পৰ্কত কি মন্তব্য আগবঢ়াব?

৮.৪ অন্ধবিশ্বাস আৰু ভাৰতীয় সমাজ

আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰিছোঁ যে পৃথিৱীৰ প্ৰতিখন সমাজতে অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰচলন আছে আৰু ভাৰতীয় সমাজো ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। ভাৰতীয় সমাজব্যৱস্থা ইয়াৰ গঠন, পদ্ধতি আৰু কাৰ্য্যাৱলীৰ ফালৰ পৰা অন্য সমাজব্যৱস্থাতকৈ পৃথক। অন্ধবিশ্বাসৰ ধ্যান-ধাৰণাবোৰ ভাৰতীয় সমাজৰ ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰা, সামাজিক প্ৰমূল্যবোধ আৰু সামাজিক পৰিৱেশৰ অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ স্বৰূপ।

ভাৰতীয় সমাজব্যৱস্থাত অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰসঙ্গ এক সাধাৰণ পৰিঘটনা। ভাৰতীয় লোকৰ গাৰ্হস্থ্য জীৱনৰ পৰা কৰ্ম জীৱনলৈকে প্ৰতিটো দিশতে অন্ধবিশ্বাসে বাহৰ পাতি আছে। প্ৰায় সৰহ সংখ্যক অন্ধবিশ্বাসৰ ভিত্তি হ'ল অপশক্তিত থকা বিশ্বাস। মানুহে ভাবে যে অপশক্তিৰ প্ৰভাৱ দূৰ নকৰিলে আমাৰ দৈনন্দিন কাম-কাজ সুচাৰুৰূপে আগবঢ়াই নিয়াত নানা অসুবিধাৰ সৃষ্টি হ'ব। এনে কিছুমান ধ্যান-ধাৰণা পূৰ্বতে বৈজ্ঞানিক যুক্তিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত আছিল যদিও সময় বাগৰাৰ লগে লগে এইবোৰে বৈজ্ঞানিক ভিত্তি হেৰুৱাই পেলাইছিল আৰু অযুক্তিকৰ ব্যাখ্যাত পৰিণত হৈছিল। কোনো কাৰণ নোহোৱাকৈয়ে এই ধাৰণাবোৰ সমাজত প্ৰতিপালিত হ'বলৈ ধৰিলে। এইদৰে পূৰ্বৰ বহুতো ধ্যান-ধাৰণাই সাধাৰণ ব্যৱহাৰিক উপযোগিতা হেৰুৱাই জনসাধাৰণৰ বাবে অনাহক বোজা স্বৰূপ হৈ পৰিল। কিছুমান ধ্যান-ধাৰণাই এনে ৰূপ ল'লে যে সেইবোৰ অৱমাননা কৰা মানে পাপ নাইবা অপৰাধ কৰা বুলি সমাজে ধৰি লয়।

অন্ধবিশ্বাসক শুভ-অশুভ নাইবা মঙ্গল-অমঙ্গলৰ চিন হিচাপে গণ্য কৰিবলৈ লোৱা হ'ল। অন্ধবিশ্বাসীসকলৰ বাবে কোনো অন্ধবিশ্বাস অস্বীকাৰ কৰা মানেই যেন অদৃশ্য শক্তিৰ পৰা শাস্তি ভোগ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি যোৱা। এই ধৰণৰ ধ্যান-ধাৰণাবোৰ ঘৰ, কাৰ্য্যালয়, বিভিন্ন স্থান আদিত সাধাৰণভাৱে বিভিন্ন ৰাজহুৱা মানুহে মানি চলা পৰিলক্ষিত হয়। এই ধ্যান-ধাৰণাবোৰ সন্দেহৰ চকুৰে নাচাই এইবোৰৰ সপক্ষে দৃঢ় সমৰ্থন আগবঢ়াই আৰু এনে বিশ্বাসপালন কৰি মানুহ বিভিন্ন অশুভ পৰিণামৰ পৰা হাত সাৰি থাকিব বিচাৰে। অন্ধবিশ্বাস বহুতো ভাৰতীয়ৰ মনত দ'কৈ শিপাই থকা বিশ্বাস কিছুমান বিশ্বাসৰ মাজত সত্যনিষ্ঠ বৈজ্ঞানিক ভিত্তি নথকাও নহয়। বিভিন্ন সামাজিক সচেতনতা সৃষ্টিৰ বাবে এসময়ত এনে বিশ্বাস প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল। এগৰাকী মহিলাক তেওঁৰ মাহেকীয়া ঋতুকালীন সময়ত জিৰণি দিয়াৰ উদ্দেশ্যেৰে আচুতীয়াকৈ থাকিবলৈ দি বিভিন্ন ৰীতি-নীতি পালনৰ দিহা দিয়া, পুঁৱতি নিশাতেই উঠি ঘৰ-দুৱাৰ সাৰি-মচি পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্নতা অটুট ৰখা আদি কাম কৰিবলৈ উপদেশ দি অসমৰ জাতীয় ধৰ্মগুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে ঘৰুৱা কাম-বনৰ বিশৃংখলতা দূৰ কৰাৰ উপায় দিছিল। সময় বাগৰাৰ লগে লগে এইবোৰৰ লগত সংলগ্ন হৈ থকা যুক্তি-বিজ্ঞান সকলো আঁতৰি গৈ প্ৰকৃত উদ্দেশ্যৰ পৰা ফালৰি কটাৰ ফলত কথাবোৰৰ সত্য-শুদ্ধতা নোহোৱা হ'ল। বহুতো ধ্যান-ধাৰণাই পূৰ্বৰ আচল ৰূপ হেৰুৱাই, বিকৃত-অযুক্তিকৰ ৰূপত আজিও সমাজত প্ৰচলিত হৈ আছে।

একেদৰে, কাৰোবাৰ ঘৰত কাউৰীয়ে ৰমলিয়ালে ঘৰখনলৈ অতিথি আগমন ঘটিব বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। যাত্ৰা পথত ময়ূৰ দেখাটো শুভ লক্ষণ হ'লেও ইয়াৰ মাত শুনিবলৈ পোৱাটো

অশুভ বুলি জ্ঞান কৰা হয়। ভাৰতীয়সকলে ঘৰত ঘনচিৰিকাই বাহ লোৱাটোক সৌভাগ্য আগমনৰ বার্তা বুলি গণ্য কৰে। এক প্রাচীন বিশ্বাস মতে মেকুৰী মাৰিলে ব্রাহ্মণক সোণৰ মেকুৰী দান দিব লাগে। হয়তো ব্রাহ্মণসকলেই ঘৰত নিগনি খেদিবলৈ মেকুৰীৰ প্রয়োজনীয়তাৰ, প্রতি গুৰুত্ব দি প্রাচীন কালতে মেকুৰীৰ সুৰক্ষাৰ বাবে এই নিয়মৰ প্রচলন কৰিছিল।

আকৌ, ভাৰতীয় লোকসকলে ঘৰুৱা যিকোনো শুভকামৰ বাবে জ্যোতিষীৰ কাষ চাপি শুভলগ্ন উলিয়াই লয়। ক'ৰবালৈ যাত্রা কৰাৰ সময়ত ধান, মাহ আদি শস্য নাইবা সদ্য বিবাহিত লোকক দেখাতো এক মঙ্গলজনক কথা বুলি বিবেচনা কৰা হয়।আনকি ভাৰতীয় সমাজত সপোনৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পৰা লোকো দেখা পাওঁ। দৰাচলতে প্রাচীন ধ্যান-ধাৰণা আৰু অন্ধবিশ্বাসেই ভাৰতীয় সমাজৰ চিৰাচৰিত দৈনন্দিন জীৱন পৰিচালিত কৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে, মঙলবাৰে চুলি কটা আৰু বৃহস্পতিবাৰে মূৰ ধোৱাটো অমঙ্গলীয়া কার্য্য বুলি ভবা হয়।

ভাৰতীয় সমাজত অন্ধবিশ্বাসৰ ধ্যান-ধাৰণাবোৰ ইমান গভীৰভাৱে শিপাই আছে যে এইবোৰেই বিভিন্ন সমাজৰ ভেটি ৰচনা কৰিছে। ভাৰতীয় সমাজ ৰক্ষণশীল বুলি থকা সাধাৰণ ধাৰণাৰ বিপৰীতে এই বিশ্বাসবোৰ প্রতিনিয়ত পৰিৱর্তনশীল। সমাজৰ বিভিন্ন উপাদানত এই পৰিৱর্তন দেখিবলৈ পোৱা যায়। জনগোষ্ঠীয় নাইবা সাম্প্রদায়িক বিধি-ব্যৱস্থাৰ মাজতথাকোতেই পৰিয়াল, বিবাহ আদি সামাজিক অনুষ্ঠানত বহুতো পৰিৱর্তন সংঘটিত হৈছে। এই পৰিৱর্তনবোৰে পূর্বৰ ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰাৰ ওপৰত গভীৰ প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰি প্রচলিত ধ্যান-ধাৰণা আৰু অন্ধবিশ্বাস সলনি কৰিবলৈ লৈছে।

ভাৰতত প্রচলিত অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাত সাধাৰণ চেতনাৰ অভাৱ স্পষ্টকৈ ধৰা পৰে। 'সাধাৰণ চেতনা' আৰু 'লোকবিশ্বাস'ৰ মাজৰ পার্থক্য হ'ল— সাধাৰণ চেতনাক ভিত্তি কৰি লোকবিশ্বাসৰ মাজত অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণা গঢ় লৈ নুঠিবও পাৰে। আনহাতে, সাধাৰণ চেতনা সদায় কার্য্যকাৰণ ভিত্তিক, যুক্তি নির্ভৰ বলিষ্ঠ পৰম্পৰা। প্রাচীন সমাজব্যৱস্থাই যুক্তি আৰু কাৰণৰ বাচ-বিচাৰ নকৰাকৈ ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰাক ভিত্তি কৰি চলিছিল।

আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰিছোঁ যে বিশ্বৰ আন আন সমাজৰ দৰে ভাৰতীয় সমাজৰ অন্ধবিশ্বাস প্রাচীন সাংস্কৃতিক আৰু ধর্মীয় পৰম্পৰাৰ বর্হিপ্রকাশ মাত্র। সেই কাৰণে বিভিন্ন কাৰণত স্নান কৰা, উপাসনা গৃহত সোমোৱাৰ আগেয়ে জোতা-চেণ্ডেল খোলা আদি নিয়মক প্রশ্ন কৰাৰ পৰিৱর্তে সাধাৰণভাৱেই গ্রহণ কৰা হয়। বহুতো অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাই সমাজৰ ভিন্ন গোট, শ্রেণী, গোষ্ঠীৰ মাজত বিভাজন সৃষ্টি কৰি ভাঙোন আনে বাবে ইয়াক হানিকাৰক বুলি গণ্য কৰা হয়। ভাৰতীয় সমাজত প্রচলিত জাতিভেদ প্রথাই ভিন্ন মূলৰ লোকৰ মাজত বিভেদ সৃষ্টি কৰে বাবেই সামাজৰ উন্নতিৰ অন্তৰায়। তথাকথিত ব্রাহ্মণসকলে উচ্চবর্ণ ৰূপে আন সম্প্রদায়ৰ তুলনাত আগস্থান লাভ কৰে। আনহাতে, শূদ্রসকলক সমাজতন্ত্রৰ সর্বনিম্ন পর্য্যায়ৰ জাতি হিচাপে সমাজে হেয় জ্ঞান কৰে। কিছু বছৰৰ আগলৈকে জাতিভেদৰ সীমা সুদৃঢ় আৰু অনমনীয় ৰূপত নির্ধাৰণ কৰি থোৱা আছিল আৰু বর্তমানেও এই প্রথাৰ অন্ত পৰা নাই। জাতিভেদ প্রথাক সদায় পৰিত্রতা, অস্পশ্যতা আদিৰ দৰে অন্ধবিশ্বাসী ধাৰণাবোৰে প্রৰোচিত কৰি আহিছে। উচ্চবর্ণৰ লোক এজনক

নীহকুলীয়া লোকে স্পর্শ কৰিলে চুৱা লাগে নাইবা ব্যক্তিজন অপৱিত্র হৈ পৰাৰ দৰে অন্ধবিশ্বাসী ধাৰণাবোৰৰবাবে নীচ জাতৰ লোকসকলে উচ্চবর্ণৰ লোকৰ পৰা দূৰত্ব বজাই ৰাখি চলিব লাগে জাতীয় ধাৰণাবোৰ আজিও ভাৰতীয় সমাজত প্রচলিত।

অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাবোৰ সমাজৰ কিছু বিশেষ গোটৰ মাজত বেছিকৈ প্রচলিত আছিল। এইবোৰৰ ভিত্তিত তেওঁলোকক শোষণ কৰি থকা হৈছিল। বিশেষকৈ মহিলাসকলক বিভিন্ন অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ সৈতে সাঙোৰা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে, ঋতুস্রাৰ হোৱা মহিলাসকলক অপৱিত্র আৰু বিধৱাসকলক সমাজৰ বিভিন্ন কামৰ বাবে অশুভ বুলি ধৰা হয়। মহিলাসকলক ডাইনী আখ্যা দিয়া হয় আৰু বহুসময়ত এই সন্দেহতে অমানুষিক অত্যাচাৰ কৰি হত্যাও কৰা হয়। তন্ত্র-মন্ত্র, ক'লা যাদু সমর্থন কৰা লোক আজিও সমাজত আছে। এই কথাটোলৈ লক্ষ্য কৰিলেই অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণা আমাৰ সমাজত কিমান গভীৰলৈ শিপাই আছে সেয়া তাক অনুমান কৰিব পাৰি।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক—

ক) অন্ধবিশ্বাসৰ উৎস বহুলাংশে লুকাই থাকে ..... আৰু ..... আঁৰত

খ) কনষ্টাণ্টিন সকলে ..... অন্ধবিশ্বাস বোলে।

প্রশ্ন নং ২ ঃ সত্যা সত্য বিচাৰ কৰক—

ক) ভাৰতীয় মহিলাসকলক বিভিন্ন অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ সৈতে সাঙোৰা হয়।

খ) বহুতো অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাই সমাজৰ বিভিন্ন গোট, শ্রেণী, গোষ্ঠীৰ মাজত বিভাজন সৃষ্টি কৰি ভাঙোন আনে বাবে ইয়াক হানিকাৰক বুলি গণ্য কৰা হয়।

৮.৫ অন্ধবিশ্বাস কেন্দ্রিক কু-সংস্কাৰৰ কাৰণসমূহ

অজ্ঞতাজনিত ভয়েই অন্ধবিশ্বাসক সাৰ-পানী যোগান ধৰে। প্রাচীন সভ্যতাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা আমি উত্তৰাধিকাৰী সূত্রে লাভ এই অন্ধবিশ্বাসবোৰ যুগে যুগে পালন কৰি আহিছো। আজিৰ বিজ্ঞান-প্রযুক্তি তথা আধুনিক শিক্ষাৰ কালতো বিভিন্ন অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণা সমাজে পুহি ৰাখিছে।

অজ্ঞতাই মানুহক কাল্পনিক আৰু অযুক্তিকৰ চিন্তা-ধাৰণাৰ বলি কৰে। অজ্ঞ লোক এজনে বিজুলী-ঢেৰেকনিৰ কাৰণ ব্যাখ্যা কৰিব নোৱাৰে। তেওঁ ইয়াৰ কেৱল কাল্পনিক কাৰণহে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰে। এনে ধৰণৰ প্রাকৃতিক সংঘটনৰ আঁৰত বিভিন্ন অদৃশ্য শক্তিৰ হাত থকা বুলিয়েই তেওঁ ধৰি ল'ব। মানুহে আত্মা, ভুত, চয়তান নাইবা ডাইনী থকাৰ কথা বিশ্বাস কৰে।

এই অশুভ শক্তিসমূহক বশ কৰিবলৈ তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, জৰা-ফুকাইহে কাম দিয়ে বুলিও তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে।

সমাজৰ শিক্ষিত, জনা-বুজা লোকসকলেও বহুসময়ত অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাক সমর্থন কৰে। এজন প্ৰসিদ্ধ হিন্দু পূজাৰীয়ে তেওঁৰ জীয়েকক তথাকথিত অন্য সম্প্ৰদায় নাইবা ধৰ্মৰ যুৱক এজনলৈ বিয়া দিয়াৰ প্ৰৱল বিৰোধিতা কৰিব। প্ৰচলিত ধ্যান-ধাৰণা উপেক্ষা কৰাৰ ফলত হ'ব পৰা কু-ফল ভোগ কৰিবলৈ মানুহে সাহ নকৰে।

অন্ধবিশ্বাসৰ কাৰণসমূহ—

ক) যিকোনো সংঘটনৰ বৈজ্ঞানিক কাৰণ বুজিব নোৱাৰাকৈ শিক্ষাৰ অভাৱে এজন লোকক অজ্ঞ কৰি ৰাখে।

খ) মানুহে ভাবে যে বিজ্ঞ পূৰ্বপুৰুষে প্ৰাচীন প্ৰমাণৰ ভিত্তিত প্ৰচলন কৰা অন্ধবিশ্বাসক সন্মান কৰা উচিত।

গ) কোনো যুক্তিনিষ্ঠ কাৰণ নোহোৱাকৈয়ে প্ৰাচীন পৰম্পৰাসমূহ পুৰুষানুক্ৰমে চলি আহিছে। যেনে— ধৰ্মৰ দোহাই দি কোৱা হয় যে বছৰৰ কিছুমান দিন শুভ আৰু কিছুমান অশুভ।

ঘ) বহুতো অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ উৎস হ'ল ধৰ্মগ্ৰন্থসমূহ।

ঙ) দীন-দৰিদ্ৰ লোকসকলে ব্যয়বহুল ঔষধ-পাতিৰ খৰচ বহন কৰিব নোৱাৰি অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰেই অসুখ-বিসুখৰ কাৰণ আৰু নিৰাময়ৰ উপায় বিচাৰে।

চ) প্ৰাচীন ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰাৰ অংশ হিচাপে অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাবোৰো সমাজে উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে লাভ কৰিছে। সন্তানে তেওঁলোকৰ পিতৃ-মাতৃৰ ধ্যান-ধাৰণা, সামাজিক আচাৰ-আচৰণবোৰ শ্ৰদ্ধাসহকাৰে মানি চলিবলৈ চায়। শিশু অৱস্থাৰ পৰা ই মানিচলা ধ্যান-ধাৰণাবোৰৰ পৰা নিজকে আঁতৰাই আনিবলৈ মানুহে বেয়া পায়। এজন লোকৰ ব্যক্তিত্বৰ পৰিচায়ক ধ্যান-ধাৰণাবোৰক বিদ্যালয়ৰ দৰে প্ৰাথমিক সামাজিক অনুষ্ঠানত ধ্যান-ধাৰণাই যথেষ্ট প্ৰভাৱিত আহৰণ কৰে, য'ত সঙ্গতকৈ অভিভাৱকৰ প্ৰভাৱ অধিক।

ছ) ৰীতি-নীতি, ধৰ্ম, পৰম্পৰাই সমাজত সক্ৰিয় ভূমিকা পালন কৰে বাবেই অন্ধবিশ্বাসেও সমাজত গভীৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আছে। সমমনোভাৱাপন্ন এটা দলৰ সদস্য এজনে সদায় নিজকে প্ৰমূল্যবোধ সম্পন্ন আৰু শক্তিশালী হিচাপে গণ্য কৰে। সেইবাবে ধৰ্ম, সংস্কৃতি আৰু পৰম্পৰাৰ ব্যৱহাৰিক উদ্দেশ্যই এজন লোকৰ নিসঙ্গতা দূৰ কৰাৰ লগতে মাদক নাইবা নিচাযুক্ত দ্ৰব্যৰ পৰা আঁতৰাই ৰখা আৰু খং, মানসিক চাপ, দুঃচিন্তা আদিৰ পৰা মানুহক নিৰাপদে ৰাখে বুলি ভবা হয়।

জ) ধৰ্মীয় নীতি-নিৰ্দেশনা মনাৰ লগতে অন্ধবিশ্বাসৰ তাগিদাত চলাৰ অৰ্থ হ'ল সুনিৰ্দিষ্ট কৰি লোৱা নৈতিক মান অনুসৰি চলা।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণা বৰ্তি থকাৰ যিকোনো তিনিটা কাৰণ উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ পৰা উদ্ভৱ হ'ব পৰা সমস্যাৰ বিষয়ে লিখক।

.....

৮.৬ সমাজত অন্ধবিশ্বাসৰ প্ৰভাৱ

সমাজৰ প্ৰতিটো জাতি-উপজাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণৰ সুকীয়া সুকীয়া ৰীতি-নীতি, প্ৰমূল্যবোধ থাকে। প্ৰতিজন লোকেই এই ধৰণৰ নীতি-নিয়ম আৰু প্ৰমূল্যবোধ মানি চলাৰ বাবেই ইয়াৰ প্ৰভাৱ সুদূৰ-প্ৰসাৰী। সামাজিক ৰীতি আৰু কাৰ্য্যপন্থাৰ পৰিচালকসকলৰ প্ৰভাৱত অন্যসকলে পালন কৰি অহা এই ধ্যান-ধাৰণা, বিশ্বাসবোৰ বহুক্ষেত্ৰত অস্পষ্ট আৰু হাস্যস্পদ। যুগ যুগ ধৰি প্ৰচলিত এই ৰীতি-নীতিবোৰে সময় সলনি হোৱাৰ লগে লগে নতুন নতুন বৈশিষ্ট্যৰ সংযোজনেৰে নতুন মাত্ৰা লাভ কৰে। আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰিছো যে এই ধৰণৰ অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাই সমাজৰ সংস্কৃতি আৰু পৰম্পৰাত প্ৰাচীন কালৰে পৰা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে। প্ৰতিটো সভ্যতাৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলে অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধৰণাসমূহ বংশানুক্ৰমিকভাৱে লাভ কৰে। শিক্ষাই অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাসমূহ নিৰ্মূল কৰিব বুলি আশা কৰা হৈছিল যদিও যে সমাজৰ সৰহসংখ্যক লোকৰ বিশ্বাসেৰে এই ধাৰণাবোৰ আজিও বৰ্তি হৈ আছে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা এইটো স্পষ্ট হৈছে যে বিভিন্ন কাৰণত অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাসমূহৰ সমাজত প্ৰচলন ঘটে এই ধ্যান-ধৰণাসমূহ ভুল বুলি প্ৰমাণিত কৰিব বিচৰা প্ৰচেষ্টাবোৰ বাৰে বাৰে বিফল হোৱাটোৰেই এই ধাৰণাসমূহ কিমান শক্তিশালী তাৰ প্ৰধান প্ৰমাণ। সাধাৰণ নিৰ্দোষী লোকক কেৱল মাত্ৰ সন্দেহৰ ভিত্তিতে ৰাজহুৱা বিচাৰ প্ৰক্ৰিয়াৰে দোষী সাব্যস্ত কৰি ডাইনী সজাই শাস্তি বিহা ঘটনাৰ পুনৰাবৃত্তি অন্ধবিশ্বাসৰ শক্তিৰ এক জলন্ত উদাহৰণ। শিক্ষাৰ পোহৰ নোপোৱা লোকসকলৰ মাজত ইয়াৰ বিৰুদ্ধে সজাগতা সৃষ্টিৰ বাবে সময়ে সময়ে বিভিন্ন প্ৰচেষ্টা হাতত লোৱা হৈছে যদিও এতিয়াও আশা কৰা ধৰণে সফলতা অহা নাই। এটা সাধাৰণ উদাহৰণ; ধৰি লোৱা হ'ল যে 'ঘৰৰ পৰা ওলোৱাৰ সময়ত হাঁচি মাৰিলে বেয়া' বুলি যদি এজন লোকক জনাই দিয়া হ'ল। কিবা কাৰণত তেওঁ কৰিবলৈ ওলাই যোৱা কামটো যদি সমাধা নহয়; তেন্তে ঘৰৰ পৰা ওলোৱাৰ পৰত যদি কোনোবাই হাঁচি মাৰিছিল, সেই কাৰ্য্যটোকেই তেওঁ জগৰীয়া কৰিব আৰু এই অন্ধবিশ্বাসটো মানিবলৈ ল'ব। এইদৰেই দেখা যায়, মানুহে বিফলতা নাইবা দূৰাৱস্থা এৰাই চলিবলৈ এই ধৰণৰ অমূলক ধ্যান-ধাৰণাক সচেতনভাৱে প্ৰশ্ৰয় দি মন-মগজুত পুহি ৰাখে। নৃতত্ত্ববিদ আৰু মনস্তাত্বিকসকলে ক'ব বিচাৰে যে জীৱনৰ বিভিন্ন বিফলতা আৰু

অনিশ্চয়তা এৰাই চলি এই জটিল পৃথিৱীত সূচাৰুৰূপে চলিবলৈকে মানুহে অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধৰণাসমূহ মানি চলে। সমাজৰ আর্থ-সামাজিক বিকাশৰ ক্ষেত্রত অন্ধবিশ্বাসে এক সুদূৰপ্রসাৰী নেতিবাচক প্রভাৱ পেলাব পাৰে।

অন্ধবিশ্বাসৰ প্রতিফলসমূহ আমি তলত দিয়াৰ দৰে চিহ্নিত কৰিব পাৰোঁ—

১) সাধু, সন্ত, মৌলবী শ্রেণীৰ ধর্মগুৰুসকলে বিভিন্ন যুক্তিহীন, অমূলক ৰীতি-নীতিৰ নামত জনগণক শোষণ কৰাৰ ফলত সামজিক অগ্রগতি ব্যাহত হয়।

২) ডাইনী হত্যা, সতীদাহ আদিৰ দৰে নাৰীৰ নির্য্যাতনৰ ঘটনাবোৰে সমাজত যৌন নির্য্যাতন, ধর্ষণ, হত্যাৰ দৰে অপৰাধৰ ৰূপ লয়।

৩) মানুহৰ যুক্তিশীল মনটোক আৱদ্ধ কৰি প্রগতিশীল প্রচেষ্টা আৰু নতুন আৱষ্ভণিৰ বাবে কৰা প্রয়াসবোৰ প্রতিৰোধ কৰে।

৪) দেশৰ অর্থনৈতিক উৎপাদনশীলতাত বাধা জন্মাই জনগণক অনর্থক ৰীতি-নীতি, আচাৰ-অনুষ্ঠান পালন কৰি সময়, শক্তি আৰু অর্থৰ অপচয় কৰিবলৈ বাধ্য কৰায়।

৫) অন্ধবিশ্বাসে মানুহক কর্ম আৰু চিন্তাৰ প্রমূল্যবোধ উপলব্ধিৰ পৰা বঞ্চিত কৰে। কর্ম আৰু জীৱন সম্বন্ধীয় ভ্রান্ত ধাৰণা তথা দৃষ্টিভঙ্গী সৃষ্টি কৰি ই উন্নয়নৰ এক শক্তিশালী প্রতিবন্ধকৰ ভূমিকা পালন কৰে।

সচৰাচৰ অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাবোৰৰ কুফলেই দেখিবলৈ পোৱা যায় যদিও কিছুক্ষেত্রত ইয়াৰ ব্যতিক্রম হিচাপে কোনো কোনো লোক কাচিৎ কেতিয়াবা উপকৃতও হয়। বিলিভিং ইন মেজিক-দ্য চাইক'লজি অব্ ছুপাৰষ্টিশ্বন" গ্রন্থৰ প্রণেতা 'ষ্টুৱার্ট বাইচ'এ আঙুলিয়াই দিছে যে "আমি জীৱনত সৌভাগ্য বিচাৰি ইয়াৰ লগত সঙ্গতি নথকা ভিন্ন বিষয়ৰ যোগসূত্র টানি আনো।" অন্ধবিশ্বাসৰ এটা ইতিবাচক দিশ হ'ল ই অনিশ্চিত জটিল পৰিস্থিতিৰ মুখামুখি হ'বলৈ মানুহক মানসিক শক্তি যোগানধৰি সমর্থন আগবঢ়ায়। চিকাগো বুথ স্কুল অব্ বিজনেছ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সহকাৰী অধ্যাপক জেন বিচেনৰ মতে অন্ধবিশ্বাসে মানুহক অনুভৱ কৰিবলৈ শিকায় যে তেওঁলোকে নিজ পৰিৱেশটো ভালকৈ বুজি পায়, কিছুমান ঘটনাৰ পূর্বানুমান কৰিব পাৰে আৰু তেনে ঘটনা নিয়ন্ত্রণ কৰিব পাৰে। এয়া যেন ইতিবাচক ৰূপত আৱেগৰ সবলীকৰণ।

ভালেই হওক নাইবা বেয়াই হওক, অন্ধবিশ্বাস হ'ল অস্বীকাৰ নাইবা অৱজ্ঞা কৰিব নোৱাৰা এক বাস্তৱ সত্য। চৰম ৰূপত অন্ধবিশ্বাসে সামাজিক অস্থিৰতা আনিব পাৰে। সেয়েহে যথেষ্ট সাৱধানতা আৰু যুক্তি বিচাৰ কৰিহে প্রচলিত ধ্যান-ধাৰণাবোৰ গ্রহণ কৰাটো বাঞ্চনীয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ ঃ অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ তিনিটা প্রধান বিৰূপ প্রভাৱৰ বিষয়ে লিখক।

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ সম্ভাব্য ইতিবাচক প্রতিফলবোৰ কি কি?

.....

.....

.....

.....

.....

৮.৭ অন্ধবিশ্বাস আৰু আইন

অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাবোৰৰ দ্বাৰা ব্যাপক ৰূপত সমাজখন প্রভাৱিত হোৱালৈ লক্ষ্য ৰাখি বিভিন্ন সাংবিধানিক আৰু আইনসঙ্গত ব্যৱস্থা প্রৱর্তিত কৰা হৈছে। এইবোৰৰ উদ্দেশ্য হ'ল অসৎ চৰিত্রার্থ কৰাৰ লক্ষ্যেৰে অনিয়ন্ত্রিত ৰূপত অনুবিশ্বাসৰ অপপ্রয়োগ ৰোধ কৰা।

ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৫১ ৪(এইছ) ধাৰা অনুসৰি "ভাৰতৰ প্রতিগৰাকী লোকৰে বিজ্ঞান মানসিসতা, মানৱতা, অনুসন্ধানমূলক তথা সংস্কাৰমূলক মানসিকতা পোষণ কৰাটো এক মৌলিক কর্ত্তব্য।" অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ বিপৰীতে ই ন্যায় আৰু যুক্তিসঙ্গত চিন্তাক দৃঢ়তাৰে সমর্থন কৰাৰো এনে চিন্তাক উদগনি যোগায়। যাদু মন্ত্রৰ বিধান আৰু ঔষধ (আপত্তিজনক প্রচাৰ) আইন, ১৯৫৪খনে যাদু-মন্ত্রৰ বিধান, বিভিন্ন ৰোগৰ বাবে তন্ত্র-মন্ত্র, তাবিজ আদি প্রদান কৰা কার্য্য বিষয়ক প্রচাৰৰ বিৰোধিতা কৰে। চৰকাৰে এনেধৰণৰ ৫৬ বিধ ৰোগৰ বিধি-বিধান চিনাক্ত কৰি, সেইবোৰৰ যাদুকৰী নিৰাময়ৰ বাবে প্রদান কৰা ঔষধ নাইবা আন সামগ্রীৰ প্রচাৰ আৰু বিক্রী দুয়োটাই নিষিদ্ধ কৰিছে। কিন্তু এনে বহুদিনৰে পৰা চলি থকা, বে-আইনী কার্য্যবোৰৰোধ কৰাত আইনী ব্যৱস্থাবোৰে সন্তুষ্টি লাভ কৰিব পৰাকৈ সফলতা পোৱা নাই।বৰঞ্চ আইনৰ বন্দোৱস্ত অতি পুতৌজনক বুলিহে প্রমানিত হৈছে। কাৰণ তালিকাখনত ১৪ বিধ ৰোগৰ পৰা বর্তমান আৰোগ্য লাভ কৰিব পৰা যায় বুলি প্রমাণিত হৈছে। আনহাতে, এইডছ্ৰ দৰে নতুন ৰোগৰ নাম তালিকাখনত অন্তর্ভুক্ত কৰাহোৱা নাই। পৰম্পৰাগত চিকিৎসা, যেনে— আয়ুর্বেদিক আদিৰ অন্তর্ভুক্তিৰ কৰিব পৰাকৈ এই আইনখন সংশোধনৰ প্রয়োজন হৈ পৰিছে।

ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনৰ ২৯৫এ ধাৰা অনুসৰি "কাৰোবাৰ ধর্মীয় চেতনাক আঘাত হানিব পৰাকৈ কোনো পক্ষই যদি উদ্দেশ্যপ্রণোদিতভাৱে উদ্ভণ্ডালি কৰে", তেন্তে তেনে লোক শাস্তিৰ যোগ্য। এই ধাৰা অনুসৰি "লিখিত নাইবা কথিত ৰূপত কোনো বক্তব্য নাইবা আনে বুজিব পৰাকৈ ডাঙি ধৰা কোনো সঙ্কেত চিন" আদিৰ বাবেও সর্বোচ্চ তিনি বছৰলৈকে শাস্তি বিহাৰ অৱকাশ ৰখা হৈছে। ১৯নং ধাৰা অনুসৰি (নাগৰিকৰ ভাব প্রকাশৰ স্বাধীনতা) এই আইন অসাংবিধানিক বুলি যুক্তি দর্শোৱা হয়। ১৯৫৭ চনৰ ৰামজী লাল মোডি বনাম উচ্চতম ন্যায়ালয় শীর্ষক গোচৰটোৰ প্রসঙ্গ এই ক্ষেত্রত বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইনৰ ২৯৫এ ধাৰা অনুসৰি ধর্মৰ সমালোচনা, অন্ধবিশ্বাস বিৰোধী কার্য্যকলাপ আৰু যুক্তিবাদীসকলৰ বিৰুদ্ধে মোকর্দ্দমা চলোৱাৰ সুযোগ থকালৈ চাই গোটেই বিষয়টোৱেই বেমেজালিপূর্ণ বুলি ধাৰণা হয়।

শেহতীয়াভাৱে, অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান ধাৰণাই সমাজখন বিৰূপভাৱে প্ৰভাৱিত কৰা ঘটনা ৰোধ কৰিবলৈ কিছুমান স্থানীয় আইনী ব্যৱস্থাই বিশেষ পদক্ষেপ লোৱাটো পৰিলক্ষিত হৈছে।

বিহাৰত 'ডাইনী হত্যা প্ৰতিৰোধ আইন, ১৯৯৯' কাৰ্য্যকৰী কৰা হৈছে। ঝাৰখণ্ডতো তদ্ৰূপ আইন এখন প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছে। এই আইন অনুসৰি কোনো মহিলাৰ বিৰুদ্ধে ডাইনী বুলি অভিযোগ আনোতাজনক তিনিমাহ আৰু এনে অভিযোগেৰে শাৰীৰিক নাইবা মানসিক অত্যাচাৰ কৰোঁতাজনক ছয়মাহৰ কাৰাদণ্ড বিহা হ'ব পা�ৰে।

ছত্তিশগড় চৰকাৰেও 'টোনাহী প্ৰতাৰণা নিবাৰণ আইন, ২০১৫' প্ৰণয়ন কৰি কোনো মহিলাক সন্দেহৱশতঃ ডাইনী বুলি অভিযোগ অনাজনৰ বাবে তিনিবছৰ আৰু এনে অভিযোগেৰে শাৰীৰিকভাৱে হানি কৰাজনৰ বাবে পাঁচবছৰৰ কাৰাদণ্ড বিহাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে।

ৰাজস্থানত 'মহিলা (নিৰ্য্যাতন প্ৰতিৰোধী) বিধেয়ক, ২০১২' প্ৰস্তুত কৰি ডাইনী হত্যা প্ৰতিৰোধৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। উৰিষ্যা চৰকাৰেও ২০১৩ চনৰ ডিচেম্বৰত সৰ্বোচ্চ সাত বছৰৰ কাৰাদণ্ড বিহাৰ ব্যৱস্থাৰে ডাইনী প্ৰথা বিৰোধী এখন আইন প্ৰস্তুত কৰিছে। একেই মাহতে মহাৰাষ্ট্ৰ চৰকাৰেও অন্ধবিশ্বাস বিৰোধী আৰু ক'লা যাদু-মন্ত্ৰ প্ৰতিৰোধকাৰী আইনখন প্ৰৱৰ্তন কৰিছে।

অসম বিধানসভায়ো ২০১৫ চনৰ আগষ্ট মাহত ডাইনী প্ৰথা (নিষিদ্ধ, প্ৰতিৰোধ আৰু সুৰক্ষা) বিধেয়কখন সৰ্বসন্মতিক্ৰমে গ্ৰাহ্য কৰি সমাজৰ পৰা অন্ধবিশ্বাস নিৰ্মূলৰ প্ৰয়াস আৰম্ভ কৰিছে এই আইনে নিষেধ কৰা কোনো কাৰ্য্য কৰিলে জামিনবিহীন, আদালতৰ অনুমতি নোহোৱাকৈ আৰক্ষীয়ে তদন্ত কৰিব পৰা মোকৰ্দ্দমা আৰু মিটমাত কৰাৰ অযোগ্য অপৰাধ বুলি গণ্য কৰা হয়। ৰাজ্যখনত ক্ৰমবৰ্দ্ধিত ডাইনী হত্যাৰ ঘটনাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি নাগৰিক সমাজে কৰি অহা দাবীৰ ভিত্তিত এই আইনখন প্ৰণয়ন কৰা হৈছে। এইদৰে চৰকাৰ তথা প্ৰশাসনে দেশৰ পৰা অযুক্তিকৰ বিশ্বাসৰ ভেটিত সৃষ্টি হোৱা অন্ধবিশ্বাসী কাৰ্য্যবোৰ নিঃশেষ কৰিবলৈ বিভিন্ন আইন প্ৰণয়ন কৰি নিৰন্তৰভাৱে যুঁজি গৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৭ ঃ ভাৰতীয় সংবিধানৰ কোনটো ধাৰা অনুসৰি "ভাৰতৰ প্ৰতিজন লোকৰে বিজ্ঞান মানসতা, মানৱতা, অনুসন্ধানমূলক তথা সংস্কাৰমূলক মানসিকতা পোষণ কৰাটো এক মৌলিক কৰ্তব্য"?

.....

প্ৰশ্ন নং ৮ ঃ কোনখন আইনে যাদু-মন্ত্ৰৰ বিধান, বিভিন্ন ৰোগৰ বাবে তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, তাবিজ আদি প্ৰদান কৰা কাৰ্য্য প্ৰচাৰৰ বিৰোধিতা কৰে?

.....

৮.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- অন্ধবিশ্বাস হ'ল সমাজত সাধাৰণতে দেখা পোৱা কিছুমান গভীৰভাৱে শিপাই থকা বিশ্বাস। ঘৰ, কার্য্যালয়, পথ সকলোতে যি কোনো সময়তে অন্ধবিশ্বাসৰ অস্তিত্ব বিচাৰি পোৱা যায়। প্রতিটো জাতি, গোষ্ঠী, সম্প্রদায়েই অন্ধবিশ্বাসী। ইয়াৰ ৰূপ ভিন্ন হ'লেও প্রতিখন সমাজতে অন্ধবিশ্বাসৰ উপস্থিতি অনুভৱ কৰিব পাৰি। ভাৰতীয় সমাজত সার্বজনীন ৰূপত দেখা পোৱা অন্ধবিশ্বাস সমাজৰ এক অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ।
- যুক্তিপূর্ণ ধ্যান-ধাৰণাৰ, নিৰক্ষৰতা, বিজ্ঞান মনস্কতাৰ অভাৱৰ লগতে বিশেষ ঘটনা কিছুমান সঠিকভাৱে বুজাই দিবলৈ বিশেষজ্ঞ লোকৰ অভাৱেই অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণা বর্তি থকাৰ মূল কাৰণ। শিক্ষাৰ বিস্তাৰে অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ বাটত হেঙাৰ ঠিয় কৰালেও, জনশিক্ষা আৰু জনসচেতনতাৰ ব্যাপক প্রসাৰৰ পাছতো ইয়াৰ অস্তিত্ব থকাটো এক চিন্তনীয় বিষয়।
- ধর্মীয় চিন্তা আৰু অন্ধবিশ্বাসৰ মাজৰ প্রভেদ ৰেখাডাল অতি ক্ষীণ। সেইবাবেই যুক্তিবাদী বিশ্বাসবোৰ যেতিয়া অন্ধ হৈ পৰে তেতিয়াই ধর্মৰ দোহাই দি বিভিন্ন কৌশল প্রয়োগেৰে অন্ধবিশ্বাস বিয়পাই দিয়া হয়। অন্ধবিশ্বাসৰ দুটা ভিন্ন অংশ আছে। তাৰে এটা সৌভাগ্যৰ সৈতে আৰু আনটো দুর্ভাগ্যৰ সৈতে জড়িত। অন্ধবিশ্বাসৰ প্রতি থকা এজন লোকৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ইয়াৰ প্রভাৱ সুকীয়া সুকীয়া হয়। সমাজৰ পৰা অন্ধবিশ্বাস আঁতৰোৱাৰ প্রয়োজন। সমাজৰ বিভিন্ন শ্রেণীৰ লোকক সামাজিক, আৰেগিক, আর্থিক আৰু ৰাজনৈতিকভাৱে প্রান্তীয়কৰণৰ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰি সংবিধানিক আৰু আইনী প্রক্রিয়াৰে দেশৰ চৰকাৰে নাগৰিকক অন্ধবিশ্বাসৰ কৰাল গ্রাসৰ পৰা মুক্ত কৰাৰ চেষ্টা চলাব পাৰে।

৮.৯ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1) Beteille, A. (1966): *Caste, Class and Power*. Berkeley and Los Angles.
2) Durkheim, E. (1961): *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: Collier Books.
3) Haralambos, M. & Read, R. M. (2015): *Sociology Themes and Perspectives*. Oxford University Press.
4) Srinivas, M. N. (2014): *Social Change in Modern India*. New Delhi: Orient Black Swan.

৮.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) সংস্কৃতি; ধর্ম, খ) পেগাবাদক

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) সঁচা, খ) মিছা

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ দৰিদ্রতা, শিক্ষাৰ অভাৱ, ৰীতি-নীতি আৰু পৰম্পৰা।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যুক্তিবাদী চিন্তাৰ অভাৱ, আর্থ-সামাজিক দুৰাৱস্থা আৰু অযুক্তিকৰ বিষয়ত বিশ্বাস।

৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সর্বসাধাৰণক শোষণ কৰা, নাৰী নির্য্যাতন, মানুহৰ যুক্তিবাদী মনটোৰ ক্ষতি ইত্যাদি কৰা।

৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অন্ধবিশ্বাসৰ এটা ইতিবাচক দিশ হ'ল ই অনিশ্চিত জটিল পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'বলৈ মানুহক মানসিক শক্তি যোগানেৰে সমর্থনআগবঢ়ায়। চিকাগো বুথ স্কুল অব্ বিজনেছ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সহকাৰী অধ্যাপক জেন ৰিচেনৰ মতে যে অন্ধবিশ্বাসে মানুহক অনুভৱ কৰিবলৈ শিকায় যে তেওঁলোকে নিজ পৰিৱেশটো ভালকৈ বুজি পায়, কিছুমান ঘটনাৰ পূর্বানুমান কৰিব পাৰে আৰু তেনে ঘটনা নিয়ন্ত্রণ কৰিব পাৰে। এয়া যেন ইতিবাচক ৰূপত আৱেগৰ সবলীকৰণ।

৭নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৫১ ৪ (এইছ) ধাৰা।

৮নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যাদু-মন্ত্রৰ বিধান আৰু ঔষধ (আপত্তিজনক প্রচাৰ) আইন, ১৯৫৪।

৮.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ আমাৰ সমাজত প্রচলিত বিভিন্ন অন্ধবিশ্বাসৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক। আপোনাৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা উদাহৰণ দিয়ক।

প্রশ্ন ২ ঃ উপযুক্ত উদাহৰণ দি ভাৰতীয় সমাজ আৰু অন্ধবিশ্বাসৰ মাজৰ সম্পর্কৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৩ ঃ অন্ধবিশ্বাসৰ কাৰণ সর্ম্পকে বিতংকৈ আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৪ ঃ অন্ধবিশ্বাসৰ গভীৰ প্রভাৱৰ বিষয়ে সংক্ষেপে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৫ ঃ সমাজৰ এজন লোকে অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ বাবে মুখামুখি হ'বলগীয়া হোৱা বিভিন্ন সমস্যাসমূহৰ বিশ্লেষণাত্মক আলোচনা কৰক। উপযুক্ত উদাহৰণ দিব।

প্রশ্ন ৬ ঃ আইনী প্রক্রিয়াৰ সহায়েৰে অন্ধবিশ্বাসী ধ্যান-ধাৰণাৰ বিৰুদ্ধে পদক্ষেপ লোৱা সম্ভৱ নে? আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৭ ঃ অন্ধবিশ্বাসত ধর্মৰ গুৰুত্ব সম্পর্কে এটি চমু টোকা প্রস্তুত কৰক।

*** ***** ***

কাকতৰ নাম .....
পাঠ্যবিষয়ৰ সাঙ্কেতিক সংখ্যা .....

আভ্যন্তৰীণ গুণগত আশ্বাসন কেন্দ্ৰ (CIQA)

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

নগৰ কাৰ্য্যালয়, হাউছফেড চৌহদ, গুৱাহাটী-৭৮১০০৬

পাঠ্যবিষয় সন্দর্ভত শিক্ষার্থীৰ সঁহাৰি

প্ৰিয় শিক্ষার্থী,

ওপৰত উল্লেখ কৰা পাঠ্যবিষয়টোৰ সন্দর্ভত আপোনাৰ বহুমূলীয়া মতামত আৰু মন্তব্য বিচৰা হৈছে। আপোনাৰ সঁহাৰিয়ে আমাক ভৱিষ্যৎ স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰৰ মান উন্নত কৰাত সহায় কৰিব। অনুগ্ৰহ কৰি তলৰ প্ৰবিৱৰণবোৰৰ বিপৰীতে আপোনাৰ মতামত উপযুক্তভাৱে প্ৰতিফলিত কৰা বিকল্পটোত চিন দিয়ক। মন্তব্যৰ সৈতে সম্পূৰ্ণ সঁহাৰি জনোৱাৰ পাছত পৃষ্ঠাটো ফালি তলৰ ঠিকনাত ডাকযোগে প্ৰেৰণ কৰে যেন।

সঞ্চালক, আভ্যন্তৰীণ গুণগত আশ্বাসন কেন্দ্ৰ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
হাউছফেড পৰিসৰ, দিশপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১০০৬
ই-মেইল ঠিকনা ঃ ciqa@kkhsou.in

১) পাঠ্যবিষয়ৰ অন্তর্ভুক্ত অধ্যায়বোৰ পঢ়িবলৈ আপুনি আনুমানিকভাৱে কিমান ঘণ্টা ব্যয় কৰিলে? ☐☐☐

২) খণ্ডটো অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত তলৰ প্ৰবিৱৰণবোৰ সন্দর্ভত আপোনাৰ মতামত ব্যাখ্যা কৰক (✓ চিন দিয়ক) ঃ

ক্ৰমাঙ্ক	প্ৰবিৱৰণ	দৃঢ়ভাৱে একমত	একমত	একমতো নহয়/ অসন্মতো নহয়	অসন্মত	দৃঢ়ভাৱে অসন্মত
I)	পাঠ্যবিষয়ৰ স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰে প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ আৰম্ভণিতে ধার্য্য কৰি লোৱা শিকন উদ্দেশ্যবোৰ পূৰণ কৰিব পাৰিছে					
II)	স্ব-শিকন সামগ্ৰীত সন্নিৱিষ্ট অধ্যায়বোৰে মোৰ শৈক্ষিক প্ৰয়োজনীয়তা আৰু প্ৰত্যাশা পূৰণ কৰিব পাৰিছে					
III)	অধ্যায় লেখক/ লেখিকাসকলৰ পাঠ্যবিষয়ত সন্নিৱিষ্ট পাঠসমূহৰ উত্তম জ্ঞান আছে					
IV)	অধ্যায়বোৰত সন্নিৱিষ্ট পাঠবোৰৰ ভাষা আৰু বিষয়বস্তু মই সহজে বুজি পোৱা ধৰণে উপস্থাপন কৰা হৈছে					
V)	অধ্যায়বোৰত কার্য্যকলাপত ভাগ ল'ব পৰাকৈ/অনুশীলনীত অংশগ্ৰহণ কৰিব পৰাকৈ পর্য্যাপ্ত সুযোগ আছে					
VI)	ধাৰণাবোৰ স্পষ্ট কৰিবলৈ পর্য্যাপ্ত চিত্ৰ (ৰেখাচিত্ৰ, তালিকা ইত্যাদি) সংলগ্ন কৰা হৈছে					
VII)	পাঠবোৰত সন্নিৱিষ্ট বিষয়বস্তুসমূহ চিত্তাকর্ষক, প্ৰাসঙ্গিক আৰু শেহতীয়া তথ্যভিত্তিক					
VIII)	'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' শিতানৰ প্ৰশ্নবোৰ যথেষ্ট উপযোগী					
IX)	'আৰ্হি প্ৰশ্ন' আৰু 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান' শিতান দুটাই মোক যথেষ্ট উপকৃত কৰিছে					

অতিৰিক্ত মন্তব্য (অনুগ্ৰহ কৰি মুকলিমূৰীয়াকৈ মতামত আগবঢ়াওক) ঃ

১) আপোনাৰ মতে স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰৰ কোনকেইটা দিশ সবাতোকৈ ফলপ্ৰসূ হৈছে?

.....

.....

২) স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰৰ সামগ্ৰিক গুণ উন্নত কৰিবলৈ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে কেনে ধৰণৰ পৰিৱর্তন/ উন্নতি সাধন কৰিব পাৰে বুলি আপুনি ভাবে?

.....

.....

প্ৰ-পত্ৰ পূৰাবলৈ সময় উলিওৱাৰ বাবে আপোনাক ধন্যবাদ জনালোঁ।